

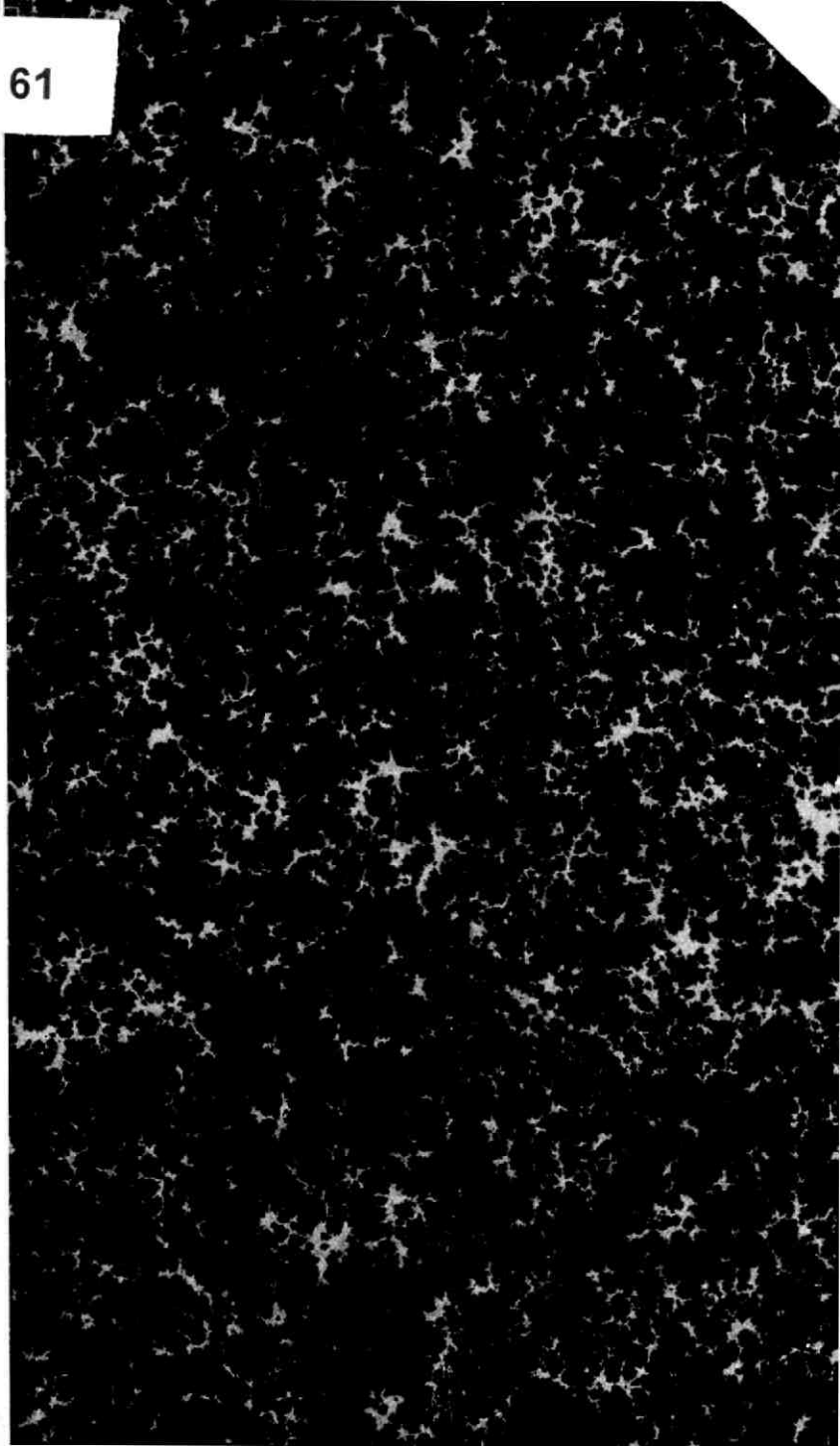

Wenken aan de Katholieke adressanten van Nederland, omtrent het Pauselijk vraagstuk

<https://hdl.handle.net/1874/236005>

ALW

Vak 61

mm 13212

1. 1871. — Van den Wiergoor.

WENKEN

AAN DE

KATHOLIEKE ADRESSANTEN

VAN

NEDERLAND,

OMTRENT HET

PAUSELIJK VRAAGSTUK,

DOOR

C. J. WILLEMS,

R. K. P.

ROTTERDAM,

G. W. VAN BELLE.

1871.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3057 149 5

W E N K E N

AAN DE

KATHOLIEKE ADRESSANTEN

VAN

NEDERLAND,

OMTRENT HET PAUSELIJK VRAAGSTUK.

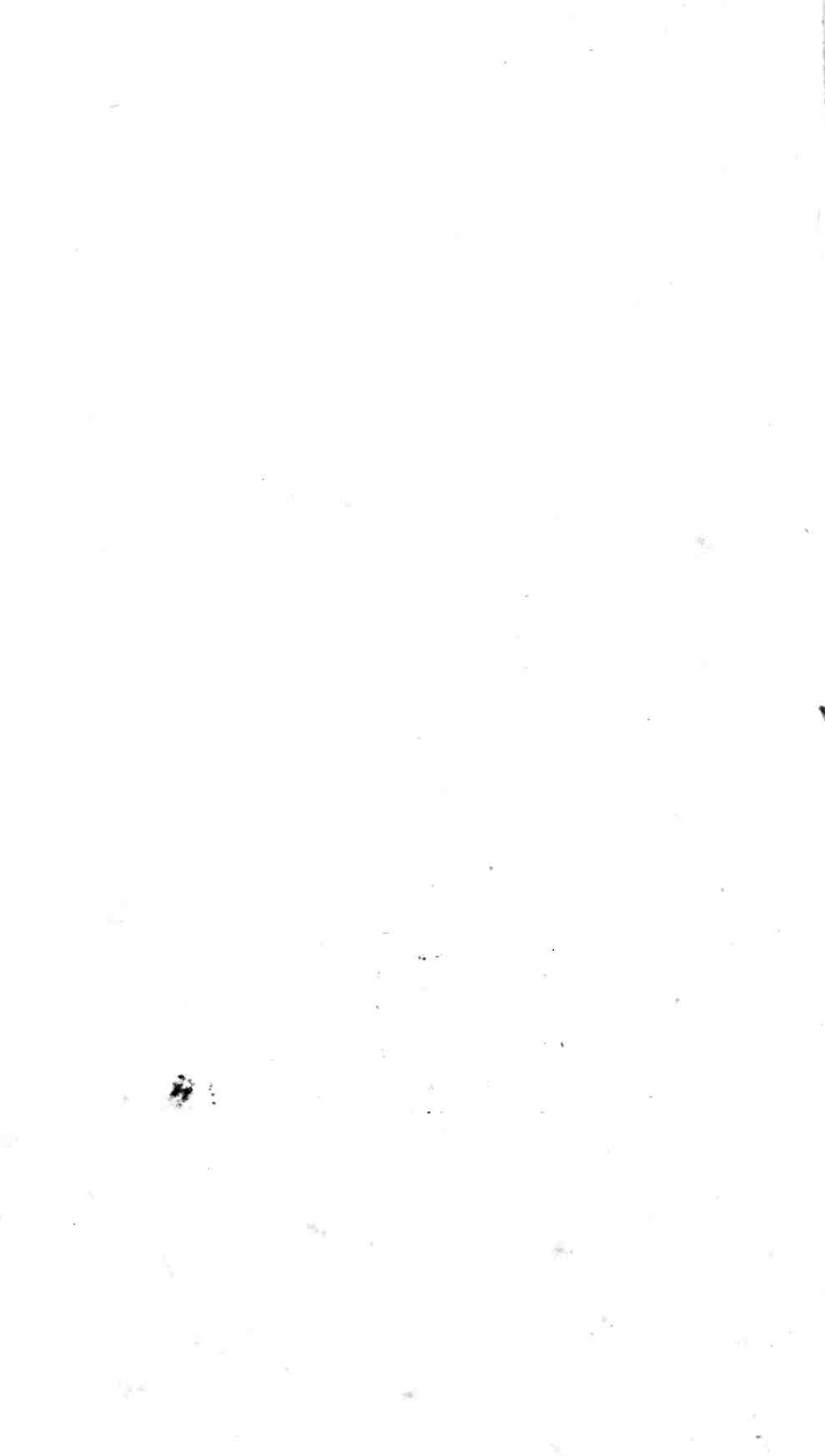
DOOR

C. J. WILLEMS, R. K. P.

ROTTERDAM,
G. W. VAN BELLE.
1871.

533
Vak 61

VOORWOORD.

Wij veroorloven ons den Katholieken landgenooten, die het Adres aan Z. M. onzen hooggeëerbiedigden Koning ten gunste van den Paus, hetzij persoonlijk geteekend hetzij door goedkeuring bijgestemd hebben, eenige gedachten aan te bieden.

Zij betreffen den actuëlen toestand, waarin ons aller zoo hooggeschatte en innig geliefde Vader, Paus Pius IX tot algemeene smart en ramp zich bevindt; zij raken het recht en de blijvende waarde van het Nederlandsch Adres, zijne krachtvolle beteekenis en gunstigen afloop, de bejegening, welke aan het verzoekschrift in onze Tweede Kamer te beurt viel; eindelijk loopen zij over de eenige uitkomst, waarin de wereldquaestie, zooals vriend en vijand het vraagstuk van Rome thans noemt, haar ware, volkomen bevredigende oplossing vinden kan en tot welker bereiking de Katholieke

Adressanten van Nederland het hunne zoo lofwaardig hebben bijgedragen.

Welk doel wij bij het mededeelen dezer beschouwingen ons voorstellen?

Heden betaamt het meer dan ooit op alle wenken, die van Rome uitgaan, nauwkeurig acht te geven en van den hoofdaanleider te vernemen, hoe wij in den bangen, doch beslissenden strijd over de eindzegepraal te oordeelen, door welke middelen we die te verzekeren hebben.

Ter gelegenheid eener audiëntie, den 12 April j.l. gaf Pius IX aan de oversten en de studenten der vreemden-collegies in duidelijke woorden te verstaan, waarop ten laatste de beroeringen zouden uitloopen:

„De triomf zal komen; de vijanden der Kerk, die ons zoo zeer bedroeven, zullen verwonnen worden!
„Maar, wanneer? Hoe zal dat geschieden? Dit is „het geheim van God. Ik weet het niet!”

Wat echter intusschen elkeen te doen staat, schetste de Paus acht dagen vroeger, den 4 April j.l., de deputatie van het Katholieke volk van Engeland met den hertog van Norfolk, grootmaarschalk van Engeland aan de spits, toesprekend. Aflerplechtigst en met eene onderscheiding voor vorstelijke gezanten gebruikelijk, ontving de H. Vader het Engelsch gezantschap in de troonzaal, door twaalf kardinalen en een tal van prelaten omgeven; de raadgevingen, die hij hun voorhield, moeten het richtsnoer zijn ook van ons gedrag.

„Ik heb den H. Gregorius, uw apostel, mijn voorganger gebeden, om mij de woorden in te geven, welke ik tot u moest spreken.

„Twee gedachten vertoonen zich aan mijn geest. De „eerste, dat Gij één en Uw ijver altijd in harmonie

„moet blijven met de beweging, welke zich in de
 „Katholieke wereld doet gevoelen. Dat men van U,
 „even als van de eerste Christenen kunne zeggen:
 „De geloovigen hadden slechts één ziel en één hart.”

„Van welken kant Gij ook komt, ik smeeik het U,
 „blijft onderling verbonden. Ik gelast U, aan Uwe
 „bisschoppen te zeggen: dat zij één met U en Gij één
 „met hen zijt. Indien iemand van het rechte pad af-
 „wijkt, hij worde bekend; opdat hij, aangemaand, zich
 „met zijne broeders wederom vereenige, ten einde met
 „hen uit te trekken tegen de algemeene vijanden van
 „Godsdienst en Kerk.

„Wij hebben niet tegen de politiek of tegen de
 „goevernementen strijd te voeren; maar wij moeten de
 „rechten verdedigen der waarheid, de rechten van den
 „Godsdienst, de rechten, welke Jesus Christus aan zijne
 „Kerk geschonken heeft.

„Wijders, mijne geliefde Zonen, moet Gij Uwe zielen
 „verheffen en den moed bezitten om Uwe stem te
 „laten hooren ter verdediging van de rechten der Kerk;
 „Gij moet die rechten doen gelden tegen hunne vijanden,
 „die er in Italië als elders den oorlog aan hebben verklaard.
 „Die oorlog woedt niet meer tegen het Pausdom alleen.
 „Neen van Jesus Christus, van de H. Maagd wil men
 „niet meer hooren spreken. Bij zulk eene worsteling
 „betaamt het, dat wij al onze krachten vereenigen.
 „Nooit zullen de poorten der hel overwinnen.”

In deze merkwaardige woorden van den Paus vinden
 we het doel onzer beschouwingen duidelijk uitgesproken.
 Ongetwijfeld moet de zege door een onvermoeiden strijd
 behaald, door gemeenschappelijke krachtsinspanning be-
 spoedigd worden; niet anders dan strijdend mogen we
 de eindzegepraal van den Almachtige verbeiden.

Bij het rusteloos streven en zwoegen onzer tegenstanders ligt ónze kracht in de eenheid ; eenheid van gedachten , eenheid van handelingen , eenheid van manmoedig verzet. Van die eenheid is in ons dierbaar Vaderland het petitionnement een eeuwigdurend gedenkstuk , dat met recht aller verwondering tot zich trekt. De adrebbeweging heeft aller gedachten , wenschen , pogingen en krachten tot één geheel samengesnoerd , van allen éene blijvende en onverdeelde schaar gevormd.

Voor al de Katholieke Adressanten moeten dus kennis dragen van al hetgene dit protest tegen het onrecht , deze gemeenschappelijke verdediging der waarheid is wedervaren.

Dezelfde geest , die hen aandreef toen zij hun naam daaraan hechtten , moet levendig en wakker gehouden worden , moet hen blijven bezielen met onverwinbare kracht , met onverzettelijke standvastigheid.

Vreeselijke wenken , door de Goddelijke Voorzienigheid tot onze vijanden nog meer dan tot ons gericht , toonden intusschen hoe 's Pausen herstelling , in de petitie beoogd , en die der Europeesche maatschappij onafscheidelijk met elkander verbonden zijn.

Na deze opmerkingen behoeven deze Wenken geene verdere verklaring noch rechtvaardiging. Het doel waartoe wij ze mededeelen , blijkt thans genoegzaam. Al wie onze denkbeelden met eenige opletendheid nagaat , zal bespeuren dat de practische vingerwijzingen waardoor ze worden afgewisseld , geleidelijk daaruit voortvloeien en hij zal den titel , aan het hoofd van dit boekken geplaatst , ten volle goedkeuren.

Ervarener en vertrouwder handen 1) zullen het zwaarwichtig onderwerp: *Het Vraagstuk van Rome en de Toekomst van Nederland* onder volkenrechtelijk en staatkundig opzicht in 't breede uiteenzetten d. i. de rechtsquaestie in het Adres vervat, op streng wetenschappelijke wijze, als een afgerond geheel en tot een politiek richtsnoer voor de toekomst ontwikkelen; ons zij gegund een zuiver practisch, den Adressanten toegankelijker terrein te betreden. De rechtsbeginselen zijn ons ten gids; de lessen van het jongst verleden een hulpmiddel om onze inlichtingen en wenken korter en bevattelijker voor te stellen; terwijl de oogenblikkelijke toestanden met hunne teekenen ons niet weinig te stade komen, ten einde een veiligen blik voor ons uit in de toekomst te werpen.

Mogen deze bladzijden nuttige kennis omtrent hun eenig en uitsluitend hoofdonderwerp: *De zaak van Rome in haar verband tot de Nederlandsche Adressanten*, verre om zich heen verspreiden, mogen ze voor velen een leiddraad zijn en een versterking van harmonische samenwerking blijven, tot dat het begonnen werk zijne laatste voltooiing heeft bereikt!

Daar de meeste onzer beschouwingen van verre of van nabij tot het Adres der Nederlandsche Katholieken betrekking hebben, laten we dit in zijn geheel hier voorafgaan:

---

1) De Wachter Maart 1871, bl. 206. Het vraagstuk van Rome en de toekomst van Nederland. Mr. S. P. Lipman.

Adres aan Z. M. den Koning ten gunste van Z. H. den Paus.*Aan Zijne Majesteit den Koning.*

SIRE!

De ondergeteekenden, Katholieke Nederlanders, wenden zich zeer eerbiedig tot Uwe Majesteit, ten einde met nadruk op te komen tegen den ongehoorden aanslag onlangs op nieuw door het gouvernement van Florence in den Kerkelijken Staat gepleegd, en tegen dien aanslag en zijne gevolgen voorziening te vragen.

Rome, de Kerkelijke Saat, is het erfdeel der katholieke Kerk; de Katholieken van alle landen hebben recht op zijn ongeschonden behoud en bij dat behoud het hoogste en heiligste belang.

Als Nederlanders doen de ondergeteekenden voor niemand onder in liefde en trouw jegens hunnen Koning en hun Vaderland; als Katholieken erkennen en vereeren zij in Z. H. den Paus het Hoofd hunner Kerk.

Dat Hoofd der Kerk, zal het zijne hooge roeping naar eisch vervullen, moet volkomen vrijheid genieten, volkomen onafhankelijkheid.

Die vrijheid en onafhankelijkheid kunnen in de tegenwoordige tijden alleen zeker en gewaarborgd zijn door de Souvereiniteit van den Paus over den Kerkelijken Staat. Die eeuwen-oude Souvereiniteit is dan ook in vroegere en latere tijden op den duur erkend en geëerbiedigd door alle Gouvernemen ten in en buiten Europa, onder welke ook de regeering van het koninkrijk der Nederlanden met den Heiligen Stoel steeds diplomatieke betrekkingen onderhoudt van den meest welwillenden aard. Geen ijdele waarborgen — heden te

geven, morgen terug te nemen, in elk geval afhankelijk van de gunst of ongunst van eenig Gouvernement — kunnen die Souvereiniteit op eenigzins afdoende wijze vervangen, de behoefte der Katholieke Kerk genoegzaam bevredigen, het ontroerde geweten der Katholieken voldoende geruststellen, of het gepleegde onrecht in het allerminst ongedaan maken.

Zal men bovendien de eerbiediging en de handhaving dier zoogewilde waarborgen in de eerste plaats mogen verwachten van de regeering van Florence, van eene regeering zoo weinig zeker van haar eigen voortbestaan, van de overweldigers zelve.

Bovendien, Sire, het geldt hier eene misdaad tegen het openbaar recht en het openbaar geweten; eene verovering in vollen vrede, zonder eenige aanleiding daartoe gegeven door den onttroonden Vorst; een aanslag, die alle oogenblikken door iederen krachtigen nabuur kan worden ondernomen tegen elken zwakkeren Staat, wanneer niet de Souvereinen van Europa zich onderling verstaan, om met klem daartegen op te komen en het gepleegde onrecht op afdoende wijze te doen herstellen. Werd hunnerzijds de leer van te moeten berusten in elk voldongen feit toegepast op eene gewelddaad, als die door het Gouvernement van Florence voltrokken, dan ware het van dat oogenblik gedaan met de rechtsveiligheid van geheel Europa.

Sire, de liefde voor de Kerk, waartoe de ondergeteekenden behooren, en niet minder die voor hun Vaderland en hunnen Koning, nopen hen tot het even eerbiedig als nadrukkelijk verzoek, dat het Uwe Majesteit moge behagen:

a. De inbezitneming van den Kerkelijken staat door het Gouvernement van Florence niet te erkennen;

b. Hetzij afzonderlijk, hetzij in overeenstemming met andere Mogendheden, zoodanige stappen te doen tot volledig herstel der Souvereiniteit van den Paus over den Kerkelijken Staat, als Uwe Majesteit in H. D. wijsheid en rechtvaardigheid meest oirbaar en geraden zullen toeschijnen.

't Welk doende enz.

(Volgen de handteekeningen)

W E N K E N

AAN

DE KATHOLIEKE ADRESSANTEN.

I.

HET ADRES DER KATHOLIEKEN.

§ 1. *Waarheid en recht zijn de noodzakelijke levensvoorwaarden der maatschappij.*

Daar zijn in het openbare zoowel als in het bijzondere leven oogenblikken, waarin de behoefte aan klaardere denkbeelden zich dringender dan anders gevoelen doet. In het leven van ieder individu, maar nog meer in dat der maatschappij, is waarheid de grondslag van het recht; zij is tevens de welbron der eensgezindheid en de vruchtbare wortel der welvaart.

Waarheid en recht vormen de noodzakelijke trekken der menschelijke samenleving; aan beide moet de maatschappij haar levenskrachten putten, daaraan haar bestendig welzijn danken.

De erkenning van het recht doet het gezag eerbiedigen, de orde in stand houden, de plichten vervullen, de eendracht versterken en bevorderen, de welvaart toenemen, ontluiken en bloeien.

Is de waarheid de wortel des vredes; het recht is de bevorderaar der vrijheid.

Indien de waarheid haar lichtende stralen niet vrijelijk kan uitschieten, hoe zal het recht zich doen gelden, hoe naar waarheid geëerbiedigd worden? En indien er bij gebrek aan waarheid en recht verschil bestaat en getwist word, waar blijft de eendracht, waar de kracht? Waar de band der samenleving en het geluk der menschelijke maatschappij?

Toch doet zich bij wijlen een samenloop van omstandigheden voor, waarin, ofschoon noch onwetendheid noch verblindheid den heerschende toon voeren, het licht nogtans der waarheid zijn schitterenden glans niet vermag te doen doordringen. Vruchteloos wisselen en kruisen dan de gedachten dooreen, zij raken naar 't schijnt, elkander niet. Het verstand zal niet één heldere lichtstraal opvangen, welke, tot vonk gebroken, zich verder en verder meedeelt, om het rijksg gebied der waarheid als bij tooverslag te verwijden, om allen, die aan de redetwist deelnemen, tot huldebetoon samen te brengen dier hemelkoningin, die in haar eeuwigen oorsprong aanbeden, door haar gezworen vijanden gehaat hier in de menschenmaatschappij niet zelden gevreesd en daarom ook vaak miskend en zóó ontkend wordt.

Dat rechten, hoe diep ook in het maatschappelijk leven ingrijpend, in de ure zulker beproeving miskend en afgewezen worden, kan niet uitblijven; zich scherper en scherper afteekende tweespalt, en blijvende verdeeldheid zijn een noodwendig gevolg; maatschappelijke ondergang is onvermijdelijk.

Rest dan den goeden, den oprechten van geest slechts ééne bemoediging; zij is de troostende gedachte: Hij, die wel het zondige laat begaan en er het goede uittrekt, kan ook veroorloven, dat nevelen voor een spanne tijds de waarheid omhullen, haar liefelijk aanschijn bedekken.

Hij duldt het omdat de pogingen tot ruimeren aanvoer van nieuwe lichtstralen hervat, de zegepraal der waarheid en van het recht des te hooger doen waardeeren en een spoorslag zijn om tot de kostbare eensgezindheid en tot geluksontwikkeling door kloeke daden saam te werken.

Intusschen zal een ieder onze bewering bijstemmen, dat er en wel vooral in het publieke leven gevaarvolle stonden zijn, waarin de behoefte aan waarheid ieder andere noodwendigheid overheerscht.

§ 2. *Zij ontbraken echter toen het Adres in de Kamer ter sprake kwam.*

Een dergelijk tijdstip heeft ons parlementair leven onlangs opgeleverd. Toen het Adres der Katholieken aan Z. M. den Koning ten gunste van den Paus den 19 December j.l. in onze wetgevende Kamer te berde werd gebracht, is de aart der zaak, waarop het verzoekschrift neerkomt en waaraan het staatsbelang hangt onzer gansche natie, niet aan het licht gekomen. Menig afgevaardigde gevoelde de noodlottigheid van dien toestand; en in dien zin mogen wij de klachte opvatten, toen vast geuit, dat de Kamer van de zaak niet was *gesaisisseerd*. Doch een krachtig, veelomvattend woord, dat doordrong als de lichtstraal die de nevelen scheurt, werd niet vernomen.

Integendeel, o droeve samenloop van omstandigheden! de drogrede *Onze Neutraliteit* is ten onzent toen juist als regeringsbeginsel door den minister uitgesproken, en dit oefende op de vergadering zulk eene verblindende kracht, dat het wezen der hoogst gewichtige zaak, zelfs de toegang tot hare kenis en inzage voor veler oog verborgen bleef.

Wat er ook zij van den veranderlijken en zoo vaak veranderden zin, waarin de *Onzijdigheid* — zooals we nader afzonderlijk aanduiden — als een wapenschild in den politieken strijd elders is gebezigd; wat er zij van de goddeloosheid der revolutionnaire maxime, der *Non-interventie* welke het liberalisme als een rad voor de ooggen draait en waardoor het maar al te gemakkelijk menigeen weet te verblinden; óns streven moet zijn den verderfelijken invloed dier drogrede te ontzenuwen, den tegenstand daardoor aan het Adres geboden, geheel te vernietigen; elken kamp met soortgelijke wapenen voor eene nadere gelegenheid zooveel mogelijk af te weren. Wij zullen ons gelukkig achten, mochten we — zij het dan ook luttel — hebben bijgedragen om den terugkeer van zulk een toestand in onze wetgevende Kamers te voorkomen.

Om dan voor de geletterden meer en meer licht over de zaak in het Adres beoogd te werpen, om voor het volk de verspreide duisternis weg te vagen, om de veiligheid van Nederland, waar we slechts kunnen, te versterken, om eindelijk het hoofddoel der adresbeweging te bevorderen, stellen we opzettelijk de vraag:

Wat heeft de *Neutraliteit* met het verzoekschrift der honderduizende Nederlandsche onderdanen te maken? Welke punten van aanraking zijn er tusschen het rampzalig omwentelingsproduct der *Non-interventie* en de zaak door de Adressanten met even zoovele woorden duidelijk aangegeven? Over welke inmenging van den Nederlandsche Staat kan hier sprake zijn en waarin moet hij tusschenbeide treden?

§ 3. *Voor welke zaak treden de Adressanten in het strijdperk? Voor het duidelijk recht tegen het erkend onrecht.*

De kreet van bijna de helft der Nederlandsche bevolking is gestegen tot voor den troon van Z. M. Willem III en geeft het antwoord op de gestelde vraag. In schier alle landen van ons werelddeel zijn en worden gelijksoortige beden door de Katholieke onderdanen aan hunne regerende vorsten gericht; zij leveren nog breedvoeriger oplossing van elken twijfel. In de nieuwe wereld treedt men naar Amerikaansch gebruik door meetings van honderdduizend te zamen, om dezelfde weeklachten aan te heffen, hetzelfde kernachtig verzet aan te teekenen tegen de rechtelooze overweldiging.

Die algemeene volkswil, die *wereldswil* heeft slechts ééne stem, ééne grief, altijd ontzagwekkend, soms min of meer dreigend geuit; zij lost de gemelde vragen op zonder eenige uitzondering en laat geen spoor van twijfel over.

Het geldt hier een verschil, dat tusschen Turijn en Rome is ontstaan, tusschen Victor Emmanuël door de publieke opinie reeds lang de rooverkoning, *le roi larron*, geheeten en Paus Pius IX, dien vriend en vijand als den koning zijner eeuw hulde brengt, tusschen de Sub-Alpijnsche regering en de Kerkelijke Staten.

Dit verschil reeds jaren aanhangig en wereldkundig, heeft de revolutie onlangs door hetgene zij noemt *zedelijke middelen*, dat is door verraad en overmacht van wapenen beslist. „Van revolutie gewagen wij, ook

„al is het een koning, in wiens naam Rome werd „overweldigd. Victor Emmanuël vertegenwoordigt de „revolutie in haar meest gevaarlijken vorm, omdat zij „zich bij dien vorst steeds nog hult in den mantel van „het koningschap.” (Dagblad). Hij was en bleef immer in bondgenootschap met de revolutie; door oproer en verzet werd hij, wat hij is; en hij volgde lijdzaam, soms werktuigelijk als een automaat, bij al zijne regeringsdaden de strafbare begrippen eener omwenteling, welke er naar streeft de grondslagen der menschelijke samenleving te ondermijnen en te verwoesten.

Hij heeft den twintigsten September 1870 zonder oorlogsverklaring, zonder eenige reden te geven, tenzij *dat hij door de revolutie daartoe gedreven werd*, Rome na bombardement bemachtigd, den Paus van zijne soevereiniteit beroofd, hem het onafhankelijk bestier der Kerk gewelddadig ontnomen, de vrije gemeenschap met de Kerk onmogelijk gemaakt; hij heeft den wereldberoemden en wereldbeminden Pius IX, den Paus, zijnen weldoener en Vader als een gevangen in zijn eigen paleis, op het Vaticaan omsingeld.

Zoo lang dit pleit van snoodheid en verraad aanhield, hebben de Katholieken en zoo veel andere verdedigers van het recht niet gezwegen. Vast tien jaren hebben zij de openbare Protesten van den Paus onveranderlijk gesteund. Doch nu het snoode feit eindelijk voldongen wordt, komt er een wereldgericht bijeen, om dezelfde aanklacht honderdmalen herhaald, nu zoo plechtig mogelijk in te dienen; hiermede vereenigden zich de honderdduizenden van Nederland. Zij, de trouwe onderdanen van Z. M. Willem III, komen op tegen dat staatsonrecht, en beweren, dat zij in 't bijzonder door deze euveldaad in hunne dierbaarste rech-

ten te kort zijn gedaan. Zij wenden zich eerbiedig tot hun Vorst en Koning, met de bede om eene noodige en mogelijke voorziening.

Ontzagwekkend zijn voorwaar; verpletterend noemen wij die onafzienbare scharen van getuigen, die, over heel de wereld, allen met éene en dezelfde gedachte instemmen; en de plaats, welke Nederland daarbij inneemt, dwingt van ieder nadenkenden — welke zijne Godsdienstige meeningen overigens zijn mogen — voorkomendheid af en eerbied.

Zóó echter oordeelden op den zwaar bewolkten 19. December sommige leden onzer Tweede Kamer niet. Wij laten het anderen over uit uitspraak te doen, of de woordvoerders van dien dag, tegenover de achtbaarheid der Katholieke beweging, waarvan het Nederlandsch Adres eene afzonderlijke uiting is, reuzen dan wel dwergen zijn te achten.

Hooren we wat het warmste viertal dier tegenstanders, zich onversaagd tusschen de Adressanten en Z. M. onzen geërbiedigden Koning werpend, in die zitting, aan het Adres zoo al te gemoet voeren. Langs dien weg kunnen we de aanleidende oorzaken der in die zitting heerschende verwarring gemakkelijk opsporen, en tevens, ofschoon wat die sprekers betreft, te laat, voor de zaak echter nog met nuttig gevolg een en ander in herinnering brengen.

§ 4. *De Adressanten strijden voor hun eigen recht!*
Zooals uit een voorbeeld wordt opgehelderd.

Den heer Moens is de bezitneming van Rome een „*usurpatie*,” welke hij als elke immoraliteit niet met den heer Cremers verdedigen wil, want hij haat ze. Intusschen zegt dezelfde heer Moens: de zaak gaat ons

niet aan, gold het hier schending van Katholieken, die *hier te lande* plaats vindt, goed; maar men klaagt over schending van rechten *in het buitenland!*

Een enkel voorbeeld, uit duizend genomen, zal het geschiktste middel zijn ter opheldering, dat een elders *gepleegd* onrecht ten onzent *aangedaan* zijn kan.

Vooronderstelt eens: de Leidsche Hoogeschool bezit te Rome eenige eigendommen, woning en tuin met een inkomen dat, naar luidt de vermaking, dienen moet en ook toereikend is voor het onderhoud van zes studenten. Deze beurzen zijn ter begeving van den rector magnificus onzer universiteit en bestemd voor studenten in de antiquiteiten en letterkundige handschriften.

Nu komt Victor Emmanuel en hij maakt zich wederrechtelijk meester van deze fundatie en hare eigendommen. Welk oordeel zal de heer Moens c. s. vellen over hetgene te doen staat? Mogen of moeten de bestierders dier fondsen zich dood eenvoudig neerleggen bij dat gepleegd onrecht, als zijnde een voldongen feit, dat buiten 's lands plaats vond? Zijn zij niet gehouden als trouwe administrateurs hun recht streng terug te vorderen? Tot wien zich daartoe te wenden? Immers om rechtsschending binnen 's lands tot den gewonen rechter, om rechtsschending buiten 's lands tot de regering.

Gaan we verder. Zij hebben hunne aanklacht en request eerbiedig aangeboden, zich rechtstreeks wendend tot Z. M. Dan het ministerie Thorbecke laat hun boodschappen: de politiek Onzer Neutraliteit verbiedt aan Uw verzoekschrift eenig gevolg te geven! Maar ziet, anders oordeelt in den lande de volkswil; bij honderdduizenden der rustigste ingezetenen rijst de

vraag als uit éenen mond: wat eischt recht en plicht? Het publiek duldt niet dat zulks onbeslist blijve; het gepleegde onrecht wekt een practisch en een krachtig gevoel van verontwaardiging op en algemeen wordt het feit als louter onrecht gebrandmerkt.

Er zijn er die verder gaan en de vraag stellen: Wat weegt zwaarder, de verantwoordelijke regering met haar onverklaarbaar woord *Onzijdigheid* van den eenen kant of het hoofd van het opperbestuur der buitenlandse betrekkingen (G. W. 55) met den koninklijken eed (G. W. 53) van: „de algemeene en bijzondere vrijheid en de rechten van alle mijne onderdanen te beschermen,” van den anderen kant?

Wat nu de Staten-Generaal, zij, die gezworen hebben: de onschendbaarheid en de rechten te handhaven der kroon, waaronder ook dat behoort van zijne onderdanen in bescherming te nemen, mogen zij de uitoefening van dit koninklijk voorrecht belemmeren? Zullen zij, die het Nederlandsche volk vertegenwoordigen, bij dat alles zwijgen? En, wanneer zij op gepaste wijze, hun gevoel en te kennen geven, moeten zij dan niet krachtig protesteeren tegen 't schreeuwend onrecht?

Ofschoon de misdaad elders plaats had, heeft zij ongetwijfeld haar onrecht hier uitgewerkt en onmiddelijk toegebracht. Dit zij genoeg om te doen tasten, dat de redeneering van den heer Moens geen steek kan houden.

Dat de Godsdienstige zijde van het pleit — nu niet meer der vooronderstelling maar der reäliteit, der werkelijke zaak in quaestie — of de Godsdienstige kwaliteit der Adressanten hier onderscheid aanbrengt, zal wel niemand durven beweren. Leidsche Hoogeschool, Trip-penhuis, eene door de wet erkende vereeniging, eene

handelmaatschappij of een Godsdienstig genootschap bij de Grondwet erkend, voor allen om het even staat het vast: recht is recht.

Het moet een Jonckbloet zijn, die durft optreden; „Er heeft plaats gehad een Katholiek petitionnement, niet van Nederlandsche staatsburgers!” Katholieke burgers zijn trouwens erkende burgers der Grondwet; Protestantsche burgers evenzeer; Israëlitische niet minder. „Met allen grond noemen wij derhalve dit ons petitionnement niet alleen *Roomsch-katholiek*, maar ook in waarheid *Nederlandsch-nationaal*” (Tijd).

Neen, de Godsdienstige belijdenis der Adressanten stelt geen beletsel, maar veeleer geeft zij een nieuwe aanspraak op verhoor, een nieuwen titel om recht te erlangen. Dit bewijst *Artikel 165* der Grondwet met aan alle kerkgenootschappen gelijke bescherming te waarborgen.

Ditzelfde *Artikel* mochten de heeren Van Houten en Cremers wel eens met aandacht nalezen, dan zal de eerste zich niet meer bespottelijk maken met het ministeriële machtwoord *Onze Neutraliteit* te willen inkrimpen tot: *Onze Neutraliteit in zaken van Godsdienst*. Daar ZED. juist omgekeerd had moeten redeneeren en besluiten, dat hierin ten minsten, de Neutraliteit bij de Grondwet zelfs verboden is.

De tweede, de heer Cremers zal dan zich niet meer in tegenstelling zetten met heel onze wetgeving en nationale samenleving; daar toch is het beginsel: scheiding van Kerk en Staat noch aangenomen, noch geduld. Of houdt ZED. misschien de bigamie der Mormonen ten onzent toegelaten? Kan ZED. een vrijgeleide geven voor elk kerkelijk huwelijk zonder dat de vereischte civiele formaliteit voorafging? Wat zoude ZED. meenen, indien de polderwerkers van Groningen

eens overgingen om de erkende principen der socialisten op ZEds. erfgoed toe te passen?

We hebben niet noodig, vooralsnog in verdere bijzonderheden te treden over al hetgene den 19. December jl. door sprekers der Tweede Kamer is gewisseld, zonder eenig licht over het in handen genomen pleit te ontsteken: al die omhaal was veeleer dienende om de zoo duidelijke en hoog ernstige zaak in een betwijfelbaar vraagstuk om te stempelen. De eenige vraag, die moest geopperd en opgelost, was deze: Zijn de feiten in de petitie vermeld waarheid en zoo ja, zijn in onze staatswetten gronden voorhanden om aan het verzoekschrift gevolg te geven, want aldus vordert recht en plicht. Wat de historische waarheid der feiten aangaat, zij is wereldkundig; ook over den zin onzer staatswetten kan geen duisternis worden voorgewend; bleef dus slechts over, den oningewijden de rechtskundige waarde der aangehaalde feiten te doen gevoelen, den aart of het wezen der zaak toe te lichten, het juridisch delict, waarover de aanklacht der Adressanten geschiedt, te doen uitkomen.

Nu, dit alles wordt in het Adres der Katholieken zeer nauwkeurig en in gepaste bewoordingen aangegeven. Doch nadat zijn inhoud in het résumé van den heer Kerstens — ter liefde voor de waarheid zij dit hierbij gevoegd — niet volledig samengevat, maar toch grootendeels was herhaald, vervielen de debatten, dien dag over het Adres der Katholieken met ongehoofelijke overijling gevoerd, in een stik duisternen nacht. Bijna geen enkele lichtstraal mocht het wezen der zaak in quaestie doen uitkomen; en omgekeerd is er ook geen enkel afdoend bezwaar tegen de klachten in 't Adres der Katholieken vervat, ingebracht geworden.

II.

DE INTERPELLATIE.

§ 1. *Zij blijft een raadsel; en bracht de regering in eene raadselachtige tegenspraak met zich zelve.*

Daar staat nog altijd, tot spijt van velen, de gewaagde interpellatie van 19 December jl. als een groot raadsel voor volk en kamer en regering onopgelost. Hoewel er reeds veel over geschreven is en gesproken, nog onlangs, toen de vreemdsoortige daartoe betrekkelijke geheimen aan het licht kwamen, toch schijnt het ons moeilijk, een voldoende oordeel over het geheel van dat parlementair verschijnsel te vellen.

Ontijdig geboren — en onwettig tevens — miste zij de noodlottige levensvatbaarheid om zich te ontwikkelen en een eenigszins nuttigen, eigen loopbaan af te leggen; en toch, om de algemeene opgewektheid der gemoederen, was hare verschijning zoo pakkend en heeft zij, bloot als aanleidende oorzaak, aan de hoofdquaestie zoo gewichtige fasen doen doorloopen, dat wij meenen ze met alle recht een verschijnsel te mogen noemen, dat zijne nawerking op parlementair gebied niet mist.

Zij is eene gebeurtenis waarvan wij met volle overtuiging zeggen kunnen: er is niemand, die ze niet verwenscht; de *interpellant* op de eerste plaats, de minister *respondent* met zijne voormalige collega's niet minder; en de leden der Kamer, die het woord er over

voerden en motiën voorstelden, hebben waarachtig redenen te over om ontevreden, ook tegen zich zelve gramstorig te zijn.

Of die zaak het tegenwoordige kabinet nog ietwat *en peine* mocht houden? Naar sommiger oordeel stond de interpellatie deze regering bij haar optreden grijpsend en dreigend af te wachten. Wie kreeg niet een dier kwistig verspreide caricaturen onder het oog, waarop zij van uit den donkeren achtergrond spookachtig te voorschijn treedt?

Niet eene willekeurige opvatting, maar de loop der zaken heeft eene reeks van gebeurtenissen aan de interpellatie *Kerstens* onmiddellijk vastgeknoopt en geeft ons het recht, het geheel dezer historie onder dien enkelen naam voor een oogenblik samen te vatten.

De interpellatie immers verwekte het ministeriëel antwoord, hierop wederom debatteerde de Kamer. Vervolgens ontstaat er eenig vermoeden, dat de Kamer door het ministeriëel antwoord was van het spoor gebracht. Dit geground vermoeden baart wreveligheid en noopt tot onderzoek. Dit eindelijk brengt dingen aan den dag, die de Hollandsche trouw niet verduren kan en waaruit zonneklaar volgt dat de Kamer deerlijk is misleid geworden.

Wilden we de zaak niet van hare ernstige zijde beschouwen, we zouden hierin juist stof genoeg vinden om haar in een belachelijk daglicht te stellen. Lustte het iemand de debatten van 19 Dec. nog eens na te lezen met de kennis van zaken welke nu algemeen is, hij zoude er de gemakelijkheid dier historie van zelve in bevinden.

Op het statig kabinetswoord: *Onze Neutraliteit verbiedt te handelen*, wordt als op een vast thema door

velen gevarieerd; wel zag niemand in die onzijdigheid een onoverkomelijk beletsel, niettemin wordt zij twee malen in motie gebracht. En nu blijkt het nadien, dat ditzelfde kabinet zich niet onzijdig heeft gehouden!!!....

De *Nieuwe Rotterdamsche* heeft het mysterieus feit aan den dag gebracht; zij heeft het authentiek stuk in vertaling rondgespreid, waaruit het volgt en waarin het voor een ieder te lezen staat, dat haar geliefkoosd ministerie Fock reeds te voren en zeer officiëel zich werkdadig met de zaak in quaestie had gemengd en dus den leefregel, dien het der Kamer voorhield, zelf had overtreden.

Hetzelfde kabinet, dat in werkelijkheid de geweldadige bezetting van Rome en de gevangenschap van den Paus had goedgekeurd in October, datzelfde kabinet heeft in December de volle vergadering der wetgevende Kamer koelweg belezen en haar een toestand van onthouding als den lande noodzakelijk voorgegooheld. Het heeft erger gedaan; van den eenen kant heeft het den Paus op zijn herhaald, plechtig en wereldkundig Protest niet geloofd, maar hem veeleer van willekeurige ontevredenheid beschuldigd, hem tegelijk met de Katholieke beweging van Nederland in het ongelijk gesteld; en van den anderen kant heeft het, op een los diplomatenwoord, aan het roofziek gouvernement van Piëmont vertrouwen geschonken en hulde gebracht. En twee maanden later komt het de *maxime*, de in Frankrijk met stroomen bloeds, de door het bezadigd deel van Europa met bittere tranen geboete en heillooze *marime van Non-interventie* als eene plicht voor Nederland voor-schrijven!

§ 2. *Niet zonder redenen komen wij daarop terug.*

's Lands eer vordert, dat die smet worde afgewaschen. Heeft de minister zijne neutraliteit als een domper op de interpellatie *Kerstens* gezet, hij heeft daarom het eergevoel van Nederland niet uitgedoofd.

De Kamer moet op zulk een ergerlijk feit noodzakelijk terugkomen; zonder dát kan zij niet weten, waaraan zij zich onder het nieuwe kabinet te houden heeft; of aan de *daad* van het vorig ministerie, welke der driestheid en den Statenroof adhaesie schonk, of aan zijn *woord*, dat bedeesd naar de zijde der onschuld niet dorst over te hellen, naar het recht niet eens heen te wijzen.

De eigenwaarde van ons Parlement wil het gebiedend, dat men terugkeere tot het punt van uitgang, de gedane interpellatie. Zijn zijne leden dien dag met overhaasting te werk gegaan, hebben zij verkeerd geoordeeld, zij waren ook begoocheld door het tooverwoord van den spreekminister: *Onze Neutraliteit*.

Wellicht was hij, die aldus sprak of misleid of niet ingelicht door zijn voorganger en ambtgenoot; ook zij beide, ons bedunkens, moeten wenschen, dat de zaak worde opgehelderd, ten einde niet *tezamen* onder eenzelfde beschuldiging en onder de verdenking van geheim overleg te blijven.

Onze nationaliteit vraagt het gebiedend: heeft Nederland zich neutraal gehouden in zake der annexatie of niet? Zou het den Statenroof toen reeds hebben goedgekeurd, dan heeft het zijne eigene autonomie *en principe* vast prijs gegeven! Moest dan onder een ministerie, dat de doodstraf van het snoodst geboefte afschafte, de Hollandsche natie haar eigen doodvonnis uitspreken!

Helaas, helaas, waar is de trouw, waar is ons heil gevaren!

Iemand voert ons tegemoet: Gij veralgemeent de pijnlijke indrukken welke de zitting van 19 Dec. achterliet, bovenmate; het is u, als leefde er nu nog eene *nationale aspiratie*, die met aandrang vordert, dat het vraagstuk toen even aangeroerd, op nieuw, in zijn geheel in behandeling worde genomen?

Wij antwoorden: Zonder staande te houden, dat eene nationale of algemeene interpellatie bij de eerste geschikte gelegenheid voor de deur staat, zooveel is althans zeker, dat *de daad* onzer regering, waardoor zij partij trok voor het onrecht, zeer velen een gruwel blijkt; dat *hare woorden*, waardoor zij dat gepleegd onrecht onder de bescherming der Kamer trachtte te plaatsen, wederom voor zeer velen meer dan smartelijk, uiterst grievend zijn: maar de hybridische vereeniging van woord en daad, de strijdige samenvoeging van beide moet zij niet voor een ieder terugstootend wezen, bij allen zonder eenige uitzondering diepe verontwaardiging gaande maken?

Ofschoon wij ons niet verstouten, hier eene baan als veilig of zelfs begaanbaar aan te wijzen, ons niet eens vermeten, de bakens uit te zetten, waarnaar men zich zonder vreeze richten kan; toch durven we verzekeren, dat in de gemoederen der honderdduizende Adressanten een vertrouwen leeft, ja, eene verwachting bestaat, waaraan niet is voldaan.

§ 3. *Zij was zwak en is onhandig ingesteld.*

De gewaagde en opzienbarende interpellatie van 19 December, zoo klonk het allerwege, was zwak, on-

handig en op een oogenblik geschied, dat niet slechter gekozen konde zijn.

Het is toen gebleken, hoe zorgvuldig, hoe uiterst omzichtig elk lid der Wetgevende Kamer, hoe voorbereid hij in eene zoo doornige zaak dient op te treden, zijne gedachten te wikken en te wegen, het vóór en het tégen van elke bijzonderheid na te gaan; hoe naauwlettend hij den voorraad zijner bewijsgronden moet opzamelen en in overweging nemen; hoe fijn hij de wapenen dient te scherpen, waarmede hij zich in het strijdperk voor zulk eene zaak begeven wil. — Dit alles kan de stof uitmaken eener hoog ernstige en rijpe overweging.

Zoude een ander lid onzer volksvertegenwoordiging met dezelfde bescheidenheid als de Heer Kerstens, doch met meer beradenheid dan hij, en na opzettelijke ruggespraak met de overige leden, die dezelfde gevoelens deelen, wél voorbereid zich doen hooren; dat hij dan niet schroomvallig van motieven prevele, „die van het „standpunt der Italiaansche regering eenige waarde „hebben, noch van een angstig gevoel der Katholieken,“ maar dat hij onverholen hun wel doordacht en onherroepelijk besluit rondborstig bekend make: dat zij de zaak niet opgeven, vóór dat hun grondwettig recht, door het Italiaansche Goevernement geschonden, ten volle is hersteld.

Slechts eene *voordracht*, in dier voege ingericht, zal aan den geest beantwoorden, waaruit de verzoekschriften zijn voortgesproten, slechts zulk eene *voordracht* kan de gevoelens vertolken, welke de Adressanten hebben bezield.

Wat voor het oogenblik bij de gegevene omstandigheden wenschelijk zij, laten we onbeslist, zooveel

echter is zeker: de interpellatie *Kertens* sloot zich uit haren aart niet aan bij de Adresbeweging om ze te steunen; zij moest ze veeleer verstoren en tegenwerken. Eene beslissing, welke het doel eener interpellatie zijn moet, over eene zoo gewichtige zaak, was op dat oogenblik noch wenschelijk, noch mogelijk. Zij was ongeschikt om aan het verzoek der Adresantanten bevorderlijk te zijn en heeft dan ook slechts gediend als twistappel.

§. 4. *Zij was onwettig en mist alle waarde.*

Is het genoeg om de opzichtige interpellatie met hare naklanken een ingewikkeld raadsel te noemen? Ongetwijfeld! Doch er is nog meer.

Daar treedt een nieuw kampioen, van zijne waarde en sterkte zich zelve bewust, het strijdperk binnen. Hij heeft daarop het volste recht; want hij is een dier mannen — dier koningen — van het recht, die, naar een ieders oordeel, een onuitputtelijken schat van theoretische en practische kennis hebben verzameld en in wier uitspraken de een hare nauwkeurigheid en diepte, de ander haar omvang en helderheid om het zeerst bewonderen.

Pas is de geruchtmakende zitting van 19 December gesloten, nog zijn de interpellatie en het ministerieel antwoord en de kamerdebatten niet overal vernomen, of de doorknede rechtsgeleerde heeft het alles aan eenige — wellicht aan twee of vijf — wetsbepalingen onzer Constitutie getoetst.

Welke onzer constitutioneele beginselen komen met de zaak in aanraking? *Artikel 9* waarborgt aan ieder ingezetenen het recht om verzoeken aan de bevoegde

macht — hier de koninklijke — in te dienen; van welke macht dus ook antwoord en uitspraak verwacht wordt.

Artikelen 55 en 57 hebben beslist: De Koning heeft het opperbestuur der buitenlandsche betrekkingen. — De Koning maakt en bekrachtigt vredes- en *alle andere verdragen* met vreemde Mogendheden. — Op stappen in overeenstemming met andere Mogendheden is in het Adres ten gunste van den Paus aangedrongen.

Artikel 72. De Koning neemt. . . . raad. . . . over alle zaken van algemeen of bijzonder belang. . . . maar de Koning alléén besluit; niet een minister noch eene Kamer.

De Grondwet schrijft voor, *Artikel 73*, dat de hoofden der ministeriële departementen zullen zorgen voor de uitvoering der Grondwet en andere wetten, voor zoverre die van de Kroon afhangt; en *Artikel 83* gebiedt dat de leden der Kamer ze zullen bezweren.

Dezelfde Constitutie laat echter in *Artikel 113* aan de Kamer toe: Andere *voordrachten*, dan voorstellen van wet, afzonderlijk, aan den Koning te doen.

Eindelijk verzekert het Charter van Nederland *Artikel 165*, aan alle kerkgenootschappen gelijke bescherming en schenkt in *Artikel 164*, aan allen volkomen vrijheid hunner Godsdienstige belijdenis.

Wat bij de inzage dezer constitutionele beginselen door enkelen wellicht vermoed, wat door sommigen werd gevoeld, doch waarvan zij zich geene verklaring konden geven; dát wordt in het helderst daglicht geplaatst door den man, wiens naam 1) wij niet behoeven

---

1) Onder het nazien dezer bladzijde komt ons het treurig bericht van 's mans tevroeg overlijden op het onverwachtst treffen-

te uiten, daar zijn belangrijk stuk nauwelijks verscheenen, in ieders handen leefde en op aller lippen zweefde.

Sterk door zijne overtuiging, onverwinnelijk door zijne gloeiende liefde tot Z. M. den Koning en door zijne bezorgdheid voor het algemeen welzijn des volks, brengt de edele en ondervindingrijke kampvechter der pleitzaal eene nieuwe aanklacht in tegen de interpellatie met hare gevolgen.

„Eene vergadering 1) heeft het gezag zich aange-
„matigd van voorbarige beraadslaging en willekeurige
„uitspraak. Zij heeft een algeheele miskennis ge-
„pleegd, *én* dat aan Z. M. alléén het Bestuur van de
„buitenlandsche aangelegenheden behoort, *én* dat nie-
„mand buiten Hoogstderzelver last bevoegd of gerech-
„tigd kan zijn, over verzoekschriften, aan den Koning
„gericht, te besluiten of te beschikken.”

Ook het woord des Ministers in dezelfde zitting van 19 December gesproken, heeft die dubbele inbreuk op het grondwettig prerogatief des Konings naar plicht niet gewraakt, maar integendeel de verzoekschriften, aan Z. M. gericht, steilig en volstrekt afgewezen.

„Doch die beslissing mist gelijkelijk alle wettig en alle
„zedelijk gezag: zij is niet meer of minder dan eene ge-
„zagsaanmatiging in gelijke mate krenkende den eerbied
„jegens de Kroon en het grondwettig recht van petitie.”

Mogen wij de interpellatie nog een parlementair verschijnsel noemen of is zij *parlementair delict* geworden?

Gelijk het voor een Nestor der advocaten passend is, heeft de onvermoeide verdediger der wet zich on-

---

Gods goedheid herstelle dit onberekenbaar verlies voor de goede zaak! Hij schenke den ontslapenen, die een zoo goeden strijd gestreden heeft, het eeuwig loon voor zijn onvermoeiden arbeid!

1) De Wachter, Februari, blz. 133.

middellijk tot het hoofd van den Staat gewend. Zijn edel doelwit, het koninklijk gezag te handhaven en de veiligheid van Nederland te versterken, vermocht hij niet te bereiken of zijn Adres moest de opgesomde gronden van aanklacht inhouden.

Reeds den 24 December had de hoogvereerde schrijver zijn gespierd verzoekschrift ootmoedig aan de voeten des troons neergelegd; maar tevens heeft hij die vijf zeer gladde steenen, in de bron van ons staatsrecht vergaard, naar het reusachtig gevaarte der interpellatie heen geslingerd. Hij heeft de levensader van dat dreigend samenstel zoo juist en zoo diep getroffen, dat zijne afzichtelijkheid in het oog springt. Hij heeft zichtbaar doen blijken, dat de tegenstand door Kamer en Regering tegen de Adresbeweging opgeworpen, niets is dan eene wangedrochtelijke misgeboorte, tot niets dan tot ijdele schrikverspreiding in staat.

De Adressanten blijven derhalve tot heden met hetzelfde recht een gunstig antwoord afwachten op hun volkomen wettig verzoekschrift.

III.

ONZE NEUTRALITEIT.

§ 1. *De Neutraliteit was het hoofdthema der zitting en tevens haar struikelblok.*

Als de duistere dag, de dag van verwarring en van naberouw, zal de 19 December jl. in de jaarboeken van ons Parlement blijven opgeteekend!

„Gezagsaanmatiging en kroon en volk in gelijke mate 1) krenkende,” onder dit merk ligt die dag daar voor ons.

„Eene zitting van voorbarige beraadslaging en willekeurige uitspraak in eene voor Nederland gewichtvolle zaak! Eene beslissing, die gelijkelijk alle wettig en alle zedelijk gezag mist!” Zóó luidt het eindvonnis van hem, die bij de lichtfakkel van ons Staatsrecht al de debatten van dien dag gewikt en gewogen heeft.

Het kan ons voornemen niet zijn dit oordeel opzettelijk en in 't breede te staven door bewijzen aan staatkundige bronnen ontleend; deze gewichtige taak blijve den rechtskundige bewaard, wiens woorden we zoo even letterlijk overnamen. Hij, die de man niet is, om ééne vraag, welke hem heeft aangegrepen, ondoorgrond te laten, heeft dan ook de toezegging gegeven zijne gronden in eene uitvoerige 2) behandeling nader te ontwikkelen.

Voor ons zij het voldoende, slechts *de zitting der drie motie's* zelve ter bevestiging onzer uitspraak te doen gelden. Moeten wij daarom al hare debatten op nieuw gaan vergelijken? Wij meenen het niet; dat ware zelfs doelloos. Zoo vaak en verschillend zijn zij in de dagbladen gemonsterd en liggen nog versch genoeg in het geheugen der lezers. Wij hebben bovendien van al die beraadslagingen slechts hoofdzakelijk op te halen wat tot bewijs onzer stelling strekken kan, en dit is in bovenstaand opschrift: *Onze Neutraliteit* reeds samengevat.

Doorloop in uwe herinnering alles wat in die be-

---

1) Mr. S. P. Lipman. De Wachter bl. 132.

2) Mr. S. P. Lipman. De Wachter bl. 206.

drijvige zitting tegen het welslagen van het ontzag-inboezemend petitionnement ter tafel werd gebracht, en gij zult besluiten, dat hiervan *die* bewijsvoeringen bijna enkel en alleen verdienen aangemerkt, welke uit het gewaand beginsel *Onze Onzijdigheid* zijn geput.

Ook de beide volgehouden motie's — de verworpene, *Fransen van de Putte*, vrij duidelijk; de door de heeren *Guljé* en *van der Maessen* in het leven behoudene motie *Cremers*, nadrukkelijk — zijn gebaseerd op diezelfde *Onzijdigheidspolitiek*.

De ministeriële verklaring, bij den aanvang afgelegd, bleef de eenige grond der stellige en volstreckte afwijzing van het Adres, aan het einde der zitting uitgebracht.

De politiek onzer neutraliteit was de vlag, waaronder de parlementshulk dien dag van wal stak maar ook onvermijdelijk stranden moest.

Inderdaad, dat groot regeringswoord zooals het dien dag is geuit, blijkt, wel ingezien en trouw ontleed, eene paradox, een der onhoudbaarste *maximes* van het staatsonrecht. En wie kan dan nog twijfel opperen of de beslissing, daarop alléén steunend, is voorbarig te noemen en van alle wettig en alle zedelijk gezag ontdaan?

De parlementaire vormen zijn van weinig beteekenis, indien het beginsel, dat zich in die vormen hult, van revolutionairen oorsprong is, en aan de quaestie geen einde maakt maar in tegendeel ze veeleer verweekelt!

Onze taak is alzoo voor elkeen duidelijk. Wij beoogen het neutraliteitsbeginsel gelijk het den 19 December werd volgehouden te toetsen aan het gezond verstand. Wij beoogen den lossen zandgrond bloot te leggen, waarop deze schijnpolitiek steunt. Moesten wij

even terugkeeren naar de zitting van 19 Dec., dan was het slechts om ons af te vragen: Welk licht deze machtspreuk over de zaak, die toen behandeld werd, verspreidde? Welken rechtsgrond voor wettige handelingen in dat zoo ernstig vraagstuk zij vestigde? Wij zien er niet één; zij baarde veeleer verwarring en verspreidde over geheel het debat de haar eigene duisterheid.

§ 2. *De ware beteekenis der Neutraliteit is niet in strijd maar in volle harmonie met het petitionnement.*

Plaatsen we ons voor een oogenblik buiten de verwarring, welke *de neutraliteit van het ministerie Fock* rondom zich verspreidde, en raadplegen we degelijke schrijvers van het natuurrecht of ook slechts een handboek 1) dat over het recht van oorlog en vrede *de jure belli et pacis* eenige regels ten beste geeft, dan ontdekken we aanstonds eene geheel andere opvatting van het geijkte woord: Neutraliteit.

Wij zien dan de Neutraliteit, als een krachtig behoudend beginsel van het internationaal recht, in haar hoogen zin en waarachtige beteekenis opdagen, omstuwde van rijke gevolgtrekkingen en gewichtige 2) toepassingen.

---

1) Vgk. J. Gottl. Heineccius. *Elementa Juris Nat. et Gent.* Lib. II § CCX. *Gentes liberae paciscuntur . . . . de se bello non interponendo, quae foedera dicuntur Neutralitäts-tractaten.* De vrije natiën sluiten bij oorlog verdragen, om zich met het verschil niet in te laten en zulke verdragen heeten *Neutraliteits-tractaten.*

2) In dien zin is zij een der hoofd-elementen of een grondver-

Twee Staten zijn in oorlog d. i. zij voeren een niet te ongelijken, gemotiveerden en rechtvaardigen krijg. Natuurlijk zijn de overige Staten, uit hoofde der noodwendige internationale verhoudingen, in de zaak meer of minder betrokken; zij nemen echter geen deel daaraan, maar blijven toezien en heeten *Neutraal*.

Deze Neutraliteit nu is niet louter negatief, niet hetzelfde als niet vermengd te zijn, geen strijdgenoot te wezen; neen, zij heeft hare eigene rechten en brengt ook hare plichten mede. Zij sluit het deelgenootschap maar ook alle partijgenootschap uit; blijft als trouwe verdedigster van hetgene recht en billijk is, nauwlettend toezien, altijd bereid om, indien het recht geschonden, de billijkheid vertreden wordt, haar rechtmatigen invloed te doen gelden.

Een harer eerste plichten is, zich in den strijd te mengen, d. i. krachtdadig te intervenieeren, indien de strijd onrechtvaardig gevoerd wordt.

Onder zulke voorwaarden kan een Staat neutraal blijven; hij mag zelfs eene gemaakte verovering goedkeuren; evenwel dan alléén, wanneer de rechtsgrond tot oorlog aan de zijde was des veroveraars.

Een ieder bemerkt het hemelsbreed onderscheid tusschen Neutraliteit en Non-interventie; en nogtans schijnt de spreekminister van 19 December de eene voor de andere genomen te hebben. Veel nauwkeuriger heeft

---

eische van den grooten, maatschappelijken bond der Staten dien latere schrijvers over het natuurrecht onder den naam van *Ethnarchie* behandelen. R. P. Tapparelli d'Azeglio S. J. *Droit Naturel*. Vol. III Liv. VI. ch. II n°. 1362. A la société internationale, qui repose sur les faits naturels je donnerai le nom d'*Ethnarchie*. Ibid. ch. VIII n°. 1402. La fin de la société ethnarchique est d'unir entre elles toutes les sociétés.

men later op den Rijksdag van Berlijn zijne woorden afgemeten; daar immers is van geene zijde het woord *Neutraliteit* een enkelen keer gehoord.

Wilde de vorige regering van Neutraliteit volstrektelijk gewagen, hadde zij naar alle beginselen, welke deze rechts-materie beheerschen, juist omgekeerd moeten besluiten; en om aan het gepleegd staatsonrecht niet medeplichtig te worden, veeleer het verzoekschrift der Adressanten, door in zijn zin zelf te handelen, moeten voorkomen. Het petitionnement heeft ten doel, dat men het onrecht niet laat begaan, maar den zwakke, die de prooi is van den onrechtvaardigen strijd, handhaaft; nu dit is letterlijk hetzelfde, wat het zuivere begrip van *neutraliteit* met zich brengt.

Het ministeriëel orgaan van dien dag heeft juist *dat* beginsel op het tapijt gebracht, hetwelk voor de Katholieke Kerk zeer voordeelig en voor den actuëlen toestand des Pausen allergunstigst is; toch besloot Z. E. daaruit tot een stellige en volstreckte afwijzing van het verzoekschrift en concludeerde tegen de Pauselijke zaak. Was het onkennis en onbegrip welke den minister er toebracht om eenvoudig eene onwaarheid te spreken? Heeft hij met kennis de Neutraliteit genoemd en hare beginselen moedwillig in den wind geslagen?

Zeker is het, dat dezelfde regering de Neutraliteit reeds had geschonden en de partij van het onrecht opgenomen. Zeker is het, dat hier van oorlog en dus ook van Neutraliteit geene sprake zijn kan. Zeker is het, dat van liberalistische zijde, ook ten onzent, reeds te voren pogingen in het werk zijn gesteld om de *Non-interventie* als een aangenomen rechtsbeginsel te doen doorgaan.

Wij hebben ten bewijze hier slechts te herinneren

aan het valschnamig *internationaal recht van non-interventie* onder den naam van J. B. van Hugenpoth, juist tegen het Adres der Katholieken, in *het Vaderland* 26 November opgenomen, doch aanstonds door den Heer Van Zinnicq Bergmans wederlegd.

Zeker is het al wederom, dat termenverwarring den liberalen dikwijlder eigen is.

Wat moeten we toch uit dat alles besluiten?

Het beginsel van Neutraliteit, door den minister genoemd, is alleszins gunstig voor het Adres; doch het begrip, dat de minister er aan hechtte, is daarmede in strijd!

Heeft Z. E. door onbestemde denkbeelden van het spoor gebracht, ook op de bepaalde woordenverwisseling geen acht gegeven?

Ofschoon de *Neutraliteit* op de lippen zweefde, kan bij vergissing de geliefkoosde *Non-interventie* voor den geest hebben gespeeld. In dier voege ten minste ware alles op te helderen. Want dat de minister de Neutraliteit in haar waren zin opnam en dus staande hield — dit immers volgt noodzakelijk — dat Victor Emmanuël in zijn recht is en dat de roof der Kerkelijke Staten geen usurpatie heeten mag, dit kan niet verondersteld.

Wat rest ons dan? Mogen we niet absoluut oordeelen, dat onder Neutraliteit, de Non-interventie moet worden verstaan; toch, zoo lang van regeringszijde geene betere opheldering — naar volle believen te kiezen — gegeven wordt, zijn wij gerechtigd, de zaak aldus op te vatten en op eene termenverwarring voort te redeneeren.

§ 3. *Het afwijzend antwoord des ministers had geen bepaalden zin.*

Van den eenen kant ijveren wij voor het gewichtvol onderscheid, dat tusschen *Neutraliteit* en *Non-interventie* moet vastgehouden; van den anderen kant achten we ons verplicht, na de onhoudbaarheid der woorden: „De politiek der Neutraliteit van Nederland verbied aan het Adres gevolg te geven” te hebben aangetoond, nu ook hunne onbepaaldheid te doen gevoelen.

Gaan we de beruchte zitting wederom binnen, dan vertoont zich de *Neutraliteit* als een dier liberalistische kunstwoorden, welke niets zeggen, omdat ze, als van relatieve strekking, onbepaald zijn in hunne *oorspronkelijke beteekenis* en tevens in niet één *gebruikelijken zin* gevestigd. De kracht kan alleen zijn: wij komen niet tusschen beide, omdat wij neutraal willen blijven, en wij blijven onzijdig, omdat wij niet verkiezen te interveniëeren. Louter willekeur ligt ten grondslag; overheersching is de drijfveer, doch achter het waas dat liberalisme heet, verscholen. *Neutraliteit is brutaliteit.*

Wel beschouwd, zegt de ministeriële machtspreuk niets. Menige vraag blijft onbeantwoord, onaangeroerd: Waarom wilt gij onzijdig blijven? Tot hoeverre? Waarin? Door wien, en wanneer en op welke gronden is de sfeer onzer politieke bemoeiingen ingetrokken, haar omvang verkleind? Wie heeft de omschrijving van Nederlands invloed op andere Staten enger gemaakt of beperkt?

Zijn wij wellicht gelijk België onder voogdijchap geplaatst door andere Mogendheden? Deze hebben,

door België, bij uitzondering, met eene *passieve neutraliteit* 1) te begiftigen, ontegensprekelijk bewezen, dat andere natiën in haren internationalen kring zich vrijelijk konden blijven bewegen.

Men veroorlove ons hier eene tweevoudige *neutralisatie* op te merken, welke verschillend is naar het doel, dat de neutraliseerende machten zich daarbij voorstellen. Zij kan immers de strekking hebben van een beletsel, en *ter verkorting*, ter inkrimping dienen *van invloed* — zoo men namelijk eenig land onschadelijk wil maken, het de rustelooze inmenging met naburige Staten ontzeggen — of in andere gevallen *ter bescherming* van dien Staat, welken men tegen vreemde invallen, van wien dan ook, wil vrijwaren. Deze *Neutralisatie* kan in meerdere of mindere mate bestaan en ook door overeenkomsten, welke den naam van *neutraliteitsverklaring* nog niet eens dragen, worden bevestigd.

Wij komen hierop nadrukkelijk neer ten einde opzettelijk in herinnering te brengen, dat de Kerkelijke Staten bij het Weener-tractaat van het jaar '15, en wederom door de preliminairen van Zurich en het vredesverdrag van Villa-Franca in '59, in dien zin door de Mogendheden in bescherming zijn genomen. Wilde het ministerie derhalve zijn onbepaalde neutrali-

---

1) Ofschoon de toestand van België exceptioneel mag heeten, heeft men er nogthans over gelijksoortig onbepaald begrip van *Neutraliteit* gestruikeld. De Minister van Buitenlandsche Zaken had noodig zijn gedragslijn jegens den Paus voor den Senaat te verdedigen. Hij deed het den 26 September en den 3 Julij jl. met herhaaldelijk de *Neutraliteit* te noemen, zonder ze ooit uit een te zetten. De voorname uitkomst dier zelfverdediging was dan ook het duidelijk blijk, hoe verre de gevoelens van den minister verschilden van die, welke de Baron d'Anethan in '61 had beleden.

teit op het tapijt brengen, had het alwederom juist omgekeerd, voor de ongeschonden integriteit der Kerkelijke Staten moeten optreden.

Dan van zulk eene passieve neutraliteit of neutralisatie kan voor Nederland geen sprake zijn.

Maar stel eens: ware Nederland *aldus* door wettige verdragen neutraal verklaard; dan nog behield het zijn onvervreemdbaar en onveranderlijk recht den roof niet goed te keuren, maar zooveel mogelijk mede te werken tot zijn herstel. Het laatste toch ligt in het eerste noodzakelijk opgesloten; wat ik niet kan of mag beamen, daar moet ik tegen zijn, dat moet ik, zooveel de omstandigheden het mij toelaten, krachtdadig tegenwerken, het doen ophouden en zijne herstelling bevorderen.

Waar ook ter wereld *de neutralisatie* van een Staat is bekrachtigd en waar dus *de politiek der neutraliteit* dat land in waarheid verbiedt, gewapender hand tusschen beide te treden bij onderlingen krijg van andere natiën, daar verhindert zij nog niet een vreedzamen en edelen invloed te doen gelden, en zeer zeker kan zij nooit of nimmer beletten te protesteeren tegen eene schending aller rechten; zij verbiedt niet te interveeniëren bij *een onregelmatigen strijd, bij een moord*. Wie nu zal het wagen te loochenen, dat Victor Emmanuël zich door een aaneengeschakeld verraad en onafgebroke rooverij buiten de wet heeft gesteld?

Het logenwoord *Onze Neutraliteit* is dan niets geweest dan eene nieuwe proeve der liberalistische behendigheid. Het liberalisme escamoteert de gewichtigste rechtsbegrippen achter een of ander stopwoord, dat kort te voren in zwang is gebracht. Verwonderlijk is het, hoe de revolutie van het woord *onzijdigheid* in de laatste

jaren meesterlijk, maar onbeschaamd tevens, gebruik maakte, zijn zin of beteekenis, al naar het ter bereiking van haar doel te stade kwam, zonder einde variërend.

Zoo wordt dezelfde opvatting door de revolutionaire bladen, dan beginsel van *non-interventie*, dan van *neutraliteit* genoemd; een anderen keer worden die twee namen ook in twee begrippen onderscheiden. De neutraliteit ziet op de inmenging in den onderlingen strijd van twee landen; terwijl de non-interventie dezelfde verhouding aanduidt tot het inwendig bestier of tot de tweespalt in één en denzelfden Staat aanwezig; doch een regelmatig gebruik vestigt den zin niet, een beginsel van recht is er nimmer aanwezig. Bij eene reeks van feiten uit den laatsten tijd worden beide woorden of liever beide opvattingen, op staatkundig gebied en in de zelfde omstandigheden, beurtelings dan als een beginsel voorgewend, dan als eene nietsbeduidende spreuk 1) verworpen. De eenige en ware *neutraliteit* is een verdrag van onderling contracteerende partijen nopens derden, en zoodoende is zij zelve eene inmenging of interventie van de hoogste beteekenis; hiervan echter kan ter rechtvaardiging van het vorig kabinet geen sprake zijn.

§ 4. *Het valschnamig beginsel van Non-interventie.*

Zooals zij door den minister is voorgesteld en bij het liberalisme wordt gebruikt, is neutraliteit niets

1) Men vergelijkte den heer van Zinnicq Bergman in zijne wederlegging van J. B. van Hugenpoth. Een tal van uitgelezene voorbeelden dier verwarring zijn daar aangegeven. N. Brabanter van 3 Dec. jl.

anders dan revolutionaire dwingelandij, zij komt neer op *Non-interventie* en wordt daarmee niet zelden vermengd. Heeft dit vrijheiddoedend omwentelings-product bijna gansch Europa den laatsten tijd omgespookt, wij willen daarmee niet leeren leven; wij achten ons Nederland te hoog, dan dat het zoude pogingen instellen om zulk een verderfelijken kwelgeest slechts te temmen. Wij willen hem ver van ons verdreven zien; daarom moeten wij hem het masker afrukken, met zijne schandelijkheid in het volle licht der openbaarheid te stellen. Het is noodig dat de afschuw van den revolutiegeest populair worde.

Wat dan is er van de zaak, wijsgeerig beschouwd? Wat is er van den oorsprong dier machtspreuk? Waarop steunt haar verborgen kracht bij laatste analyse? Wij antwoorden.

Het nieuwe staatsrecht, door de revolutie uitgedacht en ingevoerd — haar eenig bolwerk en levensbeginsel — heeft in plaats van den heiligen term *Het volkenrecht* eenvoudig genomen dien van *De rechten des volks*; en dan verstaan zijne volgelingen hieronder de hoogste en de eenigste macht, waarvan alle gezag moet uitgaan.

De soevereiniteit des volks is hun grond-dogma. Wij hebben de theoretische en zedelijke waarde, of liever de onwaarde dier leus hier niet na te gaan; zij komt neer op bedrog en wanorde.

Twee uit het revolutionaire grondbeginsel onmiddellijk voortspruitende en in de toepassing meestal saamgekoppelde gevolgtrekkingen heeten: *Nationaliteitsbeginsel* en *Het principe van Non-interventie*. Ter wille van het eerste moeten alle historische en nationale rechten ten offer worden gebracht aan het abstract idee van volksras. Heeft een volks-stam zijn wil —

gelijk het dan heet — bekend gemaakt, mag niemand deze soevereiniteit in hare aspiratiën verstoren; de naburige en ver verwijderde, hoezeer dan ook in de zaak betrokkene Mogendheden en landen moeten daarbij neutraal blijven d. i. niet interveniëren.

Nederlandsch en Hoogduitsch — zoo Opper- als Nederduitsch — behooren tot dezelfde taalvertakking, en de twee natiën, de Duitsche en de Nederlandsche, zijn van denzelfden volks-stam. Mocht dus de sterkere er belang in stellen, den zwakkere te overheerschen, zijn land te annexeeën; dan hebben aanstonds alle rechten van zelfstandigheid en eigene onafhankelijke nationaliteit opgehouden te bestaan. Beide volks-takken, als éens stams zijnde, moeten zich onder eenzelfden sceppter naar plicht gelukkig achten.

De tweede afleiding of toepassing van de revolutionaire volkssoevereiniteit, het beginsel van *Non-interventie*, vordert even onverbiddelijk, dat alle rechten, alle verhoudingen van vorst en volk over boord worden geworpen, waar de soevereine volkskeuze zijn zucht heeft doen gevoelen. Kunstmatig opgewekt, verraderlijk opgewonden, logenachtig vergroot, zij het ook door de afschuwelijkste revolutie toegepast, die uiting is eene wet boven alle wetten; zij moet geëerbiedigd worden door den eigen vorst, door de naburige Staten en door de vreemde Mogendheden ook. Zij mogen derhalve zich niet inlaten met het geschil, zich niet tusschen beide werpen om hetgeen recht is, te doen zegepralen; maar zij hebben zich van den plicht te kwijten, om de neutraliteitswet als heiligen stelregel hoog uit te roepen en te huldigen.

Zal niet ieder, die zijn vaderland lief heeft, hier dankbaar opzien naar den verheven gevangene van het

Vaticaan? Reeds in '60 heeft de Paus dit verderfelijk beginsel in opgemelden zin naar waarde 1) te recht gewezen. Katholiek of Protestant, om het even, al wie slechts zijn Hollandsch hart op de rechte plaats draagt, zal zich hier eensgezind aan de zijde scharen van Pius IX.

Houden wij nu staande dat dit onzijdigheidsbeginsel in al zijne verderfelijkheid den minister op 19 December voor den geest zweefde? Dit zij vere; dan immers ware hij volbloed revolutionair. Intusschen leverde hij een luidsprekend bewijs, dat het liberalisme noodzakelijk en zonder dat men het weet of wil, naar de revolutie voert. Moch het een ander kabinet durven bestaan tegen de nu eerst voltooide adresbeweging wederom *Onze Neutraliteit* als rechtsbeginsel tegen te stellen; dan vertrouwen wij, dat al de fractiën der Kamer het eenparig daarin zullen bestrijden, en tot de tegenovergestelde conclusie noodzaken. Wij kunnen de gedachte, dat een ministerie om dusdanige verklaringen met het volste recht in staat van beschuldiging kan gesteld worden, niet dan met moeite terug dringen. Zoo toch eene regering machtspreuken vooropzet, die uit haar aart alle banden tusschen vorst en volk verscheuren, de dierbaarste eeden te schande maken, dan moet zij wel of onwetend zijn en onbekwaam of aan staatsvergriep plichtig, en dus in staat van beschuldiging worden verklaard.

Nog eens — want wij willen het ministerie Fock niet verder uit het graf halen dan de noodzakelijkheid het afdwingt — zoo oordeelde het niet; anders had het alle wetten prijs gegeven; alle gezag ware te loor gegaan;

---

1) Alloc, *Novos et ante* 28 Sept. 1860. — Syllabus LXII.

en de Adressanten konden ophouden met verzoekschriften te teekenen. Zij konden — want zij vertegenwoordigen een waarachtigen volkswil — hunne eigene rechters zijn, met hunne rechtmatige aanspraken, waar dit mogelijk is eenvoudig in oefening te brengen. In ieder geval is het niet de vraag, wat het vorig kabinet heeft gedacht, maar wat het bij de monde van een zijner leden — welke des ondanks in hooge achting staat — gezegd heeft.

Het is helaas de zoo vaak reeds herhaalde historie van het liberalisme; het werpt u een *Schlagwort* voor de voeten en schuift ongemerkt over zijne ware beteekenis heen; overtuigd als het is, dat zijne volgelingen gewoonlijk zeer vlug zijn in uitspraak te doen en naar het gegeven ordewoord te handelen, maar uiterst traag van begrip en oordeel.

Wat door *Onze Neutraliteit* moest verstaan worden, werd in het debat van 19 Dec. niet gezegd noch gevraagd; men dacht zelfs niet eens aan hare ware beteekenis. Wat meer is, men gaf zich de moeite niet de vraag te stellen: wat heeft onze neutraliteit bij de zaak in quaestie in het bijzonder te beteekenen? Evenmin heeft zich iemand met de taak belast het wanbeginsel *Non-interventie*, hoe dan ook, hetzij te wederleggen hetzij te verdedigen.

Maar zoo ontzinkt tevens alle grond, waarop de afwijzende beschikking der Tweede Kamer rustte. Zoo blijkt het uit deze zitting zelve, dat hare uitspraak in eene voor Nederland gewichtvolle zaak, èn voorbarig èn zonder eenig recht of gezag, is genomen. De neutraliteit was haar leus; de neutraliteit werd het bewijs harer nietigheid. Zij heeft haar eigen vonnis geveld.

Zijn er dan geene andere debatten tegen de adres-

beweging gevoerd? Geene althans, die als een redestrijd gelden kunnen: zij leggen veeleer de voorbarigheid dier zitting nog verder aan den dag. Men oordeele:

Lees de analijse van hetgeen de breedsprakigste van alle tegenstanders, de heer Cremers zich verstoutte te berde te brengen en gij zult u zelven afvragen: Hoe rijmt dat alles met elkander? Is dat eene redevoering, aan het gewicht der zaak beantwoordend? — Doorworstel nog eens het volledig verslag en gij zult met het besluit eindigen: Zoo ouzinnig is er voorzeker nimmer in Neerlands Kamer gesproken! Een Adres, dat niet ernstig gemeend wordt! . . . . Eene katholieke beweging, die bij uitsluiting door Nederland is op touw gezet! . . . . Ik lees daar van Katholieke Rijken? Ik hoor dien redenaar ernstig voordragen, dat zijne verdediging van Italië het tegendeel is eener lofspraak! . . Hij vermeldt de goede trouw 1) van het Piëmonteesch goevernement. Hij spreekt ten slotte zijn laf en onvergeeflijk *non possumus* uit! Neen, dat alles verdient niet in aanmerking genomen, tenzij als eene nieuwe bevestiging, dat de 19. December een dag was van verwarring en zijne zitting te recht met den naam van voorbarigheid bestempeld wordt.

---

1) De heer Cremers is toch niets op de hoogte van zijn tijd. Wij verwijzen den spreker uit Groningen naar *De Nederlansche Financier* 4. jaargang no. 48, waar deze „*Beurs-Bank- en Handels courant*” van de goede trouw van Piëmonts „finantiëelen doolhof” getuigenis aflegt en met deugdelijke bewijzen staaft, dat „het is inderdaad een weefsel van allerlei knoeierij, domheid, ijdelheid, stellionaat, roof, politieke schelmerij, machiavellismus van het geringste gehalte, valsch clericalismus eenerzijds, valsch liberalismus anderzijds, kortom, van alles, behalve gezond verstand en eerlijkheid.” Waar blijft de goede trouw, Mijnheer Cremers? Wij vertrouwen, dat de uwe hechter zij.

De *volledigheids theorie* op annexatiën in het klein en in het groot toegepast, zooals ze de heer Moens dien dag nadrukkelijk uiteenzette, zal wel bij niemand weerklank hebben gevonden; terwijl het boevenstuk van Victor Emmanuël, dat aan zijne schatkist 140 millioenen heeft gekost, onder den valschen sluier van *volkswil*, als een navolgenswaardig toonbeeld, door den heer van Houten aan het Nederlandsche volk voorgesteld, niet ophoudt, met een ieders gevoel van recht en billijkheid dieper en dieper te schokken.

IV.

DE AFLOOP DER ADRESBEWEGING IN NEDERLAND.

§ 1. *Onder het tegenwoordig kabinet had het petitionement plaats. Zijn afloop was zeer gelukkig.*

De meeste bladen van Italië hebben omstreeks half April jl. van eene *Nota* melding gemaakt, welke Thiers namens Frankrijk aan al de Mogendheden, Italië alléén uitgezonderd zou hebben aangeboden; zij hielden het bestaan dier diplomatieke missie buiten allen twijfel en de Italiaansche *El Universo* bracht zelfs haar zakelijken inhoud ter kennis.

De bescherming en handhaving van den H. Stoel heet daarin *eene internationale plicht*, waarvan niet één goevernement zich verschoonen kan.

Is Frankrijk nog niet bij machte daadwerkelijk te

intervenieëren, wil het ten minste bij deze zijne stem verheffen.

Verder legt het blad aan het tijdelijk hoofd der Fransche natie woorden in den mond, een diepen, boven alle persoonlijke opvattingen verheven staatsman waardig: „*Het feit te Rome voltrokken is voor Europa van meer gewicht dan een gewoon oog zelfs in den broedermoordenden krijg, dien wij in Frankrijk genoodzaakt zijn te voeren, ontdekken kan.*”

Al gunnen ons onloochenbare bewijsstukken de zekerheid niet dezer beteekenisvolle overeenstemming met het Nederlandsch Adres, zij is ook niet tegengesproken. Dit volgt in ieder geval, dat den revolutionaire bladen zelve het denkbeeld van een óverwegend belang aan de Pauselijke zaak toe te kennen, als aannemelijk voorkomt.

En zeer zeker gaf Thiers aanleiding tot soortgelijke oordeelvellingen; al was het slechts met den Burggraaf d'Harcourt als Ambassadeur naar Rome te zenden op *die* wijze en in *die* omstandigheden, waarin deze benoeming plaats had.

Maar heeft het overwicht van Rome's overweldiging boven den socialistische opstand van Parijs, volgens de gezworene vijanden zelve, zulk een schijn van waarheid; dan misstaat het den Fransche bisschoppen in geen deele, indien zij, drie maanden later bij de nationale Vergadering aandringen op de verdediging van den Paus, dan zijn de katholieken bladen zeer zeker in hun volle recht, wanneer zij onvoorwaardelijk de ontwijding der Kerkelijke Staten voor schandelijker en gevaarlijker houden dan de demagogie der *Internationale*.

Betreurenswaardig zijn ongetwijfeld de lotgevallen

aan het Fransch volk wedervaren. Terwijl de Adresbeweging in Nederland rustig haren weg vervorderde, verloor hun land, nu van de zorg om Rome te beschermen door zijn keizer ontslagen, al zijn invloed en kracht en lag weldra onder de knellende hand des overmachtigen verwinnaars te zieltoegen. Peilloos is de afgrond der vernederingen waarin het door de revolutie van 18 Maart, sinds is afgedaald. Doch onverstandig zou het wezen door deze noodlottige gebeurtenissen zijne aandacht van Italië te laten aftrekken en de groote zaak van het Katholieke volk ook maar een oogenblik uit het hart of zelfs uit het oog te verliezen. De belangen van Godsdienst en Vaderland hangen er aan.

Indien wij derhalve de Adresbeweging, ofschoon menigmaal besproken, hier op nieuw in herinnering brengen, indien we haren loop nagaan, de hinderpalen haar in den weg geworpen nog eens ophalen, en vooral het gunstig standpunt doen zien waarop de Katholieke Adressanten zich nog bevinden, wat doen wij dan anders tenzij de Katholieke actie naar behooren gaande houden en daarheen de aandacht trekken, waar zij onveranderlijk gevestigd moet blijven?

Of wij met grond de beschuldiging van in herhalingen te vervallen, gerustelijk van ons mogen afschuiven? Wij vertrouwen het. Zelfs meenen wij ter juister plaatse en ure van den afloop der Adresbeweging te gewagen. Men leze en oordeele.

Het Katholieke Nederland sloot zich bij de algemeene beweging voortreffelijk aan, vooreerst met onophoudelijk den Koning der Koningen nederig te voet te vallen, met een vurig *plebisciet van tranen en gebeden* hemelwaart te zenden; maar tevens met in de laatste

weken des vorigen jaars een smeekschrift aan Z. M. ter vrije onderteekening open te leggen.

Eerst aan het einde van Maart was het Adres der Katholieken aan Z. M. ten gunste van den Paus *voor dezen keer* volteekend; d. i. toen pas zijn de lijsten gesloten en opgezonden. Is er reeds vroegtijdig den 19 December, veel tegen het Adres ingebracht, ook hiervan moest het eindresultaat tot in Mei jl. worden afgewacht. Zoodat de geschikte tijd om deze politieke gebeurtenis in hare omstandigheden te bespreken, ze naar waarde te schatten daarna eerst konde aanbreken.

Toen dan eerst is in dien zin het petitionnement afgeloopen, dat dus onder het vorig ministerie wel begonnen, doch eigenlijk onder de regering, die thans zetelt, in waarheid is ingediend en opgedragen.

Onder *dit* ministerie heeft de lange aaneengesloten rij van 1) *het meest eendrachtig en daarom krachtigst element onzer bevolking* het negende *Artikel* der Grondwet plechtig in oefening gebracht; nu dan eerst kan er van den afloop der Adresbeweging — later van hare uitwerkselen — sprake zijn.

In 't openbaar en op alle plaatsen van 't gemeenschappelijk vaderland rees in December jl. de katholiciteit van Nederland op; zij spreidde langzaam en statig hare zedelijke kracht ten toon en als één heirleger schaarde zij zich rondom den troon van haar hooggeëerbiedigden Koning, om aan Z. M. haar onkreukbare trouw te bevestigen en tevens met allen eerbied hare grondwettige klachten voor den koninklijken handhaver bloot te leggen; niet één dag sinds de beweging een aanvang had genomen, ging er voorbij, of het getal

1) S. P. Lipman, *Wachter*, Maart 1871, bl. 212.

der Adressanten nam uit eigen beweging toe en hadde, streng genomen, nog langer kunnen aangroeien.

Zij zijn nu vier maal honderdduizend, allen katholieken van Nederland; en deze indrukwekkende menigte dringt zich, als één man om eenzelfde vaandel, dat openlijk ontplooid aller zin en overtuiging tot opschrift voert. Zij komen protesteeren tegen ongehoorde aanslagen, waardoor, met versmading van alle internationale rechten, hún eigendom, húnne onafhankelijkheid, húnne Godsdienstvrijheid geschonden zijn.

Nemen we hier in aanmerking, dat op vele plaatsen slechts de hoofden der huisgezinnen het verzoekschrift teekenden, dat hier en daar — zooals uit de verhouding tusschen de gemoedsstemming en het getal der katholieke bevolking 1) overtuigend blijkt — de noodige bekendheid der zaak nog niet overal ver genoeg was doorgedrongen, dat eindelijk ook vele niet-katholieken met het doel van 't Adres nadrukkelijk hebben ingestemd; dan komen we tot het besluit: de morele kracht dier allermerkwaardigste verschijning stijgt nog hooger dan het getal der naanteekeningen te kennen geeft. Zoodat we veilig kunnen stellen: nagenoeg een half millioen der trouwste onderdanen van Nederland hebben hunne grondwettige bede, voor grondwettige rechten, op grondwettige wijze aan den dag gelegd.

Weet iemand éene zaak te noemen, welke zulke aspiratiën gaande maakt, door een zoo krachtig uitgedrukten volkswil wordt voorgestaan?

Wij zouden aan de waarheid te kort doen, indien

---

1) Een enkel voorbeeld. Naar de opgave telt het decanaat Amsterdam 33,000 communicanten en 12,000 onderteekenaars: terwijl in dat van Rotterdam waar slechts 30,000 communicanten zijn, zich 20,000 Adressanten hebben aangeboden.

we den afloop der Adresbeweging niet uiterst gelukkig noemden.

Maar die goede afloop stijgt nog ontzettend in waarde, indien we den tegenstand in aanmerking nemen, welke daaraan van den beginne af, in 's lands invloedrijkste vergaderzaal, werd in den weg gelegd.

Van deze machtige tegenwerking zoude men nu haast zeggen, dat de middelen tegen de Adresbeweging zoo niet opzettelijk beraamd, dan toch zeker feitelijk in het werk gelegd en aangewend, juist gediend hebben ter bevordering van haar gunstigen uitslag. Zooveel is ten minste zeker: de terugwerking der interpellatie *Kerstens*, zoo voorbarig den 19 December jl. ingesteld en al dagen te voren aangekondigd; noch het afwijzend antwoord van het afgetreden ministerie, noch de onwijze debatten van sommige kamerleden zijn bij slot van rekening, voor het verzoekschrift nadeelig geweest, zij hebben integendeel daarvoor zeer gunstig gewerkt. Buitendien heeft tegen aller verwachting in, de nawerking dier veelbesprokene zitting een onbetwistbaar gunstig standpunt voor de Adressanten doen geboren worden.

Opmerkelijk is te dezen opzichte eene uitdrukking 1) van den verweerder Adressant uit Wisseloord, waardoor hij drie dagen na de geruchtmakende kamerzitting, ofschoon alle schijn daartegen was, zijn vertrouwen en dat van al de Adressanten zoo sterk en zoo onwankelbaar achtte, dat zij ondanks de tegenwerking van regering en wetgevende Kamer met petitionneeren onveranderlijk zouden voortgaan. Is ZEGs. Adres aan Z. M. een ontegensprekelijk bewijs hoe diepen blik

---

1) Mr. S. P. Lipman. *Wachter*. Februraj bl. 132. *Dit vertrouwen bezielt ongetwijfeld hen allen onveranderd, al heeft...*

ZEG. in de beginselen onzer Staatswetten heeft geworpen, dat geuit vertrouwen toont even duidelijk hoe grondig hij den algemeenen toestand en de gemoederen der Adressanten in het bijzonder, doorschouwd en gepeild heeft. De uitkomst heeft zijne hoop niet beschaamd, zijne vooruitzichten zijn bewaarheid, zijne voorspelling is bevestigd.

§ 2. *Niet één struikelblok aan de Adresbeweging in den weg geworpen, of het heeft in haar voordeel meegewerkt.*

Bijna onopgemerkt gaan de meeste verzoekschriften voorbij, welke voortdurend door Nederlandsche onderdanen aan Z. M. worden aangeboden; en al is de zaak, waarop zij met grondwettig recht aandringen, van meer dan particulier belang, strekt zich nochtans de kennis van zulk Adres bijna niet verder uit dan tot hen, die er onmiddelijk in betrokken zijn. Geen wonder ook, wijl hier niets anders plaats heeft dan de eenvoudige gebruikmaking van een recht, door de Grondwet aan een ieder toegekend.

Heeft men ooit in Nederland gepetitionneerd ten gevalle van een algemeen belang; nimmer heeft eene petitie zulke eene algemeene bekendheid erlangd, nimmer zulk eene tegenwerking en deelneming tegelijk ondervonden, zoo als aan het Adres der Roomsche Katholieken ten gunste van den Paus heden zijn ten deel gevallen; en, wat wij niet stilzwijgend mogen voorbij gaan, het moet die bekendmaking nog meer aan zijne tegen- dan aan zijne médestanders danken.

Nauwelijks sluiten de Katholieke staatsburgers van Nederland op hunne wijze d. i. zooals hunne staats-

wetten medebrengen, bij de algemeene beweging zich aan, of het liberale legerkamp, ondanks de kalme houding der katholieken, opgeschrikt, zint op middelen om deze rechtsbeoefening zoo niet te smoren, althans bij hare opkomst te knakken. Doch zoodra heeft het niet de middelen zijner vinding in het werk gelegd of het stapelt in zijne overijling misslag op misslag.

Het Adres, ofschoon volstrekt niet tot de Kamer gericht, wordt nochtans onverwijld door de Kamer besproken, en wel in diervoege, alsof men eene gewichtvolle daad van een verantwoordelijk ministerie voor zich had; daar het toch slechts de eenvoudigste beoefening is onzer Constitutie door particulieren. Evenmin is het verzoekschrift bestemd om aan het ministerie te worden aangeboden, en toch matigt het kabinet zich ijlings het recht aan er een volkomene afwijzing tegen uit te spreken.

Laten we de geheele zaak maar zeggen, zooals ze is voorgevallen; nauwelijks heeft het Adres zijn vaart genomen of het wordt tot een onderwerp gekozen eener parlementaire vertooning. Is het stuk den 19 December opgevoerd, in éene zitting afgespeeld; zijne partijen zijn door de liberale bladen immer aangehouden om bij de Begrooting de eerste dagen van Mei met nieuwe en overprikkelde opgewektheid te worden hervat.

Niet een der verschillende elementen, waaruit de historie der beruchte parlamentsvertooning is samengesteld, was uit zijn aart geschikt de Adresbeweging aan te moedigen, integendeel alle waren er tegen gekeerd en toch heeft zij haren loop vervolgd ten einde toe.

Zien we dit vooreerst, wat aangaat de rol, den heer Kerstens toebedeeld,

Pas hadden zich de Katholieken tot petitionneeren in beweging gesteld, of daar komt zijne mysterieuse interpellatie opdoemen. Zij is gericht tot of nog liever tegen een ministerie, onder wiens aanhangers de interpellant blijkt te behooren; hij interpelleert over het al of niet gevolg geven aan een Adres, dat nauwelijks en nog niet overal ter onderteekening is aangeboden, dat bovendien noch aan het ministerie, noch aan de Kamer zal gericht worden. Uit haar aart is elke interpellatie een soort van verweerschrift en moet dus de zaak ter wier verdediging ze wordt ingesteld, oprechtelijk in bescherming nemen, waarom dit met de interpellatie Kerstens onmogelijk het geval konde zijn, hebben we boven genoegzaam aangetoond.

Heeft deze mislukte proeve van interpellatie van den eenen kant hare waarde niet gemist, daar zij de aandacht trok op het gewichtig vraagstuk en in ieder geval tijdig waarschuwde tegen elk *fait accompli*; van den anderen kant zal niemand ontkennen, dat zij een struikelblok moet heeten aan de Adresbeweging in den weg geworpen. De Adressanten echter, wier levensvraag er roekeloos door op het spel was gezet, zijn er niet door tot zwijgen gebracht. Maar voor den interpellant, door wien dan ook misleid, moest zij wel de zwanenzang wezen op zijn politieken loopbaan. En elkeen mag aan zijn val eene les nemen, dat men niet ongestraft door eene óf ondoordachte, óf listige motie de tweedracht ontbranden doet.

Gelijk te voorzien, zeker te vreezen was; een stap ter zijde van den weg spoort om verder te gaan, zoo niet heldere begrippen en diep bewustzijn daarvan terughouden. Als ware er eene afspraak voorafgegaan, de liberaal-katholieke interpellant werd hoffelijk ontvan-

gen, doch tegelijk krachtig afgewezen door den liberaal-Katholieken minister.

In welken zin en op wat wijze het toenmalig ministerie op het tooneel van wanorde en staatsonrecht, dien dag reeds, metterdaad zich had durven wagen, vragen wij voor het oogenblik niet.

Zijn antwoord, plechtig gegeven en als een geijkt beginsel voorgehouden, luidde: de politiek onzer neutraliteit verbiedt, den Katholieken staatsburgers een willig oor te verleen. 't Was een ontzettend beletsel dat de minister hier tegen de Adresbeweging opwerpt, een hinderpaal geschikt zelfs den moedigsten te doen terugdeinzen en de massa van het petitionneeren afkeerig te maken.

Dat echter de machtspreuk het petitionnement in zijne vaart niet heeft kunnen stuiten, is al wederom uit zijn afloop gebleken.

't Is ons aangenaam, hier te herinneren, dat ook katholieke leden der Kamer zich door de machtspreuk niet lieten uit het veld slaan; terzelfde zitting werd immers de gedachte reeds geuit: „Is door het optreden van een ander kabinet de verhouding der regering tot de Kamer veranderd, zal er eene nieuwe interpellatie — van anderen inhoud en vorm en met vooruitzicht op beter resultaat — kunnen gedaan worden”.

De rechtswaarde van het petitionnement kan na zulke afwijzing niet anders dan klimmen, klimmen in de belangstelling en hoogschatting van elk recht geaart mensch, die in de Adresbeweging nu de vertreden gerechtigheid aanschouwt, welke zonder titel en onverdiend afgewezen, even bezadigd voortgaat met zich te doen gelden.

Wat droeve figuur integendeel sloeg het ministerie

Fock bij die eerste ontmoeting met het petitionnement! Men ga slechts na wat er sedert dien dag voor beide is gevolgd. De Adresbeweging naderde steeds haar zeevollen afloop; maar het tegenwerkend ministerie, welke lotgevallen zijn het nadien wedervaren?

Zijne weigering was de onzekere, de laatste daad eens zieltoogenden 1) en kan voor eene volgende regering geen bindende kracht hebben, noch ons een eerbiedig zwijgen opleggen.

Want waarlijk — zijn laatste aanhangers moeten het bekennen, het is wereldkundig — dat ministerie is uit eigen onmacht ineengezakt en letterlijk uit inanitie gestorven. Waarom dan ook een meer dan half weggekwijsd ministerie met zulk een ingewikkelde vraag lastig gevallen? Met den dood in het hart heeft het in dat hachelijk stervensuur, door een niets beduidenden bluf: *de politiek der neutraliteit van Nederland* tevens zijn laatsten ademtocht uitgeblazen.

Het heeft daarmede eene daad gesteld, die werkelijk als *couronnement de l'édifice*, de gebruikmaking en de toepassing van rechten, ons door de Grondwet gewaarborgd, op bespottelijke wijze moest verijdelen.

De regering eerbiedigde de beweegredenen der Adresantten — als waarheid en recht — en veroorloofde zich voorzeker niet, den maatregel — dien ze overeenkomstig de Grondwet ter verkrijging hunner verzoeken, aanwendden — te misduiden; echter konde zij vooralsnog, neen, ik vergis mij, nimmer konde de

---

1) Het ministerie Fock ging in October voor goed den doodstrijd in, met zijn inmenging in de Paus-quaestie. Mag ook hier gedacht worden aan het *Mot pittoresque* van Thiers: „*Qui mange du Pape, en crève. Wie aan Rome knaagt, eet zich te bersten?*”

regering aan het gedaan verzoek gevolg geven, nimmer aan de vraag om voorziening voldoen.

En hiermede eindigde het ministerie Fock dien dag zijn roemlooze loopbaan; zijn uitvaart liep met die van het oude jaar '70 in doffe stilte af. En wat zijn grafzerk te dieper voor immer drukken zal, is: *Onze Neutraliteit.*

Zulk eene erfstelling, wie zal ze aanvaarden, wie zal er niet van afzien? Van het tegenwoordig kabinet laat het zich niet denken, dat het zoo weinig begrip van staatsrecht bezitten zou om er eenige waarde aan te hechten.

De Adressanten lieten zich dan en zeer te recht door heel deze parlementaire vertooning niet uit het veld slaan maar hielden voet bij stuk. Werd de Adresbeweging hier en daar een poos tijds vertraagd; dan weldra hervatte men het begonnen werk, dat wij thans voltooid zien. Wie derhalve toen zou hebben gemeend, dat de Adressanten door deze teleurstelling tot zwijgen gebracht zouden worden, hij kende hunne vastberadenheid niet. Zij hielden — hunne daden bewijzen het — met onveranderlijke standvastigheid vol: „het was ons niet te doen om slechts onderlingen ijver op te wekken, eenige vertooning te maken, of welke andere bedoeling ook te bereiken”; wij verwachtten een direkt antwoord op ons Adres van dengene, wien we het eerbiedig opdroegen; wij willen onze rechten doen gelden, dáarvoor hebben wij ons grondwettig tot Z. M. gewend; dáarvoor blijven wij ons tot den Koning richten.

Vrij mogen zij nu, die honderdduizenden het hoofd fier opbeuren, dewijl de inhoud van hun verzoekschrift lijnrecht in strijd is, en met de vloekenswaardige *daad* der

vorige regering èn met hare nu door elk verstandige verfoeide *woorden*, welke beide even revolutionnair zijn.

Hun Adres heeft zoo helder mogelijk de zuivere waarheid voorgesteld en het heilig recht op wettige gronden verdedigd. Wat hun deze of gene ook toedacht, de figuur, welke zij in deze parlementaire geschiedenis maakten, was edel en aantrekkelijk en werd sinds elken dag eerbiedwaardiger.

Hebben de Adressanten zulke beproevingen zonder wankelen doorstaan, laat het zich niet anders denken of zij zullen ook in de toekomst hun voorspoedig begonnen werk moedig voortzetten, het *nimmer* onvoltooid laten varen.

§. 3. *De waarde en de loop der debatten van 19 December, met hunne naklanken in de pers pleiten ten gunste van het Adres.*

't Zou een grove dwaling zijn te denken, dat met het einde van het petitionnement ook de actie der petitionnarissen eindigt. Om deze gaande en levend te houden, en het blijvend gewicht van het petitionnement te doen gevoelen, beoordeelden wij den afloop der Adresbeweging tegenover de interpellatie en de ministeriële afwijzing; rest ons nog haar in beschouwing te nemen tegenover de redevoeringen der Kamer, dienzelfden dag gehoord en daarna maar al te dikwijls door de liberale pers misbruikt, om beweging te maken en veel kwaad zaad tusschen landgenooten en landgenooten te strooien.

Welk gewicht men aan het vraagstuk scheen te hechten en door de meeste leden in waarheid daaraan geschonken werd, hebben de redevoeringen nogthans den

waren aart der zaak, dien dag niet aan het licht doen komen; zij hebben ze veeleer achter een tal van verwarde en verwarrende denkbeelden weggeschoven.

Bleef de zaak, die het doelwit is der Adressanten in het duister, wyl ze — en dit is den liberalen ministeriëlen appelant het eerst te wijten — van den beginne af scheef was opgezet, en nog meer omdat de onrechtskundige afwijzing der regering daarop gevolgd, de verwarring voltooide; sommige leden der Kamer verloren de hoofdzaak geheel uit het oog en hebben ze met ondoordringbare nevelen omhuld. De meeste tegenstanders der Adresbeweging, lieten hunne gedachten slechts spelen op de neutraliteit des ministers, zooals we in een ander hoofdstuk hebben aangetoond.

Men dorst de zaak zelve noch het recht der Adressanten niet aan. Werd de Romeinsche quaestie met zoo veel hartstocht besproken, op loyale en duidelijke gronden tégengesproken werd ze niet; niet minder bleef ook de wettigheid van het Adres onge-rept. Men deinsde terug voor zijn helder licht. Niet een enkel, ook maar schijnbaar geldend argument is er tegen ingebracht.

Wij kunnen het denkbeeld eener parlementaire ver-tooning maar niet terug dringen. Uit onbekende sfe-ren valt daar de interpellatie te midden eener onvoor-bereide Kamer; zij diende ter inleiding. De minister sprak... het middel gelukt. De motie *van de Putte* wordt verworpen, de motie *Cremers* aangenomen.

Deze uitkomst krijgt voor ons eene verhoogde betee-kenis als we daaraan eene andere toevoegen, dat men sinds de betreurenswaardige December zitting van ra-dicale zijde niet heeft opgehouden daarvan misbruik te maken ter ophitsing van Godsdiensthaat en ter aankweeking

van verdeeldheid. De oprakeling dier zelfde discussiën — hoe onverdraagzaam en hoe hatelijk ze mogen zijn — heeft bij de Begrootings-zittingen niemand verwonderd; die hooge graad echter van hare verwoedheid was door niemand verwacht.

Doch waar we in dien chaos onze blikken ook heen wenden, nergens ontmoet ons oog eenige bijzonderheid, welke het aanzien van het Adres in het geringst kan beschadigen, welke integendeel zijne achtbaarheid en de waarde van zijn afloop niet doet stijgen.

Verplaatsen we ons voor een oogenblik in den toestand, welke de interpellatie onmiddelijk voorafging. Toen nog was het, naar onze bescheiden meening door de Grondwet (art. 113.) geoorloofd geweest, eene *voordracht* in te leiden, mits zij in eerbiedige bewoordingen, zonder kwetsing van iemands recht en zonder krenking der koninklijke rechten was vervat, gelijk het verzoekschrift der katholieken van al deze vereischten een toonbeeld is. Doch om eene interpellatie te billijken of om eene ministeriële beschikking te rechtvaardigen, is er niet één wetsartikel voorhanden. Hierdoor heeft het ministerie Fock een *faux pas* begaan die onherstelbaar is.

Wij verplaatsten ons zooeven denkbeeldig in een toestand, die helaas! niet meer is. De effen en gladde waterspiegel, waarover de Staatshulk van Nederland veilig heen gleed, heeft plaats gemaakt voor eene trouwlooze zee, welke, zoo men niet alle, ook de buitengewoonste maatregelen van voorzichtigheid in acht neemt, het ranke vaartuig onvermijdelijk op de gevaarlijkste klippen zal werpen, en het door eigen schuld doen vergaan.

Ja, trouweloos, gevaarvol is de toestand, waarin Nederland ten gevolge der interpellatie-vertooning verkeert. We hebben niet meer in herinnering te brengen hoe revolutionnair de *daad* was, onder het vorig ministerie ten uitvoer gelegd, hoe revolutionnair het *woord*, dat het in de Kamer heeft uitgesproken, hoe revolutionnair en tegenstrijdig wederom beider vereeniging. Wat nog nadeeliger werkte, waren de beroeringen nadien door de radicale pers veroorzaakt. Zij maakte zich van de dubbelzinnigheden der December zitting meester en hield niet op een kruistocht te prediken tegen allen, die aan de zoogenaamd liberale beginselen het hoofd mochten bieden, doch vooral tegen de dierbaarste belangen der Katholieken. Had zij in dat drijven een kennelijk doel? Zeer te recht antwoordde hierop de heer van Goltstein 5 Mei: „Wie daarnaar zoekt, vraagt naar den bekenden weg”. Van dezelfde zijde zijn bij de Mei-zittingen, nieuwe en gapende wonden in de Kamer geslagen, terwijl de onrustbarende indrukken *daar buiten* tijd behoeven om door rijper nadenken tot bedaren gebracht, wederom eene vrije ademning aan Nederland toe te laten.

Met dat alles is het wettig en helder standpunt der Adressanten juistal hooger en hooger in waarde gestegen. Men kan het daarom als uitgemaakt beschouwen, dat zij op hunne zuivere baan des te onwankelbaarder zullen voortgaan, hun gunstig standpunt zullen blijven verdedigen.

De gantsche loop der gebeurtenissen, ter gelegenheid den interpellatie in het leven geroepen, is niet weinig geschikt om hun vertrouwen, hun gespannen verwachting eener geheel andere oplossing nog meer voedsel te geven.

Zulke gedragingen van een interimair kabinet kun-

nen niet verhinderen, dat nu wederom eene definitieve regering het staatsbestuur in handen heeft, ook het gewichtig vraagstuk op nieuw in behandeling genomen wordt, en het Adres met der tijd zijn volledige uitwerking erlangt.

Wij weten niets — van deze zijde — dat den weg zou kunnen afsluiten om tot de zoo vurig gewenschte oplossing en eindpaal te geraken.

Mag er ook tegen dit denkbeeld, eenig bezwaar zijn, hierin bestaande, dat ook dit kabinet bij monde van zijn leider van zijne gevoelens reeds heeft doen blijken, kan ons vertrouwen met een woord afstuiten op het hoofd van deze regering?

Dit scheen het bezwaar door den heer Zinnicq Bergmann 4 Mei geopperd. „Indien de minister de politiek voortzet, die hij als hoofd of bestanddeel der vorige regering steeds heeft betracht, hebben wij ten opzichte der Buitenlandsche betrekkingen niets te verwachten”. Wij meenen dat voor zooverre het Adres aangaat, dit bezwaar niet aanwezig is.

Mocht immers de Heer Torbecke al gestemd hebben voór de motie *Cremers* en derhalve zijne goedkeuring *vooralsnog* aan de houding — voor zooverre zij bekend was — der toenmalige regering hebben gehecht, d. i. *aan de onthouding of de houding van niets te doen*; van den anderen kant heeft Z. E. de motie *Fransen van de Putte* afgestemd en bij gevolg zijne meening verklaard, dat het de roeping van den Nederlandschen Staat *wel* kan medebrengen, stappen te doen tot herstel der soevereiniteit van den Kerkelijken Staat.

Wij kunnen daarom niet zien hoe het leidend kabinetshoofd of zijne wel wat weggesmolten partij in dezen als gebonden kan worden beschouwd. Zelfs heeft

dezelfde minister den 19 December reeds zijn afkeurend oordeel over de houding dier zitting uitgesproken: „het Adres is het werk van particulieren, de meening der Tweede Kamer over de toekomstige houding der regering is van geheel anderen aart”. Is wellicht in deze gezegden de mogelijkheid eener *voordracht* van de Kamer uitgaande aangeduid?

Die particulieren hadden hun werk toen pas begonnen, maar hebben het voortgezet en het is een reuswerk geworden. Een half millioen staatsburgers van Nederland hebben daaraan het hunne bijgedragen; zij blijven daaraan hechten en de grootst mogelijke belangstelling wijden en zij zien heden, nu de gebeurtenissen den blinddoek van veler oogen hebben afgerukt, meer dan de helft onzer Natie op hunne zijde.

De katholieke bladen gaven in dat tijdsverloop sprekende blijken van gematigdheid, ofschoon die der verklaarde tegenstanders niet ophielden venijn en gift te spuwen. Maar het schelden dier bladen heeft wegens frequentie reeds voorlang zijn nieuwhed en daardoor ook zijn scherpte verloren. De Adressanten deden goed met daarnaar niet om te zien. Wat er eindelijk zij van politieke belangen en richtingen in de pers, bij de vertegenwoordiging of bij het volk van Nederland, te midden van het gedrang dier bemoeingen ging het Adres zijns weegs; zijn onderteekenaren leerden elken dag meer en meer hun kracht kennen, zij zorgden van hunnen kant dat aan de waarheid en het recht niet te kort werd gedaan; door de tegenspraak zelve kwamen zij tot nadrukkelijker en helderder bewustzijn van hun recht; bij elken stap nam in hen de overtuiging toe, *wat zij willen en waarvoor zij den strijd voor geen en prijs zullen opgeven.*

§. 4. *Het gunstig standpunt der Adressanten is bij de Begrootings-debatten ten duidelijke gebleken.*

Zoo bleef dan het Adres bij de lang volgehouden en met kennelijke doeleinden overlegde worsteling, ongeschonden; en toen bij de Begrootings-zittingen de aanval met verdubbelde krachtsinspanning is hervat, trad het al wederom, als de Achilles van den strijd, ongekwetst, ja fierder dan ooit te voorschijn. Ook bij deze laatste gelegenheid is er niets degelijks tegen ingebracht, waardoor het in waarde dalen, van zijn aanspraak op verhoor iets verliezen konde; niet ééne vuurpijl heeft deze borstwering der Pauselijke zaak tot heden kunnen treffen.

De Adressanten hebben de in-bezit-neming der Kerkelijke Staten door Piëmont uit een staatkundig oogpunt beschouwd. Zij hebben dit feit niet een *Statenoof* genoemd, zooals de liberalistische Nieuwe Rotterdamsche Courant, maar zijn op de hun eigene, in de Grondwet vastgelegde beginselen, opgekomen tegen die aanhechting, waardoor recht en wet met voeten worden vertreden; in hunne dringende bede om herstel staan zij nog even pal.

Wij vragen geen *inmenging* in de inwendige beroeringen van een land. Dit zouden de Romeinen kunnen vragen; die, zooals het Handelsblad in 't begin van Mei vermeldde, „in een hoogst treurigen toestand zich bevinden. Zij worden als Wilden, zegt de Correspondent van dat Blad, door hun stugge en verwaande overheerschers behandeld. In de plaats van een eigen bestier kregen ze den druk van ontzettende belastingen

gen, terwijl hun eigene bekwame ambtenaren vervangen zijn door een zwerm van ongeschikte vreemdelingen". Zij mogen derhalve krachtens het natuur-recht de hulp inroepen van andere, vooral van *neutrale* Staten tegen hunne onrechtvaardige verdrukkers. Doch wat wij Adressanten vragen, is of heet niet aldus.

Wij vragen ook geene *gunsten*. Neen, Piëmont heeft het eerst en zonder eenigen schijn van grond, de grens palen der gerechtigheid overschreden; Piëmont heeft het eerst óns gekwetst, benadeeld, beroofd.

Wij vragen *verdediging* tegen dat onrecht. Het vorig kabinet deed alsof het recht had onze vraag af te wijzen en de toepassing onzer Grondwet te verijdelen. Wij verwachten nu van de tegenwoordige regering meer recht of beter gezegd meer gezond verstand.

Datzelfde Piëmont is nu nog verder gegaan; het wil den zin en het gebruik onzer grondwettige rechten van gewetensvrijheid naar zijne willekeur regelen bij eene wet! En het vraagt voor die wet van den Nederlandschen Staat zijne goedkeuring. Want wat de heer van der Maesen den 19. Dec. eene *onmogelijkheid* noemde, en de heer Cremers den 4 Mei voor iets *ongoorloofs* wilde doen doorgaan, datzelfde, *de tusschenkomst* of inmenging van onzen Staat, is volgens Visconti Venostá een noodzakelijk vereischte. Hij persisteert daarom met bij de Europesche Staten en bij Nederland op de goedkeuring zijner plannen aan te dringen. Daartegen protesteeren wij, wij Nederlanders uit al onze kracht! en wij bezitten daartoe het volste recht.

In de zitting van 4 Mei onderscheidde de heer Jonckbloet, gewoon bij de Italiaansche trouw te zweeren, een dubbel opzicht in de Romeinsche quaestie; hij leidde hieruit af dat die gevraagde tusschenkomst

niet de regeling geldt der tijdelijke, maar der geestelijke macht van den Paus. De territoriale quaestie, zegde hij, is opgelost en die diplomatieke goedkeuring wordt gevraagd om met algemeen goedvinden der Staten de geestelijke macht van den Paus te regelen. ZEd. blijkt dus in het beoordeelen der zaak een weinig beter op de hoogte dan den 19 December. Door zijne gevolgtrekking erkent hij nu openlijk dat het geweld van den machtigeren tegen den zwakkeren Staat rechtsgeldig is, en dat de quaestie verder neerkomt op overheersching van den Staat over de Kerk. Of ZEd. zich zelve wederom tegenspreekt, laten we daar; dit kunnen we voor zeker houden, dat de Adressanten juist onder beide opzichten — wier onafscheidbaarheid we later toonen — hun verzet duidelijk te kennen gaven en onveranderlijk vasthielden, altijd steunend op hun onloochenbaar recht.

Of meent gij wellicht dat de Adressanten aan het oordeel der Edelmogende Heeren of aan welk gezag ook de vraag onderwerpen, wat ter vrije belijdenis van hunnen Godsdienst behoort of niet? Weet dan, bij niet een enkelen hunner is in de verste verte deze gedachte ooit opgekomen; zij wijzen zulk denkbeeld met de diepst mogelijke verontwaardiging van zich af.

Vrij moge dezelfde heer Jonckbloet, zoo vaak hij verkiest, het Godsdienstig terrein, van een rijke keur scheldwoorden voorzien, betreden, hij schaadt door zulke wilde sprongen niet het Adres, maar zijn eigen zaak en brengt zijn naam in gevaar. Wij voor ons kennen voor dat *genre* van redevoeringen geen behoorlijken naam; wij schenken hem al zijne benamingen en vermaningen en beschamingen, en voegen er onzer zijds nog bij: *Tu te fâches, donc tu as tort!*

Op eene marktvertooning — men vergeve ons dat woord — als in de zitting van 4 Mei van enkele zijden, tot spijt van ons Parlement werd aangeboden, volgde zeer gepast het beginsel, door den minister van Justitie, Jolles den 6 Mei uitgesproken. „Mijne meening nopens de scheiding van Kerk en Staat was nooit anders, dan dat de Staat voor alle *kerkgenootschappen* dezelfde zij en dat de Kerk zich vrij in den Staat bewege; — dat die scheiding niet mede brengt onverschilligheid omtrent aangelegen onderwerpen der Kerk; dat de Staat belang heeft bij den bloei der *Godsdienst* en bij de welvaart der *Kerk*, omdat deze elk in hun kring tot den bloei van den Staat moeten bijdragen. Daarom is het niet onverschillig voor den Staat dat de Godsdienst bloeie, en voor zoverre op den Min. rust de taak der leiding van de Godsdienstige aangelegenheden, zal de Min. steeds in dien geest handelen”.

Wij begroeten in deze ministeriële geloofsbelijdenis eene andere zienswijze, eene geheel andere richting dan den 19 December is aan den dag gelegd. Het grondwettig standpunt der Adressanten wordt dus niet meer geloochend, maar door de regering zelve bij monde van den minister van Justitie, zonder dat een ander lid van het kabinet daar iets op afdong, rondborstig en gemoedelijk erkend. Ging die erkenning door ook zonder tegenspraak der Wetgevende kamer? Dat althans enkele uitlatingen den 4 of 5 Mei zonder eenigen weerklank gehoord, tegen deze plechtige verklaring niet mogen opwegen, daarbij niet eens in aanmerking komen kunnen, zal wel niemand betwijfelen.

Maar hebben we dan niet het volste recht, indien wij het oogenblikkelijk standpunt van het Adres zeer gunstig, zijn afloop allergelukkigst noemen? De grond-

slag waarop de Adressanten als katholieke Staatsburgers van Nederland hunne rechten doen gelden, wordt hier door de regering als beginsel gehuldigd; er is immers geen sprake van feiten of historiesche toestanden, maar de erkenning van een grond-beginsel wordt afgelegd door de regering bij haar eerste plechtstatig optreden.

Noch de politieke manoeuvre van 19 December, noch de guerilla krijg maanden lang voortgezet, noch de mitrailleuses door de heeren Cremers en Jonckbloet den 4 Mei in 't veld gebracht vermochten de dicht aaneengesloten rij der onderteekenaars van het Adres niet te verbreken, zelfs niet eens te bereiken.

Bij al dien strijd hebben de Katholieke Adressanten geen kamp gegeven; over alles wat er sinds gebeurde, behoeven zij het allerminst zich te schamen. Zij weten het zeer goed: het liberalisme geeft hoog op van zijne kracht en van zijnen toorn; echter was of is daarom bij de petitionarissen geen spraak van verandering van standpunt, van wijziging in beginselen, van terugtreden of zijwaarts gaan; hun aller leenspreuk is die van den eersten Paus: *Non possumus*, wij kunnen niet anders.

Mee — of tegenstanders, allen dienden hun ter versterking. Een hevig voorvechter der partij, die zich steeds in de voorhoede waant, noemde, den 6 December, het Adres „van eene droevige beteekenis, door zijne onderteekenaars niet begrepen — een vleiend compliment voor de honderdduizende onderteekenaars — en waarvan een verstandig man zich niets dan verbittering beloven kan”, en nog den 16 Mei zag men van diezelfde zijde pogingen aangewend om het Adres als eene vergeten zaak te doen doorgaan. Diezelfde

Nieuwe Rotterdamsche bleek echter elken dag de ver-gaarbak van al den vuigen laster, die tegen Paus, Kerk en Godsdienst, waar dan ook, wordt uitgebraakt. Doch wat heeft dat alles intusschen bewerkt? Dat al wie onder de partijgangers met verstandsontwikkeling eenig edel gevoel bezit, zich afwendt met afkeer van *die* partij, en dat de onderteekenaars der „Monster petitie” met den Nestor der katholieke volksver-tegenwoordigers naar zulke bladen den heer Jonckbloet c. s. verwijzen, „of de schrijvers van *zijne* richting nu altijd zoo bedaard zich uitlaten, als hij dat van anderen verlangt?”

Een degelijke bewijsvoering, welke maar in het geringste punt kan steek houden, zult gij vruchteloos zoeken hetzij in al die redevoeringen binnen de Kamer, hetzij in al die ophitsingen buiten de Kamer rondverspreid tegen de zaak, waarvoor de Adressanten het hebben opgenomen en waarvoor zij blijven strijden met dezelfde opgewektheid.

Wenden we onzen blik naar het betere gedeelte der maatschappij, waar beschaafdheid in den vorm geldt als wet, en waar ontwikkeling in de denkbeelden aanspraak geeft op gezag, dan ontwaren we weldra geheel andere gevoelens, zelfs deelneming, niet zelden eene verklaarde sympathie voor het Adres, dat ook te recht van zijn heftigste tegenwerkers eerbied afdwingt.

Zijn er slechts onheilspellende of althans slechts dreigende teekenen aan den politieken hemel? Daar gaan ook andere stroomen door de lucht, die een terugkeer aankondigen van orde, een verrijzen van waarheid, vrijheid en recht; nu aan een ieder blijkt de Adresbeweging in dezelfde richting te streven met die voorboden der gerechtigheid.

Te gewichtig en in te nauwe betrekking met den afloop van het Adres zijn de Kamerzittingen van 4, 5 Mei j. l., dan dat wij ze hier niet opzettelijk, in hoofdzaak ten minsten, in herinnering zouden brengen. Uit alles liet het zich aanzien, dat er een keerpunt voor het Adres aanstaande was; van daar dat velen die gelegenheid zagen naderen met verwachting, anderen met vrees; naklanken van 19 December konden niet uitblijven.

Het Wetgevend lichaam had te beraadslagen over de Begrooting en moest dus zich verklaren over het behoud of niet behoud onzer ambassade bij het Pauselijk hof. Deze post, dien men eene *missie* heeft willen noemen, moest uit de aart der zaak, als bekentenis en bewijs worden beschouwd der soevereiniteit van den Paus; dit blijkt uit al de verslagen. „Het hof van Rome, zoo hoorde men, is niet opgeheven met het zelfstandig bestaan van den Staat. De Italiaansche regering zelve heeft den Paus voorgesteld zijne soevereiniteits rechten te doen behouden; en nu ware 't zelfs van belang van den Min. te vernemen, hoe de Italiaansche regering zelve denkt over het behoud van hare missie te Rome”. (Voorthuizen).

Van zelve derhalve bracht de normale loop der zaken nu eene geschikte aanleiding met zich aan dezelfde Kamer van 19 December, om van hare gevoelens nopens de zaak der Adressanten te doen blijken. De gelegenheid was open gesteld, niet voor onwettige interpellatiën of onwettige motiën, maar voor een amendement, zooals tot de bevoegdheid der Kamer behoort; uit dit amendement ontspon zich dan van zelve eene discussie en deze wederom konde doen „zien in hoeverre de oprechtheid gebiedt de missie te behouden” (Heemskerk Az).

Het idee van zulk amendement kwam dan ook bij velen wel degelijk voor den geest. De heer Gratama die er zelf niet aan dacht, is van verschillende zijde er toe aangemoedigd; van anderen werd het hem afgeraden; maar nauwelijks was dit denkbeeld geopperd of de partijgangers zelve keurden het af en hebben het geweerd.

En zoo heeft zich de Kamer met eenparige stemmen vóór het behoud der missie te Rome verklaard, zij heeft *de houding van handelen* door den minister voorgesteld, algemeen goedgekeurd en toegejuicht.

Nu was ook de toegang open om de *daad* der vorige regering tegen de richting van het Adres gesteld, te vergoelijken, om het *woord* door diezelfde regering tegen het Adres, den 19 December uitgesproken, tot helderheid te brengen d. i. aan *de Neutraliteit* een gepast zin te geven! Doch wat gebeurde er? Wat het eerste punt betreft, de houding der vorige regering ten opzichte van Rome, zij is van meerdere zijden afgekeurd, omdat de vereischte neutraliteit daardoor niet was in acht genomen, terwijl ze door niemand werd gehandhaafd. Wel heeft de heer Cremers betoogd, dat het antwoord van Z. E. Roest van Limburg: *Italië heeft niet meer voor den Paus kunnen doen, dan het gedaan heeft*, niet sloeg op de overweldiging der Kerkelijke Staten, maar op het verleenen van een eigen postwezen, doch de officieële stukken welke deze bewering ten eenenmale 1) logenstraffen, zijn door heel het land bekend.

---

1) De Minister des Konings te 's Gravenhage aan den Minister van Buitenlandsche zaken.

De exminister heeft later zelf deze uitlegging ter hand genomen, om zich bij brief van 8 Mei voor de Kamer te rechtvaardigen. Of dat zonderling en onbeduidend schrijven 2) zijne gedragslijn nog niet erger

's Gravenhage, 22 Oct. '70.

„ontvangen den 26”.

„Mijnheer de Minister!

„De circulaire a) van den 11^{en} dezer verschaftte mij een gunstige gelegenheid om den Minister hier te onderhouden over de beweringen der pers betreffende den tegenwoordigen toestand van den Paus, die, zooals men à tout prix en in strijd met de waarheid wil volhouden, onze gevangene zou zijn en als zoodanig niet in staat om te waken voor de algemeene belangen der Kerk.

De circulaire heeft den Minister van Buitenlandsche Zaken, zoodra deze van den inhoud had kennis genomen, doen zeggen: „Men kan niet meer verlangen, uw Gouvernement had niet meer kunnen doen.

Ontvang enz.

(Get). BERTINATI.

a) Deze circulaire bevat den last om een Protest tegen te spreken, door den Paus openbaar gemaakt tegen de gewapende verovering van Rome; de tegenspraak moest zij doen uitkomen, dat de Paus niet op het Vaticaan werd gevangen gehouden, en onbelemmerd brieven en telegrammen kon wisselen met wie hij verkoos.

Of de diplomatieke stukken van Italië blijken geven van nauwkeurigheid? Desezelfde Bertinatti maakt den 4 November aan zijne goevernement melding van een Adres dat heel anders luidt en vraagt, dan hetgene ons is bekend en door den minister Van Mulken den 19 December werd aangehaald. Ook voegt hij er bij dat de regering van Nederland op dit achtmeters lange Adres reeds had geantwoord, op eene wijze door hem (Bertinatti) vermeld. Van dit antwoord zijn geene sporen in 't *groene boek*; maar kan het misschien een nieuw bewijs zijn, hoe weinig onverschillig de regering Fock zich in het Italiaansch staatsrecht heeft gehouden?

2) *Staten-Generaal. Tweede Kamer.* Zitting van Vrijdag den 12 Mei 1871. Is ingekomen een brief van den gewezen Minister van Buitenlandsche Zaken, van den volgenden inhoud:

„FLORENCE, 8 Mei 1871.

„Aan den heer Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

„HoogEdelGestrenge Heer!

„De wijze waarop de heer van Zinnicq Bergmann volgens me-

aan de kaak stelt, zal de tijd leeren; doch waarom het niet verhaald op den Italiaanschen Minister, die het gegeven en niet geloochend antwoord doet slaan, niet op eene regeling van post-verkeer, maar op een stuk handelend voor 's Pausen Protest tegen de bezetting

„dedeeling der *Haarlemsche Courant* van 5 Mei, zich, in de zitting der Tweede Kamer van den 4n, over mij en de houding van 's Konings Regering tegenover de Italiaansche Regering en den Paus heeft uitgelaten, maakt het mij, mijns achtens, ten pligt, UH. ED. G. eerbiedigst te verzoeken, de Kamer wel kennis te willen geven van mijne stellige ontkenning van hetgeen genoemde heer gemencd heeft de Regering en mij ten laste te mogen leggen.

„Nooit heb ik mij, ook met een enkel woord, jegens den Italiaanschen gezant uitgelaten over de politiek der Italiaansche Regering ten aanzien van Rome of den Paus. Alleenlijk en uitsluitend heb ik hem, opzigtens de vrijheid, aan den Paus en zijne correspondentie met het buitenland gelaten, ingewilligd, dat, mijns achtens, niet meer kon worden verlangd.

„Nadat, namelijk, de Nuntius mij herhaaldelijk was komen spreken over de ontzaggelijke vertraging, om niet te zeggen interruptie, welke hij in zijne correspondentie met Rome ondervond, gewaagde ik daarvan in een gesprek met den Italiaanschen gezant. Deze kwam mij daarna mededeeling doen van een schrijven, 't welk hij dienaangaande van zijne Regering had ontvangen, en alle wenschelijke waarborgen van vrije correspondentie behelsde.

„Op zijne vraag: que peut on faire de plus? que peut-on désirer davantage? heb ik, dat is waar, geantwoord: Je ne vois effectivement pas ce qu'on pourrait désirer de plus, of iets dergelijks; de juiste woorden herinner ik mij niet bepaaldelijk; maar dat weet ik wel, dat zij op niets anders sloegen noch konden slaan dan op het verkeer door brieven en telegrammen.

„Hadde de heer van Zinnicq Bergmann mij de eer aangedaan, mij inlichting te vragen, alvorens mij in de Kamer aan te vallen, zoo zou ik mij beijverd hebben hem die te geven.

„Ik heb de eer, Mijnheer de Voorzitter, UH. ED. G. de verzekering mijner zeer bijzondere hoogachting aan te bieden.

ROEST VAN LIMBURG.

van Rome en tegen de belemmeringen aan zijne vrijheid van bestier in den weg gelegd? Zulk eene verdediging brengt meer schade dan voordeel aan de zaak. 't Heeft den minister al wat last bezorgd dat raadplegen en vooral dat lichtvaardig vertrouwen van den Italiaanschen gezant. Z. E. ontving van dien staatsman „*alle wenschelijke waarborgen van vrije correspondentie*.” Kwamen dan de officiële berichten van den gewezen minister zelve zoo veel spoediger over dan die van den Nuntius? Of vorderden alleen de particuliere correspondentiën van Z. E. den gewonen tijd? Van dit alles geen woord ofschoon hierin zoo geredelijk ophelderingen van gewicht waren te vinden geweest. Niet éene regering, — ook dit is bij de verslagen van 4 Mei gebleken — heeft zich in die mate of op die wijze in de Romeinsche quaestie gemengd, gelijk de afgetreden minister, en zulke inmenging is dan ook in ons Parlement tegelijkertijd volstrektelijk afgewezen.

Wat aangaat het tweede punt, zoo even aangestipt, de paradox van het Ministerie Fock: *Onze Neutraliteit*; zij is bij de laatste zittingen niet opgehelderd, maar even zeer door sprekers, als de heer Cremers herhaaldelijk met *non-interventie* verwisseld.

Hoe deze uitdrukking *in rechten zin* opgevat niet tegen maar voor het Adres pleit, hoe zij, met non-interventie *verward* een verwerpelijke maxime der revolutie is, hebben we nu niet meer te herhalen; het zij genoeg hier bij te voegen dat zij den 4 Mei door de regering en de Kamer *honnêtement* buiten de deur is gezet.

Kortom het gevaarte tegen het Adres opgericht en het Adres zelf zijn zeer verschillend bejegend. *De daad van inmenging* is of verloochend of verafschuwd; het

woord van niet inmenging is in zijne duisternis en dus in zijn onmacht gelaten; het gevaarte uit beide samengesteld is ten slotte door een algemeen votum onttakeld. Terwijl het Adres der Katholieken opzettelijk niet is besproken; en zoo hoorde het ook, daar het boven den werkring, waarin ons constitutioneel Parlement zich heeft te bewegen, verheven is. Doch al is het Adres niet bediscussieerd, toch is zijn gunstig standpunt zeer hoog gerezen; het gold als richtsnoer der voorname beslissingen op 4 en 5 Mei door Nederland genomen.

Inderdaad. Wij zeggen veel en mogen dit niet, zonder bewijzen te geven. Legt eens het Adres en de Memorie van beantwoording door den Minister van Buitenlandsche zaken den 5 Mei voor de Kamer ontwikkeld, naast elkander! — En als gij hunne overeenkomst in alle bijzonderheden hebt nagegaan, vergeelijkt dan het resultaat uwer bevinding bij de woorden en handelingen der vorige regering, en wij houden ons verzekerd, gij zult niet alleen „daarin een grooten vooruitgang zien” (Heemskerk Az.) maar uitroepen: wat een ommekeer van strekking!

Wat vraagt het Adres? Niet de onthouding of houding van niets te doen. maar dat er gehandeld worde. De memorie antwoordt: dat geschiedt.

Wat verder? Dat er gehandeld worde in overeenstemming en overleg met andere Mogendheden. De memorie antwoordt: ook dat geschiedt.

Dat de inbezitname van den Kerkelijken Staat door het goevernement van Florence niet erkend worde. Zij wordt ook niet erkend. Maar dat de Paus in zijne soevereiniteit even als vroeger blijve geëerbiedigd? Ook dit geschiedt.

Wat al verder? Dat er zoodanige stappen gedaan worden tot volledig herstel der soevereiniteit van den Paus..... als Z. M. meest oirbaar en geraden zullen toeschijnen? Zulke stappen worden gedaan door de regering en wel onder eenparige goedkeuring der tweede Kamer, de roodsten der rooden daaronder begrepen.

Moge de zaak al niet principiëel door allen zijn beschouwd en erkend, toch luidt het eind-resultaat der debatten van 4 en 5 Mei geheel anders dan dat van 19 December. Het luidt ontegensprekelijk, aldus:

In de Romeinsche quaestie mogen wij ons niet voegen naar het systeem van onthouding; want Nederland heeft te Rome eene missie te vervullen; deze missie is van diplomatieken aart en heeft voor noodzakelijke strekking „den vorstelijken luister” uit te maken van den Paus. Het gezantschap van Nederland blijve dus bij den Paus-Koning als vroeger en onveranderd.

„Alle Mogendheden schijnen de zaak van hetzelfde standpunt als Nederland te beschouwen; wel verre van de missie op te heffen, wordt zooveel mogelijk zelfs gezorgd de bestaande missiën geheel onveranderd te laten”. „Niet één kamerlid, zoo vertrouwt de minister van Buitenlandsche zaken, hadde over deze missie anders beschikt behalve dat anderen deze beschikking nog vrijer hadden kunnen aanbevelen”. Echter blijft de Nieuwe Rotterdamsche dit besluit altijd nog: „eene niet te verdedigen confessie” noemen.

Och heeft men bij de bevestiging der zending door Nederland te Rome te vervullen, heeft men daarbij afgezien van den geuiten wensch der Adressanten? In geen deele; veeleer wordt de aandrang om deze zending te behartigen sterker „omdat de goede verstandhouding van Nederland daardoor bevorderd moet wor-

den". Aller belangen brengen het mede, de eensgezindheid aller landgenoten vordert het.

De Regering acht zich gelukkig, „dat er geen dringende redenen voor deze opheffing bestaan”, dat er zelfs geene aanleiding voorhanden is, om de opheffing of eene verandering van toestand te billijken. En waarom is de Min. deswege zoo verheugd? Omdat hij dan niet genoopt is de Adressanten af te wijzen? „Omdat, zoo tuigt hij nadrukkelijk, door een anderen maatregel vele, zeer vele Nederlanders in hunne belangen gekrenkt en gegriefd zouden worden”.

Wel verre van de onthouding als een stelsel te huldigen, zooals zijn voorganger den 19 December deed, behoeft hij zelfs niet eens een act, eene daad te stellen die elke strekking van onthouding noodzakelijk vooraf gaat, hij kan den Nederlandschen Staatsminister uit Rome niet terug roepen, noch in zijne positie eenige verandering welke dan ook toelaten, maar moet deze, uit haar natuur zich inmengende missie blijven handhaven.

Ziedaar het standpunt der regering ten opzichte der zaak in het Adres beoogd, de gedragslijn door de regering zelve als hare taak en plicht beschouwd; zoo luidde bij monde van den minister Gericke van Herwijnen den 5 Mei het regeringswoord, hemelsbreed verschillend van hetgene den 19 December werd gesproken. Dat dit woord van den minister weerklank vond in de Kamer en bijval had, bleek uit de daden; met algemeene stemming der Kamer is zijn voorstel goedgekeurd; en die stap werd ten overvloede nog bekrachtigd of versterkt door het algemeen gevoelen, de algemeene politiek der Europesche Staten.

De Interpellant van 19 December heeft zich nu dood

stil gehouden. Hij die eene motie voorstelde, de heer Fransen van de Putte heeft zich niet meer geuit ten aanzien van een in zeer teedere belangen ingrijpenden maatregel. De motie Cremers werd nog opgehaald maar is nu voor goed dood en begraven om niet meer op te staan; de artikels der *Nieuwe Rotterdamsche* tegen het einde van Mei jl. over de motie Cremers zullen daaraan geen nieuw leven schenken. Aan de handelwijze van het vorig Kabinet is vaarwel gezegd; met zijne zoogenaamde Neutraliteit is voor goed gebroken.

Meenen wij daarom dat de zaak der Adressanten onder alle opzichten zoo bijzonder schoon staat? Neen; wij bespreken hier immers het standpunt van het Adres, in een later hoofdstuk de zaak zelve of den actüelen toestand van den Paus. Al zou er iemand ons verzekeren: het behoud der missie te Rome was gewild door de geheime genootschappen en de minister van Italië, Minghetti duchtte dat elke verandering daarin gebracht, te veel opspraak zoude veroorzaken, dan nog blijft onze meening over het gunstig resultaat der Mei-zittingen onveranderd; verder gaan we op dit oogenblik in ons oordeel niet.

Of wij nu al Ultramontanen zijn of Jezuïten van witte of zwarte kleur moge de heer Jonckbloet beslissen; hoe onder die bijnamen politieke partijen worden verstaan, moet de heer Cremers — die daarin volstrekt geen scheldnaam ziet — naar zijn believe maar uitmaken. Wij voor ons kennen geene schakeeringen tusschen katholieken. Maar dit weten wij: wij zijn katholieke Adressanten, staatsburgers van Nederland en tot heden een half millioen sterk en in ons Adres aan den Paus zijn wij met nog meer klem voor onze overtuiging opgekomen.

Terwijl wij het gulden woord van den heer van Nispen onderschrijven: „er is heden een strijd van het geloof tegen het ongeloof;” en terwijl wij het met den heer Heemskerk Az. hierin volkomen eens zijn. „dat de waarheid der spreuk: „*Eendracht maakt macht*” niet in gevaar mag gebracht worden,” voeren wij onzen strijd en zullen dien onvermoeid blijven voortzetten, doch op politieken grond en naar beginselen die voor het behoud onzer nationaliteit noodzakelijk zijn. Dit toonen we in het volgend hoofdstuk.

V.

EEN DRIEVOUDIGE AANKLACHT.

§ 1. *De Katholieke beweging ontspruit aan de waarheid en voert naar het recht.*

Uit het rusteloos streven van den onsterfelijken menschengeest naar waarheid en recht, blijkt van zelf, dat waarheid zijn levenskracht en zijn onmisbaar voedsel is, en dat de behoefte aan recht hem met de rede werd ingeschapen. Niet voor langen tijd dus kan hem dat voedsel geweigerd, niet ongestraft dat recht onttrokken worden.

Hoe menigwerf de logen en de twijfel er in slagen mogen de heldere waarheid, somwijlen zelfs in het openbaar, met hun nevelig floers te bedekken, en tegelijk — zoo als gevolgelijk is — het goed recht in

kinisters te steken; nimmer kan die gedwongen, wederrechtelijke toestand van duur zijn. Steeds tracht eik mensch onweerstaanbaar zich aan het onnatuurlijke te ontwringen. Van nature weert hij den doodenden adem der valscheid af; hij worstelt en blijft worstelen tegen den ingrijpenden kanker der ongerechtigheid.

De scheppende hand Gods heeft in het wezen der ziel die kracht gelegd; zij is eene eigene kracht, welke van de zelfstandigheid der ziel onafscheidelijk is en ondanks alle duisternis van buiten onverminderd blijft. Zij is een brandpunt van waarheid en rechts-bewustzijn, dat altijd fonkelt en stralen uitschiet en de waarheid wederkeerig opvangt, zoo verre het de gestelde grenzen harer vatbaarheid slechts toelaten.

Levende en levendige weerkaatsing der Goddelijke waarheid en gerechtigheid, vermag de verstandelijke ziel het rechte spoor der waarheid niet ongestraft te verlaten, noch der gerechtigheid ongewroken vaarwel te zeggen. Buiten de waarheid en het recht, voor haar geen rust. Ofschoon vereenigingspunt, waarin alle stralen der waarheid en die van het rechtsgevoel samenkomen, kan zij eigendunkelijk niet als waarheid aanzien, wat hiermede strijdt, noch willekeurig het onrecht voor recht houden. Zij bedient zich met zekere vrijheid zoo gij wilt, van alle waarheid, die tot haar komt en van haar uitgaat, doch wordt zelve door eene hoogere waarheid en door een hooger recht in al hare beschikkingen beheerscht.

Deze weinige redeneeringen voeren ons tot het besluit: al kwijnt het lichaam der menschheid, al is het geheel der maatschappij heden nog zoo ziek, dat zij hare oplossing schijnt te naderen, toch is de welbron des levens — die der waarheid en gerechtigheid — niet verdroogd.

Wij zien het onder onze oogen. Europa verkeert heden in een toestand van staatsrechtelijke anarchie, waarin volken en natiën als zelfstandige lichamen nog alleen maar leven door — zooals men onjuist steeds zegt — het toeval of de gunst der grootere Mogendheden, of van de grillige vlagen der revolutie, hier of daar, ten deele gebreideld; maar des te machtiger juist ontboezemt zich bij de individuën de zucht naar waarheid en het streven naar gerechtigheid,

De tijden, waarin het rechtsgevoel zich niet openbaart, óf omdat men het niet durft uiten óf omdat het onder den drang der omstandigheden van lieverlede is verstompt, die tijden zijn niet meer. In ontzachlijken getalle staan ze op, de voorstanders van het recht, in de waarheid gegrondvest. Uit hunne fiere en kloeke verdediging spreekt diepe overtuiging; hunne verweerschriften, niet zelden in den vorm van Adressen vervat, dragen den stempel, niet van iets voorbijgaands of van iets verdwijnends, maar zij ademen een onbezweken moed en de edelste toewijding.

Laten nu, ook ten onzent, ettelijke, zich onder niet één opzicht aanbevelende liberalistische bladen zich uitputten en afslaven, om ten koste der waarheid en der gerechtigheid de revolutie in de hand te werken, des te sterker springt in het oog, dat in de eigenlijke natie van Nederland warme liefde blaakt voor de waarheid en een edel rechtsbewustzijn zetelt.

Hoe meer die afzonderlijke lichtspranken zich in éenen gloed vereenigen, hoe spoediger de heerschende duisternis algemeen verdreven zal worden, hoe rasser zij de vlucht zal nemen. Hoe meer die individuële bronnen haar heldere wateren doen vlieten en als vruchtbare beken de waarheid aan velen meêdeelen, hoe

spoediger de maatschappelijke staatsstroom in zijn natuurlijke bedding van waarheid en recht zal zijn teruggebracht.

Den Katholieken Adressanten van Nederland komt de lof toe, aan dit groote werk een aanmerkelijken stoot te hebben gegeven; bij vele anderen heeft hun Adres reeds weerklank gevonden. Zij stelden zich in de bres ter verdediging van den Paus, dat wil zeggen, zij traden op ter handhaving van waarheid en recht. Dat dit hetzelfde is, word door hén duidelijk ingezien, die het hoofd der Kerk hebben leeren beschouwen als de hoogste verpersoonlijking van alle waarheid en van alle gerechtigheid op aarde.

Deze zelfde goede gevolgen te veralgemeenen, dezelfde overtuiging tot een gemeenschappelijk en nationaal goed te doen overgaan, moet het doel zijn van dit hoofdstuk.

Wij willen daarom de aanklachten in het Adres vervat met zorg ontwikkelen, opdat een ieder met ons zegge: Wat kan tegen dit verzoekschrift worden ingebracht? Wat heeft in 's hemels naam de politiek der neutraliteit met zulk een vraagstuk uitstaan? Hoe kan eenig ministerie de neutraliteits-politiek in aanraking brengen met het Adres van honderdduizende staatsburgers van Nederland?

§ 2 *Er valt aan oorlog tusschen Victor Emmanuël en den Paus niet te denken, wel aan roof. Deze is drievoudig en ten schade van alle Katholieken.*

Hierin komen allen overeen en het moet dus op den voorgrond staan, dat er in het geding van Z. H. Pius IX tegen Victor Emmanuël geen sprake is, noch zijn kan van een oorlog of regelmatigen krijg tusschen twee strijdvoerende Rijken, maar wel van eene over-

weldiging in vollen vrede, zonder ultimatum, zonder casus belli, van een onzijdigen, zij het dan ook, zwakken staat (Heemskerk Az.) Er is tot deze daad, welke buiten de beschaafde wereld t'huis behoort, geen de geringste aanleiding gegeven; neen, het is eene *usurpatie* (Moens.)

Er is hier geen sprake, er kan geen sprake zijn van tweespalt tusschen verschillende Staten; naar aller bekenenis is hier slechts aan roof te denken. Dus alle beginselen en redeneeringen en oordeelvellingen, die op een regelmatig krijg betrekking hebben of daaruit voortvloeien, komen hier niet te stade. Aan *de theorie der Onzijdigheid* omtrent twee strijdvoerende partijen valt hier niet te denken.

Er bestaat geen kamp van volk tegen volk. Er is geweld gepleegd, geweld met moord en verwoesting gepaard; er valt slechts aan roof te denken en wel aan roof van hetgeen ons, Nederlanders, toebehoort. Die roof is tweevoudig: roof van *bezittingen*, de Kerkelijke Staten; roof of verkrachting van *rechten*, welke den vorst dier Staten op onomstootelijke gronden naar eens ieders oordeel toekomen. Die ontroofde of verkrachte *rechten* komen onder den naam van *onafhankelijkheid en eeuwenoude soevereiniteit*.

Duidelijker: dat geschonden *recht* heeft uit zijn aart wederom een tweevoudige zijde; de eene is eene wereldlijke en sluit de soevereiniteit in over het rijksgebied der Kerkelijke Staten; de andere is eene Godsdienstige zijde, doordien de beroofde het hoofd is van den Godsdienst over heel de wereld en hij ook in zijn geestelijk bestuur wordt gedwarsboomd.

De laatste of louter Godsdienstige rechtstitel is de grondslag van Pius' wereldlijken machtsbrief, d. w. z.

hij, die als Paus het hoofd is der Kerk, is dáárom en dáárdóór alléén ook vorst over 's Pausen erfdeel. Omdat hij het geestelijk hoofd is der Kerk, is hij het wereldlijk hoofd der Kerkelijke Staten.

De zaak is van algemeene bekendheid; toch kan zij in deze tijdsomstandigheden niet te dikwijls worden uiteengezet. We stellen ze hier als grondslag onzer bewijsvoering en gevoelen ons dus verplicht tot eene heldere verklaring.

De Paus erlangt noch de eene, noch de andere waardigheid door erfrecht van zijne ouders en laat daarvan ook niets aan zijne bloedverwanten achter. Hij erlangt geen van beide zijne rechtstitels evenmin door volkskeuze als door samenwerking der diplomatie. Beide rechten zijn onafhankelijk van en verheven boven de tractaten. Deze kunnen het tweevoudig recht des Pausen openlijk erkennen maar schenken hem dit niet.

Naar de wetten der Kerk tot bisschop van Rome verkoren, is hij naar de geloofsleer dierzelfde Kerk Paus, d. i. onafhankelijk en gezagvol bestierder der Kerk, en dus in Godsdienstige betrekking met al zijne millioenen geloofsgenooten, die zonder eenige uitzondering, in Godsdienstzaken, zijne onderhoorigen zijn.

Als Paus of zichtbaar hoofd der Kerk komt hem, al wederom naar de beginselen derzelfde Godsdienstleer, even onmiddellijk het koningschap toe; hem behoort dus ontegenzeggelijk de soevereiniteit over de Kerkelijke Staten.

Hoe dit alles te verstaan? Door de samenwerking der katholieke dynastiën en der katholieke volken is het wereldlijk gebied van Rome ontstaan en gevestigd. Zij hebben èn de bezittingen én het onafhankelijk soeverein staatsrecht aan den Godsdienst geschonken;

niet aan Paus Stephanus, noch aan Paus Gregorius, maar aan den Godsdienst waarover de Paus het oppergebied bezit. Zij, werktuigen der Voorzienigheid, hebben niet een Cornelius, noch een Joannes, die Paus waren, maar het Pausdom met het koninklijk purper gesierd: overtuigd al zij waren, dat de Paus niet bij machte is, zijn geestelijk ambt naar de vereischten van den Godsdienst behoorlijk te vervullen, zoo hij niet van eene onverstoorbare onafhankelijkheid volkomen verzekerd is, d. w. z. in een gedeelte van zijn geestelijk gebied den konings-schepter draagt.

Van den eenen kant derhalve rust op den Paus de loodzware verplichting, én de Kerk waardiglijk te bestieren én zijne wereldlijke macht, als het noodige middel daartoe, onverbiddelijk te handhaven. Van den anderen kant is het ook juist uitgedrukt: Rome behoort niet aan Italië, niet aan de Romeinen, zelfs niet eens aan den Paus, maar aan de Kerk; zoodat de juiste benaming van zijn rijksg gebied *niet is, de Pauselijke maar de Kerkelijke Staten.*

§ 3. *De vereenigde Staten van Noord-America. Schending van eigendom is de eerste aanklacht.*

Wij vinden dit stelsel van rechtskunde trouw nagebootst in de samenstelling der Vereenigde Staten. De grondleggers dier groote republiek hebben dezelfde rechtskunde in acht genomen bij de vestiging van hun uitgestrekt Rijk.

Zij hebben met overleg, en volstrekt gewild, dat één district, een klein grondgebied werd uitgekozen en van de andere Staten afgezonderd; dat dit onafhankelijk bleef en aan den invloed van elk anderen

Staat onttrokken. Hun opzettelijk doel bij deze staatsregeling was, dat het goevernement der gezamenlijke Staten binnen dit onzijdig terrein zoude zetelen, en van daar uit, het belang van allen met des te meer vrijheid behartigen en regelen.

Het district Columbia is neutraal — zoo hebben het de Americanen noodig geacht — en het vormt in zekeren zin een geheiligd rechtsgebied, dat aan niet één bijzondere Staat toebehoort, maar aller eigendom is, en dat ook allen als hun eigendom, als zich zelve verdedigen.

Deze maatregel waarvan Washington, de groote bevrijder van America, in het Christendom de grondtype voor tien eeuwen door de Voorzienigheid gevestigd zag, was eene daad van wijsheid en heeft alleen tot doel de vrijheid der algemeene regering te verzekeren. Hij beoogde deze vrijheid der algemeene regering aan de inwerking van elken bijzondere Staat te onttrekken, ze tegen elken particulieren invloed te waarborgen. Het streven immers der bijzondere Staten kon den vrijen loop en ordelijken voortgang noodwendig belemmeren en overal mistrouwen zaaien.

Wat dan Rome en de Kerkelijke Staten zijn voor de Christenheid, dat zijn Washington als hoofdstad en het regeringsdistrict Columbia voor Noord-America.

Tusschen dit onzijdig middelpunt, in zijne verhoudingen tot de Vereenigde Staten beschouwd, en de Kerkelijke Staten, in hunne verhouding tot het geheel der Cristelijke Staten genomen, is eene volkomene gelijkheid.

Mocht het aan Maryland, Virginië of aan een der 38 Staten, of aan een der negen Territoriën ooit in de gedachte komen, Washington of een gedeelte van Columbia te willen annexeren, en zoo doende de organisatie of

de samenstelling van geheel het gemeenebest te verstoren, dan gewis zouden al de overige Staten zich als één man daartegen verzetten. Eén kreet van verontwaardiging zou allerwege van het eene uiteinde tot aan het andere losbarsten: Met verachting der gevestigde jurisprudentie, door lage zelfzucht gedreven, van den neteligen toestand, waarin andere Staten voor 't oogenblik verkeerden, misbruik makend werpt gij den basis der Americaansche republiek omver en gij ondermijnt den grondslag, waarop gij zelf steunen moet! Gij neemt *het onze weg*; gij verkracht *onze soevereine macht*; gij ontveldigt ons de *levensvrijheid*, noodig om te kunnen bestaan. 1)

Aller toeleg zoude zijn den algemeenen vijand te bestrijden om hem zijne *provi* te ontrukken, de *sovereiniteit* te herstellen en *de vrijheid* terug te brengen.

En wat zouden zij met dit alles anders doen, tenzij juist aandringen op herstel van hetgeen de Katholieke Adressanten vragen in zake des Pausen? Het protest dat de vereenigde Staten in het verondersteld geval zouden doen hooren, is letterlijk de aanklacht die

---

1) Bij de eerste openbare uiting in Noord-America ten gunste van den Paus, die ons bekend is en waaraan den 10 Nov. jl. te Baltimore 50,000 Katholieken en 20,000 Protestanten deel namen, wekte dit denkbeeld onder *nationaal opzicht* de hoogste geestvervoering; terwijl de schorsing van het Vaticaansch Concilie, waartoe de dwingelandij van Victor Emmanuël den Paus heeft genoodzaakt, het *godsdienschtig gevoel* tot de diepste verontwaardiging stemde. Al de 70,000 legden hunne overtuiging aan den dag, dat de toestand, door de revolutie bewerkt, te wederrechtelijk was, om van langen duur te kunnen zijn; dat echter de tuschenkomst van alle Christelijke Staten tot het algeheel herstel van den Paus, niet anders dan oirbaar en rechtvaardig zijn kon.

tegen de in-bezit-name der Kerkelijke Staten allerwege in de Christenheid vernomen wordt.

Na deze opheldering mogen wij het overbodig achten te betoogen hoe de eerste aanklacht schending is van eigendom.

§ 4. *De drievoudige roof is tevens eene drievoudige heiligschennis, maar op politiek terrein gepleegd.*

Zoo is het dan zonneklaar, hoe de schanddaad door Sardinië's koning, op lastgeving der revolutie voltrokken, eene drievoudige rechtsschennis inhoudt: *schennis van eigendom en bezittingen; schennis van koninklijke macht en gezag; schennis van zuiver Godsdienstige onafhankelijkheid.* Niet minder moet het voor onze lezers duidelijk zijn in hoeverre elk dier geschonden rechten Godsdienstige rechten zijn, en waarom de rechtsverkrachting onder den naam en van roof en van heiligschennis voorkomt.

Doch de rooverkoning pleegde dit onrecht op eigenaartige wijze; niet door enkel feiten te stellen met eigene, aangenomene beginselen in strijd, ook niet — zoo geeft hij voor — om den Godsdienst, wiens rechten hij verkort, te loochenen of tegen te gaan, maar hij bracht zijn heiligschennende aanslagen op den bodem der politiek. Niet den standaard der godloochening, zooals de Voltairianen in '93, heeft hij ontplooid, maar den standaard der revolutie.

Onder het deksel van staatkunde ligt hier de aanranding van den Godsdienst verborgen. De rooverkoning heeft ter gewelddadige unificatie van Italië zulke volkenrechtelijke beginselen ingeroepen, zulke regerings-principen in toepassing gebracht, dat daardoor gelijkelijk alle gezag in den Staat en in de Kerk alom omvergeworpen wordt.

Hij verhief het staatsrecht tot een vast regeringsstelsel en volgde in alles het grondbeginsel der revolutie, dat alle begrip van recht en wet het onderst boven keert.

De ontwijding van Rome is bijgevolg te gelijk het onbeschaamdste auto-da-fé van elk wettig goevernement.

Hoe duidelijk het ook de bedoeling is van hen, die den rooverkoning aandrijven, hoe tastbaar hun toelig blijkt om den Godsdienst te vernietigen en Rome tot middelpunt der goddeloosheid te maken, hoe verregaande ook de Godsdienstige rechten van Italië's ingezetenen, en van alle Katholieke staatsburgers in werkelijkheid reeds geschonden zijn; moet men evenwel om het pleit te beoordeelen, zich voor het oogenblik op datzelfde terrein plaatsen, waaruit het ontegensprekelijk als het toppunt en de zegepraal van het staatsrecht zal blijken.

Velen die onmiddellijk uit een Godsdienstig of kerkelijk oogpunt dit wereldgeding willen beoordeelen, zullen allicht of door vooroordeelen verblind het onrecht toejuichen of de staatkundige zijde, die op den voorgrond staat, voorbijzien.

Daarom is het dat de Adressanten én als Katholieken én als Nederlanders hunne klachten voor Z. M. den koning hebben gebracht, daar zij zich onder beide opzichten gekwetst gevoelen.

Als is het dat de aantrekkelijke figuur van Rome's monarch in het strijdperk voor zijne en ons aller rechten optreedt, zou men echter buiten het spoor der waarheid zijn, indien men oordeelde, dat de gewelddaad slechts tegen den persoon van Pius IX is gepleegd en als wilden wij dien alleen verdedigen. Neen, zij is *tegen den Godsdienst en al zijne belijders, tegen hunne rechten*, door hun hoofd in oefening gebracht, *tegen hun eigendom* door den Paus bestierd.

Onze rechten zijn geschonden, óns eigendom is ontroofd, gelijk het Nederlansch Adres nadrukkelijk te kennen geeft; maar om dit toppunt van alle rechtsverkrachting te bereiken, heeft de bewerker daarvan zich op staatkundig terrein geplaatst. Zij zijne huichelarij nog zoo koen, onverholen en terugstootend, om zijne drieste aanslagen te achtervolgen en juist te beoordeelen, moet men op hetzelfde terrein zijn standpunt kiezen, denzelfde bodem als hij betreden en van daaruit het vonnis over den versmader van het volkenrecht, den vertreder aller Godsdienstwetten naar ontegensprekelijke beginselen vaststellen.

VI.

EEN DRIEVOUDIGE AANKLACHT.

II.

§ 5. *Onze Godsdienstvrijheid is met die van den Paus wederkeerig verbonden. De Nederlandsche Staat is gehouden die te handhaven.*

Wij vatten de gedachten, in ons vorig hoofdstuk uiteengezet, met korte woorden samen.

Door de gewelddadige inneming van Rome heeft er eene *drievoudige schending* plaats gehad, en dat wel *van rechten*, die in den Godsdienst wortelen; zij is echter *op politieken bodem* gepleegd en *onze landgenooten aangedaan!* Zij dan ook dienen *eene drievoudige aanklacht* in

tegen de schending van hun eigendom, tegen de schending hunner soevereiniteit en tegen de schending hunner Godsdienstvrijheid.

Nu vragen we: moet niet elk beschaafd goevernement de rechten zijner ingezetenen handhaven? De aart van het représentatief stelsel ten minste brengt mede, dat het aller belangen vertegenwoordigt en voorstaat, zoo in de zedelijke als in de stoffelijke orde.

Niet alles, zoo klinkt het ons tegen, wat *voordeelig* is of ten gunste van iemand strekt, is *rechtvaardig*; en wat op zich zelve rechtvaardig is, mag daarom nog niet *wettig* heeten! Wij antwoorden: wat de Nederlandsche Adressanten betreft, zij vragen hetgene hun, zonder schade van iemand, gunstig is, hetgeen tevens rechtvaardig is, en — waarop de zaak hier neerkomt — hetgeen hun daarenboven in de Grondwet zelve (act. 146) is gewaarborg, *de vrijheid* n. l. hunner Godsdienstige belijdenis.

Deze vrijheid echter staat zoo onmiddelijk en zoo innig in een wederkeerig verband met die van hun Paus, dat het gemis der eene dat der andere onvermijdelijk na zich sleept. Het is met deze vrijheid eveneens gesteld als met het leven van het menschelijk lichaam. Het leven van het hoofd is volstrekt noodwendig voor dat der ledematen, en wederkeerig werkt het leven der ledematen onmisbaar terug op dat van het hoofd; kwijnt of sterft het leven weg in de verste uiteinden van het menschelijk lichaam, kwijnt ook en lijdt de voornamste levenszetel van het geheel, het hoofd. Dit alles is zeer natuurlijk, omdat hoofd en ledematen slechts één leven bezitten en bezitten kunnen, dat in het hoofd zijn middelpunt heeft en in 't geheele lichaam zijne uitstralingen.

Niet anders is het gesteld met de vrijheid der Kerk, d. i. met de politieke *levensmacht* van dat zedelijk lichaam. De vrijheid van het hoofd is daar volstrekt benoodigd voor die 1) der ledematen; terwijl die der ledematen haar invloed noodzakelijk uitoefent op den welstand of de vermindering der vrijheid van het hoofd. Het kan niet anders of de kwijning en de bloei van de Godsdienstvrijheid der Katholieken moet aan de regelmatige, vrije werking van den Paus, hun zichtbaar hoofd, hinderlijk of bevordelijk zijn 2). De Paus is immers de hoofdbron van hun Godsdienstig leven, het middelpunt van hun kerkelijk bestier; hij is hun wetgevend gezag en de corsprong waarvan hunne Godsdienstplichten afvloeien.

Wanneer de Paus niet meer vrij is en volkomen onafhankelijk in zijn bestier, houdt ook de vrijheid van elk Katholiek noodzakelijk op; daar 's Pausen invloed hen allen regelt, is de geringste twijfel zelfs over zijne onafhankelijkheid in staat, de vrijheid der Katholieken te schaden.

Dit alles is den gevormden Katholiek overduidelijk. Van elders echter kan gevraagd worden — en wij duiden die vraag niet ten kwade — zij uwe omschrijving der Godsdienstvrijheid nog zoo klaar, kan zij ook

---

1) Ook deze vrijheid, die *om ons* aan 't hoofd van onzen Godsdienst toekomt, kan door onze regering zonder schending of verwringing der Grondwet niet worden gefnuikt; noch hare ontrooving worden erkend.

2) Daarom rust op den Paus de plicht, en hij heeft dus ook het recht, van op de vrijheid der zijnen aan te dringen. Wat een lof gaf niet de heele wereld aan den moed van Z. H. Pius IX toen hij, alléén onder al de vorsten, de verdediging van het verdrukte Polen op zich dorst nemen! Hij maakte in die stukken gebruik van zijn recht, hij vervulde eenen vaderlijken plicht!

grondwettig heeten? Zij uw denkbeeld dier vrijheid door eene achttien honderd jarige geschiedenis bevestigd; is het even uitgemaakt, dat de kracht der uitdrukkingen in de Grondwet opgenomen, daarmede overeenstemt? Zij zegt wel (artikel 165.) „Ieder belijdt zijne godsdienstige meening met volkomen vrijheid,” doch moet aan die woorden de breede zin worden gehecht, welken gij daaraan schenkt? Hoe toont gij dat zij zóó en niet anders mogen of kunnen verstaan worden? Uwe opvatting moge nog zoo aannemelijk schijnen, maar is zij ook onomstootelijk?

De zaak komt ons gewichtig genoeg voor, om op deze vraag nauwlettend acht te geven; zij is gewichtig, daar zij één der gezichtspunten opent, waaruit de drievoudige aanklacht van het Adres vrij juist beschouwd en het beste gewaardeerd kan worden; zij is het ook uit haar eigen aart.

Vooreerst toone men ons *eene volkomen vrijheid van een practische zaak*, zoo als de Godsdienst is, een vrijheid, welke voor ongeschonden, ongerept, algeheel kan doorgaan en tevens anders is, dan wij zoo even omschreven hebben! Wanneer men hierin zal zijn geslaagd, dan eerst zullen we toegeven, dat wij onze grondwettige Godsdienstvrijheid of den politieken toestand van den Godsdienst in 't vrije Nederland hebben te hoog geschat!

§ 6. *Zoo brengt de ware zin der Grondwet mede.
Portalis, Thiers en d'Anethan.*

Maar ook opzettelijk willen we hier ons denkbeeld der grondwettige gewetensvrijheid in 't kort toelichten en zijne juistheid staven.

De gevierde naam van Portalis komt ons hierin te

stade; hij, die de ontkieming van het modern staatsrecht bijwoonde, die de verwoestende, doch waarachtige toepassing der principen, nu wederom door den koninklijken roover van Turijn in al hunne gevolgtrekkingen toegepast, en, helaas! maar al te openlijk door velen verkondigd, van den beginne af, heeft doorgeleefd, hij die sterk door zijne heldere staatsrechtelijke kennis, tot aan het einde toe aan de Fransche revolutie het hoofd bood, den bangen strijd tegen het geweld manmoedig uithardde, de beroemde Portalis stelt als onmisbaren regel vast: „Quand une religion est admise, on admet par raison de conséquence les principes et les règles, d'après lesquels elle se gouverne.”

„Wanneer een Godsdienst wordt aangenomen, neemt men uit hoofde van gevolg de beginselen en regels aan, volgens welke hij bestierd wordt.”

Is derhalve het Katholicisme ten onzent toegelaten en gewettigd, dan moeten ook — al ware het alleen op straffe van inconsequentie — de beginselen en de regels, naar welke het bestierd wordt, eveneens als toegelaten en *gewettigd* beoordeeld en gehouden worden. Staaft dit staatsrechtelijk beginsel onze uitlegging der Grondwet niet met den meest mogelijken klem en kracht?

Een ander lid der Academie, wien men heden op staatkundig gebied een zoo gewichtige rol heeft toebedeeld, de welbespraakte Thiers, uitte in '67 eenzelfde rechtsgevoel: „Chaque culte doit être tel qu'il est; on n'a pas plus le droit de toucher à son organisation qu'à sa foi.” Nu zal wel niemand den overmatigen Godsdienstzin van dien staatsman ons kunnen tegenwerpen, indien wij zijne gezegden op onze zaak in quaestie overbrengen en als regel vasthouden: Elke Godsdienstige belijdenis, dus ook onze Katholieke eere-

dienst, moet geëerbiedigd worden gelijk hij is; niemand kan zich het recht aanmatigen, van aan de samenstelling zijner deelen, aan zijn bestier en wetten, zoo min als aan zijne geloofsbelijdenis iets te verroeren, veel minder te kwetsen, zelfs niet eens er zich mede in te laten.

Zoo is het derhalve naar het oordeel der voornaamste staatkundigen, die wij kennen, eene uitgemaakte zaak: Wat de kerkvoogden van Nederland gezamenlijk, en — ofschoon dit tot ons besluit niet eens vereischt wordt — wat de algemeene stemmen hunner onderhoorige geloofsgenooten in hun Adres aan Z. M., als tot het wezen en de vrijheid der Kerk behoorend, verklaarden of tot de organisatie van den katholieken eeredienst in hun eensluidend verzoekschrift terugbrachten, dat is dáárom reeds door onze Grondwet onder hare staatsrechtelijke schutse genomen en moet door een ieder als een staatkundig recht worden beschouwd.

En hieruit ontstaat voor niemand eenig bezwaar of last. Noch de Kamer heeft hierover discussiën te voeren; zij zoude daardoor buiten haar gebied treden en zich roekeloos maken op theologisch terrein. Noch heeft de regering diepere inzage te wenschen in Godsdienstzaken. Godsdienstzaken, om te weten, wat tot *volkomene vrijheid van godsdienstige betijdenis* behoort; dit is langs den normalen weg door het Episcopaat uitgemaakt, en de Hiërarchie bewees hierdoor een uitstekenden dienst aan het tegenwoordig kabinet. Noch is er in onze zienswijze eenig bezwaar gelegen voor hen die eene andere geloofsbelijdenis zijn toegedaan; zij kunnen er immers niets op tegen hebben, neen, zij moeten daar sterk vóór zijn, dat ons datgene gelaten worde, wat zij, op denzelfden grond, voor zich zelve vorderen: „de gelijke bescherming n. l. aan alle kerkgenootschappen verleend.”

Nog onlangs is de zaak nadrukkelijk besproken voor den Senaat van België, waar op dit punt dezelfde wetgeving bestaat als in Nederland. De baron d'Anethan had door zijn handelwijze als minister van Buitenlandse zaken, het Katholiek gevoel der natie in zijn teederste gewaarwordingen geschokt en zag zich genoodzaakt zijne nota aan den gezant te Florence zoo niet te verdedigen, dan toch op te helderen.

In zijne verklaring — een waarachtige verdediging was wel niet mogelijk — stelt de minister als buiten allen twijfel vast, dat geen andere zin aan de letter der Grondwet kan gegeven worden dan wij boven hebben vermeld. Dan alleen ware Z. E. eene verdediging mogelijk geweest, indien de Godsdienstvrijheid der onderdanen, door de wet bepaald, ook die van hun geestelijk hoofd den Paus, niet wederkeerig en even noodzakelijk insloot. Maar, neen, de baron heeft zich niet verstout den waren zin der wet anders te duiden; liever heeft hij zijn Katholieke gevoelens, vroeger openlijk geuit, nu geweld aangedaan, liever zich aan inconsequentie bezondigd, dan te loochenen, dat de Godsdienstvrijheid van hoofd en ledematen wederkeerig is. En niemand zijner mede- of tegenstanders heeft het geringste spoor van eene andere overtuiging te kennen gegeven.

§ 7. *Het geding is van algemeen maar tevens van lokaal belang. Schending van soevereine rechten is de tweede aanklacht.*

Dan, keeren we terug tot ons onmiddellijk onderwerp: de drievoudige aanklacht in het Adres der Katholieken vervat.

Naar laatstgemeld artikel 165 der Grondwet is het dus buiten kijf: De *binnenlandsche neutraliteit*, welke de Nederlandsche Staat tusschen de verschillende belijdenissen heeft in acht te nemen, kan door geen ministerie worden voorgewend, als een beletsel tegen de volle bevrediging der drievoudige aanklacht in het Adres der Katholieken vervat; deze neutraliteit kan op den neveligen 19 December in het ministeriële antwoord niet zijn bedoeld.

De neutraliteit echter welke naar buiten werkt, biedt deze een toegankelijker uitvlucht, om aan 't verzoekschrift zijn gewenschte uitwerking te ontzeggen? Aan haar wordt dan ook door de tegenstanders van het Adres slechts gedacht; hierover moet dus de vraag opzettelijk gesteld: Hoe verre strekt zich dan onze gewaande onzijdigheid uit? Verbiedt zij, ons in te laten met *de schending van zaken?* Dezer ontrooving is wel elders gepleegd, doch de rechthebbende personen op dat eigendom, die dus in hunne rechten verkort zijn, zijn de Adressanten zelve. Het geding in quaestie is wel *algemeen* omdat het al de Katholieken raakt — ten einde hunne gewetensvrijheid te genieten, hebben ze de Kerkelijke Staten in het leven geroepen — doch tevens *locaal*, omdat het Nederlandsche onderdanen benadeelt. Wij, Noord-Nederlanders, oprechte onderdanen van Z. M. Willem III, zijn door vreemdelingen van ons waarachtig eigendom beroofd, en wij vragen een algeheel en spoedig herstel; eerste aanklacht.

Een tweede aanranding heeft er plaats: een *politiek vergrijp tegen de soevereiniteit van den Paus-Koning*. Sardinië heeft zich meester gemaakt van den Kerkelijken Staat; dan, let wel op, het soeverein bestier dier Staten behoort der Kerk in eigendom; aan dat

zedelijk lichaam, over heel de wereld verspreid, waarin én hoofd én ledematen één en even noodzakelijk zijn. Van daar rust de loodzware plicht op den tijdelijken Paus, dat hij het erfdeel van St. Pieter voor zijn opvolger ongeschonden achterlaat. Van daar behoudt de Kerk, al is zij bij het overlijden des Pausen eene weduwe, het eigendom van dat soevereine recht om het naar bepaalde wetten den nieuwen Paus te overhandigen.

Wederom dus is het geding, dat meer en meer de aandacht van alle goevernementen begint te vragen, *algemeen* of allen rakend; en *particulier*, de Adressanten in het bijzonder betreffend. Zij is óns, die aanspraak op dat koningschap, maar tevens is zij noodzakelijk voor het hoofd der Kerk, opdat hij de plichten, aan zijn ambt verbonden, kunne vervullen met die vrijheid, welke hem eigen, met die onafhankelijkheid, welke hem daartoe noodzakelijk is.

Dit gewichtig en soeverein recht heeft Victor Emmanuël door Rome's overweldiging, ons ontnomen, hij heeft den standaard der revolutie in de schaduw van het Vaticaan geplant.

Een ieder bemerkt, dat de hier besprokene rechtschennis onder twee, zeer onderscheidene opzichten moet worden beoordeeld, en dat zij op een tweevoudigen grond herstelling vordert. Den eenen zullen wij *een meer politieken*, den anderen *een meer Godsdienstigen grondslag* noemen; het is immers, een *politiek recht*, dat koningschap, ouder dan eenige dynastie ter wereld; het is tevens een *Godsdienstig recht*, daar deze soevereiniteit *noodzakelijk* is voor de ware onafhankelijkheid van het hoofd der Kerk.

Wij staan hier tegenover de revolutie gelijk Israël

voor den Pharao; het stond hun vrij, zij hadden derhalve het recht als burgers, naar de woestijn over te steken; het was hun op de tweede plaats een Godsdienstige plicht en dus ook een recht, dit te doen, daar God hun bevolen had in de woestijn te gaan offeren.

Zoo grondt zich derhalve de aanspraak der Adressanten niet op „de vrijheid van briefwisseling” in den zin der Nieuwe Rotterdamsche Courant (15 Julij), maar op twee verschillende rechtsbeginselen: voor het eerste kunnen zij het 51^e Artikel, voor het tweede het 164^e, 165^e, Artikel der Grondwet 1) ter hunner verdediging aanvoeren.

Verbiedt nu *de politiek onzer neutraliteit* Z. M. hem die zwoer onze rechten te handhaven, voor dit gewichtig recht op te komen; verbiedt zij de uitvoering van het andere artikel, waarin de vrijheid van onzen Godsdienst is gewaarborgd, na te komen?

Zal dan het rechtsgevoel in Nederland erger verstompt zijn dan bij het revolutie-gouvernement? Dit ten minste heeft nog in September en October jl. en later immer voort, hemel en aarde bewogen, om de wereld te doen gelooven, dat het den Paus niet wil berooven van de soevereiniteit. Z. H. zoude al de rechten van Soeverein behouden, daarom bleef naar het heette de Leonijnsche stad of wijk ongeschonden. Niets echter van dit alles is waarheid, maar het blijkt, zooals van de Sub-Alpijnsche rooverregering te verwachten was, het blijkt louter bedrog en meened.

---

1) Artikel 51. Ik zweer dat ik de regten van al mijne onderdanen zal beschermen. — Artikel 146. Ieder belijdt zijne godsdienstige meening met volkomen vrijheid. — Artikel 156. Aan alle kerkgenootschappen in het Rijk wordt gelijke bescherming verleend.

§ 8. *De derde aanklacht is de schending der vrijheid van geweten. Met verkrachting van alle internationale rechten.*

Ten laatste komt de derde roof en heiligschennis door Piëmont's driestheid gepleegd, met den Paus de onafhankelijkheid en het vrije bestier der Kerk te ontwealdigen.

Hier loopt de quaestie niet meer over een *middel*, hoe noodzakelijk ook, ter uitoefening zijner geestelijke macht, maar over de uitoefening dier macht zelve. Het *corpus delicti*, dat hier de aandacht in zoo hooge mate trekt en waartegen de derde aanklacht door de Adressanten wordt ingediend, is eene tot in de diepste diepte ingrijpende verkrachting van den Godsdienst, *eene volslagene berooving der Godsdienstvrijheid.*

Wij, Nederlanders, wij hebben recht naar onze staatswet op deze vrijheid; wij vorderen die niet alleen *quant même*, maar wij hebben ook krachtens dezelfde staatswetten het volste recht, ons, zoo dikwijls en zoo lang het noodig is, op Z. M. als op den koninklijken verdediger dier vrijheid te beroepen. Die vrijheid, ons dierbaarder dan het leven, is geschonden door een feit, door eene gewelddaad, wel *elders gesteld, doch hier, ten onzent toegebracht*, aan even zoo vele Nederlanders toegebracht als er Katholieken zijn.

Moet de handhaver onzer constitutioneele rechten in zijn bestier teruggehouden, moet ons goed recht zelf onderdoen ter wille van de dwingelandij der neutraliteit?

Zoo weinig beloofden zich de handlangers der rooverij zelve, dit van de gevierde toepassing der neutraliteit

te mogen verwachten, dat zulks in hun oog niet eens denkbaar scheen.

Dientengevolge herhaalden zij tot vervelens toe: de Paus moet en zal soeverein blijven en de Kerk als haar hoofd vrijelijk bestieren; zelfs zullen wij deze vrijheid door eene wet bekrachtigen, waarin als even zoveel artikelen, *de waarborgen* zijn opgenomen, die de Katholieken gerust zullen stellen, d. w. z. *die al hunne Godsdienstvrijheid benemen.*

Het zoude eene overbodige herhaling zijn, hier op nieuw te verwijzen op *de algemeene* zijde der quaestie, die alle Katholieken aangaat, en op *de bijzondere zijde*, waarvoor de Adressanten optreden. Even noodeloos achten wij het te herinneren, dat de rechtschennis, hoe diep ook ingrijpend in den Godsdienst, op politieken bodem is gepleegd en dat dus de aanklacht daartegen zeer wijselijk op zulke staatkundige gronden wordt ingesteld, waarmede geheel Nederland moet instemmen.

Wat elders geoordeeld wordt over de vraag: heeft de politiek der neutraliteit iets met de drievoudige aanklacht uitstaan?

Nauwelijks was de telegram der knevelarijen, waarborgen genoemd, aangekomen, of de *Norddeutsche Zeitung* riep krachtig uit: „Wat vermeet zich niet de Italiaansche regering, om, zooals een telegram ons meedeelt, de rechten der Katholieken buiten Italië bij de wet te regelen? 't Is eene zaak, die haar niet aangaat; door dezen stap stelt zij zich in de rechten en plichten van al de Mogendheden, wier onderdanen Katholieken tellen. Door *willekeurige besluiten* wil zij de vrije uitoefening van het geestelijk gezag des Pausen op de zijnen regelen.”

„In ieder geval moet opgemerkt, dat eene beslissing

over hetgene de Katholieke Kerk en haar zichtbaar hoofd als voorwaarden erkennen, waardoor de vrijheid van dat geestelijk gezag des Pausen is beveiligd, niet met eenige mogelijkheid kan beschouwd worden als een zuiver inwendig vraagstuk van éénen Staat."

Zoo blijkt het al wederom, dat moge het woord *Onze Neutraliteit* op onnadenkenden al eene verontzadelijkende kracht kunnen uitoefenen, den vorst, aan wien het vrije Nederland van harte gehecht is, te beletten, zijne trouwe onderdanen in hunne rechtsvrijheid te handhaven, dat vermag het niet.

Hieruit blijkt eveneens, dat juist Italië de *Non-interventie* geschonden heeft jegens Nederland en jegens alle Staten, waar de Godsdienstvrijheid door de Grondwet is opgenomen.

Hieruit blijkt, dat het Italiaansche goevernement terecht gesteld moet worden, nu niet meer alleen omdat het de Adressanten te kort deed, maar ook omdat het onze nationaliteit heeft gekwetst, en onze staatswetten met schending van alle neutraliteit, ten onzent komt belemmeren.

§ 9. *Zedelijke kracht der Katholieken, hunne gevoelens en vastbeslotenheid.*

Wij willen hier de vraag nu niet meer opperen, hoe *de daad* der vorige regering waardoor zij met het revolutionair goevernement van Italië 1) instemde, te rijmen is met hare ministeriële plichten jegens het hoofd van den Staat, met de eer der Hollandsche natië, met de wetten

---

1) Men vergelijke de depèchen van den gezant Bertinatti, welke nu algemeen verspreid zijn en reeds boven aangehaald.

des lands, met de rechten der onderdanen, met die der Adressanten in het bijzonder, met hare eigene uitspraak: *Onze Neutraliteit!*

Wij zijn ook niet van meening, dat hier de spreuk *frangenti fidem fides frangatur eidem, die trouw breekt is waard trouwbreuk te ondervinden*, als een beginsel gelden kan verwerpt de regering zelve de beginselen der Grondwet, waaraan alle andere wetten haar kracht ontleenen, dan achten ook wij ons jegens de regering niet meer gebonden! Neen, dan zijn wij van alle wetten los gemaakt en wij houden ons gerechtigd, onze beden in eischen te veranderen en wanneer we daartoe in staat gesteld zullen zijn, ze zelve te verwerkelijken door weerstand, des noods door geweld.

Neen! wij koesteren zulke gevoelens niet, integendeel wij werpen ze verre van ons. Doch wij deelen de overtuiging, dat de Katholieken een machtige steun zijn voor elke regering — de geschiedenis van '30 tot '70 bewijst het — maar ook, dat elke regering, die niet met open vizier zich voor hunne vrijheid verklaart, voortaan dien machtigen steun ontwijfelbaar missen zal.

Zij zijn trouwe onderdanen en blijven het; maar willen niet ten speelbal worden. Het zorgwekkend tijdperk van heden, door het valschnamig volkenrecht in 't aanzijn geroepen en door de internationale wandaad van Italië als door een sprekend kenmerk gestempeld, maakt het den Katholieken tot eene behoefte zich meer en meer te vereenigen. Door deze vereeniging juist leeren zij hunne krachten kennen en komen tot het volle bewustzijn van hun onmisbaren invloed.

De bewijzen welke de *Pal-Mall-Gazette* voor eenige weken gaf van de onheilspellende gesteldheid van Europa, kunnen door niemand worden geloochend. „De

vrede van Versailles:" zeide zij, „is een blijk te meer van den toestand der staatsrechtelijke anarchie waartoe de wanbeginselen ons werelddeel hebben gebracht. Een veroveringsoorlog wordt er gevoerd tot groote ontsteltenis der overige Staten."

„Eene mogendheid, gisteren nog de machtigste, ligt heden verslagen, en eene andere mogendheid rijst in de hoogte en komt in één dag als militair keizerrijk tot volle rijpheid: terwijl Europa geen oogen heeft om het te zien, geen spraak om er tegen te waarschuwen, geen handen om het te beletten.

„Elke Staat volvoert wat in zijn oog recht schijnt en mag zich gelukkig achten, indien hij er het hoofd niet bij verspeelt. Geen harmonie van handelingen, geen identiteit van politiek tusschen de verschillende Staten is er meer te bespeuren."

Is dit zoo, dan staat de gevolgtrekking daaruit even onwankelbaar vast. Een nieuw Europa moet uit dien chaos herrijzen. Uit de waarheid geboren en door het recht gesterkt, moet het met dubbel gespierde kracht zich tot een hernieuwd staten-leven verheffen. En waar zal het de waarachtige levenssappen ter zijner instandhouding en bloei gaan putten?

Waarheid en recht zijn de noodzakelijke levensvoorwaarden van elke maatschappij — wij toonden dit boven — thans durven wij daarbij voegen: die levenssappen zijn bij de Katholieken voorhanden; zij blijken de groote *levensmacht* der wereld. »Ook in Nederland is de Katholiciteit het meest eendrachtig en daarom het krachtigst element."

Van dit alles overtuigd, mogen de Katholieken *in 't belang der regeringen zelve*n niet anders dan protesteerend te werk gaan. Om door hun machtigen invloed de

nationale zelfstandigheid te verzekeren, zijn zij genoopt tegen de verkrachting hunner rechten van eigendom, van soevereiniteit, van Godsdienstvrijheid vertoogen en klachten in te dienen.

Tot heden moesten ze wijselijk de goevernementen ontzien en ze tegen de revolutie sterken; doch gaan de goevernementen er toe over om zelven de behulpzame hand aan de revolutie te bieden, bekroonen zij door hunne goedkeuring hare snoodste daden, dan mogen de Katholieken hen niet meer volgen, en zij moeten zich onverbiddelijk tot regel stellen: alwie de zaak van onzen H. Vader, die de zaak is der waarheid en van het recht, oprechtelijk is toegedaan, zal onzen steun erlangen; met hem, die ze bestrijdt of verraadt zullen we ons nimmer verzoenen! Langen tijd, te lang wellicht, hebben we het hoofd gebogen voor die onze dierbaarste rechten vertraden.

Mocht een of andere onzer uitdrukkingen aan iemand wat hoog gestemd toeschijnen, deze gelieve zich te herinneren in welke terugstootende phase het gewichtig vraagstuk van den Paus zich thans bevindt.

Reeds den 19 December was het de *periode der waarborgen* ingetreden, ofschoon het ministerie den schijn aannam daarvan niets te vermoeden; intusschen echter heeft zich dit tijdperk scherper en scherper afgeteekend.

Dit standpunt der quaestie is voorwaar niet nieuw, maar nu meer ontwikkeld, voor een ieder in het licht gesteld.

Nu is het wereldkundig en uitgemaakt dat het revolutionair Piëmont de beoefening niet meer der tijdelijke macht, maar der geestelijke macht van den Paus, door zijne arbitraire wetten wil regelen, en zoodoende het hoofd der Kerk niet alleen, maar in het hoofd

heel de Kerk en elk harer ledematen, door zijne schandelijke, onteerende banden poogt te kluisteren.

Waarachtig neen! duizendmaal neen! dat zullen de Katholieken niet dulden, dat kunnen zij niet dulden; zij zullen allen uit eenen mond het scripturistisch woord van Petrus tot leus en teeken aannemen: Wij kunnen niet, *non possumus*. Wordt het noodig, zullen zij op nieuw en talrijker en met meer klem en aandrang protesteeren, hun protest gaan neerleggen aan de voeten van hun vorst. Deze zal begrijpen, dat hij met zulke vertoogen niet aan te hooren, zijn eigen gezag werpt, zijne kroon in gevaar brengt. Mocht Z. M. de kracht bezitten bij tijds recht te doen; geen ministerie naast zich te ontmoeten, dat den volkswil der halve natie wederrechtelijk dwarsboomt. De Katholieken zullen zich des noods gelijk in België, wenden tot de andere Mogendheden. Zij zullen, zooals de republieken van Zuid-America, aan de Italiaansche regering zelve hun protest opzenden. Zij zullen Adressen teekenen aan den Paus. Maar zij zullen zich voor geenen prijs ter wereld kluisters laten aansmeden, welke met hun geloof en zijne vrije belijdenis, niet overeen te brengen zijn.

Wij kunnen hier zonder aarzelen de verzekering geven, dat zij niet zullen rusten, voor dat hun de geschonden vrijheid is weergegeven.

Ook andersdenkende in den landen, die het wel meenen met gewetensvrijheid en onafhankelijke nationaliteit, ook zij zullen niet dulden dat het recht van den landzaat moet wijken voor des vreemden geweld; zij zullen onze drievoudige aanklacht beamen, ja, met ons instemmend tegen 't staatsonrecht protest aantekenen. Ons vertrouwen dat hun aantal niet on-

aanzienlijk zal zijn, steunen wij door den wenk in het „Dagblad” van 23 September geuit: „dat ieder nadenkende, — welke godsdienstige meening hij ook aankleve — moet opkomen tegen dat roekeloos auto-da-fè, hetwelk thans Rome ontwijdt, nu men het wettig gezag onbeschaamd „verbrandt.”

VII.

DE WAARBORGEN.

§ 1. *Het laatste tijdperk der Romeinsche quaestie. Dezelfde vervolgingsgeest. Onmogelijke verzoening in den vorm eener wet voorgesteld.*

De toestand, waarin de Romeinsche quaestie nog heden verkeert, is *het tijdperk der waarborgen*.

Nauwelijks zag de kroonenroover zijn onedelen begunstiger zonder degen (2 Sept.) en het edele volk van het bloedend Frankrijk zonder kracht, of hij springt met verpletterende overmacht uit zijn schuilhoek (20 Sept.) en overrompelt den zwakke. Om naar zijn vast gebruik 1) bij de misdaad ook de huichelarij te voegen, het verraad met den roof te paren, beproeft de smader van het volkenrecht, ter sluik doch onverwijld, de

---

1) „Maar dewijl het aan de Florentijnsche regering eigen is om een gestadige en schandelijke veinzerij te paren met eene schaamteloze minachting voor Onze Pauselijke waardigheid en Ons gezag.” Woorden van den Paus Pius IX in de Encycieliek van 15 Mei 71.

staatsminister en door hen de vorsten van Europa tot medeplichtigheid in zijne heiligschennis te verlokken.

Hij ducht echter de massa des volks; hij weet het, bij de natiën van Europa zijn waarheidsliefde en rechtsgevoel nog niet uitgedoofd, omdat de Godsdienstzin in hun hart te diep is geworteld.

Het middel om ook dit bezwaar weg te nemen was reeds (20 Aug.) vooraf gevonden. Onnadenkenden zijn licht te misleiden. Ter geruststelling der bezwaarde gemoederen moet der rooverij en den stand van zaken de schoone glimp eenvoudig gegeven worden van *wettigheid*.

Er zal dus den edelen Pius eene schijn-soevereiniteit, den moedigen Paus eene naamvrijheid gelaten en *bij de wet* geoctroyeerd worden. En ofschoon men bedoelt den vorst der Kerkelijke Staten tot een spotkoning te verlagen, gegijzeld in zijn Vaticaan, en het hoofd der Kerk in een afhankelijk dienaar der revolutionaire staatkunde te veranderen; aan de menigte zal men verhalen: Uw Paus is vrij, Uw Paus is Soeverein; eene wet zelfs heeft hem beide rechten gewaarborgd.

Ziedaar het werk, waaraan de Sub-Alpijnsche regering in het openbaar, de maçonnieke regering in het geheim sinds lang arbeidden: den Paus met een koninklijken spotmantel te omhangen en hem in zijn bestuur door sluw uitgedachte wetsartikelen te knevelen. Den toestand der Romeinsche quaestie, waarin deze beveiligingswetten in wording zijn en hunne toepassing afwachten, noemen wij het tijdperk der waarborgen.

Deze periode is volstrekt niet nieuw. Zij bestaat slechts in eene accidenteele naamsverandering, die het wezen der zaak ongewijzigd, onaangeroerd, in zijn geheel laat; zij is enkel een nieuwe phase derzelfde

samenzwering. Zij ontplooit de bedriegelijke leus van Cavour: eene vrije, d. i. slaafsche Kerk in een vrijen, d. i. tyrannieken Staat. Zij ontwikkelt zijne verderfelijke leer: de Kerk- en de Staatsmachine moeten als twee vaneengescheiden raderwerken dienst doen en door ééne macht, die van den Staat, in beweging worden gebracht.

Het Waarborgensstelsel, ziet, dát is het juist wat door zijne scheiding van Kerk en Staat bedoeld werd; dát is het, wat volgens de paradox der zoogenaamde *zedelijke middelen* moest worden aangewend, om Rome bij Turijn te annexeren. Van dit alles is de theorie der waarborgen eene verduidelijking en eene laatste of voorlaatste toepassing.

Voor hem die een weinig helder blik in de zaken, zijn die Piëmonteesche waarborgen niets anders dan eene voortzetting van de artikelen der September-conventie, wier eenig doel was, de Kerkelijke Staten der revolutie in handen te spelen. Op zulk eene beveiligingstheorie had de ex-keizerlijke medehelper, in zijn verlagende rol van middelaar, het oog steeds gevestigd, als op het middel waardoor, gelijk hij zeide, de Paus en Italië 1) elkander leeren verstaan en onderling in verzoening leven zouden.

1) De Hoog-Eerwaardige Bisschop van Poitiers, Mgr. Pie, had in 't begin van '68 met den banneling van Wilhelmshöhe het volgend gesprek. „Sire! Gij hebt nu door uwe medehulp Rome gered van het geweld der revolutie; thans moet uw streven zijn, de revolutie in haar zelve te fnuiken, met haar bedriegelijk bolwerk, *de eenheid van Italië* geheeten, te vernietigen; het idee en zijn voorstel moeten worden uit den weg geruimd.” 's Keizers antwoord luidde: „Dat kan niet; ik moet èn Italië èn den Paus behouden.” „Met uw welnemen, Sire! Dat is onmogelijk; Italië wil Rome bemachtigen en Rome wil den Paus als vorst behou-

Waar dus de Romeinsche quaestie in haar ontwikkelingsproces heden op neêrkomt? Op niets anders dan op hetgeen honderde malen, hetzij verafschuwend, hetzij huichelend, — naar dat iemand zich al of niet naar Rome richtte — is genoemd, op *eene verzoening*, welke reeds voor tien jaren 1) door de Kerk werd veroordeeld; op eene verzoening tusschen recht en onrecht gezag en revolutie, den Paus en den rooverkoning, het geloof en het ongeloof, de Kerk en de anti-maatschappelijke beschaving, het licht en de duisternis, Christus en Belial. IJdel pogen, verwaten streven, godslasterlijk doelwit!

Een en dezelfde vervolgingsgeest, achter een nieuw doch wederom zeer doorschijnend masker verscholen, blijft de aanranders van den Paus bezielen; echter schijnen zij heden hun uiteinde en ondergang genaderd. Wij twijfelen er niet aan of het tijdperk der waarborgen zal de laatste periode dezer wereld-quaestie uitmaken; onvermijdelijk moet zij in eene openbare, gewelddadige vervolging overgaan, indien niet eene volkomene vrijmaking der Kerk onmiddellijk ophanden is; of liever gezegd, dit eindslot van den strijd ligt niet meer in de toekomst, het is reeds daar!

Zoo verstaan we het woord van Pius' Encycliek, 15 Mei: „Het is waar, het is nu het uur der boos-

---

den.” — „Ik zeg u, Monseigneur! de Paus en Italië moeten elkander leeren verstaan! — „Neem eens, hervatte de bisschop, „dat Pruisen den Elzas en Lotharingen ontveldigt; Frankrijk, natuurlijk, zal zulks niet dulden; zouden zij elkander toch moeten leeren verstaan?” Napoleon keerde zich om en ging heen. Nu dat gesprek een feit is geworden, ging hij voor goed weg en komt nimmer weêr; moge de geduchte les hem nuttig zijn!

1) Alloc. Jam dudum cernimus, 18 Maart 1861. Syllabus LXXX.

heid en de macht der duisternissen. *Maar dit uur is het laatste, en deze macht is van korten duur.*''

Wat den wereldkeizer Constantijn den Groote heilighschennend en onmogelijk toescheen, wat niet een der Byzanthijnsche, noch der Duitsche keizers zich vermat te beproeven, dat heeft de revolutiegeest op zich genomen door den minister Lanza te bewerkstelligen. Te Rome zal een Paus en een koning zetelen; te Rome zal de Kerk van den Staat d. i. de menschheid van God zijn losgemaakt, te Rome zal het geloof aan de zwakke, doldriftig geworden rede onderworpen zijn; te Rome zal de Kerk van den Staat afhankelijk, de Kerk met en in den Paus als slavin ten toon gesteld worden; te Rome zelf zal die verlagende ommekeer der orde, in den vorm van wetten, der wereld worden verkondigd.

§ 2 *De wet Lanza. Zij is slechts een politieke uitvlucht. Professor Quack. Jesuitenmotie.*

Het ontwerp dier stelselmatige kerkvervolging, ook wel *de wet Lanza* genoemd, omdat deze minister ze in den vorm van wettelijke verordeningen gegoten heeft, was reeds voor lang op touw gezet en is voor eenige maanden aan de Florentijnsche Kamer ter discussie aangeboden.

Wat men voor had met deze indiening: was zij oprecht, was zij ernstig? De *Riforma*, het orgaan der uiterste linkerzijde, beschouwde deze wet zoodra zij was voorgedragen, als *een louter politiek redmiddel*. „De diplomatie,” zoo verklaarde dit blad reeds in December jl. „houdt het tegenwoordige ministerie op de pijnbank uitgestrekt; de wet Lanza moet het daarvan losmaken.”

Dan, eene wet, wier voorstelling slechts als een uitweg dienen moet, kan door niet éene partij ernstig opgenomen worden; zij is, zooals de aart eener wet vordert, niet bestemd iets goeds voort te brengen; zij kan nimmer in werkelijke toepassing overgaan, noch degelijke debatten in het leven roepen.

Een kortstondige ruggespraak was dan ook voldoende om alle verschillen te vereffenen; de partijen der Kamer werden het gemakkelijk eens. De voorgewende vrees der linkerzijde, dat den Paus te veel vrijheid gelaten werd, verdween zonder stoornis, omdat het ministerie erkende, dat deze te groote goedgunstigheid enkel als een middel moest dienen om de diplomatie den mond te snoeren, die dan toch misleid en tot zwijgen gebracht wilde zijn.

„Wat de vorsten zelve betreft, deze, zoozeide men, hebben al zooveel voldongen feiten geslikt — de revolutie is jegens hen nimmer lief noch beleefd — dat zij, is de afhankelijke toestand van den Paus maar eenmaal een feit, daarmede wel vrede hebben zullen.” Wij danken de *Riforma* voor hare niet onbelangrijke mededeelingen.

De Utrechtsche professor Quack (*N. R. C.* 21 Maart) kan uit dit mazzinistisch blad leeren, waarom zijne opvatting van de wet Lanza onjuist is en geheel buiten de waarheid. „Het is dus in alle opzichten een opmerkelijke arbeid die door *dat* Italiaansch parlement thans wordt beproefd. Eene poging tot een vergelijk met den Paus. Een politiek *kunststuk*, waarvan niet veel (??) antecedenten bestaan.” — Gij vergist u, Professor, zoo voegt de *Riforma* haar medestander toe heel de wet komt eigenlijk neer op een *kunstgreep*; zij is niet juist een kunststuk, maar een proefstuk en wel een proefstuk van list. „De Katholieken, zegt de

Paus 1) zijn er dan ook verre van af zich te laten misleiden door de bedriegerij, die men versiert met den naam van waarborg."

Een zoo gewichtig wetsontwerp mocht evenwel niet te vaardig van stapel loopen; de omstandigheden buitendien lieten niet toe zoo spoedig ter stemming over te gaan. Kort na den gemelden broederkus der partijen — welke even als Herodes en Pilatus elkander nu trachten te believeen — wordt er een spiegelgevecht beraamd. Morelli voor de linkerzijde optredend, schreeuwt het op nieuw uit: „maar gij herstelt de wereldlijke macht!" Van den ministeriëlen kant voert men te gemoet: "de duizendtallen van Adressen, die geteekend worden vorderen onze toegevendheid." Het kunstmiddel gelukt zonder moeite; de gewaande schermutseling wordt in dezelfde Februari-zitting besloten door het ministeriëel voorstel om de twee hoofdstukken, waarin de wet was ingedeeld, in twee verschillende wetten te veranderen, de eene over den Paus zou afgewerkt worden, de tweede over de Kerk zou tot later aanhangig blijven.

Katholieken van Nederland! *Gij, die het meest eendrachtig en daarom krachtigst element in ons vaderland uitmaakt*, ziet gij het, eene revolutionaire bent beraadslaagt daar over Uwe Kerk, dat is over Uwen Godsdienst, over Uwe gewetensvrijheid, over de verijdeling Uwer Grondwet! Gevoelt U verontwaardigd en zweet het bij alles wat heilig is, dit nimmer te dulden! Zweet het met Uwen koning aan de spits, Uwe grondwettige rechten van vrijheid en van Godsdienst onverschrokken en met leeuwenmoed te handhaven!

---

1) Encyclick van 15 Mei.

De vermaning van Z. H. l. c. zij U eene heilige wet: „Naarmate de strijd ernstiger en heviger wordt, moet gij ter zelfder tijd met eene toenemende kracht en overvloedigheid uwe gebeden verheffen tot den Heer, opdat het Hem behage den dag Zijner barmhartigheid te verhaasten.”

En wie zijn het, die het bestaan de organisatie der Kerk, het conclave der Pauskeuze, de benoeming der bisschoppen, het gezagsbeginsel der Kerk te regelen, d. i. in 't heiligdom zijner vrijheid aan te randen? In diezelfde zitting van Februari jl. durfde men het hoofd der Kerk openlijk voor een *booswicht* uit te schelden 1) zonder dat één der *cinque cento* eenige opmerking maakte. Een afvallige 2) en verlopen monnik integendeel vond voor zijne snoode lusten en zijne trotsche weerbarstigheid tegen de Kerk in dezelfde zitting warme verdedigers!

Om in de uit nooddwang gerekte beraadslagingen eenige afwisseling ta brengen, kwam nog eene andere vertooning te stade; zij hoort er tegenwoordig overal bij, waar berekende aanslagen tegen den Godsdienst op handen zijn, en mocht dus ook hier niet ontbreken.

Een amendement op de wet wordt er voorgedragen; het bepaalt de verbanning en vernietiging der Jezuiten. Zoo brengt het, niet zonder velerlei redenen, de vaste

---

1) Een keur van dergelijke gezegden, door de pers alom verspreid, is alleen genoeg in staat het lage merk aan te duiden, waaronder het Florentijnsch parlement thuis behoort.

2) Van denzelfden Hyacinthe Loyson verhalen kort na zijn afval de Noord Americaansche bladen, dat hij ten bate eener vereeniging van wel-ladigheid, toespraken hield, maar het beste deel der opbrengsten voor zich zelve nam. Met moeite heeft men van de gaarders der entréegelden vernomen, dat hij 1000 gulden voor elk half uur spreken eischte,

loop van elk revolutie-proces met zich, dat de Jezuïten hier of daar, al was het maar voor de leus, ten tooneele worden gevoerd. Na deze religieuse orde afzonderlijk met verguizing te hebben overladen, kunnen de handlangers der revolutie des te gemakkelijker het wezen van den Godsdienst aantasten, zoo het dan schijnt, op minder hevige maar niet op minder gevaarlijke wijze. De leden dier orde en al wie moediger, openlijker voor de zaak der Kerk optreedt eveneens, staan aan den eersten en hevigsten schok ten doel; opdat de later altoos volgende beroeringen minder geweldig schijnen zouden, ofschoon de waarheid en het recht des te erger worden benadeeld. Ook in Italië mocht deze vertooning niet uitblijven; deze Jezuïten-motie 1) was echter door verschillende plagerijen reeds van den 20 September af voorbereid.

Na dit kunstmatig intermezzo werden de vergaderingen over het wetsontwerp tot de maand Maart uitgesteld, het is vervolgens door de Kamer en na eenige woordenwisseling door den Senaat in April aangenomen, in Mei door de handteekening van den rooverkoning bekrachtigd.

Het Sub-Alpijnsch Goevernement dreef nu zijn onbeschaamdheid zoo ver, dat het den Paus een exemplaar

---

1) Hoe de revolutie het tegendeel opdringt van hetgene door het volk wordt gewenscht, blijkt al wederom uit hare *manoeuvre* tegen de Jezuïten. Men miste elken grond ter hunner verbanning; een schijn-titel moest dus gezocht; men vindt dien in eene antijezuïtische volkspetitie. Doch terwijl dit nieuw plesbisciet met niet eens 2000 handteekeningen van het kanalje werd bekrachtigd, was eene tegen-petitie te Rome ten gunste der Jezuïten van 30000 handteekeningen voorzien. De lofprijzing van den Paus zelve in zijn brief aan den kardinaal-vicaris, kwam hen weldra ruimschoots schadeloos stellen voor den laster der revolutie.

der wet heeft doen aanbieden; Z. H. schreef er zijn protest op en gaf het terug; en heeft daarop zijne gewichtvolle Circulaire van 15 Mei aan de gantsche Kerk toegezonden.

De onbeschaamdheid van hetzelfde goevernement had echter hier mede haar toppunt nog niet bereikt, zoo min als dat der bittere spotternij, waarmede het elk der Staten steeds bejegend, die het ter beoordeeling der waarborgenwet vroeger had ingeroepen, en die helaas! bij al deze aanmatigheden werkeloos toezien. Konde hij nog niet door een afzonderlijke legislatie, toch heeft Victor Emmanuël bij decreet, aan de *Artikels* 16 en 18 dierzelfde wet, op zijne wijze, gevolg willen geven.

Zijn besluit van den 25 Junij jl. ontnemt aan den H. Stoel het recht om onafhankelijk over geestelijke goederen te beschikken of om vrijelijk iemand in een geestelijk ambt te stellen. Het koninklijk *exequatur* en het *placetum regium* worden er wederrechterlijk ingevoerd. De benoemingen tot een kerkelijke waardigheid of tot eene geestelijke bediening en het genot der beneficiën worden in vele gevallen van deze aanmatigende formaliteiten afhankelijk gesteld en veeltijds aan de willekeur van een zegelbewaarder overgelaten.

Moet niet alle behrip van recht en rede verloren zijn om de waarborgenwet voor iets anders te houden dan voor eene stelselmatige vervolging der Kerk door den Staat?

---

§ 3. *Duidelijke teekenen eener aanstaande Kerkvervolging.*

De loop der voordracht en de vervolgingsgeest, die in elke letter der wetsartikelen doorstraalt, krijgen voor ons eene verhoogde beteekenis, als we daaraan toevoegen, welke feitelijkheden de revolutionaire staatsmacht of de staatsmachtige revolutie zich intusschen te Rome veroorlooft. Het staatsbestuur doet ten believe der revolutie of de revolutie doet door het staatsbestuur het eene klooster vóór het andere ná ontruimen; laat dan hier, dan daar eene kerk ontheiligen; dan hier, dan ginds sluipmoorden bedrijven, welke binnen Rome's omtrek onlangs in éene week het ontzettend cijfer van 29 bereikten. En zulke tooneelen herhalen zich te Rome dag aan dag.

Men begripe ons wel. De opmerking van zooeven nopens de herhaalde kwellingen der Jezuïten, als voorboden hunner nu voorgestelde en weldra aanstaande verdrijving, kunnen we hier herhalen. De feitelijkheden, nu reeds tegen den Godsdienst zelve te Rome gepleegd, voorspellen een donkere toekomst; zij doen zien, wat den Paus en der Kerk van de Sub-Alpijsche regering te wachten staat. Zij zijn het voorspel van het drama, dat, in de wet Lanza opgesteld, later zal worden afgespeeld.

De afzichtelijke spotprenten op den Paus, de zedeloze geschriften, de met hoon en laster opgevulde dagbladen, onder oogluiking, ja met goedkeuring der regering in grooten overvloed door de H. Stad rondverspreid, zijn even zoovele bewijzen, in welk een afgrond van gemeenheid het Turijnsche goevernement is neêrgedaald en hoe onbetrouwbaar het moet geacht

worden; maar zij zijn meer, die ergerlijkheden, zij zijn het inleidend woord op de verwringingen, welke aan de minst slechte artikelen der waarborgwet nader zullen gegeven worden.

Nu reeds wordt er letterlijk niets gespaard! Personen en zaken, zeden en Godsdienst, geloofswaarheid en gezag zijn in gelijke mate door straatvertooningen en bij andere gelegenheden aan de walgelijkste bespotting prijs gegeven. En dat alles gebeurt in een land, waar het Katholicisme de Godsdienst van den Staat heet te zijn; dat alles heeft plaats en werd geruimen tijd herhaald in het bijzijn, onder aanmoediging en toejuiching van het vorstelijk echtpaar, dat weldra den troon zal bestijgen.

Is het genoeg, om te doen zien wat later volgen moet? Wie merkt niet bij den eersten oogopslag, hoe de toeleg der regering hierdoor alreeds is verklaard? Wie durft zich van de veiligheidswet voor den Paus onder zulk eene regering iets goeds, iets dragelijks beloven?

Zonder ziener te zijn, kan men in hetgeen thans gebeurt, met volkomen zekerheid de *mise en scène* aanwijzen eener aanstaande gruwzame kerkvervolging. De ondervinding dierzelfde taktiek der revolutie is, om onze meening te staven, een veiliger waarborg, dan een der duizend *Garanzie's*, die Italië voor het dierbaar leven zelve des Pausen en der kardinalen kan aanbieden.

Dát zijn feiten, luidsprekende feiten, onloochenbare feiten! Feiten, waardoor uw eigendom, o Katholieken van Nederland! is geroofd, de onafhankelijkheid en de vrijheid van Uwen Godsdienst in zijn middelpunt U is ontnomen! Feiten, welke de strekking doen zien, de onmacht verraden, het boos opzet verduidelijken der

regering, welke dat alles door wetten bestendigen wil! Eene regering, die zulke feiten toeliet, begunstigde, in het leven riep, wil U datzelfde door eene wet, ter vrijwaring geheeten, voor de toekomst aanbieden, U met den fraai klinkenden naam van *Waarborgen* in slaap wiegen! Die wieg ware uw sterfbed!

Die wet, zooals zij daar ligt, kent den Paus den rang van koning toe en noemt zijn geestelijk karakter verheven boven alle menschelijke macht. Zij verklaart het Vaticaansch paleis van het Italiaansch staatsbestuur ontheven; maar te gelijk seculariseert zij de voorname deelen van datzelfde Vaticaan en bepaalt de museums en boekerijen het eigendom van den Staat. Zoodat de verheven Gijzelaar zich te nauwernood in de open lucht zijner tuinen begeven, niet eens een boek in handen zal kunnen nemen, tenzij met goedvinden en bewilliging zijner verdrukkers en beulen, en de archieven der Kerk uit voorzorg nu reeds heeft moeten gaan verbergen in eene nieuwe catacombe.

Toen men onlangs den minister op deze schreeuwende tegenspraak in de wet opmerkzaam maakte, wat, denkt gij, was zijn antwoord? „Wat schaadt dat? Zij komt toch nimmer tot eene ernstige toepassing, tot eene eerlijke uitvoering. Onze gedragslijn in dezen zal afhangen van de houding der diplomatie: valt deze later den Paus bij, dan zullen we hem beschuldigen, dat hij de Staten tegen Italië opruidt; keert echter de diplomatie zich tot ons, dan zullen we den Paus beschuldigen, dat hij de waarborgenwet niet trouw naleeft.”

Waarachtig, wij mogen het tijdvak der waarborgen, wel het tijdvak noemen der wettelijke huichelarij.

VIII.

DE WAARBORGEN.

II.

§ 4. *De overgrootte meerderheid van Italië verafschuwt de Waarborgenvet. De heer Cremers een vreemdeling in Jerusalem. Gewetensplicht om ter stemming te komen.*

Zulk een wetgevend lichaam, zulk eene regering heeft dan reeds maanden er aan gearbeid, om hun vervolgingsstelsel met den vorm eener wet als met een sluier te omkleeden, en het langs dien weg alom ingang te verschaffen.

In schijn, neen, niet eens in schijn, maar *in naam* zullen zij de onafhankelijkheid des Pausen beveiligen — doch dit is reeds ze regelen en ze dus afhankelijk stellen — metterdaad echter en *in waarheid* — dit is buiten allen twijfel — zullen zij de beoefening zijner geestelijke macht alleszins beperken en dwarsboomen; het Katholicisme alom aan banden leggen, ware het mogelijk, vernietigen; over den Godsdienst onzer kinderen beschikken.

Wat bitterheid maakt zich meester van elk edelaartig gemoed! Wat diepe verontwaardiging vervult den fel geschokten geest! Maar hoe stijgt het gevoel eener algeheele verachting ten top, als wij daarenboven nagaan, dat dit werk van list, verraad en geweld, onbeschaamd en onverstoord met medeweten der regeringen zijn voltrekking nadert!

Het is ondraaglijk zijne afzichtelijkheid in bijzonderheden hier nu verder voor te stellen. Wij beseffen de

behoefte, het oog daarvan een wijl af te wenden en het veeleer te vestigen op eene omstandigheid, die geschikt is ons drukkend smartgevoel een weinig te temperen.

Aldus is het officiële, maar niet het ware Italië gestemd! Niet één land bestaat er, waar de afstand tusschen de officiële wereld en het volk zoo onmetelijk is, als op dat schiereiland!

Het staatsbestuur ging daar een weg op en is reeds verre in eene richting voortgedwaald, die noodwendig naar zijn ondergang voert, op openbare Kerkvervolging moet uitloopen en het Rijk in conflict brengt met alle andere Staten, die het staatsonrecht en den gewetensdwang niet beamen; doch de ware natie volgt zulk staatsbeleid der regering niet, zij heeft de eerste schrede op dien verderfelijken weg nog te zetten.

Is dit zoo, waarom dan, zoo luidde het in ons Parlement den 19^{en} Dec. jl. „waarom dan heeft volk en leger zich niet tegen de regering gekant en haar omver geworpen?“ Juist om de breedte der kloof, welke tusschen regering en volk bestaat, durft het laatste zijn vinger niet eens daarover heen reiken om de wrakke staatsmachine te doen ineensinken. Wat mijnheer Cremers, de vreemdeling in Jerusalem, als een blijk van eenstemmigheid aangaf, is het bewijs der grootst mogelijke verwijdering. Het volk deinst terug voor elke aanraking met zulk een bestuur uit vrees van besmetting en gaat eenvoudig zijns weegs.

Al klinkt het vreemd, al schijnt het onkundigen wonder, toch staat het vast: „De overgrootste meerderheid van dat groot Katholiek land verschilt in gevoelen niets van de overgrootste meerderheid der Nederlandsche Katholieken;” en desniettegenstaande volgt zij of schijnt zij op politiek terrein eene richting te volgen geheel

tegenovergesteld van die, welke wij als plicht met de meest mogelijke nauwgezetheid in acht te nemen hebben.

Een veelzijdig man, als de heer Cremers, die in den vreemde bekend en bij staatslieden van het hedendaagsch Italië ter schole is geweest, en alle mannen van dien stempel moesten de schijnbare tegenstrijdigheid door eigen inzien begrijpen. In ieder geval zullen zij onze verklaring gemakkelijk vatten. Het moet hun in het dagelijksch leven dikwijls zijn voorgekomen en zij hebben er dus over nagedacht, hoe twee personen van dezelfde beginselen van waarheid en recht uitgaande, in de toepassing, die zich naar de omstandigheden regelt, verschillende wegen kunnen inslaan om tot hetzelfde doel te geraken. Of volgen die heeren wellicht dezelfde gezondheidsregels in tijden van welstand als in dagen van ziekte? Is hun handelsverkeer met een man van eer, gelijk aan dat met een uitgeslapen oplichter? Ziet hier dan onze oplossing!

Het Italiaansche volk beschouwt de uitvoerende en wetgevende macht des Rijks in die mate met roof en heiligschennis bezoedeld, ja, haar wezen en algeheelen toestand daarmede zoo innig vereenzelvigd, dat het terecht een gewetensbezwaar er van maakt, zich daarmede in te laten; voor elke politieke bemoeiing vreest het door medeplichtigheid aan diezelfde misdaden schuldig te worden. Zij volharden daarom met de bijtijds aangenomen gedragslijn als een vast stelsel te volgen: *ne eletti, ne elettori, wij willen noch kiezen voor de Kamers, noch gekozen worden.* Deze vastberadenheid der Italianen lost het raadsel op, hoe in een land van 24,000,000 inwoners en waar de regering het onmogelijke beproeft, geen kosten spaart, noch middelen ontziet om de ambtenaren, militairen en alle afhankelijke personen, om al

hare creaturen, die zij door de grofste laagheden tot onder koningsmoorders toe, tracht te maken, om allen m. e. w. naar de stembus te drijven, na al die inspanning er niet in slagen kan, meer dan 150,000 tot kiezen over te halen. En wie zal ons verzekeren of niet de helft daarvan nog moet worden afgetrokken; de gebleken en bewezen bedriegerijen bij het plebisciet van Rome gepleegd, hebben, ook in dit punt geen zweem van vertrouwen aan dat goevernement meer overgelaten.

Juist op hetgene de heer Cremers zich liet aanleunen en onberaden genoeg in de Kamer durfde uiten, verwijzen wij als op een blijk van het tegendeel. Het Italiaansch volk gaat zijn eigen weg, nog nergens betreden; zoo weinig deelt het in den geest van zijn staatsbestuur. Het vermag in Napels, Sicilië en elders de door verraad ingedrongen en door geweld opgedrongen regering niet omver te werpen en zijn rechtmatige vorsten op hun troon te herstellen; het liep hierdoor te groot gevaar van in de handen der bandeloze revolutie te vervallen. Het kan ook den normalen en constitutioneelen weg niet volgen, door eene meerder van zijne keuze naar het Parlement te zenden, omdat de volksvertegenwoordigers, aan de beginselen van waarheid en recht getrouw, den eed voor zulk eene regering in geweten niet mogen afleggen. De overgrootte meerderheid der kiezers en der kiesbaren beschouwt het als eene zondige daad, zich hoe dan ook te vermengen met den tot in den wortel geviceerden regeringstoestand. Zij durven den stand van zaken niet eens in zoo verre aannemen als het medelidmaatschap der Kamer noodzakelijkerwijze met zich brengt.

Gelukkig, ten onzent is de toestand niet aldus, het zij verre! Maar opdat de stand van zaken niet zoo

worde, schrijft het de strenge gewetensplicht van elk Katholiek voor, onvermoeid telkenmale ter stemming op te komen, en alle mogelijke middelen in het werk te stellen, waardoor de keuze van geijkte en onwankelbare kamerleden veel of weinig kan gebaat.

§ 5. *Lanza en Herodes. Nederland. Het getuigenis van Z. H. Pius LX over Italië en over Rome.*

Met onze aandacht zoolang te wijden aan den waren geestestoestand der overgrootte meerderheid van het geloovig Italiaansche volk, verloren we ons hoofdonderwerp *De Waarborgen* geen oogenblik uit het oog. Wie immers zal het ongepast, wie niet vóór alles noodzakelijk noemen, dat om een wetsontwerp te waardeeren, het onderzoek worde ingesteld: hoe oordeelt het beste deel der ingezetenen over de levensvragen, welke die wet in hare artikelen opneemt?

Wilt gij dan weten, hoe het wetsvoorstel „*Garancie della indipendenza del S. P. e del libero esercizio dell' autorità spirituale della Santa Sede*” in het bijzonder, daar te lande wordt aangezien? Het volk, dat van Turijn, Rome en Florence niet het minst, zegt in zijn eenvoudig, d. i. helder en oprecht geloof aan iedereen onbewimpeld: „De wet Lanza? Zij is ons door en door bekend; wij lazen voorlang haar toonbeeld op de eerste bladzijden van het Evangelie! Daar zien we den allereersten vervolger der Kerk, den moorder van Christus zelve optreden. Van zijn boos plan wel bewust en van de waarheid volledig onderricht, poogt hij zijn toeleg door waarborgen te maskeeren. „Gaat,” zoo uit zich de trouwlooze tot andere vorsten van zijn tijd, „en onderzoekt nauwkeurig naar het Kind en als gij Het zult gevonden hebben, boodschapt het mij,

opdat ik Het ook kome aanbidden." IJdele verzeke-
ring, huichelende toezegging! De waarborg door Herodes
gegeven, is aan die van Lanza gelijk! Herodes is Lanza's
voorganger. De waarborgen in zijne wetsartikelen op-
genomen, gelden niets meer of niets minder dan die,
welke Herodes den Wijzen aanbiedt."

Voor de waarheid van den nationalen volkswil, zoo-
als we dien beschrijven, getuigt het alom gelezen
en door heel Italië gesteund dagblad van Turijn. Den
dag zelfs, die onmiddellijk op eene ministeriële waar-
schuwung en beboeting voor de waarheid volgde, om-
schreef de *Unità Cattolica* de volksvergelijking tusschen
Herodes en Lanza tot in verscheidene bijzonderheden.
De Engel, die het wreede plan des eersten te schande
maakte, zal hij ook het helsch voornemen des laatsten
niet verijdelen?

Hiermede laten wij onze opmerking, hoe de waar-
borgenwet door onze zuidelijke broeders bij overgrootte
meerderheid geschat wordt, nog niet varen. Daar
immers onze diplomatie vroeg of laat, met het inter-
nationaal geding, vóór het wordt uitgemaakt, willens
of niet willens zich zal *moeten* inlaten, zoo vordert de
behoedzame staatkunde voor dit verschil tusschen rege-
ring en natie het oog niet te sluiten. Uit dien bij-
zonderen toestand volgt de gebiedende noodzakelijkheid,
nauwlettend toe te zien, met wie wij daar voorneme-
lijk te rekenen hebben, met eenige onverlaten of met
een achtbaar volk?

Voorlichters van het gehalte des heeren Cremers
zouden onze regering tot laakbare en onzinnige hande-
lingen, de openbare opinie tot de grofste dwaalbegrip-
pen voeren. Ongelooflijk in zijne bespottelijkheid was
de sprong, welken dit kamerlid in zijne breedsprakige

rede van 19 Dec. jl. zich veroorloofde. „Een paar staatkundigen hebben mij ingelicht — te voren wist ik dit niet — zoo dus ook oordeelt de overgrootte meerderheid!” Waren er dan geen meer te betrouwen raadslieden te vinden? Hadt gij dan de Pauselijke Encycliek van 1 November niet eens ingezien, eene oirkonde, welke de volkenrechtelijke beginselen met den meesten klem en het hoogste gezag handhaaft, en door zoovele millioenen van menschen in en buiten ons werelddeel met eerbiedig ontzag en hartelijke instemming is ontvangen? Zoo waar is het, dat niemand, die slechts partijbladen leest, op de hoogte kan zijn der zaken van zijn tijd.

Geheel andere en veel gunstiger getuigenis geeft hij, die zijn land wel het beste kent en het vertrouwen der gantsche wereld, zelfs van zijne tegenstrevers bezit. Zonder eenig gevaar van zijn onbesmetten roem van waarheidsliefde in het geringste te verdonkeren, antwoordt Pius IX aan elk partijganger, die het in zijn bijzijn waagt, soortgelijke onzinnigheden op rekening van het Italiaansche volk te stellen: „Gij spreekt onwaarheid! Italië is niet met U; het is met Christus, met de waarheid, met de rede en met de rechtvaardigheid. Doch Gij, Gij zijt een handvol mannen, die van de geheime genootschappen uitgegaan, deze het arme Italië door geweld en sluwheid en boozen moedwil nu laat beheerschen!”

Dit zelfde punt, het oordeel der Italiaansche bevolking, kwam onlangs op nieuw ter sprake. Den 4 Mei herhaalde de heer Jonckbloet onvoorwaardelijk: gantsch Italië komt op tegen de herstelling van den Paus. Even roekeloos had een weinig vroeger professor Quack zijn doctoralen hoed te grabbel geworpen en zijne lezers wijs gemaakt:

„De Italianen, zij en de inwoners van Rome zelve, verlangen dat hun land en hun stad verschoond blijven van zulk eene vestiging van het wereldlijk gezag juist te midden van hun grenzen.” Heel anders echter uitte zich Visconti Venosta. Terzelfder tijd, dat de heer Jonckbloet die onwaarheid dorst te spreken voor onze Kamer, getuigde de Italiaansche minister voor den Senaat van Florence: „dat het Katholiek gevoel der Italianen aan eene dusdanige poging (om den Paus in zijne Staten te herstellen) een allerzwaksten weerstand zou bieden.” De heer Jonckbloet c. s. weet zoo goed als wij, dat deze gezegden in *dien* mond en in *die* omstandigheid niets anders te kennen geven, dan dat Italië en Rome zelve *geen* weerstand zouden bieden, omdat zij eenparig vóór de wereldlijke macht van den Paus zijn gezind.

Wat zullen wij bij zoo tastbare tegenstrijdigheid der aanvoorders van het vijandelijk legerkamp zeggen? Tenzij dit: de Katholieke natie van Italië, en Rome in het bijzonder, heeft blijmoedig aangenomen en zal voortdurend waar maken het oordeel, dat Z. H. Pius IX in zijn Encycliek van 15 Mei van hen uitsprak: „Bij dit schouwspel van deugd kunnen wij niet met stilzwijgen voorbijgaan Onze welbeminde kinderen, de burgers van onze dierbare Stad Rome, uit wier midden de hoogste rangen en alle standen liefde en toewijding jegens Ons hebben geopenbaard en *openbaren*, zoowel als eene standvastigheid van moed, die het geweld van den strijd evenaart, in eene grootheid van ziel, welke niet alleen die hunner voorouders waardig is, maar zelfs haar ter zijde streeft.”

„Het is bepaald ongeloofelijk, dat zoo veel dwalingen, duidelijk tegenstrijdig met het Katholiek geloof en zelfs met de grondslagen van het natuurlijk recht, zooveel

godslasteringen, welke ter dezer gelegenheid (der discussiën over de waarborgenvet) zijn uitgesproken, zich hebben kunnen voordoen in den boezem van dat Italië, hetwelk er altijd zijn hoogsten roem in gesteld heeft *en nog stelt* in het vereeren van den Katholieken Godsdienst *en in het bezit van den Apostolische Stoel van den Roomschen Opperpriester.*"

„En in waarheid, door de bescherming welke God aan zijne Kerk verleent, zijn dan ook daarvan zeer verschillend, de gevoelens, welke *de overgrootte meerderheid der Italianen* voedt, die met Ons zucht en dien nieuwen en ongehoorden vorm van heiligschennis be- treurt en Ons door duidelijke en iederen dag grootere bewijzen van hare Godsvrucht en door hare diensten overtuigt, dat zij zich door eenheid van geest en gevoelens vereenigt met de geloovigen der geheele wereld.”

§ 6. *Het satanisch plan der revolutie sinds lang ontmaskerd. De Paus is Koning of Martelaar. De Katholieke beweging en de Waarborgenvettheorie. De niet-katholieken.*

Met het oog op de waarborgenvet moesten we de vraag noodzakelijk opperen: hoe oordeelt de massa der natie, wier constitutionele regering deze wet bij meerderheid van stemmen in haar Tweede Kamer heeft aangenomen?

Maar wij gaan verder, want wij zouden een grooten misslag begaan, indien we dezelfde vraag niet veel breeder opvatten.

De internationale verhoudingen, waarin deze wet ingrijpt en de aart, het wezen van het Romeinsch vraagstuk vorderen, dat wij onze bedenking veel algemeener stellen. Hoe beschouwen de Katholieken ook buiten het Italiaansche schiereiland, in Nederland en

alom het wetsontwerp, dat overal zijne noodzakelijke gevolgen hebben moet? Waar de zaak hier op aankomt en wat ons daarin het belang eener alles geldende levensvraag doet stellen, dat is niet de politieke rust van dat Rijk, noch de beraadslagingen eener revolutionaire Kamer — wie zoo iets waant, is alle spoor bijster — neen, *ons zijn of niet zijn* hangt daaraan.

Hoe dan oordeelen die millioenen van Katholieken over de wet en het tijdvak der waarborgen?

Voor ons en voor alle verder en dieper ziende Katholieken, bevat de actuële benaming en phase der Romeinsche quaestie niets onvoorziens. Bij de eerste teekening van het strijdperk, en zeer zeker van voor '59 was het zonneklaar, dat de revolutie haar sluw berekenden en hardnekkig volgehouden strijd tegen de wereldlijke macht des Pausen, slechts ondernam om zijne geestelijke macht te fnuiken. Niet op dat strookjen gronds, dat de Kerkelijke Staten heet, was zij belust; noch werd zij door de weelde en rijkdom der H. Stad verlokkt; haar mikpunt was steeds onveranderlijk het hoofd der Kerk. En waarom? Om hier of daar bisschoppen aan te treffen, die met versmading van het middelpunt der Katholieke eenheid zich tot het oprichten van nationale kerken zouden verlagen? Of had zij den kring harer berekeningen nog wijder getrokken?

Ongetwijfeld, het schisma was een stap, maar slechts een stap, nader tot het doel, niet de eindpaal harer plannen; deze bevatten oneindig meer. Na de uitdooving van het brandpunt des geloofs, was haar toeleg, ook de uitstralingen te verdonkeren; het geloof uit aller harten weg te nemen, in aller geest zijn bovennatuurlijk levensbeginsel te dooden, en zoo te bewerken, dat de menschheid, zich zelve genoeg, niet meer naar

hooger macht zou opzien; dat Christus vergeten, God van het aardrijk verbannen zouden worden. Ten einde langs dezen weg haar veelomvattend wit te bereiken: vernietiging van alle gezag en orde, met de verheffing van zich zelve op den Godstroon.

Niet ééne bijzonderheid dezer helsche onderneming of zij is in de gezagvolle stukken van Pius IX aangeduid en staat daar hetzij middellijk, hetzij onmiddellijk met een rechtvaardig vonnis gebrandmerkt. Het is zoo; niet ieder Katholiek heeft daarom het geheel dezer samenzwering aanstonds begrepen; het kan wel niet anders: menigeen steeds op de oppervlakte zwevend, is niet in staat, zoo spoedig in de diepte te blikken, waaruit de volle waarheid hem toeschittert.

Wat echter van meet af aan, door velen volkomen is doorschouwd en door anderen slechts in de kiem werd begrepen, is thans voor allen gelijkelijk opgehelderd; het geheel plan der boozen ligt daar open vóór hen. De rooftocht der Italiaansche revolutie heeft de Katholieke wereld wakker geschud; door de ergelijke feiten zelve is het Katholiek bewustzijn in alle landen zichtbaar versterkt.

Nu zijn allen overtuigd geworden, dat er niet een partiële strijd tegen een of ander recht der Kerk, maar een algeheele krijg tegen het wezen van den Godsdienst en van den Staat gevoerd wordt. Nu zien allen duidelijk in, dat er niet eene plaatselijke crisis, gelijk aan zoovele andere, maar eene oneindig verder reikende, maar eene in alle landen door de geheime genootschappen georganiseerde en nu in wetten uitgedrukte, m. a. w. algeheele kerkvervolging in aantocht is.

Het schouwspel van verraad, sinds 20 September te Rome opgevoerd, grijpt de Katholieken zóo in de ziel,

dat de twijfel over zijne ontkenning hun niet meer mogelijk is. De aanslagen tegen den *Vader* zijn tegelijk de aanslagen tegen de *kinderen*; zij zijn de aanslagen tegen de gantsche Kerk, tegen het wezen van den Godsdienst en tegen het bestaan der maatschappij; zij zijn even zoovele aanrandingen van God zelven! Zoo is hun door de revolutie zelve duidelijk gemaakt.

Met de inneming van Rome was het, of de slagboom viel, die tot nu toe de vaart der Christushaters had gestuit; nu toonden zich de tegenstanders der tijdelijke macht in hun waarachtige afzietelijkheid en al ras erkende een ieder daarin diezelfde gestalten, zooals Z. H. Paus Pius IX en zijn voorganger Paus Gregorius XVI ze vroeger en menigwerf hebben afgeteekend.

De revolutie heeft zich zelve ontmaskerd. Haar welbegrepen eigenbelang vorderde de houding eener lijdelijke eerbiedigheid in acht te nemen; maar onmachtig haar hartstochtelijkheid te breidelen, heeft zij zich sinds den twintigsten September onvoorwaardelijk op het Godsdienstig terrein geworpen en gaat daar ongestraft voort, zonder iets te sparen, zij houdt niet op de ergerlijkste verwoestingen aan te richten.

Staat het met de Romeinsche quaestie, d. i. met den actuëlen strijd der wereld, aldus geschapen, en is die toestand den Katholieken zeer goed bekend; dan hebben we niet noodig, in bepaalder vormen het oordeel te omschrijven, dat over de wet en het tijdperk der waarborgen in het bijzonder, bij hen allen eenparig vast staat.

Tot den geringsten onder hen houdt zich overtuigd, dat de wet Lanza de formuleering is van het oogenblikkelijk plan der revolutie; dat het doel, in die wet beoogd, haar eenig mogelijke uitkomst, de eenige vrijheid, den Paus door haar gewaarborgd, is: *de ballingschap*.

Van daar wordt het onder de Katholieken, onder die van Nederland ook, dag aan dag een vaster en algemeener spreekwoord: *De Paus is noodzakelijk òf koning òf martelaar; zijn t'huis is op den troon of in de catacombe; uit zijne Staten verstooten, gaat hij de ballingschap in en het martelaarschap te gemoet en wij allen met hem!*

Konden er door iemand betogen onzer gezegden worden gevorderd, we zouden hem verwijzen naar: *De Katholieke Beweging*. Zij verschaft onder een nieuw opschrift aan de dagbladen, telken dage zonder ophouden, de rijkste en verscheidenste stof; en ofschoon door sommige nieuwsbladen in schijn voorbij gezien, mag zij wel als een der voornaamste *toestand-meters* van onzen tijd gelden.

De Kerk treedt daar even als eene koningin, in een prachtig kleed gehuld te voorschijn: als de kleuren van het licht, variëeren en schitteren er de sieraden van haar kostbaren tooi. Adressen, optochten, bedevaarten, algemeene communiën, ontzettende meetings, bedestonden van drie, van negen, van dertig, van veertig dagen, protesten, samenkomsten der kerkvoogden, offers van giften, plechtige gezantschappen uit alle landen naar den heiligen Vader, vereenigen van gebeden en goede werken, heilige beloften aan God afgelegd tot eenzelfde doel: de volledige vrijheid van het hoofd der Kerk, besluiten met de heiligste eeden bezworen, al die voorbereidingen tot het zoo vurig gewenscht Pausfeest van 16—21 Juni, de viering van dat feestgetij op eene wijze, dat zijn weerga in de geschiedenis niet bestaat dat zijne beschrijving zelfs onmogelijk zou worden beproefd, de in omvang en gehalte steeds toenemende katholieke pers, de bisschoppelijke mandementen en nog duizend handelingen en loffelijke pogingen meer zijn de edelgesteenten en de paarlen,

waarmede het pragtgewaad dier Goddelijke vorstin ongekunsteld maar in den rijksten overvloed is bezaaid. Niet één der Katholieken, of hij draagt uit eigen beweging bij, om met zulke kleinodiën den mantel dier koningsdochter te sieren, wier eenige vertegenwoordiger is Pius IX. Waar het leven der katholieke wereld zoo prachtig en krachtig zich uitspreekt, behoeft men niet naar zijn zin en beteekenis te vragen.

Het licht, dat de Romeinsche quaestie in de periode der waarborgen afwerpt, verspreidt zijne helderheid over de daden zelve der revolutie, en deelt zich tot aan niet-katholieken mede. Wie onder hen, die goeddelijk denkt, zal niet bijstemmen, dat de geweldadige inneming van Rome is gepleegd, omdat het den waren Romeinen, hoe ook op de proef gesteld en aangezocht, maar niet belieft de Piëmonteesche overheersching binnen te laten? Wie durft het zoogenaamd plebisciet, dat de inbezitname voldingen moest, nog vermelden en kan zonder blozen de gemeenheden der revolutie en hare voorstanders verzwijgen, die toen op nieuw aan den dag zijn gekomen?

Het ligt nu al verder voor de hand, en is voor iedereen openbaar, de theorie der waarborgen, hetzij in ernst, hetzij als politieke manoeuvre opgenomen, zij heeft het overtuigend bewezen: De soevereine macht van den Paus dringt zich aan hare overweldigers zelve op, als onmisbaar voor het vrije bestier der Kerk. Zoo moest dan de wet Lanza de grondgedachte van Cavour, als een kolossale logen, te schande maken.

§ 7. *Kort overzicht. Eene vraag blijft onbeslist. Eene zaak volkomen uitgemaakt.*

Omtrent het gevoelen der Italianen in het bijzonder,

en der Katholieken in het algemeen, over de waarborgenwet kan geen redelijke twijfel over zijn; evenmin nopens de huichelende strekking en de goddelooze bedoeling dier zelfde wet. Zelfs buiten den kring van het Katholicisme blijkt het licht, dat in deze periode van de Romeinsche quaestie uitstraalt, zijn machtigen invloed niet te missen.

Door de daden der revolutie opgewekt, staan de millioenen van Katholieken daar als een uitgestrekt leger in slagorde geschaard; een vlammen ijver voelen zij worstelen in hun binnenste; men kan er vast op rekenen, de Katholieke beweging, verre van slechts een dramatisch effect te maken, is tot een blijvend brandpunt van actie gevestigd.

De eenige vraag, welke hier aan elkeen onwillekeurig zich opdringt, is: zal de voordracht van Lanza ooit tot den toestand, of beter gezegd tot het leven eener wet overgaan? Zal zij als wet hare uur hebben? Wij meenen het niet; maar mocht dit gebeuren, dan zal het de uur zijn van de macht der duisternis. Die ure zal verschrikkelijk wezen, een uur van algemeenen strijd, een bloedig uur, niet enkel te Rome, maar in alle landen; omdat de beginselen, waartegen deze wet hardnekkig strijd voert, overal elders diep geworteld en met het leven van millioenen samengewassen zijn en dus ook diezelfde wet, met medeweten en toestemming der regeringen te Rome als zoodanig ingevoerd, zoodra zij in toepassing komt, hare gevolgelyke nawerking niet alleen, maar ook hare natuurlijke vertakkingen noodzakelyker wijze alom hebben moet. Dit is zoo waar en door menig Katholiek met zoo veel overtuiging ingezien, dat hij met het oog op de mogelijkheid dier donkere en droevige uitkomst, slechts éene lichtstraal

van hoop ontwaart: was er Een niet boven de Mogendheden verheven, Een die de Macht is in persoon, dan ware de Kerk reeds prijs gegeven aan de krachten der hel! Doch Hij, die de Almacht is, heeft de hoede der Kerk voor zijne rekening genomen; de boosheid kan dus tegen haar niet bestand zijn!

Wordt het wetsontwerp vóór zijne levensvatbare geboorte tot wet niet gesmoord en als onbruikbaar weggegoorpen, doch bij wijze van proefneming met loven en dingen in partiële werking — zoo als het dan heet — of in voorwaardelijke toepassing gebracht; dan zal de proeve niets zijn dan de herhaling en de bevestiging van den roof en de voortzetting van het geweld, dat toch nimmer duurzaam zijn kan.

Wij zullen zien; wij hopen noch verwachten het; met zekerheid echter voorzien wij, dat zwakken, die in de politiek der gedragslijn van halfslachtigheid zijn toegedaan, in het idée eener proefneming handvatsels genoeg zullen vinden om den onhoudbaren toestand te rekken. Dit wordt nu reeds bevestigd door de houding, welke Thiers bij de gewichtige zitting van 22 Julij heeft aangenomen. In plaats van het beginsel van recht krachtig voorop te zetten en door te voeren, komt hij er toe om in den toestand der Romeinsche quaestie te berusten. Schenkt hij daarom eenig vertrouwen aan de Italiaansche waarborgen? Dit verbod zijn gezond verstand; want hij belooft zijnerzijds andere waarborgen, die echter alleen de geestelijke onafhankelijkheid van den H. Stoel in bescherming nemen en er verre van af zijn een uitzicht op goed slagen te openen. Biedt aldus elke twijfelachtige en onzekere toestand, hier vooral zoo duidelijk, aan onbesliste regeringen een geschikt middel ter hand, om haar eigen gewetens-

bezwaren te sussen en de lastige vertoogen der Katholicken tegen te spreken; ook is het uitgemaakt, dat elke twijfelachtigheid voor de waarheid en het recht doodend moet geacht worden.

In ieder geval is en blijft de waarborgenwet een diplomatieke manoeuvre, een sluw uitgedacht kunstmiddel, dat voorgeeft naar eene ontkenning der wereldkwestie te voeren, die onmogelijk is, doch intusschen de zegepraal der gerechtigheid vertraagt. Daarom vordert de strengste plicht van ons en van elkeen, die de waarheid bemint en het licht lief heeft, de verraderij der wet Lanza op alle wijze bloot te leggen, die ellendige samenrotting ten spoedigste te verijdelen.

Eéne zaak is tevens uitgemaakt, zij is het kardinale punt waarop alles neerkomt, en deze uitspraak is zonder appel. Nimmer zullen de waarborgen, nu met zooveel ongerijmdheid, veinzerij en spotternij, boosaardigheid en trouweloosheid geformuleerd of ooit te formuleeren, door den Paus of het Katholicisme worden aangenomen maar altijd verworpen en bestreden. Zich tot de geheele Kerk richtend heeft Z. H. in zijne Encyclyek van 15 Mei het laatste woord gezegd.

„Wij hebben het tot een duren plicht Onzer Apostolische zending geacht, door middel van U, plechtig voor de geheele wereld te verklaren, dat niet alleen die gewaande *Waarborgen*, door de ijdele zorgen van het Sub-Alpijnsch goevernement samengesmeed, maar ook al datgene, hetzij titels, eerbewijzen, vrijstellingen, voorrechten, in één woord al datgene, wat onder den naam van vrijdommen of waarborgen voorkomt, *geenerlei waarde* kan hebben, om de vrije en onafhankelijke uitoefening van die macht te verzekeren, welke ons van Godswegen is toevertrouwd geworden, ten einde de voor de Kerk onontbeerlijke vrijheid te beschermen.

Wij verklaren tevens, dat Wij die nimmer in de toekomst zullen aannemen, welke de strekking daarvan ook moge wezen, en evenmin alle andere maatregelen van dien aart — welke zij dan ook zijn mogen, en *op wat wijze* die ook *bekrachtigd* zijn — die, onder voorwendsel van Onze gewijde macht en Onze vrijheid te beschermen, Ons zouden aangeboden worden in de plaats en in ruil van die vorstelijke waardigheid op maatschappelijk gebied, waarmede de goddelijke Voorzienigheid den Heiligen Apostolischen Stoel heeft willen voorzien, en welke Ons verzekerd is én door wettige onbetwistbare titels, én door een feitelijk bezit van elf eeuwen.

Is de concessie zelve der waarborgen, waarvan Wij spreken, niet een schitterend bewijs dat men Ons, aan wie door God de macht is gegeven . . . . wetten oplegt, en wetten, die het bestuur der Algemeene Kerk raken, en waarvan de onderhouding en de uitvoering geen anderen grondslag hebben dan het recht, dat voorgeschreven en gevestigd is door de macht van leeken?"

Aldus staat het vast, de Katholieke Adressanten van Nederland hebben zich aan al de rustelooze bemoeingen van het revolutionaire Italië niets te storen, zij deden goed en zij gaan voort met „hun koning, die er het grootste belang bij heeft, te smeeken dat hij, uit vreeze dat het voorbeeld der overweldiging, waarvan de Paus het slachtoffer is, zich niet vestige en versterke ten koste van alle gezag en orde, in overeenstemming van hart en wil zich met andere vorsten samenwerke, om . . . . aan den H. Stoel zijn rechten, aan het zichtbaar hoofd der Kerk zijne vrijheid, en aan de maatschappij haar zoo zeer gewenschte rust weer te geven."

IX.

DE ACTUALITEIT EN DE NATIONALITEIT VAN HET ADRES.

§ 1. *Het gewicht en de beteekenis dezer blijvende kenmerken van het Adres worden toegelicht.*

Niet meer in de verte gromt het onweder, zijn gevaren zijn nabij; niet meer van elders verneemt men toestanden, die elke maatschappij vernietigen, maar in ons Nederland zelven doen zich vast onrustbarende verschijnselen voor, die de algemeene vrees wettigen, dat eenzelfde onweder ook over onze hoofden dreigt los te barsten.

In die benardheid vormt zich een legerschaar, zij is die der Adressanten; met den meesten klem en in het openbaar geven zij hun beraden wil te kennen van de orde te handhaven, en komen hun verzet tegen die omwentelingen neerleggen aan den Nederlandschen troon.

Weet ons iemand een geschikter uur aan te wijzen waarin de Adresbeweging had kunnen plaats hebben?

Om te doen zien, dat het Adres ten gunste van den Paus het hoogste punt van Actualiteit bereikte, hebben wij slechts noodig te herinneren, dat de gronden waarop het steunt, *die* sociale beginselen zijn, welke voor het behoud der maatschappij noodzakelijk worden vereischt; en dat de Adressanten, naar mate het noodgevaar hooger steeg, des te krachtiger aan dien grondslag van waarheid en recht zich tot heden toe vastklemden.

De dubbele lof titel van Actualiteit en Nationaliteit,

welken wij hier opzettelijk aan het Adres der Katholicken toekennen en daarvoor nadrukkelijk vorderen, kan niemand aanmatigend, noch duister of betwijfelbaar voorkomen; indien hij slechts opmerkt hoe het hedendaagsch Europa met verdubbelde zorgen de giftige adder in zijn boezem koestert, die in '89 het leven zag, en het Adres voor strekking heeft, het steken dier adder hetzij te verhinderen, hetzij onschadelijk te maken, het tegengif minstens op de wonden te leggen.

Het eigenaardige dier moordslang is — in dit instinct ligt haar eenige kracht — dat zij niet ophoudt haar beet te zetten in de eerste levensaderen der menschheid en haar venijn steeds mededeelt aan het hartebloed der maatschappij.

Het doodend serpent dat wij bedoelen en dat nu reeds bijna honderd jaren in het leven wordt gehouden en opgekweekt, is niets anders dan het doodend beginsel 1) van het Liberalisme of van de Revolutie — want in de werkelijkheid zijn deze twee slechts één — de afscheiding der wereld van God of de volstreekte onverschilligheid van den Staat jegens den Godsdienst. Dit God-afwendend en dus Godlooohenend principie vergiftigt al de beginselen die de wereld beheerschen en bestieren moeten.

Daar, in die losmaking der maatschappij van God, ligt de oorzaak van Europa's wissen ondergang. Deze grondgedachte, de vervreemding der menschheid van haren Schepper, hield aan en verspreidde zich alom;

---

1) Vgk. *De Goddelijkheid van het gezag tegenover het Liberalisme*, door H. van Schijndel R. K. P. — Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied. 4. Jaarg. II. — waar de hoofdgedachte der revolutie met bijzondere juistheid en zeer grondig wordt wederlegd.

maar ook volgden spanning, woelingen, schokken elkander onafgebroken op. De revolutionaire beginselen zijn sedert nimmer oprecht verzaakt wyl de oorzaak zelve die ze voortbracht, niet werd weggenomen.

Wellicht is het oordeel van sommigen te billijken, dat er al dien tijd niet één rechtvaardige krijg is gevoerd; maar ook zij die onrechtvaardig aangevallen hun belagers afsloegen, kwamen er niet toe, de gezonde beginselen van waarheid en recht, die de levensbronnen zijn der maatschappij, moedig aan den dag te leggen. Van dien tijd af aan dagteekenen de schromelijkste gevaren zoo binnen als buiten 's lands.

Tegen beide gevaren ijvert het Adres en daarom noemen wij het bij uitstek Actueel en Nationaal.

Die 500.000 Adressanten, zij zijn immers niet enkel een dicht aaneengesloten, door dezelfde principen verbonden leger, dat den vijand van buiten wil afweren; zij zijn even eens, ja nog meer, uit den aard der zaak bestemd alles te onderdrukken, dat onze Nationaliteit van binnen bedreigt.

Om dezelfde reden en in gelijke mate is dus het Adres en Actueel en Nationaal te noemen.

Zal niemand ontkennen dat „de aanslag, die naar de uitdrukking van het Adres, door iederen krachtigen nabuur tegen elken zwakkeren Staat alle oogenblikken kan ondernomen worden”, nimmer te voren zoo veel kans had van tegen ons te gelukken als heden, dan kan het ook niemand in twijfel trekken hoe goedstijds de Adressanten opdagen om zich bij het hoofd van den Staat innig aan te sluiten.

Is het voor een ieder tevens duidelijk, dat het gevaar van inwendige beroeringen nimmer te voren zoo hoog was gestegen, dan is het voor een ieder even-

zeer uitgemaakt hoe ter juister ure de Adressanten, zoo veel in hen is, zich als een bolwerk daartegen verheffen door rondborstig de ware, levendmakende beginselen voorop te stellen.

Hoe dieper en hoe krachtiger de Adressanten zich van dien zelfden geest blijvend doordringen, hoe nationaler hun werk heeten moet, hoe meer actualiteit het bezit; hoe krachtiger zij toonen op de hoogte te zijn van hun tijd en ware liefde te koesteren voor het algemeen welzijn.

Wij bespreken in deze bladzijden afzonderlijk, naar het opschrift van dit hoofdstuk luidt, de nationaliteit van het Adres en wij hechten dus hieraan, niet enkel de beteekenis dat het stuk van Nederlanders is uitgegaan, volgens de nationale beginselen onzer Constitutie is ingericht, dat het daarop steunt en daaruit voortspuit, maar ook geven wij, en wel voornamelijk hierdoor te kennen, dat het uiterst geschikt is om Nederland als vrije natie te bestendigen, zijn onafhankelijkheid te versterken en derhalve de sympathie overwaardig is onzer geheele bevolking.

Het is van echt en zuiver nationale aspiratiën uitgegaan en heeft bereids de helft der natie tot borg, dat het niets anders op het oog heeft, dan het waarachtig zelfbehoud en de verwerping tegen vijandige begrippen en ontbindende strekkingen, die hetzij van buiten indringen, hetzij van binnen mochten opborrelen.

Het Adres is een gepast middel om te doen zien, dat in ons vaderland nog liefde is voor de waarheid; het is een krachtig middel om diegene, ten deele, te verzamelen, die het ernstig opnemen voor het recht.

Wat toch ieder mensch, ja, wat de volken groot en achtbaar maakt, wat ze boven naburen en voorge-

slacht waarachtig verheft, is de aard der leer, daar zij zich naar regelen.

Feitelijk wordt heden de grootheid van een volk wel geschat en afgemeten naar het aantal leger-afdeelingen, welke het niet in het veld kan brengen; langen tijd echter kan het Militairisme niet de maatstaf dier grootheid blijven, maar de beginselen moeten mettertijd, en zullen ongetwijfeld weldra, hun wettig standpunt hervatten d. i. noodzakelijk boven drijven.

De menschheid immers is niet eene verzameling van wezens die door geweld in bedwang moeten gehouden, maar zij is eene maatschappij van redelijke schepselen, die door de levensbeginselen der waarheid en van het recht zich laten geleiden.

Een volk zonder God is noodwendig der regeringloosheid en der slavernij prijs gegeven; een geloovig volk integendeel vindt in zijn overtuiging de vruchtbare welbron van moed en toewijding. Theorie en ervaring bevestigen het, dat een Staat waaruit God is weg gedrongen, weldra niet dan met geweld kan in teugel gehouden en door dwingelandij moet beheerscht worden, en dan nog vervalt hij spoedig in elke soort van orde-loosheid en vernietiging. Het levensbeginsel is aan dien Staat ontnomen; hij wordt een dood lichaam en weldra aan een geraamte gelijk.

Het schijnbeginsel dat aan de hedendaagsche maatschappij ten grondslag ligt, is juist de oorsprong van dien ondergang en vernietiging. Het liberalisme heeft dat Voltairianisme in het leven bewaard, heeft het gevoed en gekoesterd; en heden zien wij dit sterk geworden, onder den naam van Commune *in* en *tegen* de maatschappij optreden.

Het eenig middel van behoud bij zulke gevaren, is de

loyale terugkeer naar het Christenbeginsel, dat met het gevoel van Godsdienst en met de begrippen der rede overeenstemt; daarheen nu verwijst het Adres, hetwelk dus ook als een blijvende grondslag der toekomst, is aan te merken en met alle recht op Actualiteit en Nationaliteit aanspraak maakt.

§ 2. *De ziekte-toestand van Europa. De Commune leerde dien kennen. Zij was het werk der Internationale die gantsch Europa heeft ondermijnd zoo door hare ledematen, als door hare beginselen.*

Het waar karakter van Europa's ziekte-toestand, zijn uitgestrektheid en vervaarlijkheid, zijn oorzaken en onvermijdelijke gevolgen zijn overduidelijk gebleken door de opkomst, voortgang en onderdrukking der Parijsche *Commune*. Ofschoon deze het onmiddelijk werk was der *Internationale* en door de *Vrijmetselarij* tot medezuster is opgenomen; toch moet zij als een natuurlijk gevolg van het *Liberalisme* en in hare verwantschap met de *Revolutie* van Italië beschouwd worden. Dit vierspan — wil men het aldus noemen — hunkert er naar, ook ons Vaderland in zijn vaart mede te slepen, en onze nationaliteit onder zijn zegewagen te verpletteren. De Adressanten met den Koning aan de spits verheffen zich daartegen; zij mogen hierop fier zijn en roem dragen.

Toen de ijzingwekkende tooneelen van het laatste schrikbewind nog versch voor den geest stonden, dacht men algemeen: wat een harde les voor Frankrijk, maar wat een nuttige les voor Europa! Men heeft zich echter ten deele vergist; de les was hard, maar zij heeft haar doel niet bereikt, en wordt elken dag meer en meer

der vergetelheid prijs gegeven. De reden hiervan ligt in het heden algemeen heerschend gebrek van niet na te denken; lichtzinnig stapt onze eeuw over alles heen; daarom heeft zij de juiste beteekenis der gegeven en geleden les, den diepen zin der feiten niet begrepen. Behalve den vagen en oppervlakkigen indruk, dat de Europesche maatschappij in gevaar blijft verkeeren, liet deze beteekenisvolle gebeurtenis geen sporen van inkeer en helder inzien achter. Niet enkel lichtzinnigheid maar ook onwil is bij sommigen de oorzaak, waarom zij niet verder blikken dan de uiterlijke schors, en den vinger blijven miskennen, die hen uit het tooneel van verwoesting toewenkt van toch de les te benuttigen.

Doch waartoe zich zelve en anderen misleid, waarom niet liever onbeschoemd doorgedrongen tot de werkelijkheid en de zaken oprecht beoordeeld zooals ze zijn?

Van welken aard dan waren de verschijnselen die de historie der Commune uitmaken? Wat verraden ze als levens-uitingen der [revolutie, zooals de Internationale die in oefening heeft gebracht?

Het prachtig Parijs, de stad der weelde heeft ze getracht in een puinhoop te veranderen. Scheen er de brand in die dagen hier en daar soms te verminderen, hij hervatte weldra zijne kracht; gantsche straten en wijken en vele der voorname gebouwen zijn een prooi der vlammen geworden. Een afzonderlijk vrouwen-corps *Petroleuses* genoemd, was in dienst der *Commune* om overal petroleum in de huizen te verbergen, en waar dit verhinderd werd, in de kelders te gieten en daarop eenige brandende spaanders te werpen; zij veronderstelden, vaak met grond, dat daar vrouwen en kinderen verscholen zaten en door de dampvlucht verstikt

of door het vuur verteerd zouden worden. Ten einde alles te vernietigen, voerden wederom anderen brandspuiten rond, die ontvlamde aardolie op de daken wierpen.

Springmijnen van buskruid, *picrate de potasse* en dergelijke ontvlambare stoffen waren onder alle voornamere gebouwen en wijken aangelegd; een volledig stel van metaaldraden, langs de riolen tot een netwerk gespannen, bracht ze in onderlinge verbinding en ook met verschillende middelpunten in aanraking, vanwaar de Commune-mannen op een afgesproken teeken, de geheele stad konden doen springen.

Wat te zeggen van het stelsel om onschuldige en voornamere mannen, juist om hun onschuld en hooger stand als gijzelaars te kerkeren en ter wraakoefening om het leven te brengen? Geen laagheden zijn er gespaard, allerlei wreedheden bedreven; moedwil en boos opzet wedijverden met alle slag van gemeenheden. Wraak en vernietiging was de leus; haat en razernij de algemeene drijfveer. Het geheel ademde een zucht, in die mate met alle besef van natuur en redelijkheid in strijd, dat de satan over het middenpunt der heden-daagsche beschaving scheen heen gevaren, om zijn geest van verwoesting aan die duizenden in te storten.

Ooggetuigen, zonder geloof, meldden aan hunne ongeloovige bladen, dat in de geschiedenis de weerga der akeligheid slechts terug kon gevonden worden bij de verwoesting van Ninivé, Babijlon en Jerusalem, waar de straffende hand Gods door de geschiedenis is erkend. Wij laten het aan anderen over, te berekenen hoeveel stads-oppervlakte verwoest, voor hoeveel waarde in ettelijke dagen is vernield en hoeveel duizende dooden daarbij gevallen zijn.

Mag het een stelsel heeten van verwoesting, waarom

niet evenzeer van roof? De verbazende sommen bij de aanvoerders gevonden bevestigen het: een Rochefort droeg bij zich 600.000 fr. daarenboven nog voor 20.000 fr. aan waarde in diamanten; bij Varlin vond men 400.000 fr, bij Billioraj 500,000 aan bank-papier; Mathieu droeg even als Dombrowski 1.500.000 bij zich; terwijl de geroofde schat dien Cluseret medevoerde, de fabelachtige som van 10.000.000 fr. bereikte. — De Arnheemsche Courant wilde indertijd dat Thiers met zulke mannen in onderhandeling trad en ze dus misschien ook vrij liet heen gaan!?

Opdat die uitmoording en vernietiging zich niet verspreiden zou over heel het land en van daaruit over heel Europa — gevonden stukken bewijzen zulk plan, dat overigens door de hoofdmannen heden niet geloofchend maar bevestigd wordt — heeft Frankrijk zijn eigen hoofdstad moeten innemen, van huis tot huis veroveren; en de noodzakelijkheid is gebleken allen neer te vellen, die met de wapens in den hand werden betrapt, terwijl men de overige partijangers weervoerde tot groote blijdschap van het mishandelde volk.

De Voorzienigheid heeft de zaken aldus geleid, dat waar de afval van God het eerst in 93 is afgekondigd, daar ook de groote verwoesting een aanvang nam. Met bloedletters en vlammschrift werd in de zetelplaats der moderne beschaving, op haar paleizen en lustwaranden, een openbare ofschoon gedwongen belijdenis geschreven, dat men niet ongestraft aan God vaarwel zegt, noch de waarschuwend stem en de waarheid die Pius IX verkondigt, of het recht dat hij voorstaat, voor evenveel in den wind kan slaan.

Toch wachte men zich hier voor een gevaarlijke dwaling. De revolutie, nu Commune geheeten, gaf

het duidelijk bewijs dat niet Frankrijk alléén of zijne hoofdstad, maar dat de Europesche maatschappij in het algemeen, langs den weg, dien zij sinds 89 bewandelt, de ontbinding steeds nadert en onvermijdelijk tot een algeheele sloping komen moet.

De ziekte-stof allerwege verspreid, heeft zich in dat pronkjuweel der steden een wijle tijds, niet geheel doch grootendeels, zeker aanmerkelijk opgehoopt, en zoo is het gebeurd, dat de algemeene ziekte-toestand door verzwering zich aldáar lucht gaf. Het gezwel dat ze daar vormde, was verschrikkelijk, echter niet van dien aard, dat de ziekte-stof langs dat éene *abcès* geloosd of uitgezuiverd konde worden.

De losbarsting deed Europa ijslijk wee, toch waren het de omstandigheden van Frankrijk veeleer, die den loop van den algemeenen ziekte-toestand daarheen dreven. Niet minder dan 60.000 vrijwilligers zijn van 1 tot 18 Maart te Parijs aangekomen. De Commune telde 140.000 strijders; met hunne medehelpers echter bereikte zij het schrikbarend getal van 400.000 personen. Zulk leger konde voorzeker niet van Parijs alléén op de been gebracht zijn; ook heeft men ontdekt, dat het voor drie vierde uit vreemdelingen bestond.

Het middelpunt van actie was dan ook veeleer te Berlijn en te Londen, dan in het uitgeputte Frankrijk; dit werd genoodzaakt de gebiedende wenken van elders gegeven, in alles te volgen.

Van daar ook, toen de kanker, naar het scheen, te Parijs was uitgesneden, hield de kwaal niet op; maar zoo als iedereen nu weet, zij woelde voort én in Frankrijk én elders.

De stukken door het *Paris Journal* herhaaldelijk openbaar gemaakt, noemen de hoofden, geven hun brie-

ven en bevelen te lezen, tellen de plaatsen op, waar en wanneer dezelfde Internationale haar krachten zoude beproeven. Ook de *Times* heeft wegens het Internationale werkliedenverbond uitvoerige documenten medegedeeld, waaruit het aantal medeleden blijkt en de medepligtichheid der *Fenians*, alsmede der *Carbonari* van Italië enz. duidelijk wordt. Het organisme van dit internationaal genootschap wordt er tot in de geringste bijzonderheden aangeduid. De leden moeten wekelijks 1°. verslag opzenden over de politieke en handels-aangelegenheden in de nabuurschap, 2°. een lijst overmaken van aangeworven leden, 3°. den staat der financiën, 4°. een naamlijst der voornaamste handelslieden, 5°. een naamlijst der voornaamste grondeigenaars en kapitalisten, 6°. een copie der notulen meedeelen van de gehouden meetings.

Dat de *Internationale* gantsch Europa heeft ondernijnd, is dus niet meer een geheim of een voorstel dat bewijzen vordert; het is een feit van algemeene bekendheid en dat allerwege op de meest onrustbarende wijze zich vertoont. Door de gebeurtenissen welke de historie der Commune uitmaken, heeft ze haar waren aard en strekking gekenmerkt en zoo ook den ziekte-toestand van Europa blijkbaar gemaakt.

Vruchteloos zullen een Bebell, een Lieb knecht en andere verdedigers der Internationale, zoo als onlangs te Leipzig, hun comediespel beproeven; zij zullen niet één verstandig mensch overreden, dat de Internationale de schuld niet draagt, of de bewerkster niet is van het schrikbewind, dat zich door verwoesting en roof heeft onderscheiden.

Van den andere kant echter denke men evenmin, dat de opstand te Parijs een toeval mag heeten of een gevolg van willekeurige omstandigheden; neen, hij was

een welberekend plan, een voorspel en de inleiding van een algemeen drama, zoo niet de hand Gods het verhoed had en tegengehouden.

De *Internationale* vond de omstandigheden te Parijs allergunstigst om hare kans te wagen, en van daar uit heel Frankrijk met verwoesting te bedreigen. Uit haar aard streeft zij er naar, alle maatschappelijke verhoudingen, waar dan ook te verstoren, alle orde te verdelgen, eene andere maatschappij, zoo zij waant, op de puinhoopen der gevestigde maatschappij, op te trekken.

De Commune kende hare kracht ten dezen opzichte en het is volstrekt niet over het hoofd te zien, wat haar zoogenaamd minister van Buitenlandsche zaken, Paschal Grousset in April j. l. voordroeg. De vraag was gesteld: zal de Commune bij de Mogendheden aandringen om als krijgvoerende partij te worden beschouwd of niet? Zijn antwoord luidde: neen, want de Staten zijn in het algemeen óf onmachtig onze plannen tegen te gaan óf zij zijn onwillig en zullen ze veeleer begunstigen; zij zijn machteloos gemaakt of medeplichtig aan ons streven geworden.

Meer en meer komt het aan den dag, dat, zooals een Jules Simon lid is der afschuwelijke Internationale en tevens minister van eeredienst en onderwijs, op gelijke wijze dezelfde wanstaltigheid in zoovele andere hooggeplaatste personen wordt aangetroffen. Dit is zoo waar, dat, wil de krijgsraad van Versailles niet met twee maten en gewichten te werk gaan, daarin zijn grootst bezwaar is gelegen, hoe hij de betrapten van den eenen kant vonnissen en de even schuldigen van den andere kant zal vrijlaten. Zij die aan den moord der gijzelaars schuldig zijn, kunnen voorzeker op niet

één grond hunne vrijlating bepleiten; de overigen echter, die zich aan verzet tegen het gezag, dus aan revolutie en gevolgelijk aan alle soorten van misdaden plichtig maakten, zij kunnen er in hun rechtens zelve velen aanduiden die even schuldig zijn, zij kunnen zich verdedigen, door op de handelwijze der diplomatie jegens den Paus te verwijzen, daar deze diplomatie dezelfde misdaden tegen den Paus goedkeurt en derhalve in zoo verre daaraan medeplichtig wordt. Dit alles belet echter niet, dat de schuldigen strafwaardig zijn; doch dit bewijst tevens, dat de Internationale overal hare leden telt, en, wat nog erger is, overal nog talrijkere geestverwanten vindt.

De grondoorzaak van al deze ontzettende verwarringen hebben wij reeds genoemd en zullen wij nog breedvoeriger bespreken, zij is deze: men heeft het denkbeeld van God verbannen, hierdoor alle vastheid verloren en zich aan allerlei tegenspraak prijs gegeven.

§ 3. *De Internationale is de Revolutie en de logische gevolgtrekking van het Liberalisme. De Vrijmetselarij heeft zich aan haar verbonden en de Revolutie van Italië is met haar innig verwant.*

Men moge twee of meer stroomen aanduiden, die op één punt samenlopend, door hun dringen en werken de revolutie van 18 Maart deden ontstaan, zij is desniettemin eene revolutie in haar ware beteekenis.

De eene stroom is dan eene internationale richting, overal werkzaam, te Parijs om de exceptionele toestanden uitgebroken; deze wil eene verandering der maatschappij

en wenscht genoemd te worden: het streven der lagere klassen om hun lot te verbeteren.

De andere stroom streeft naar wijziging van den Franschen Staat in het bijzonder, duldt niet dat Parijs als hoofdstad geneutraliseerd worde en roept een oppermachtige gemeente in het leven, ten einde deze *Commune* als het bezielend en bevelend element over Frankrijks provinciën heersche.

Men moge nog andere aanleidende oorzaken van het schrikbewind opsporen; altijd, zoowel de uiting der zoogenaamde sociale quaestie, als de hartstochtelijke en zeer antinationale zelfverheffing van ééne stad, zij zijn in ieder geval niets anders dan louter revolutie; deze maakt de ziel uit van het geheel dat *Commune* wordt genoemd.

Die ééne stad immers poogt zich dwars tegen Frankrijk in, aan het hoofd te stellen, zal met de andere gemeenten wel in bondgenootschap willen treden, doch enkel om aan aller levensvoorwaarden de wet te stellen.

Onloochenbaar is het, dat de revolutie eerst vóór de republiek strijdend, in de vorige eeuw, daarna tégen de republiek gekant, zooals thans, ontzettend veel heeft bijgeleerd in Vandalisme en Cynisme van het ergste soort. Kenmerkte zij zich vroeger door omverwerping, toch ook door oprichting van iets; heden zijn er slechts sporen van vernieling, van algeheele verwoesting en van niets anders op haren weg te ontdekken.

Zij heeft er zich op toegelegd en het zich tot eene wet gesteld, haar naam in den kortst mogelijken tijd, met het meest mogelijke bloed te bezoedelen; en ofschoon zij slechts den korten duur van 72 dagen bereikte,

heeft haar schrikbewind meer verwoesting aangericht en menschenlevens weggemaaid in ettelijke dagen, dan in even zooveel maanden of jaren bij haar eerste opkomen.

Wat de revolutie in '48 op haar vaandels had geschreven, maar toen niet heeft kunnen uitvoeren, dat heeft zij thans volbracht. Dat opschrift was: „Vainqueurs, pillage! Vaincus, incendies! Overwinnen wij dan volgt plundering; worden wij overwonnen volgt brandstichting!”

Het valt niet te loochenen dat de omwenteling welke aan Parijs een eigene zelfstandigheid, eene eigene persoonlijkheid, een eigen leven moest verschaffen, deze koningin der steden te vuur en te zwaard heeft verwoest.

De andere dekmantel, waaronder de revolutie zich verschool, is haar niet minder ontnomen. Zij, die bedriegelijk voorwendde de tegenwoordige crisis ter verandering en ter verbetering der maatschappij te gebruiken, den stand der loonen te dwingen en den arbeiders eene betere toekomst te verzekeren, zij juist is het, die de toekomst voor langen tijd bedorven, de internationale *Trades-union* in het slechtst mogelijk daglicht geplaatst en de achtingswaardige arbeiders-klasse, zoo veel in haar was, in minachting heeft gebracht.

De Commune is dan het werktuig der Internationale en deze op hare beurt is niet anders dan de revolutie, die onder een anderen vorm en een nieuwen naam, uit dezelfde gronden als immer voortspruit: aanmatiging van het gezag en wederrechtelijk verzet tegen de bestaande orde.

Wat haar echter onderscheidt, is, gelijk wij reeds aanmerkten, dat zij nu niet slechts tegen eenige vormen

van bestier, of tegen eenige dragers van het gezag haar aanslagen richt, maar tegen elk gezag, tegen elke orde, tegen elk eigendom en recht zoo van landzaat als van vreemden. Zoo luiden hare beginselen, zoo bewijzen haar daden. Zij is, met een woord, een maatschappelijke zelfmoord. Het bewijs hiervan voor een ieder sprekend, zien wij in Frankrijk; de laatste opstand heeft het niet alleen zijne uitwendige kracht en politieke grootheid, maar ook zijn nationale eenheid en inwendigen vrede doen verliezen. Het lot van Parijs is de hoogste levensdaad van den revolutiegeest, die in de mannen der Commune en de Internationale zijn afschrikwekkendste en gevaarlijkste uitdrukking vindt.

Dat men in de gebeurtenissen de feiten moet onderscheiden van hunne oorzaken; dat men behalve de leden der Internationale, ook hare geestverwanten dient in 't oog te houden, dat m. a. w. de Internationale eene logische gevolgtrekking is van de algemeen verspreide revolutionaire beginselen, ook dit blijkt uit de historie der Commune.

Ofschoon de barricades genomen zijn, is Parijs en zijn Commune niet verwonnen. Andere barricades zijn er opgericht, door lood en staal niet te nemen, zij zijn die der valsche beginselen.

Het revolutionaire Parijs was slechts eene forteresse, éene der sterkten; door het in te nemen, heeft men slechts een klein gedeelte van het vijandige leger be-meesterd.

De Parijsche Commune was slechts eene uiting. Velen, tegen haar te wapen om de excessen en voor hun oogenblikkelijk eigenbelang, zijn mét haar in goede en door overtuiging.

Met Parijs in te nemen is de politieke noch sociale quaestie opgelost, veel minder nog zijn hare toepassingen weggenomen; deze quaestie behoudt haar partijgangers door heel Frankrijk en elders in de leden der Internationale en in allen die der revolutionaire beginselen zijn toegedaan.

De nederlaag van Frankrijk tegen Pruissen konde aan slechte organisatie worden toegeschreven; de Commune kan enkel aan zedelijke oorzaken, zoo in Frankrijk als elders, geweten worden. Deze zijn in eigen boezem aanwezig en hadden te voren, ook de gemelde krachteloze organisatie zelve voortgebracht.

Het is derhalve de revolutie die om dezelfde reden moet bestreden worden; eene zedelijke hernieuwing is in Frankrijk, is in Europa noodzakelijk. Men kan zich niet tevreden stellen met de Internationale en hare geaffilieerden te weren; hare beginselen moeten onderdrukt.

De Commune vraagt niet om deze of gene hervorming onder staathuishoudkundig opzicht, zij wil genot en wenscht bandeloos haar eigen willekeur te doen gelden als hoogste recht.

Zij is in haar ontstaan, toenemen en werken niet een staathuishoudkundig, maar een zedelijk, een Godsdienschtig vraagstuk.

De wervers harer legertroepen zijn de schrijvers die de goddeloosheid prediken; hetzelfde programma dient voor dezen zoo goed als voor genen, het wordt door beiden gevolgd.

Eene zedelijke hernieuwing is derhalve noodzakelijk. Gelijk het menschelijk ligchaam aan eene uitterende ziekte, zoo sterft elk land aan de revolutie; om te herleven moet het zich van hare knellende banden

losmaken. Het moet terugkeeren naar den eersten oorsprong der revolutie, de verlooehening van God door den Staat. Het moet dien bedriegelijken schijngrond wegnemen en er den hechten grondslag, die God is, voor in de plaats stellen. Het moet, van dit begrip uitgaande, zijne wetgeving en zijn staatsleven van een nieuwen geest, die naar God opziet, bezielen.

Eene hervorming der geesten is noodzakelijk, dan eerst zal de giftwortel ten eenemale zijn uitgeplukt.

De maatschappij is niet te regelen zoo men God daar buiten sluit, en dit toch wil de revolutie, dit wil de Internationale, dit wil het liberalisme; het kenmerk en hoofdstreven van allen is: het gemeld valsch grondbeginsel in al zijne vertakkingen voortgezet.

't Waren gouden woorden, welke Louis Veuillot, den 18 Maart, den dag zelven waarop de revolutie uitbrak, te Parijs neerschreef:

„Wij hebben dan het bedriegelijke onzer legermacht ondervonden, weldra leeren wij het logenachtige onzer politieke kracht kennen.

Wij zagen de onzinnigheid der uiterste Revolutie, wij zien thans de machteloosheid der gematigde Revolutie. Mochten we niet ten tweeden male de wreedheid beleven der wilde Revolutie!

Wij zijn een arm volk, dat vergiftigd, ja erger dan vergiftigd is; want het gift is tot in de zielen doorgedrongen. Wij zoeken een geneesheer, terwijl we een bezweerder noodig hebben.

Op het punt, waartoe wij gekomen zijn, kan niet een krijgsman, noch een staatsman ons redden; die taak kan slechts vervuld worden door een man Gods. De booze geest, die ons kwelt, behoort tot diegene,

welke niet uitgedreven kunnen worden tenzij door vasten en bidden.

Wij voelen het en wij allen zeggen: „*Perimus!* „Wij vergaan.” Maar zoo diep zijn wij gezonken, dat niemand 1) kan of durft zeggen: „*Domine, salva nos!* „Heer, behoed ons”!

En de storm zal over het arme schip, dat in gevaar verkeert, naar willekeur beschikken.

O droevig volk zonder God!”

Wij hebben het boven gezegd en moeten dit hier verklaren: De Commune is een logisch gevolg van het liberalisme. Het liberalisme en de revolutie — want deze twee zijn één — zij hebben voor grondbeginsel: de scheiding van Kerk en Staat, d. w. z. de Staat volgens het liberalisme kent geen God, wil het volk geleiden zonder geloof, wil het alleen moraliseren door voorspiegeling van utiliteitsbeginselen en door al zulke middelen, waarvan het denkbeeld van God en dus ook van plicht is uitgesloten.

Deze opleiding der menschheid is in waarheid materialistisch en zij voert logisch naar de utopiën der Socialisten.

Wij zien dit te Parijs en toch is de Commune aldaar slechts eene eerste waarschuwing.

De liberalen in Nederland — wij weten het —

---

1) Het verdient hier vermeld en het is der opmerking van het Fransche volk niet ontgaan, den dag waarop de Nationale Vergadering de wet afkondigde: men zou tot God weerkeeren en een plechtigen bedestond houden, op dien dag zelve zijn de geregelde troepen het oproerig Parijs binnengetrokken, en toen Frankrijk door zijn vertegenwoordigers dien plechtigen bedestond werkelijk hield den 28 Juni, op het Pinksterfeest, is dien zelfden morgen te 9 uren het laatste schot gevallen.

weigeren deze gevolgtrekking aan te nemen; zij verfoeien ze met ons; daarom echter valt het niet te loochenen, dat hun stelsel, indien het zoo heeten mag, noodzakelijker wijze daar heen voert

Zoo dikwijls deze gevolgen zich krachtig voordoen, gevoelen de mannen van het liberalisme zich geklemd tusschen de reactie en de Commune, deze willen ze niet, gene kennen ze niet.

Het liberalisme wil wetten zonder sanctie, plichten zonder oorsprong waarvan ze voortvloeien, oppferingen en inspanning zonder vergelding en ten believe van een anders willekeur; het droomt van een plichts-besef en plichts-betrachting zonder geweten, van een vaag en algemeen streven waarvan de rede zelve de laatste uitkomst niet bevroedt. Niet alleen stelt het de rede in de plaats van het geloof en dwingt een ieder, ja, de meerderheid tot dezen wederrechtelijken toestand; maar het stelt den mensch met al zijn luimen en hartstochten in de plaats van God; het wil den mensch geëerbiedigd hebben, en laat den Schepper aan alle lasteringen prijs. Wij echter kennen geen trouw, indien er ontrouw aan God mede verbonden is.

Maar zoo gaat ook de mensch er toe over zijn oppermacht, waar hij slechts kan, te doen gelden, zijn willekeur door geweld boven ieders recht te plaatsen; vermag hij zulks niet alléén, dan sluit hij zich aan bij anderen, om door gemeenschappelijk geweld te zegevieren d. i. hij richt de Internationale op en vestigt de Commune, die onvermijdelijk uit het liberalisme geboren wordt.

De verwantschap van het liberalisme met de Commune is duidelijk. Hun onderlinge verhouding is veelzijdig: de Commune is gevolgelijk, het liberalisme

niet; de Commune moet worden tegengegaan als een maatschappelijk onheil; het liberalisme moet veel krachtiger worden geweerd, daar de Commune niets vermag, indien het liberalisme, de oorzaak van alle onheilen niet vooraf ging.

De twee hoofdmiddelen der revolutie zijn: het onderwijs en de pers, hierdoor ook is de Commune voorbereid, niet minder zijn zij de wapenen van het liberalisme.

Onze plaatsruimte laat niet toe, over de verklaarde sympathiën tusschen het liberalisme en de vrijmetselarij uit te weiden; hetzij genoeg te zeggen, dat ten onzent het *Nut* hier overvloedig van weet mede te spreken.

Doch, zooals ons opschrift luidt, moeten we thans den familietrek aangeven, die er tusschen de vrijmetselarij en de Internationale bestaat. Ook dit is uit de kortstondige geschiedenis der Commune duidelijk gebleken.

Terwijl de vluchtelingen der Commune, verre van als krijgvoerende partij te worden beschouwd, volgens het recht niet eens als staatkundige uitgewekenen, door de Mogendheden genomen mochten worden, maar als misdadigers zelfs van de ergste soort moesten uitgeleverd; liet de vrijmetselarij geene middelen onbeproefd om voor die zelfde mannen bemiddeling, veiligheid, toegewendheid te erlangen. Zij heeft bij die gelegenheid — hoe onberaden die stap ook was — haar geheimsten geestes-toestand aan het licht gebracht. Zij konde van zich zelve maar niet verkrijgen, haar innige verwantschap met de Commune te verbergen. Bemiddeling, riep zij allerwege, tusschen Versailles en den Mont-Martre! Bijlegging der verschillen, was haar leus. Adres op adres zond zij naar Versailles, men zoude toch conciliant zich toonen. Door het drijven der loge

waren verzoening en waarborgen — hoe onzinnig en onmogelijk ook — in die dagen te Parijs als te Rome aan de orde van den dag.

Maar zij ging nog verder om haar zusterschap met de Internationale te toonen. Juist op het oogenblik, toen de bent der Communards meer op belichaamde duivelen geleek, dan op met rede begaafde menschen, juist toen heeft de vrijmetselarij door duizende harer voorname leden, de hartelijkste sympathie in het openbaar aan den dag gelegd. Ten blijke en bewijze hunner gemeene zaak, deed zij haar vaandels met de banieren der Commune dooreen wapperen. Zij stelde zich partij voor de Commune, daarom hielden 10,000 harer leden door 55 loges afgevaardigd, den 29 April j. l. haar ceremoniële optochten te Parijs gezamenlijk met de hoofden der revolutie.

Zij gedroegen zich in alles als tweeling-zusters, de vrijmetselarij en die revolutie, d. i. de revolutie van 72 dagen, die met den gewonen naam van revolutie en Commune nog bestempeld, den naam liever van moord en brandstichting of nog erger dragen moest.

De vrijmetselarij ondersteunde derhalve 1° te Parijs de revolutie en de Commune. 2°. Te Versailles de verzoening met de Commune. 3°. Allerwege bracht zij haar klachten in tegen het ordelijk gezag, dat Thiers niet genoeg de vrijheid der Commune-mannen had gewaarborgd.

Daar nu in de jongst verschenen „*Geschiedenis der Vrijmetselarij*“, door Br.: Finkel” verklaard en verzekerd wordt, dat de loges overal hetzelfde doel beoogen, zullen de loges van Nederland dien Br.: op soliede gronden moeten logenstraffen, of zich getroosten, dat ook zij voor medeplichtige worden gehouden aan de

gruwelen door de Internationale te Parijs gepleegd en overal voorgenomen.

Zeggen we niet te veel, als we houden dat de Commune en de revolutie van Italië voor dezelfde firma ageeren? De pers der laatste geeft ons volkomen recht tot dit besluit, en dan verstaan we onder Italiaansche revolutie niet eenige stokebranden als Garibaldi, maar de staatsmannen zelve van dat roover-gouvernement. Waarom anders trok de Libertà het orgaan der regering, bij 't ontstaan der Commune aanstonds hare partij tegen de Nationale Vergadering van Versailles? Waarom wilde de *Il Tempo*, het orgaan van Ratazzi, niet dulden dat de vluchtelingen der Commune van Italiaanschen oorsprong, zouden worden uitgeleverd als zijnde oud-garibaldisten, land- en trouwe partijgenooten? Patriotten terugzenden naar Frankrijk, waar ze bestemd zijn voor den kogel? Thans neemt dezelfde *Tempo* de verdediging der *Internationale* openlijk op zich. Een ander partijblad *Il Capitale* al eveneens.

Het schuim dat na den 20 September ten dienste was van Italië, in Rome, was na den 18 Maart voor de helft naar Parijs getrokken; slaagden ze in Frankrijk, was hun de overwinning in Italië verzekerd; moesten ze te Parijs onderdoen, dan keerden ze talrijker naar hun land terug, om er hun werk met meer handen voort te zetten.

De Italiaansche pers, zoo die de beginselen van Mazzini verdedigt, als die der regering ten dienste staat, was eenstemmig in het verdedigen der Commune; den regeringsmannen scheen het onverschillig wat gebeurde, indien de revolutie slechts vordering maakte.

Nu voor het oogenblik de Commune is onderdrukt, houdt de Internationale niet op, over het Italiaansch

schiereiland brandstichtingen te veroorzaken. De Precursore van Palermo, die dit verhaalt, voegt er bij, dat een eedgenootschap zich heeft verbonden, om bij eventuele verdediging van den Paus door Frankrijk of door een andere Mogendheid, al die millioenen Italianen te vernooden, die bekend staan of verdacht worden der Pauselijke zaak te zijn toegedaan. Dezelfde Precursore laat hierop volgen; dat een beambte van Sicilië het bestaan van dit eedgespan aan zijn superieur te Florence heeft blootgelegd en ten antwoord ontving: Ik ben met dat alles bekend, ik zelf ben lid dier vereeniging! Ook de Italiaansche ambassadeur *Nigra* schijnt van zijn lidmaatschap der *Internationale* geen geheim meer te maken. Uit „het militair en politiek dagboek” van Generaal Persano blijkt het door onloochenbare documenten, dat Cavour, Visconti Venosta en Affitto, thans prefect van Napels, de *Internationale* reeds in '60 aldaar hebben gesticht, als middel om koning Frans te „doen springen.”

Neen wij zeggen niet te veel; gaan wij den aart van den strijd na, dan zullen wij onze gevolgtrekking nog verder uitbreiden. Wij zien dan hoe innig de loge en het liberalisme en de Italiaansche revolutie met de Commune verwant zijn.

Dát is de nuttige les die hier in het licht moest gesteld, om ons eigen toestand te kennen.

Het *Proletariaat* zonder God, geloof of beginselen, dronken van haat en afgunst, wil uw have en goed; het bestrijdt op leven en dood elke beschaving, ieder welvaart te Parijs, even als het Katholicisme te Rome.

De medeplichtigheid tusschen het paleis Pitti en de Mont-Martre is reeds dikwijls aangetoond. Dezelfde revolutie heeft Parijs gekozen voor hare forteresse en

Rome tot haar leerstoel; te Parijs toont zij haar ruwheid, te Rome haar sluwheid; te Parijs bezigt ze geweld, te Rome verraad; te Parijs de godslastering, te Rome huichelarij.

Het is dezelfde strijd, het zijn dezelfde strijders, dezelfde wapenen en middelen, die aangewend worden tegen de Kerk en tegen de maatschappij. Het alom verspreid leger heet liberalisme, het ondersteunend heet vrijmetselarij; het vernielend heet Commune, het veinzend en verraderlijk heet Italië. Tegen allen richten zich, zooveel ze vermogen, de Adressanten om onze nationaliteit te handhaven.

§ 4. *Het Liberalisme van Nederland loopt uit, naar eigen bekentenis, op de Commune. De voorbereidende werkzaamheden ter ontvangst der Internationale zijn daar verre gevorderd. Rotterdam. De middelen ter afwering ontbreken.*

„Het Liberalisme heeft ook ten onzent nooit anders dan bedrieglijke leuzen in zijn vaandel gesteld, een vaandel, dat, met iederen dag meer het lijkkleed van ons dierbaar vaderland dreigt te worden.” (Dagblad) Droeve voorspelling, wier gronden wij hier moeten blootleggen en wel op eene wijze, dat onze tegenpartij ze niet kan ontkennen, daar ze door hare aanhangers zelve worden verdedigd.

In de Kamer-zitting van 25 April j.l. vangt de heer van Houten aan met spreken; hij wijst op de zware verantwoordelijkheid, welke op iedereen, die eenigen invloed uitoefent op het staatsgezag, in deze critieke tijden rust; vooral heeft hij het oog op het waarnemen van het juiste oogenblik voor de noodige maatregelen.

Wij zijn het in zoo verre met den spreker volkomen eens en ZEd. zal ons toegeven, dat het Adres der Katholieken aan zijn wensch beantwoordt en dus zeer actuëel moet heeten.

„De gevaren des oorlogs, zegt hij, zijn geweken, maar die der revolutie staan meer dan ooit vóór ons.” — Ook hierin heeft de spreker van Groningen waarheid gezegd en zal niet minder toegeven, dat wij juist om die reden het Adres nationaal hebben genoemd.

Mocht ons dezelfde spreker de revolutie hebben omschreven en de wegen aangeduid, waar langs zij tot ons is genaderd! ZEd. heeft in den loop zijner rede enkel aan de revolutie der Commune gedacht en deze in verband gesteld met het liberalisme van Nederland. Ook dit laatste heeft de spreker niet nader bepaald en wij bleven naar een juiste omschrijving van het Nederlandsch liberalisme verlangen, totdat 1) de *Gids* in haar nummer van Augustus ons uit de verlegenheid heeft gered.

Hooren we vooreerst van den heer van Houten zelve, dat het liberalisme van Nederland naar de *Commune* leidt. „Men heeft veel gelachen, zegt ZEd. om het besluit der Commune van de Vendome-zuil omver te halen, doch in dit besluit ligt eene groot-sche gedachte, zoo grootsch, dat de volken van onzen tijd haar niet kunnen vatten.” ZEd. veroorlooft zich al verder de tooneelen dier revolutie toe te juichen: „Er liggen, zegt hij, aan de tegenwoordige beweging van Parijs beginselen ten grondslag, welke zuiver liberaal zijn, de afschaffing van den eeredienst en der

---

1) De taal immers van *Het Noorden* mochten we zoo maar niet onvoorwaardelijk op de rekening stellen van den heer van Houten.

staande legers." ZEd. wil niet *geavanceerd liberaal* worden genoemd, maar een gevolgelyk verdediger van het zuiver liberalisme zonder eenige ongezonde „mixtuur."

Uit eigen mond derhalve vernemen wij, dat hetgene een ieder de ijsselijkheden noemt der *Commune*, eene consequentie is van het liberalisme, van dat liberalisme — zoo laat spreker verstaan — hetgene door zijn hoofdman Thorbecke is ingevoerd.

Het was eerst eene aanklacht, welke de Heer Nierstrasz tegen ons liberalisme in de Kamer inbracht: „De *Commune* is de consequentie van het liberalisme." Wij zien het, deze beschuldiging heeft de heer van Houten voor heel Nederland volmondig erkend, namens zijne medestanders zelfs in een aangenomen beginsel omgekeerd.

Het kan dus niet meer worden betwijfeld, de ijverigste en gevolgelykste voorvechter van het liberalisme heeft het erkend: het liberalisme van Nederland loopt uit in die grootsche gedachten, die van Parijs eene prachtige (!) ruïne hebben gemaakt. Aan de bent, die heel Frankrijk wilde vernietigen en geen vaderland erkent, noch eenige rechten in acht neemt, heeft het liberalisme van Nederland in het openbaar zijn hulde gebracht, die vernielingszucht is door den heer van Houten namens dat zelfde stelsel bewierookt.

De spreker gevoelde zelf dat zijne oordeelvellingen onvermijdelijk van alle zijden botsingen zouden ontmoeten; en voorzeker ZEd. zal er nimmer in slagen, om over de geschiedenis der feiten eene andere geschiedenis heen te schrijven. Ook de verbijsterde Victor Hugo heeft de vernietiging der Vendôme zuil besproken, noemde ze echter: „een smartelyk oogenblik voor Frank-

rijk." En toch ademde die brief nog te veel sympathie voor de Commune om door de Indépendance niet te worden gewraakt. Of de heer van Houten ook geavanceerd liberaal is!

Maar mochten we het liberalisme van den heer van Houten, dat van Nederland noemen? Gewis, wij vinden deze gedachte — wonderbaar genoeg! — aangenomen en verder ontwikkeld in het stoutste der partijbladen, „het verschil, zegt de N. R. 26 April, het verschil tusschen van Houten en deze regering betreft eigenlijk minder de beginselen, het begrip of het besef der liberale beginselen, dan wel de toepassing.”

Hieruit toch moeten wij afleiden, dat de regering wel degelijk dezelfde beginselen voorstaat, doch ze niet durft door te voeren.

Veel liever hadden we van dit blad eene andere verdediging der regering vernomen. Het schijnt echter elke verdediging liever te ontwijken; immers waagt het 6 Juni te zeggen: „men zal van ons toch niet vergen, dat wij de liberalen tegen de beschuldiging, dat zij het met de Commune-mannen eens zijn, zullen verdedigen.” Ei lieve! De liberalen zijn niet aangerand en behoeven dus geene verdediging. Het *stelsel*, dat zij aankleven, dát is besproken en door zijn aanhangers zelve als de grondslag der Commune aangeduid, *dit* dus moest geloochend, dit wederlegd worden.

Niemand zal den heer van Houten, noch den heer Cremers of wien dan ook, de evenknie noemen van een Rochefort of Dombrowski; doch de beginselen, die zij verdedigen, moeten opgehelderd, de gevolgtrekkingen daaruit aan een ieder bekend gemaakt worden. Dát is hetgeen bedoeld wordt wanneer men zegt: Het liberalisme is het begin, de Commune is het uiteinde.

Die verschrikkelikheden zijn maar alleen de bolster, de beginselen waaruit zij voortspruiten, zijn de kern. De tooneelen mogen ijslijker zijn, de beginselen zijn ergerlijker; zij zijn niet te stuiten noch te vernietigen door zwaard en lood, maar zij moeten stoutmoedig en openlijk verloochend, zij moeten met pen en woord dag aan dag tegengesproken en grondig wederlegd worden.

De maatschappelijke ontbinding is een der vreeselijkste gevolgen van het liberalisme; echter even noodzakelijk als vreeselijk, even zeker als noodlottig en geducht; dit alles heeft de Commune, naar eigen bekentenis in onze Kamer afgelegd, nu in het licht gesteld. Met den vinger heenwijzend naar de rookende puinhoopen en de met bloed doorweekte stad, toonen we, wat het liberalisme, zoo niet bedoelt, dan toch waarheen het ten langen leste bij slot van rekening voeren moet. Zóo, in dien zin, is het liberalisme medeplichtig aan al die verwoestingen.

Het Nederlandsche liberalisme heeft deze verhouding en zijne verbroedering met de Commune en de Internationale met gelijke zeggingskracht, echter niet zoo plechtig bevestigd, als de vrijmetselaren te Parijs die van de loge hebben bekrachtigd.

Het is hier de plaats om het Nederlandsch liberalisme in zijn innigsten aard en diepsten trekken te leeren kennen; *dat* het naar de Commune voert, getuigde de heer van Houten; *hoe* dat liberalisme is, werd in ons parlement niet nader omschreven; wat daar echter ontbrak, heeft de Heer Mr. S. van Houten door een opstel 1) in de *Gids* aangevuld.

1) *De Methode der Natuurwetenschap in verband met die der geestelijke wetenschappen*, door Mr. S. van Houten. *De Gids* Aug. 1871. blz. 333.

Het kan ons voornemen niet zijn, dit opstel in zijn geheel hier na te gaan of daarover eenig oordeel te vellen 1); ons eenig doel immers is, eene grondige verklaring van het liberalisme des heeren van Houten — dat ook het liberalisme is van al de Nederlandsche liberalen — na te sporen.

Het liberalisme heet daar *de vrije gedachte*, d. i. de beweging van den menschelijken geest om te willen en te volbrengen wat men wil. Die vrijheid *mag* door niets gehinderd, zij *kan* ook door niets belet worden. Want zij is eene noodzakelijkheid, zij is eene spontaneiteit van den geest, die zeker in den algeest opgaat.

Het is den auteur een *axioma* — hetgeen hij dus ook niet bewijst, maar den kinderen wil hebben ingeprent — dat alles, wat er geschiedt, een *noodwendig* gevolg is der bestaande oorzaken en dat, waar de oorzaken aanwezig zijn, de gevolgen *niet kunnen* uitblijven. De omgekeerde meening, dat er bijv. een God is, die iets kan verhoeden, deze meening is *ongeloof* en moet in de opvoeding geweerd.

Die vrije gedachte, de wortel van het liberalisme, zij is echter niet, wat wij noemen, de vrije wil, hoe dan ook van God onafhankelijk en eigenmachtig — de autonomie der rede — want, zegt de schrijver: „Eene andere populaire dwaling is de meening, dat de mensch een vrijen wil heeft in dien zin, dat hij op ieder gegeven oogenblik het een en het ander 2) zou kunnen doen.”

1) Eene analyse en eene terechtwijzing van dit opstel gaf De Noordbrabanter in 5 keurig geschreven artikelen, den 13, 15, 18, 23 Augustus en 1 September '71.

2) De schrijver verwacht hier wel een weinig de *wilskracht* en de *werkkracht* met de *vrijheid van den wil*; de wil immers kan vrij en krachtig zijn, zonder de macht te bezitten van zijn besluiten uit te voeren.

Zoo dus een Assi eene euveldaad bedrijft, is de schuld niet uitsluitend toe te schrijven aan den bedrijver dier misdaad, neen, der maatschappij worde de verantwoordelijkheid geweten. Elke misdaad is niets meer of minder dan „een maatschappelijk ziekteverschijnsel.” Toch, hoe noodzakelijk ook de mensch handelt „zijne verantwoordelijkheid wordt des te meer versterkt.” De schrijver hadde dit alles, zonder onbescheiden te worden, wel een weinig kunnen ophelderen en overeenbrengen; dit echter raakt ons verschil voor het oogenblik niet. Wij hebben hier slechts het Nederlandsch liberalisme te leeren kennen.

Geen God derhalve, naar het systeem dat liberalisme heet, geen God, die ingrijpt in het bestier der zaken. Geen vrije wil, die den liberaal verantwoordelijk stelt en strafbaar maakt voor zijne misdaden. Want dat bewustzijn zelve der vrijheid, dat gij in u ontwaart, is niets dan eene *gedachtenwereld*, welke een tegenwicht brengt tegen de aanschouwelijke wereld, maar het is niet de toestand van *onafhankelijk zijn*. Zij, die meer in de aanschouwelijke wereld verkeerden, zijn slaven hunner *neigingen*; zij, die zich meer bewegen in de gedachtenwereld, zijn slaven der *rede*, en worden even noodwendig door hun *motieven* gevoerd. Aldus in hetzelfde opstel ten bewijze, dat de vrije gedachte niet *kan* belet worden.

De vrije gedachte *mag* ook niet gehinderd worden. De leer, de objectieve waarheid mag dus niet vaststaan, daar zij zich tegen de vrije gedachte zou aankanten. Dus geen dogma meer, geen wijsgeerig systeem, hoe gegrond dan ook; geen staatsleer, die monarchie of republiek of individuële macht aankleeft. — Zelfs kan de vrije gedachte zich niet verdragen met het optimisme

van hen, die meenen, dat er voortdurend ontwikkeling of vooruitgang 1) plaats heeft.

Het gewoon en noodzakelijk besluit van het liberalisme, zijn aangeboren inconsequentie in de praktijk, volgt ten slotte: De vrije gedachte moet den dogmatischen geest dooden bij ons zelve, zij moet dien tegengaan in onze kringen, in de kerkgenootschappen, in de wetenschap, in ons staatsleven.

Het liberalisme is dus een strijd, een voortdurende strijd tegen elke waarheid, tegen elken Godsdienst, tegen elke overtuiging, tegen elke wetgeving. — 't Is het recht van den sterksten. — 't Is de verloochening van alle plichten. — 't Is de willekeur tot hoogste wet gemaakt. — 't Is bij slot van rekening een alles doodend pantheïsme.

Ziet daar — wat hier moest opgehelderd — het liberalisme in zich zelve, in de wetenschap, in de opvoeding der jeugd, in de wetgeving, in den Godsdienst! De

---

1) In zijne laatste brochure: *Liberale Politiek op Historischen Grondslag*, van 25 Aug. '71, bevestigt de heer van Houten ons hier uitgebracht oordeel op de nadrukkelijkste wijze. De *vrije gedachte* is daar de *historische grondslag*; de spontaneiteit van gene heet er de ontwikkeling van dezen. ZEd. schijnt het verschil en de harmonie tevens, tusschen geloof en rede, tusschen openbaring en filosofie, maar niet te begrijpen. Blijft ZEd. het werk van Christus, door zijn historische ontwikkeling als een waarachtig wonder bekend, zoo onoordeelkundig beschouwen, tegen de overgrootte meerderheid van het nog Christelijk Europa *zijne autonomie* op die wijze stellen; dan behoudt ZEd. ook al den schijn van één dier *aristocraten* (p. 6), die voor hun theocratisch beginsel — d. i. voor hun eigen neiging, wil en voordeel — „strijden, maar dit (p. 9) hullen in de taal der *autonomische leer*”. De verre gaande hatelijkheden van den auteur én in het Gidsnummer én in deze brochure geven ons recht hier een weinig scherp te zijn.

schrijver sluit, zoo als te verwachten was, zijn opstel met onverstandig uit te varen tegen de Kerk en het Vaticaansch Concilie.

Het is derhalve niet meer eene aantijging, noch eene beschuldiging te noemen; het is een erkende waarheid: ook in Nederland zijn de zaden derzelfde giftplanten kwistig uitgestrooid, zij groeien welig op en verbaasd zal men ze zien, weldra hoog opgewassen.

Laat nu de een en ander liberaalgezinde in Nederland de Commune maar niet voor familie willen erkennen; haar verwantschap met het Nederlandsche liberalisme is duidelijk geworden en de overeenkomst in beginselen wordt ook elders meer en meer bekend. Om dit nog dieper in te zien, heeft men zich slechts te herinneren aan hetgeen de Heer Limburg Brouwer: *Il movimento intellettuale in Olanda* over de beweging op verstandelijk gebied in Holland, niet lang geleden geschreven heeft. Men ziet daar den band van ons liberalisme met de revolutie van Italië, wat de beginselen betreft, duidelijk uitkomen; zelfs de bestrijding van elken geopenbaarden Godsdienst, die bij velen is overgegaan tot verwerping van het Godsbegrip, wordt er overholten als het streven aangegeven.

Ons liberalisme pleegt geene gruwelen van geweld, maar doet reeds al het kwaad, dat onbekwaamheid, zelfzucht, eigenwaan en beginselloosheid over een land kunnen verspreiden.

Zij willen die daden niet — onze liberalen — maar huldigen de beginselen, die tot zulke handelwijzen noodzakelijk voeren. Treffende punten van overeenkomst van beginselen zouden nog op honderderlei wijzen kunnen aangetoond. Men heeft de tijdschriften der partij en haar wetenschappelijke werken slechts na te

gaan. Men heeft slechts te luisteren hoe de vleugelmannen der partij tot zelfs de *Internationale*, wel niet volmondig beamen, maar nogtans alles in bescherming nemen wat daarheen voert. Men heeft slechts na te gaan, hoe verregaande vuile blaadjes, door ultra's geschreven, het denkbeeld van ordelijkheid omverwerpen hoe menigvuldig deze schriften worden verspreid, door hoe velen gretig gelezen.

In Nederland, zegt men, is geen plaats, waar de mannen van regeringloosheid en brutaal geweld met den naam van vrijheid op de lippen, zulk een gunstig strijperk kunnen vinden. Onze landaard moge niet zoo ontvlambaar gerekend worden en van daar ook niet zoo licht mee te slepen en te misleiden, toch zien we het gevaar hier en daar reeds hoog gestegen; en niemand zal het ontkennen, dat middelen daartegen beraamd, dat er maatregelen tot behoud en ter verdediging onzer nationaliteit in het werk gesteld moeten worden. Kan het geringste misverstand een kleinen Staat niet in quaestiën verwickelen en in gevaar brengen? In zulk geval nu is de aaneensluiting van alle landgenooten, hunne overeenkomst in dezelfde ware beginselen tot zelfbehoud allernoodzakelijkst.

Telde niet de *Internationale* volgens het Dagblad eenige weken geleden reeds 2000 leden? Wie echter zal ze tellen, die in het gevaar verkeerden van door dit genootschap op het sleeptouw genomen te worden of die wellicht, zonder het te weten, bij zijn hulp-troepen reeds zijn ingelijfd!

Wij hebben te lang stil gestaan bij de *overeenkomst van beginselen* om verder uit te weiden over de *geuite sympathiën* tusschen het liberalisme van Nederland en de Commune.

De overeenkomst echter van *voorbereidende werkzaamheden* vordert eenige oogenblikken onze opmerkzaamheid.

Nemen wij ter opheldering onzer gedachte eenige toestanden van Rotterdam, die bekend zijn en waaraan onze opmerkingen zich van zelve zullen vastknoopen.

De groote handel-stad aan de Maas telt natuurlijk eenige duizendtallen van den werkenden stand; doch wat niet zoo natuurlijk is, zij zijn zeer oordeelkundig in verschillende corporatiën ingedeeld, naar de vakken die zij uitoefenen. Onder deze *Vakkenvereenigingen* telt men die der smeden, der schilders, der timmerlieden, der scheepmakers, der behangers, der meubelmakers enz. enz. Men begrijpe hoe zulk eene vereeniging van personen, die allen hetzelfde handwerk bedrijven, nog al talrijk kan zijn; die der meubelmakers bijv. omsluit niet enkel die dit vak letterlijk beoefenen, maar ook de piano- en orgelmakers, de beeldhouwers, kunst-draaiers, billardmakers, stoffeerders, politoerders, enz. Al deze vereenigingen hebben hunne bijeenkomsten en reglementen; door de bijeenkomsten, welke vrij laat voortduren, worden de leden meer en meer uithuizig, hooren daar toespraken, treden er in beraadslagingen; alles, naar hun reglement luidt, tot verbetering van hun vak, tot beschaving van hun stand. Er wordt in de meeste reglementen van een jaarlijks te geven bal gesproken of van eene comedievertooning door eigen zorgen daargesteld; God of Godsdienst echter of iets, waardoor de redelijke mensch aan plicht herinnerd of in plichts-besef bevestigd wordt; zal men in die reglementen vruchteloos zoeken. Het geheel maakt den indruk, dat het eene voortzetting is der neutrale school, eene toepassing van godsdienstlooze opvoeding. Of daar

ook allerlei grieven worden blootgelegd en bij voorkomende moeielijkheden in hun ergsten toestand geschilderd, of daar de zelfhulp hoog opgedreven als middel van herstel dier grieven en als het dwangmiddel tusschen patroon en werkman, of daar eene verbetering van toestand, die niet mogelijk is, wordt voorgespiegeld, laten we voor het oogenblik aan anderen ter beslissing over.

Maken die vereenigingen gezamenlijk een georganiseerd geheel uit? Ongetwijfeld. Hun centrum, hetzij dat het zich als zoodanig doet gelden of niet, is de *Bestuurdersbond* 1), waardoor de hoofden der *Vakkenvereenigingen* zich nauwer aansluiten, door op gezette tijden vergaderingen te houden en in den zelfden geest als boven te beraadslagen.

Behoeft het gezegd, dat de *Internationale* door middel dezer vereenigingen een alleruitmuntendste gelegenheid bezit, om hare mannen en geschikte werktuigen te leeren kennen, op een ruimer veld de massa te bewerken en als de kansen zijn voorbereid, haren slag te wagen?

Dezelfde gelegenheid is haar nog op meer plaatsen

---

1) Van den *Bestuurdersbond* is uitgegaan en door middel van *De Werkman* rond verspreid het denkbeeld van een *Werklieden-Congres*, den vorigen winter te Rotterdam belegd en in October te Utrecht te hervatten. Dit Congres heeft ten doel eene *Nationale Werklieden-Vereeniging* daar te stellen, met uitsluiting der *Internationale* als *Corps*. Of men ook de leden van dat genootschap, hetzij ze openlijk of in het geheim daartoe behooren, wil verwijderd houden, schijnt nog niet uitgemaakt. Zeer zeker geniet de *Internationale* sinds de Parijsche *Commune* minder vertrouwen. In hoeverre echter ook de geest dier vereeniging zal worden afgewezen, zoude men kunnen besluiten uit eene voorbereidende vergadering van het *Werklieden-Verbond* te Rotterdam den 23. September gehouden, naar het verslag der N. R. C. N° 265.

geopend. Men treft in dezelfde stad nog andere en breeder opgevatte vereenigingen van werklieden, die door reglementen van gelijksoortigen geest worden geleid; wij noemen slechts de *Rotterdamsche Werklieden-vereeniging* „wederzijdsche hulp.” Men heeft er zelfs, die *zonder reglementen* voortleven en toch geregeld hun bijeenkomsten beleggen, hun plannen ontwerpen en tot rijpheid brengen; wat meer is, personen van andere standen tot het bijwonen hunner vergaderingen, tot belangstelling in hunne ondernemingen weten te overreden. Wij hebben hier het oog op het 1) *Werkliedenverbond*

Men ducht de aansluiting der opgemelde vereenigingen met de *Internationale*, waarlijk niet zonder redenen; echter is op de uiting dezer vrees tot heden geruststellend geantwoord, dat zulk plan van aansluiting in geen deele bestaat. Toch zal niemand ontkennen, dat voor deze vrees een duidelijker grond soms wordt aangegeven. Hoe anders verklaart men het 3. artikel van het reglement der sjouwerslieden-vereeniging *De Broederliefde*? „Tot werkstaking zal in geen geval worden overgegaan, dan alleen, wanneer de kas het ruimschoots zal toelaten en wanneer deze vereeniging aangesloten is aan alle andere vereenigingen van Nederland en het buitenland.”

Daar de reglementen den geest uitdrukken eener vereeniging, moet bij gemelde zinsneden de vraag zich van zelve opdoen, of, waar zulk een streven bestaat, bij de onderlinge beraadslagingen niet eens ruim baan

---

1) Dat echter later zich een reglement heeft aangeschaft, en tevens een nieuwe soortgelijke vereeniging in 't leven heeft geroepen.

gegeven wordt aan gevaarlijke speculatiën en verkeerde gevolgtrekkingen, of dan niet eens beroeringen in het leven worden geroepen, waaraan beter ware niet gedacht?

Wij denken hier geen kwaad; maar wij waarschuwen tegen de gevaren en we zijn bevreesd, dat deze ernstiger zijn dan het schijnt. Onze vrees grondt zich op ondervinding; daar gelijksoortige praktijken, als we heden zien in oefening brengen, vroeger zijn aangewend als middelen tot de buitensporigste doeleinden. Wij lezen 1) bij schrijvers, die tot de diepste inzichten der geheime genootschappen waren doorgedrongen, haar verholenste drijfveren hadden weten te ontdekken en haar vertrouwelijkste stukken in handen te krijgen, wij lezen bij die schrijvers een gelijksoortigen voortgang van handelen als heden de Internationale volgt, en waarvoor het gevaar te Rotterdam vrij duidelijk zichtbaar is.

De agenten dier geheime genootschappen hadden voor zending alle soorten van vereenigingen aan te prijzen, zelfs, kon het niet anders, Godsdienstige, met het doel om door dit middel gemakkelijker op de menigte te kunnen werken.

Men moest de mannen en jongelingen tot laat in den nacht in die vergaderingen ophouden, hen op die wijze uithuizig maken; men moest hun den last van hun stand als zeer drukkend doen gevoelen, ze opwekken tot ontevredenheid, den argeloozen kwaden geest instorten, ze eindelijk tot weerstand en verzet tegen het wettig gezag ontvlammen, doch nimmer

---

1) Vgk. Cretineau Joly. *l'Eglise Romaine en face de la révolution*, Tom. II. Liv. III. pag. 118.

daartoe laten overgaan; wilde een of andere vereeniging dien stap roekeloos wagen, moest zij door haar begunstigers zelven liever vernietigd worden. Zoo bleef het onheilig vuur smeulend, drong ongemerkt dieper door; terwijl den aanleggers de handen vrij bleven, om naar *hunne* inzichten, op het oogenblik door *hen* gewild, van zijne vernietigende werking partij te trekken en den maatschappelijken toestand, waar hun plan dit medebracht, in vlammen te zetten.

Nu vragen wij, is de taktiek der *Internationale* niet eene herhaling van de zooeven omschreven handelwijze?

Zij is gewoon, eerst heimelijk te woelen en te dreigen; in de opruiing der onergdenkende arbeiders-bevolking ziet zij het middel, om zich werktuigen te verschaffen ter uitvoering harer misdadige plannen. Zij laat de gemaakte indrukken steeds voortwoekeren en zoekt haar gift — dit is een feit — ook den Nederlandschen werkmán in te druppelen.

Eene vereeniging krijgt eerst den geest, neemt daarna het programma aan der *Internationale*, vervolgens wordt haar het lidmaatschap medegedeeld.

Geruimen tijd beleest zij in die vergaderingen den werkmán onder voorwendsel van zijn toestand te verbeteren. Die weinigen met deze zorg belast, spelen een mooie rol en spelen die uitstekend. Zij vijzelen het ideaal van hun stelsel zeer hoog op, en verbergen zorgvuldig de gruwelen, die noodzakelijk op den voorgrond staan. De meerderheid der onnadenkende hoorders luistert daarom naar hunne voordrachten met genoegen; zij waren met een luchtig hart ter vergadering gekomen, maar veeltijds keeren zij terng met een verbitterd gemoed.

De geheime agenten 1) laten aan een of ander heethoofd de spits afbijten; als de gemoederen in spanning zijn, de hoofden krank en de neiging tot toomloos voortrollen algemeen is doorgedrongen, dan roept men verwachtingen op, die niets kunnen baren tenzij teleurstellingen, niets opleveren tenzij verwarring, en noodzakelijk uitloopen op botsing; nu treden die onrustigen, daartoe afgericht en door hunne ontvlambaarheid uiterst geschikt, op het tooneel om de vermetelste onbezonnenheden te wagen.

Wee! indien voornamen van stand of indien een stedelijk bestuur of eene regering er prijs op stelt, de goedkeuring van zulk eene vereeniging in te oogsten. De stoutheid neemt dan aanstonds ontzettend toe, een booze ontembare geest dringt er binnen en wie spreekt dan nog het woord, dat hem in de duisternis terugbant?

Leggen we naast dit alles een toestand, zooals we dien van Rotterdam tot type hebben genomen, wie ziet dan niet, hoe lichtelijk door een samenloop van omstandigheden de smeulende vonken in hellen gloed veranderen kunnen? De brandstoffen zijn er opeenge stapeld, en de hand, die het vuur er mede in aanraking brengt, wordt lichtelijk gevonden, want de Internationale staat gereed.

Men beschuldige ons niet, dat wij om het dreigend gevaar voor Nederland te doen gevoelen, onzen toe-

---

1) Ook op de spoorwegen heeft het genootschap zijn woordvoerders. Een fijn gekleed en wel bespraakt heer neemt dan plaats in de derde klas, waar hij zonder moeite een talrijker gehoor van zijne gading aantreft. Eerst begint hij, wellicht om sommigen der reizigers te lokken, met den Pans te lasteren; dan volgt het hoofdthema: Men kent de *Internationale* niet.

vlucht hier nemen tot gemeenplaatsen en oppervlakkige bespiegelingen; wie aldus oordeelt, gelieve in aanmerking te nemen, hoe moeielijk het is, in feitelijkheden te treden zonder te kwetsen of onjuiste opvattingen te doen geboren worden. Allicht immers krijgt men den schijn van dergelijke arbeidersvereenigingen, die haar betrekkelijk nut ongetwijfeld hebben kunnen, alle redenen van bestaan te ontzeggen; terwijl onze opmerkingen de gevaren daaraan verbonden en de misbruiken, die er niet zelden van gemaakt worden, slechts betreffen. Ook zouden wij in strijd komen met ons eigen gevoelen, indien we ons min gunstig uitlieten jegens den werkenden stand, die in onze tijden vooral, zeer zeker alle sympathie verdient. Nog een derde bezwaar tegen de opsomming van allerlei bijzonderheden was, dat bij afkeuring van zaken, men ongemerkt den schijn op zich laadt van een blaam te werpen op de personen, die veel meer het offer zijn van misleiding dan bewerkers van het kwaad.

Eindelijk komt nog dit hierbij, dat, wil men den geest kennen, die daar wordt meegedeeld, dan dient men niet enkel de *reglementen* in te zien — deze toch zijn neutraal en in zooverre onschuldig — doch men heeft dan noodig de *toespraken*, welke daar bij wijlen gehouden worden, na te gaan, en dit heeft veeltijds zijn eigenaardige bezwaren.

Een enkele scène, die door toevallige omstandigheden eene meer bepaalde bevestiging erlangde, strekke hier ten voorbeeld. De president van een der genoemde vereenigingen besprak op een avond-vergadering voor de leden, hare geloofsbelijdenis; hij hield staande, dat zij zich bepaalde bij zuiver *deïsme*. Toen hij echter wat breeder uitweidde, bleek zijn deïsme zeer aggres-

sief en ook niet vrij van politieke strekkingen, veel minder nog van lasterlijke aantijgingen tegen elk Christendom. Christus, zoo sprak hij, is geen God, maar een uitstekend man geweest; nimmer ook hield Hij zelf Zijne Godheid staande; dit Christusbegrip is van latere vinding; en het krachtig middel, waardoor de priestercaste de wereld misleidt. De leer der priesterschap en van een ieder die Christus aanbidt, is rechtstreeks in strijd met de leer van Christus zelve, dien de spreker dan ook telkens den *zoon van den werkman* noemde. De zoon van den werkman werd door zijn tijdgenooten niet begrepen, daarom hebben zij Hem gekruist; evenals in onze dagen J. d. V. . . . . door zijn tijdgenooten niet is gewaardeerd en daarom zucht hij in de gevangenis.

Wat voor hatelijken uit zulke stellingen van zelve volgen, behoeft niet gezegd; wat voor lectuur, in bibliotheken, naar dien geest gevormd, men zal aantreffen, blijkt zonneklaar; wat voor zedelijke ontwikkeling, langs dien weg den werkman wordt meege-deeld, ziet een ieder.

Dus ook in Nederland ligt de bijl aan den boom. De beginselen van maatschappelijke ontbinding worden er gehuldigd, hunne gevolgtrekkingen worden er door de *Internationale* opgemaakt en stoutweg voorgehouden; de voorbereidende werkzaamheden zijn er in grooten getalle aanwezig. Algemeen is dan ook de kreet: „Wacht u voor de Internationale.” Weemoedig echter voegt men hier onmiddellijk bij: de voorwendselen der Internationale moeten weggenomen, hare beginselen geweerd worden, maar hoe hierin te slagen?

De Kamers en Staten zijn niet uit vrije, uit eigen beweging of zonder noodzakelijkheid, maar door den

overwegenden drang der toestanden geplaatst voor dit zoo moeilijk en netelig vraagstuk. Indien ergens, dan is het pad, dat naar de oplossing der *arbeidersvraag* geleiden moet, met doornen en distelen bezaaid, die menigeen nog zullen wonden, misschien ten bloede toe, alvorens de tijd der wegruiming van al die hinderpalen, de tijd der afzwering van al die valsche beginselen zal zijn aangebroken.

Geen wonder, dat een wetgever der negentiende eeuw voor de omvattende quaestie: hoe den werkmansstand te regelen, stil staat, daar hem de beginselen falen, die ter oplossing noodzakelijk zijn.

Zoo hij niet aan de waarheden van den Godsdienst gaat putten: wat den werkman toekomt, waarop hij recht heeft, alsook, waarmede hij zich tevreden kan en moet stellen, zal niet één wetgever in zijn onderneming slagen. De toestand echter dezer eeuw verbiedt hem bij den Godsdienst krachten te ontleenen; het liberalisme duldt het niet, dat God of Godsdienst dien bezielenden invloed in de wetgeving hebbe.

Wat nog vreemder is en onvergeeflijk, de publicisten staan voor de arbeidersquaestie; hun toch is het vrij gelaten, meer dan den wetgever, tot aan de laatste gevolgtrekkingen voort te redeneeren en onophoudelijk te doen gevoelen, dat, zonder hooger invloed de menschelijke maatschappij niet is te geleiden. Welke middelen ter oplossing zij dan ook bespreken, hun laatste besluit ademt steeds wanhoop: „Dan zal slechts voor eene kleine toekomst het probleem zijn verdaagd.”

Zonder terugkeer tot God is geene oplossing mogelijk van een vraagstuk, dat veel meer tot de zedelijke orde, dan tot de quaestiën van de staathuishoudkunde behoort. Wie zal zonder den rechtmatigen invloed

van Godsdienstzin, overredend doen begrijpen en goeddelijk aannemen, dat, gelijk in de natuur der planten en dieren, zoo ook onder de hoedanigheden van het menschelijk lichaam en niet minder onder de nuttige gaven van den geest, eene nimmer eindigende verscheidenheid door den Schepper van alles is gewild en daargesteld? Wie zal den minder begaafden, den spaarzamer toebedeelden, naar Gods wijze Voorzienigheid leeren opzien, het Albestier Zijner liefde leeren eerbiedigen en aanbidden, en langs dien eenig mogelijken weg tevredenheid inboezemen? Wie kan veilig doen hopen op eene alles tot gelijkheid brengende en rechtvaardige toekomst? Wie de achteruitzetting van den werkman in vergelijk met den werkgever zooveel doenbaar, opheffen? Wie den eersten overreden om zelf indirect mede te werken tot eigen welzijn? Wie den laatsten bewegen, dat hij het loon evenredig maakt aan de behoeften van den arbeider? Wie de mingebronde ontevredenheid doen ophouden, het schijnbaar geluksverschil der standen tot zijn juiste waardeering terug brengen? Wie eindelijk zal doen zien en ook doen volgen, dat de arbeid niet louter als koopwaar mag worden beschouwd? Is dat alles niet het werk van den Godsdienst, en van den Godsdienst alleen? Kan er tevredenheid gedacht worden zonder den invloed zijner zaligende beginselen?

Elk andere theorie en strekking, welke in het liberalisme wortelen, moeten, dor en onvruchtbaar als ze zijn, en met de eerste denkbeelden van menschenkennis in strijd, onvermijdelijk op het ongeluk en het verderf van den werkman en van de gantsche maatschappij uitloopen.

Wordt echter het Godsdienstig beginsel als punt van

uitgang daargesteld, dan, maar ook dan alléén, bestaat er mogelijkheid, alle tegenstrijdigheden op gepaste wijze overeen te brengen, alle wanverhouding zachtkens te vereffenen, dan wordt de gordiaansche knoop niet doorgehakt, maar losgewoeld.

Maar nu het Adres, zooals het van de Katholieke staatsburgers in Nederland is uitgegaan en nog altijd onverminderd en onveranderd door hen wordt staande gehouden, wat rijst het in waarde, van uit het gezichtspunt van Actualiteit en Nationaliteit beschouwd!

Wij vragen het een ieder, die een onbevangen oordeel bezit: weet gij een krachtiger en tevens geschikter middel tegen de gevaren, welke ook onze nationaliteit bedreigen? Heeft het Adres niet ter juister ure voorzien in eene dringende behoefte, in de behoefte namelijk eener krachtige bevestiging onzer eigene onafhankelijkheid, zooals de ziekte des tijds die noodzakelijk heeft gemaakt?

De Adresbeweging is rechtstreeks tegen de richting der Internationale, welke heden als een symbool alle gevaren in zich omsluit; zij is daar niet alleen lijnrecht tegen, om de tegenstrijdigheid der beginselen, welke het Adres handhaaft, de Internationale integendeel bestrijdt; maar de strijd is hier *corps à corps*. Dit moet nu wel duidelijk zijn, nadat we getoond hebben, dat het één leger is, hetwelk alle maatschappelijke orde bedreigt, dat te Parijs onmenselijk geweld gebruikte, terwijl het te Rome list en verraderij aanwendt. Nu hiertegen trekken de Adressanten onmiddelijk te velde en scharen zich om het hoofd van den Staat.

Maar de nuttige invloed van het petitionnement is niet binnen die 500,000 onderteekenaren afgesloten; het is tegelijk een zeer gepaste waarschuwing tot al onze landgenooten gericht: breekt niet moedwillig baan voor alles, wat onze nationale kracht verzwakt, onze onafhankelijkheid heenvoert naar den afgrond!

Het petitionnement gaat nog verder dan dat; 't is eene waarschuwing, maar ook een voorbeeld. 't Konde wel niet anders, of het Adres moest de meest onheusche bejegening en de machtigste tegenwerking onder vinden van uit het liberale legerkamp; maar ook van die zijde begint kortzichtige onnadenkendheid plaats te maken voor de overtuiging, dat men op alles, wat tot zelfbeveiling strekken kan, in ons tijdvak ernstig bedacht moet zijn. Nu hiervan alwederom zijn de Adressanten een toonbeeld, zij wijzen juist op die principen welke én *uitwendige* aanranding én *inwendige* verdeeldheid verwijderen en overwinnen, en tevens de *zedelijke* kracht in het vaderland doen toenemen.

Indien het is uitgemaakt, dat de beginselen van waarheid en recht in den Staat het zelfde nut verrichten, dat in het menschelijk lichaam door de slagaderen wordt bewerkt, daar zij het leven rondbrengen in de menschelijke samenleving en het in al de geledingen der maatschappij in stand houden; dan blijkt het Adres eene bron der heilzaamste leering van toch niet te grijpen in die diepst liggende aderen van ons staatsorganisme, uit vrees dat die aderen soms geopend de beste levenskrachten lieten wegvloeien.

Mochten velen die lessen begrijpen en billijken, mochten allen in Nederland ze behartigen, onze Nationaliteit ware gewis nimmer zoo hecht als heden gevestigd!

X.

DE ACTUELE TOESTAND DER
PAUSELIJKE QUAESTIE.

§ 1. *De Pauselijke quaestie heeft eigenschappen, die uit haar aard volgen. Om de algemeenheid van haren invloed kan zij niet ophouden eene internationale zaak te zijn. De belangstelling in de zaak des Pausen wordt dan ook steeds algemeener en levendiger.*

Het wezen dier quaestie, hetzij uit politiek, hetzij uit sociaal, hetzij uit Godsdienstig oogpunt beschouwd, vertoont velerhande en alle zeer gewichtige eigenschappen, welke al duidelijker en treffender door de omstandigheden zelve, in het oog springen en dan gezamenlijk de actuële toestand der Pauselijke quaestie worden genoemd.

Het kan ons voornemen niet zijn, die alle onder hare verschillende oogpunten te behandelen; slechts enkele, voornamere dier eigenschappen zullen we aanstippen, welke niemand, die de quaestie ook slechts van aanzien wil kennen of er een enkel verstandig woord over wil uiten, geen omzien uit het oog mag verliezen.

Van deze hoedanigheden kiezen wij slechts die, welke *inherente* het wezen der zaak aanklevende eigenschappen, d. i. niet daaraan toegekende verhoudingen of bijgevoegde hoedanigheden, maar in strengen zin, uit de natuur der zaak onafscheidelijk voortspruitende, en dus waarachtige eigenschappen zijn. Zij zijn derhalve

niet nieuw opgekomen, noch van voorbijgaande omstandigheden afhankelijk, doch in het laatste tijdperk der Pauselijke quaestie, *in de periode der waarborgen* met verrassende duidelijkheid in het licht gesteld, en, wat meer is, zoo ruim en wijd mogelijk, wereldkundig gemaakt en te gelijk op de meest officiële wijze erkend en bevestigd.

Wij noemen dan deze drie: de algemeenheid of de *universaliteit* van haren invloed, want door alle kringen heen slingert de vraag der wereldlijke macht van den Paus, hoeveel te meer de vraag der Pauselijke zaak in het algemeen, hare vertakkingen. De belangstelling, die vriend en vijand daaraan hecht, volgt hieruit natuurlijk en wordt bij den dag algemeener en levendiger.

Uit de eerste hoedanigheid ontspruit van zelve eene tweede, wij noemen ze *solidariteit*. Is immers de Pauselijke zaak van internationaal belang, dan volgt het, dat aan alle vorsten en Staten de plicht is opgelegd van het welzijn dier zaak te behartigen, willen zij aan het gepleegd onrecht niet medeplichtig worden.

Eindelijk zullen wij bespreken hare *onoplosbaarheid* langs de ingeslagen wegen, of door andere middelen, dan in het Adres aan Z. M. onzen Koning zijn aangeduid.

Het pleit, dat met verraad en geweld nu al zoo lang door de revolutie tegenover den Paus en het Katholicisme wordt gevoerd, treedt verre buiten de grenzen van een uitsluitend Italiaansch vraagstuk. Hieraan twijfelt nu niemand meer. De Katholieke wereld, als volstrektelijk één met haar onafscheidbaar hoofd, is natuurlijk partij in het geding en laat zich krachtig hooren. Doch het gewicht der quaestie strekt zich oneindig verder uit; de hoofdbelangen van alle welge-

ordende maatschappij zijn in de zaak betrokken en worden bij elke schrede harer voorgestelde oplossing met stoornis en ondergang bedreigd. Het algemeen welzijn der menschheid, de wereldorde hangt er aan.

Dat zulk gewicht en in die uitgestrektheid aan de Pauselijke zaak moet toegeschreven, dit bewijst ten overvloede de algemeene deelneming van den kant der maatschappij, die aan den aard der zaak volkomen beantwoordt.

„Daar zijn enkele vragen — aldus luidde de inleiding van Mr. Lipman's Adres door *De Wachter*, en zoo trad tevens het uitmuntend tijdschrift op voor de Pauselijk zaak —” daar zijn enkele vragen, die altijd de belangstelling naar welke zijde ook gaande maken, voor ieder geslacht levensvragen schijnen te zijn. Zelfs de minst onderrichte kent of meent ze te kennen; zelfs de meest onverschillige voelt zich, waar ze worden opgeworpen, tot medespreken of luisteren opgewekt. Niet de minste onder deze vragen is de vraag over de wereldlijke macht van den Paus, de vraag van Rome. Hoe oud ze schijnen moge, die vraag blijft altijd nieuw. Niet als was de wereldlijke macht een vraagstuk, welks oplossing nog in de geschiedenis ontbreekt. In dien zin zou de benaming „vraag” al een zeer onpassende zijn, een benaming, die men voor dit onomstootbaarste aller feiten niet spoedig genoeg verwerpen kan, want in de orde der ideën, is de vraag over de wereldlijke macht van den Paus in laatste oplossing niets anders dan de vraag over 't openbaar bestaan der Kerk.”

Het kan aan sommige vreemd schijnen, toch is het een feit dat niet onopgemerkt mag voorbijgegaan, doch integendeel door een ieder moet gekend worden: zoo-

verre de geestelijke macht van den Paus zich uitstrekt, zooverre dringt zich ook de belangstelling op in zijne wereldlijke macht, en zoo diep zijn gezag als Paus alom ingrijpt, zoo wijd reikt de onmiskenbare invloed der quaestie over zijn gezag als Koning; en dit alles geldt nu niet meer hen alleen, die hem als Paus huldigen, maar ook hen allen, die dat gezag loochenend, zich niet naar Rome richten of noemen.

De algemeenheid der belangstelling kan niet uitgestrekter noch grondiger zijn; zoo innig is de samenhang tusschen de zaak van den Paus en die der maatschappij, dat — het wordt nu duidelijk voor een ieder — dat aan de eerste geen weerstand kan geboden worden of men schaadt ook de tweede.

De Paus zij het hoofd der Kerk voor de Katholieken, ook voor de niet-katholieken is hij het symbool van gezag en orde. Hij zij den zijnen de onfeilbare leeraar des geloofs, hij is den overigen de moedige verkondiger en verdediger der beginselen van waarheid en recht. Hij zij ons de Hooge-Priester ter heiligheid, aan allen is hij een toonbeeld en de oprechte beoefenaar van trouw en gerechtigheid.

Ook al wat zich tegen den Paus aankant of tegen de Pauselijke zaak strijd voert, blijkt vijandig aan de waarheid en aan het recht van eigendom, van vrijheid, van nationaliteit. 't Is als ééne zaak: Paus en maatschappij; wat tegen hem is, is ook tegen haar; en omgekeerd wat tegen de maatschappij zich verheft, wendt zich volkomen tegen den Paus; al wie echter vóór den Paus is gezind, werkt tevens eveneens ten gunste der maatschappij en der orde.

De loop der gebeurtenissen en de aanrandingen van den H. Stoel zijn heden van dien aard, dat de gron-

den, waarop elke maatschappij noodzakelijk steunt, daar evenzeer door worden aangetast en in gelijke mate omver gehaald. Niemand, wil hij niet in schreeuwende tegenspraak met zich zelve vervallen, kan van de Pauselijke zaak afkeerig, ja, slechts jegens haar onverschillig zich toonen, of hij moet in gelijke mate afkeerig zijn en onverschillig jegens zijn eigen politiek bestaan.

En deze wet der logische noodzakelijkheid geldt niet enkel de individuen, maar nog veel meer elken Staat, en wel bij uitnemendheid de kleinere of zwakkere Staten.

Zeide de heer Jonckbloet: „de eenheid van Italie heeft haar beslag”, dan moet hij ook aldus spreken bij de onrechtvaardigste overweldiging van den Nederlandsche Staat en wil hij consequent zijn, al eveneens bij de ontroofing van zijn persoonlijk eigendom. *Wij* gevoelen die offervaardigheid voor het onrecht niet.

Het gezag heeft duizenderlei vormen, doch allen maken slechts één geheel uit; die éenen vorm wil treffen, brengt aan al de anderen den doodslag toe. Het gezag is een beginsel; men vermag niet het te loochenen, zonder al zijne gevolgtrekkingen twijfelachtig te maken en te vernietigen. Het gezag is de grondslag en de basis der maatschappij, die hem ondermijnt doet heel het gebouw daveren.

Iemand zal ons wellicht tegenwerpen: gij vereenzelvigt de Pauselijke belangen met die van Nederland? In geenen deele; maar wij toetsen het welzijn van Nederland, *onze levensquaestie*, aan beginselen, en wij bevinden, dat met de belangen van den Paus ook de onze staan of vallen. Met de zaak van den Paus te verwaarloozen, stooten wij *die* beginselen omver, welke de steun zijn onzer eigene nationaliteit, en daarom dringen we aan op de inwilliging van den wensch der

Adressanten als op eenen plicht van Nederland; om dit te behouden, moeten we genen vrijwaren.

Deze waarheid met hare gevolgtrekkingen is niet een loutere theorie, zij is zuiver practisch en heden van dagelijksche toepassing.

Wie deze waarheid nog niet inzag of uit de rooftochten van Italië konde besluiten, maar ziende blind, het Romeinsch vraagstuk „eene territoriale quaestie” en een Victor Emmanuël „den onversaagde” noemen dorst, kan haar nu beseffen uit de *histoire contemporaine* der Commune. De excessen dier onverzoenbare vijandin van de Pauselijke zaak hebben zonneklaar getoond, waarheen de beginselen voeren, die het stelsel zijn van al de hedendaagsche tegenstrevers des Pausen zonder onderscheid.

Van den eenen kant kunnen de Paus en zijne 200,000,000 onderhoorige Katholieken de wereldlijke macht van den H. Stoel niet verdedigen *zonder tevens het rechtmatig gezag hunner betrekkelijke vorsten te erkennen*; maar ook van den anderen kant kan niemand die wereldlijke macht aanranden, *zonder tevens het gezag, ten zijnent* gevestigd en eindelijk alle gerechtigheid *te verloochenen*. Wat hiervan de oorzaak is? Niets anders dan de aard der Pauselijke zaak zelve; deze brengt mede — de loop der omstandigheden dient slechts om het duidelijker te maken — dat zij eene internationale zaak, eene wereldquaestie is; niet als konden de natiën daarover beslissen, maar in dien zin, dat aller nationaliteit en welzijn er mede samenhangt.

Niet door zich een kunstmatige actie, van waar dan ook opgewekt, te scheppen, maar door den reëlen invloed, dien de zaak zelve uitoefent, kan de belangstelling worden verklaard, welke de Pauselijke zaak,

ondanks het hevig pogen harer tegenstrevers allerwege ontmoet. Deze belangstelling wordt steeds levendiger en algemeener, wij zeggen niet in hoogere regeringskringen, maar bij het betere gedeelte des volks, aan wien de toekomst zonder twijfel behoort.

De bestuurslieden van onzen tijd, de voorname staatsmannen en groote geesten lijden aan *dit* zwak, dat zij zuivere toestanden vreezen en voor scherpe omschrijving van plichten, voor juiste bepaling van leiddraad terugdeinzen. Zij willen liever in het duistere rondtasten; dan kunnen zij de algemeene onzekerheid te baat nemen, om hunne onverdedigbare daden ongestraft te bedrijven. Deze zijn over 't algemeen — gelijk we breedvoerig hebben getoond — tegen den Paus gekeerd.

Het volk echter handelt anders en gaat tot de uiterste gevolgtrekkingen over, hetzij ter linker hetzij ter rechter zijde, naar de beginselen die het aankleeft, van den kant der orde en rechtvaardigheid of van den kant der wanorde en allerlei ongerechtigheid; *daar* nu is de belangstelling in de zaak des Pausen oprecht, *hier* blijkt hare bestrijding de bron van algemeene stoornis.

Te Rome zelve legt de bevolking, ambtenaren, adel en burgerij voortdurend zulke doorslaande bewijzen af der oprechtste gehechtheid aan hun Paus-Koning, en ofschoon zij verhinderd worden zich te doen gelden, zoo krachtig uitien de Romeinen hun nationalen weerszin tegen den indringer, dat Pius IX, ofschoon gijzelaar, méer Koning is te Rome, dan zijn overweldiger. Zelfs de Italiaansche pers is van dien volkswil overtuigd, meermalen reeds heeft zij daarvan onder den naam van reactie gepreveld.

Met zeker vooruitzicht van algeheele achterstelling en van openbare bespotting, ja, op het gevaar af van

en verraderlijken dolksteek 1) boden nog onlangs 30,000 voorname Romeinen hunne naamteekening met vermelding van woon en hoedanigheden aan den Paus, als blijk van verknochtheid.

Nog later heeft zich op een andere wijze de algemeene aspiratie van Italië en van Rome in 't bijzonder, lucht gegeven; zij had tot tolk den markgraaf senator Cavalletti. Een koningszetel van geslagen goud en den titel van *den Grooten* dacht men Pius toe, ten einde het denkbeeld wél te doen uitkomen, dat Pius is de Koning zijner Staten en de Koning zijner eeuw.

Het antwoord van Pius was afwijzend, verhief hem echter nog veel hooger in de algemeene schatting. De gouden troon der Kerk, zoo luidde zijn antwoord, is de geestelijkheid; men besteede liever dat geld tot vrijkoop der jonge levieten, die door eene wet der duisternis en door een ongehoorden dwang, tot den militairen dienst worden gesleept; terwijl de eere naam van *den Grooten* mij beweegt uit te roepen: God alléén is groot; hij is groot door de gunsten, die hij Zijn Stedehouder heeft uitgereikt; groot door den steun, dien Hij aan Zijne Kerk verleent; groot door het oneindig geduld, dat Hij jegens Zijne vijanden oefent; groot door de belooning die Hij Zijnen dienaren bewaart; groot door de strenge rechtvaardigheid, die Hij eenmaal zal uitoefenen in het bestraffen der ongeloovigen en der verstokte vijanden Zijner Kerk.

---

1) De dagbladen melden voortdurend van sluipmoorden; nog drie zijn den 15 Augustus op klaar lichten dag te Rome begaan aan gezeten burgers, omdat ze het Moeder-Godsfeest naar gewoonte plechtig hadden gevierd; toch gaf zich de politie de moeite niet eens de bekende daders op te sporen, laatstaan van ze te achtervolgen.

Behoeft het in herinnering gebracht hoe krachtige sympathie de zaak des Pausen allerwege ontmoet? Ziet gij niet hoe de Katholieke beweging daar oprijst! Nog heeft de Paus geen enkel woord van aanmaning gesproken; zijn toestand was een luide kreet, die over heel de wereld vernomen is! Telt eens, zoo gij kunt, ik zeg niet de verdedigers, maar de duizendtallen van verdedigers, die zich als bedevaarders vereenigen, die zich als Adressanten tot legerscharen vormen, bij hunne vorsten gaan aankloppen en die niet zullen rusten, voor dat hun Paus zijn Rijksgebied terug gegeven, de wettige orde hersteld is.

Denk hier slechts aan het Nederlandsch Adres Z. M. onzen geëerbiedigden Koning door bijna 400,000 onder-teekenaren aangeboden, door nagenoeg de helft der Nederlandsche natie ten volle beaamd.

Wij hebben het oog hier niet op den persoonlijken toestand des Pausen, deze kan niet erbarmelijker zijn. Hiervan zeide Pius zelf nog den 5 Augustus: „Nadat wij van deze Stad, die het hoofd is der geheele Katholieke wereld, beroofd zijn geworden, overgeleverd aan de willekeur van hen, die ons verdrukken.” Dan, ofschoon gevangen, houdt hij stand, en blijft in zijne Stad met een moed en onversaagdheid, waarvan in de geschiedenis noch der koningen noch der Pausen, een ander voorbeeld bestaat.

Wij bedoelen ook niet den toestand der H. Stad, welke in akeligheid en ellende steeds toeneemt.

Doch wij bespreken hier den actuëlen toestand der Pauselijke zaak, hiervan zeggen wij, dat haar zoo algemeene en warme belangstelling te beurt valt.

Die Koning zonder land, zonder leger, zonder schatkist, zonder bondgenooten, afgezonderd en alleen te

midden der politieke wereld, die tegen hem samen smeedt; hij is de eenige onder de vorsten, dien zijne onderdanen met zooveel warmte en zoo krachtig zij slechts vermogen, wenschen gehandhaafd te zien; en die slechts door het geweld en de overmacht, van het snoodst geboefte bijgestaan, feitelijk van zijn gezag en vrijheid, zonder dat zelfs een schijntitel werd voorgewend, is beroofd. Des ondanks heerscht hij, ja, hij heerscht, gelijk zulk een Koning heerschen moet, op de harten der zijnen; allen omstuwen zijn troon, niet om te vragen, tenzij zijn zegen; maar om hem hunne vrijwillige giften te brengen, hem hunne gehechtheid te betuigen, hunne bereidvaardigheid tot alles aan te bieden.

Maar wat toeven wij langer met van de groote belangstelling der wereld in de zaak des Pausen te gewagen; wij hebben immers de Piusfeesten van 16 en 21 Juni jl. slechts in herinnering te brengen, toen heel de wereld in éene feestviering herschapen, de deelneming aan de zaak des Pausen in het helderste daglicht heeft gesteld; toen van het aardrijk éen reuzenkoor opsteeg, om de rechten van den Paus-Koning te vermelden, zijn wel verdienden lof te bezingen. Ook zij die aan dat wereldkoor geen werkzaam deel nemen konden, luisterden nogthans met gespannen aandacht en met zekere welwillendheid.

Voorzeker, het lijdt geen tegenspraak, nimmer is er voor eene zaak, welke ook, een zoo openlijke, plechtige en algemeene getuigenis afgelegd, als bij die indrukwekkende feesten, voor de zaak des Pausen. Het meest eendrachtig en daarom krachtigst element der beschaafde wereld heeft toen nadrukkelijk te kennen gegeven, wat zij oordeelen over Pius IX als hoofd

der Kerk, als onafhankelijk vorst der Kerkelijke Staten; welk hunne gevoelens zijn over den statenroof tegen hem gepleegd, en over de volkomene herstelling zijner rechten, die zij allen onvoorwaardelijk terug eischen.

Zoo natuurlijk is het derhalve, dat de Adressanten, die als Katholieke staatsburgers van Nederland voor de Pauselijke zaak zijn opgetreden, elke bijzonderheid, wending of wijziging van haren toestand ten goede of ten kwade, hoopvol of angstvallig gadeslaan. Even gevolglijk is het, dat zij steeds voortgaan met voor diezelfde zaak te strijden, en hun ijver niet laten verflauwen, totdat zij hun gewenscht en onvoorwaardelijk gewild doel zullen hebben bereikt. „Dat protesteeren, zegt men soms, is ijdel, indien er de macht niet bij komt om het te steunen. Dwaalbegrip, zoo vervolgde het edele lid der Nationale Vergadering van Versailles, Belcastel den 22 Julij, 't is eene gewichtige zaak, die bevestiging der gerechtigheid! Het getuigenis door bloed verspreidt meer glans, doch het getuigenis door het woord is somwijlen een dure plicht. Ik voeg hierbij: Misschien komt daar alles op neer; want dat protest is een voortdurend beroep op herstelling in de toekomst.”

Dat hun zoo wel begonnen werk niet zonder vruchten bleef, hebben we reeds meer dan eens aangetoond, en hier en daar te kennen gegeven, dat er niet de geringste reden bestaat, waardoor de kracht van hun Adres in het minst tot heden toe, zou kunnen zijn verzwakt.

Wij twijfelen er dan ook niet aan, of zij zullen, zoolang deze quaestie tot haar ware oplossing niet is gekomen, op gelijke wijze als in het Adres vermeld staat, blijven aanhouden. Hun belangstelling, wij zijn

er zeker van, zal niet enkel voortduren maar steeds klimmen, naarmate de weerstand onzer tegenstrevers sterker wordt. Hoe meer door de bekrompenheid van sommige woordvoerders, die zich staatsmannen wanen, de warzucht in de Pauselijke zaak zich inwikkelt, des te meer zullen de Adressanten het helder licht der Piusfeesten blijven herinneren, ten einde de van elders bewerkte verduistering der Pauselijke zaak hierdoor te doen ophouden, zij zullen er zich op toelekken om in dát licht den waren actuëlen toestand der zaak te aanschouwen, daarin de voorbode, den dageraad zien 1) van den heerlijken dag eener algeheele zegepraal.

Kunnen zij voor het oogenblik verder gaan? Wij laten het aan wijzeren over, dit te beslissen. Maar eene liefde, die maar éens spreekt, is een flauwe liefde.

Sinds de aanbieding van het Adres hebben wij weer vele nieuwe rechtschennissen gezien. Terwijl God den Paus nu een jaar in zijn kerker, als een Daniël in den leeuwenkuil ongehinderd bewaarde, ging het eedgespan onbesuisd voort met ons te grieven en onrecht op onrecht te stapelen.

Mag het goed en oirbaar, mag het noodzakelijk worden geacht, bij herhaling te doen blijken, dat wij niet inslapen na eens bij protest en Adres te hebben gesproken; dat wij ons niet laten afmatten door de ons betoonde onverschilligheid; dat wij ons niet laten afschrikken door brutale miskennis, dat wij ons niet laten misleiden door ijdele woorden?

Wij beslissen hier niet. Hoewel het op onzen weg ligt, hier te vermelden, dat deze vragen door sommigen

---

1) Vgk. Toespraken en Feestrede. bij gelegenheid der Piusfeesten. Rotterdam. G. W. van Belle.

reeds toestemmend zijn beantwoord, toch wagen wij ons niet een algemeen oordeel te uiten.

Zooals het vorig jaar de Zouaven-Broederschap te Rotterdam er vroeg bij was, haar Adres aan den Koning *en corps* op te zenden — reeds den 4 October, terwijl de algemeen Adresbeweging eerst later begon — zoo heeft deze zelfde vereeniging nu wederom den 20 September van hare volharding in dezelfde gevoelens met nieuwen aandrang doen blijken.

Het lijkt, wel is waar, geen twijfel, of de Katholieke bladen zijn in de zaak van Rome de volmaakte tolk van de Katholieken van Nederland. Wanneer die bladen in naam hunner Katholieke lezers dat protest hernieuwen, zijn zij dan niet de ware tolk van hunne Katholieke landgenooten? Wat echter de Zouaven-Broederschap betreft, zij vermocht niet van zich zelve te verkrijgen, den 20 September, onopgemerkt te laten voorbijgaan. Zij hield dien dag te Rotterdam met hare afdeelingen van Delft, Gouda en 's Gravenhage eene plechtige vergadering. De herinnering aan het snood-geweld, het vorig jaar, dienzelfden dag te Rome bedreven, gaf aanleiding tot de volgende motie:

„De Zouaven-Broederschap protesteert op nieuw, en protesteert uit al de kracht van hare Katholieke overtuiging en van hare vurige vaderlandsliefde, tegen de alle Konings- en volksrecht schennende overweldiging en inbezithouding van Rome door de troepen en de regering van Victor Emmanuël, tegen de overrompeling van den zwakkeren Staat door den machtigeren nabuur. De Zouaven-Broederschap refereert bij dezen naar haar protest en Adres, gericht *à qui de droit* onder dagteekening van 4 October jl.”

Als één man stond de geheele vergadering op en

gaf door daverende toejuiching plechtig te kennen, dat zij haar protest en Adres aan Z. M. den Koning wenschte te bekrachtigen en te herhalen. Zij besloot tevens, staande deze zelfde zitting en met gelijke geestdrift, om deze motie en hare plechtige goedkeuring ter kennis van Z. M. den Koning en ter kennis van de ministers van Binnenlandsche en van Buitenlandsche Zaken, namens de bijkans 2000 leden te laten brengen door het bestuur der Zouaven-Broederschap.

Het bestuur nam deze opdracht heuschelijk en gretig aan; het kweet zich van zijnen plicht met trouw en nauwgezetheid; nadat een ander Adres van innige toewijding aan den Paus dien avond opgezonden en door een dankbaar antwoord met den Apostolischen zegen, namens Z. H. was vereerd geworden.

Soortgelijke uitingen schijnen nog elders ontworpen; zij zijn bewijzen te over, dat de belangstelling van Nederland in de zaak des Pausen het niet bij woorden laat, maar door daden zich wil doen gelden.

§ 2. *De mede-verantwoordelijkheid der Staten voor de Pauselijke zaak is officiëel door Piëmont en de kabinetten van Europa erkend. Dit wederzijdsch contract betreft op den voorgrond de quaestie der wereldlijke macht, en het verliest zijn kracht niet door kuiperij noch door de wederrechtelijke inlijving van Rome.*

Heeft de Pauselijke zaak voor eerste eigenschap, dat zij eene internationale quaestie, d. i. eene zaak van algemeen belang der volken daarstelt, dan volgt hier ook uit dat de natiën of de Staten die de natiën

vertegenwoordigen, solidair gehouden zijn haar gunstigen afloop te behartigen, eene gewenschte oplossing te bevorderen.

Aldus volgt niet alleen uit den aard der zaak, maar aldus is zij ook tot heden beschouwd en behandeld, tot zelfs door hare vijanden.

Al heeft de Tweede Kamer van Florence de *waarborgenwet* voor haar eerste gedeelte, hetwelk de vrijheid van den Paus persoonlijk regelen d. i. vernietigen moet, op het onverwachtst goedgekeurd, en al wordt het ook bevestigd, dat zij tevens heeft beslist, dat om deze wet in werking te stellen, het goedkeurend oordeel der Europesche Staten niet moet afgewacht; al heeft Victor Emmanuël Rome zelfs in bezit genomen; toch houdt de zaak van den onttroonden en gevangen Paus niet op, in dezelfde mate eene internationale aangelegenheid te zijn, als te voren; toch is zij geen haarbreed hare oplossing genaderd. Veeleer moet integendeel hare *onoplosbaarheid* daardoor te sterker in het oog springen en de onderlinge *solidariteit* der verschillende regeringen te vreeselijker drukken.

Was het enkel ter misleiding of was het de aard der zaak, welke Visconti Venosta aandreef? Zoo veel is zeker: hij heeft als hoofd der Buitenlandsche zaken, plechtig en met allen ernst, in zijne *memorie* van 20 Augustus '70 aan de hoven van Europa, hen allen aansprakelijk gesteld voor al de verrichtingen, die het Piëmonteesch goevernement in de waarborgenwet tegen den Paus en het Katholicisme ging ondernemen; hij heeft in dat stuk den zin en de kracht der gemeenschappelijke verantwoordelijkheid nadrukkelijk uiteengezet. Nu moge het beding der Tweede Kamer, dat de goedkeuring der goevernementen op

deze wetsvoordracht of niet, of niet verder zou worden gevraagd, het ijdel en bedriegelijk vertoon der wet Lanza doen blijken; den plicht en de aanspraak dier regeringen om zich in dezen te laten gelden, dát, haar door Italië gewaarborgd recht voor den grond werpen, vermocht het niet. De medeplichtigheid in het staatsonrecht, indien ze zwijgen, is door de sociaal-revolutionaire daad der Florentijnsche Kamerleden in niets gewijzigd; of staat het wellicht den revolutiemannen vrij, met elke regering den draak te steken?

„De bepalingen”, zoo luidde het officiële stuk, ten blijvend bewijs in al de diplomatieke archieven van Europa neêrgelegd, „de bepalingen, die de Pauselijke vrijheid regelen, zijn *een wederzijdsch contract, un contract bilateral*, en het onderwerp van een verdrag met de Mogendheden, wier onderdanen ook Katholieken tellen.”

Er bestaan derhalve rechten — slechts over rechten toch kan een tweezijdig verdrag gesloten — en die erkende rechten behooren den Katholieken, en zij stellen hunne betrekking dáár tot den Paus.

Zij, die hiervoor moeten optreden en aansprakelijk worden verklaard, zijn de vorsten; deze zijn de verdedigers, de Katholieken zijn de dragers derzelfde rechten.

Italië strekt zijn pleit tegenover den Paus uit tot de overige Staten, en werpt eene algeheele verantwoordelijkheid op elk hunner, als zijnde de medecontracteerende partij. Het erkent de interventie als mogelijk, als noodzakelijk; het vraagt ze, vordert ze des noods, ten einde zijne vermeende aanspraken op *het eigendom, de soevereiniteit en de onafhankelijkheid van het Katholicisme* in veiligheid te stellen.

Stond het den verschillende Staten vrij, op deze

memorie niets te antwoorden? Was dan hun zwijgen niet reeds eene aanneming van het voorgesteld verdrag?

In ieder geval laat deze ontgonnen onderhandeling de *solidariteit*, welke uit de algemeene beginselen der internationale rechten voortspuit, ongerept: neen, zij heeft ze naauwer omschreven, nadrukkelijk uiteengezet; en, wordt ze nu door den voorsteller zelven van het verdrag vermetel over boord geworpen, is zij een dringende beweegreden te meer, welke de Staten ter inmenging en krachtdadige tegenwerking van het staats-onrecht moet aansporen.

Welke beschikking namen de regeringen, als mede-contracteerende partij ingeroepen? Wilden ze niet in eenig vergelijk treden, of hebben ze den voorslag ingestemd? Wat onzen Staat betreft, blijft het voor rekening van den heer Roest van Limburg te antwoorden, of hij enkel zijne persoonlijke meening in het openbaar aan Bertinatti te kennen gaf, of dat hij als openbaar persoon is opgetreden, toen hij, van Venosta's stuk bewust, in October '70 een goedkeurend oordeel over Piëmont's strooptochten allerontijdigst heeft uitgebracht. Dat hij in 't laatste geval voorzeker zich zelven en Nederland meteen, doch tegen alle rechten in, medeplichtig in den statenroof maakt, valt niet te loochenen.

Doch de regeringen zelven, hebben ze de verantwoordelijkheid voor alles, dat de waarborgwet mocht bevatten, aangenomen? Het bescheid, door Von Beust gegeven, klinkt toestemmend. Wij hebben slechts zijn officieel antwoord in 't *Blaauwe Boek* in herinnering te brengen. „De inbezitname van Rome heeft de Romeinsche quaestie niet opgelost. Deze zaak houdt *al de*

Staten van Europa in zorgwekkende afwachting, daar de rechten der soevereiniteit van den heiligen Vader, *les droits de souveraineté du S. Père*, onder internationaal opzicht moeten worden vastgesteld.

„Dit vraagstuk moet nog geregeld; en als men eenmaal zoover is gekomen, zal het Oostenrijksch-Hongaarsch goevernement zijn zedelijk, maar gewichtig aandeel aan de discussiën nemen, zooals het aan dit goevernement in hooge mate is toegewezen én om het gewicht zijner woorden, én om zijne verhoudingen tot de Kerk.”

Wij staan derhalve tot dusverre nog niet voor een voldongen feit; wèl is het schreeuwend onrecht in wording en op weg naar zijne voltooiing, maar het kan dien niet afleggen zonder de medewerking en den steun der goevernementen, dit wordt door den kanselier, die verzekert ééns van oordeel te zijn met alle overige Staten, zonder aarzelen aangenomen.

De *solidariteit*, uit den aard der zaak duidelijk, kan niet nadrukkelijker worden erkend, niet officiëler bevestigd.

Wij willen het aannemen, weinig had Italië, des ondanks, van de diplomatie te vreezen; maar zeer veel duchtte het van de pressie, door de Katholieken daarop uitgeoefend; intusschen erkent het voor heel de wereld en aan de Hoven in 't bijzonder, dat zijn vermeend recht, door schroomelijke gewelddaden vast in oefening gebracht, mank gaat en niet volledig is, vóór het de medewerking dier Hoven zal hebben verworven. Laat het de grootste onzinnigheid zijn en eene gelegaliseerde huichelarij, zulk eene bekentenis af te leggen, niettemin zijn de gevolgen, die wij er uit afleiden, ontegensprekelijk; niettemin blijft de quaestie in haar zelve

met hare eigenschappen van *solidariteit* en *onoplosbaarheid* onveranderd.

In hier voege stonden de zaken geschapen, toen te Parijs de revolutie den Pruisisch-Franschen oorlog op de hielen volgde. Zij brengt op ééns in den toestand der Pauselijke zaak eene zoo volkomene verandering, dat de wet der waarborgen te Florence niet meer in aanmerking komt, en het plan van daaraan de kracht te geven van een internationaal traktaat, voor den grond ligt geworpen. De Sub-Alpijnsche regering acht de poging om door de wet Lanza het publiek te misleiden, niet langer noodig; zij acht de nietige en immer bedriegelijke kracht en waarde dier internationale overeenkomst onnut geworden. De wet wordt met gezwinden pas aangenomen, en op afspraken met de regeringen behoeft niet meer gelet.

Al gunnen ons eigen bekentenis en officiële bescheiden heden nog niet een helderen blik in al de bijzonderheden, welke het paleis Pitti en het Hôtel-de-Ville in verbinding stelden; luid sprekende teekenen zijn er voorhanden, welke de waarde van dien plotselingen en beteekenisvollen ommekeer der Italiaansche politiek in zijne oorzaken leeren onderscheppen.

De socialistische republiek heeft de bloedvaan in de hoogte gestoken en meteen is het sein tot handelen aan Italië gegeven. Al verbeurt het ook al de sympathie der liberalistische ministeriën, het moet voorwaarts; al moet het ook zijn woord, aan de andere Staten verpand, daardoor schandelijk verbreken en met elk geordend goevernement den spot drijven, dat hindert niet. Italië is genoodzaakt de roode republiek te believen en te dienen.

Het Florentijnsch goevernement wordt gedwongen, die afschuwelijke republiek te steunen, wil het niet

zelf onmiddellijk het onderste boven gesmeten worden. Zijn bestaan en zijne toekomst hangen geheel en al af van hetgene in Frankrijk gaat gebeuren; krijgt de communistische republiek dáár voor een tijd de overhand, dan wordt Italië genoodzaakt, de campagne mede te maken; zegeviert daarentegen de partij der orde bij de Franschen, dan kunnen de Italianen, die zich meester hebben gemaakt van Rome, hoe eer hoe beter zorgen, dat ze weer naar huis gaan; want de Franschen zullen in dat geval niet dulden, dat de revolutie nog langer te Rome den baas speelt.

De reden van alles is deze. Dezelfde revolutie, welke te Parijs en te Lyon is losgebarsten tegen het kapitaal, d. i. tegen het eigendomsrecht, diezelfde revolutie bedient zich van de Sub-Alpijnsche regeringsmannen, om te Rome voor dezelfde verwoestende anti-maatschappelijke beginselen, doch op den voorgrond tegen den H. Godsdienst te woeden, die alleen in staat is, het Communisme te weêrstaan.

De van kerkplundering levende regering te Turijn kan of mag haar zusterschap niet loochenen met de *commune* van Parijs, welke het geld der bankiers nog maar komt afdwingen; zij moet alle vertoogen weg nemen en voorkomen, welke, nu niet meer de Katholieke wereld of de nog troonende vorsten, maar welke de uiterste revolutionairen van den Mont-Martre en Belleville zouden kunnen inbrengen.

't Is Italië niet meer mogelijk, partij te kiezen voor de orde; het loopt sinds lang in 't gareel der revolutie; het wordt er door gevoerd ook waar het niet wil. Zou het de richting niet opgaan, te Parijs aangewezen, dan zijn zijne dagen geteld. De Internationale revolutie, na de zaken in Frankrijk volgens

hare dolle driften geordend te hebben, komt ongetwijfeld met hetzelfde eedgespan het lang vermolmd troongestoelte van den rooverkoning omverhalen. Nu reeds werd hij door eene harde wet gedwongen, zijne paar millioenen, als bloeddruppelen den landskinderen afgeperst, door de hand van Nigra, die lid is der *Internationale*, op de *Butte* van den Martelaarsberg aan den revolutionairen afgod te komen offeren.

Waren de Europesche goevernementen voornemens zich in de wet-Lanza te steken? Het is meer dan betwijfelbaar; doch uitgemaakt blijkt, dat door dit weefsel van kuiperij en zwakheid de algemeene *solidariteit* niet wordt geschorst, veel minder opgeheven. In waarheid is zij er scherper door afgeteekend en aan Jan en alle man bekend geworden. En nu komt hetzelfde goevernement, dat de verantwoordelijkheid zijner gelegalizeerde huichelarij op hunne schouderen wierp, door zijne daden hun schamper toeduwen. ja, met bittere ironie verwijten: „Op u rust de aansprakelijkheid met al hare vreeselijke gevolgen! Gij zijt medeplichtig aan al hetgene ik tegen den Paus, de Katholieke wereld, de ordelijke maatschappij gebrouwen heb! Vroeger zaagt gij zwijgend toe; nu zijt gij door mij in de zaak gemengd, en hebt zoo rechtstreeks mogelijk aan mijne onderneming meêgewerkt! Zijt gij op het punt van eer nog prikkelbaar, voor schaamrood nog toegankelijk — weet dan, dat ik den spot drijf met elk geordend goevernement!”

Kan echter één goevernement zijn handen wasschen en zich verder van aansprakelijkheid ontheven wanen! Immers neen; integendeel, des te duidelijker blijkt, dat de Romeinsche quaestie en die der maatschappij in het algemeen één en dezelfde is. Ontzettend zal dan

ook de wraak zijn, welke op deze medeplichtigheid onvermijdelijk volgen moet. Geen kracht is in staat de droevige gevolgen der onderlinge solidariteit te weren. Allen, die aansprakelijk zijn voor het te Rome gepleegd onrecht, zullen de treurige gevolgen daarvan ondergaan, medeboetend voor Italië's schuld. Het gaat niet aan, aan Lanza alleen het verwijt te maken. Had-det gij zelf zooveel in u was, de katholieke beweging gesteund, en u tijdig doen gelden!

Laat de quaestie der waarborgen nu gevallen en vervallen zijn, de *solidariteit* houdt niet op. Laat ook Italië die quaestie als dood en begraven aanzien en haastig de lang gerekte discussiën daarover afbreken, de zaak des Pausen verandert daarom niet van aard, maar blijft één en dezelfde.

De eenige verandering in den stand van zaken is deze: de schijn van gewicht, aan die wet gegeven: als wilde men waarlijk handelen naar advies der rege-ringen, heeft plaats gemaakt voor eene verklaarde ver-volging der Kerk; zoodat het tijdvak der waarborgen het laatste is der Romeinsche quaestie. En deze wij-ziging in haar toestand is wel nadrukkelijk en duidelijk bewerkt ten believe der socialistische revolutie; te haren gunste worden de Hoven door Italië achter de bank geschoven; met spottend hoongelach wijst Venosta een Roest van Limburg, een Bismarck, een Von Beust, hun hunne werkeloosheid verwijtend, buiten de diplo-matieke raadzaal en laat hij Garibaldi, om zijne wak-kerheid hoog geroemd, daar met de zijnen binnen komen.

Wie hierin eene opheffing ziet der algemeene aan-sprakelijkheid, moet wel ziende blind zijn; wie hier-mede de Pauselijke zaak voor afgedaan houdt, hoe hij zich bedriegt! Ontwijfelbare voortteekenen tuigen het!

Wel heeft de Piëmontesche Kamer den Romeinschen knoop eigenmachtig doorgehakt, doch in zooverre bewerkte zij een onrustbarenden stap nader tot de oplossing der Europesche maatschappij, helaas! wat voor een oplossing? Langs dien weg rent ons werelddeel naar een volslagen apostatie, maar tegelijk naar eene totale regeringloosheid; het zal afdalen in een peil-loozen afgrond van ellende of moet terugkeeren naar het Rijk van Christus.

Wij leven in een tijd van consequentiën, waarin het woord op de tong en over de lippen komt, en met het woord ook de strijd ontbrandt, maar door welk vuur?

Nauwelijks vindt Italië een gunstig oogenblik in de communistische revolutie of het zegt vaarwel aan de diplomatie, en treedt in de dreigende gelederen, die strijd voeren tegen de maatschappelijke orde!

Mochten wij niet zeggen dat de solidariteit nu scherper afgeteekend, nu pijnlijker drukkend blijkt?

Uit de schrikbarende diepte van verwarring, waarin Frankrijk ligt ter neder geslagen, wenkt Gods vinger den mede-aansprakelijken vorsten toe, zich nog aan te gorden ter verdediging der waarheid en van het recht! Zij worden door de geschiedenis van den dag gewaar-schuwd, hun eigen troon te schragen, en daarom op den voorgrond het recht van den Paus te hand-haven.

Buiten een ieders berekening doch uiterst gelukkig voor Italië is de strijd van Frankrijk tegen de *commune* uitgevallen; het heeft de *commune* onderdrukt, doch daarover niet gezegevierd. De *Internationale* heeft een tijd haar aanslagen geschorst, om middelerwijl in het geheim te woelen en haar vernielingswerk weldra met verdubbelde kracht voort te zetten. In ons vorig

hoofdstuk hebben we dit genoegzaam opgehelderd. De Sub-Alpijnsche regering heeft dien rampzaligen toestand benuttigd met den 2 Juli, Rome als nieuwe hoofdstad oogenschijnlijk ten minste, te betrekken

Zij noodigde de gezanten der Mogendheden uit, aan dien zegetocht der revolutie deel te nemen, ten einde door dit feit, de medeplichtigheid hunner Hoven te bekrachtigen. Daar dit plan, bij de meesten mislukt, bij sommigen echter is geslaagd, ontstaat de gewichtvolle vraag: wat van deze zaak te oordeelen? Straks komen we op dien 2 Juli opzettelijk terug; hier zij het voldoende te zeggen, dat de medeplichtigheid door deze gebeurtenis niet heeft opgehouden, doch er veeleer door bevestigd werd. En dit behoeft geen bewijs; de geringste verklaring is toereikend.

Met meer recht toch had zich de Commune te Parijs geïnstalleerd, dan Victor Emmanuël op het Quirinaal. Zijne commune heeft zich zonder eenigen titel te Rome het gezag aangematigt en onteigent er even als te Parijs naar welgevallen eens ieders huis; doch zij wordt er niet tegengewerkt, maar begunstigd.

Wil iemand nu de diplomatie te Rome de Internationale der koningen noemen, het zij zoo; doch dan moet hij met ons instemmen, dat de Internationale der koningen veel gevaarlijker en ergerlijker is, dan die der werklieden, en wij besluiten daar verder uit, dat beider uiteinde op zelfvernietiging noodzakelijk neerkomt.

Of door deze gebeurtenis de Pauselijke quaestie hare oplossing naderde, en niet veeleer er meer door ingewikkeld werd, ook dit zij het onderwerp der volgende paragraaf.

§ 3. *De intrede van Victor Emmanuël te Rome is de bekrooning der revolutie. De medeplichtigheid der Staten werd er scherper door afgeteekend en de onoplosbaarheid der Romeinsche quaestie in het helderste daglicht geplaatst.*

De groote misdaad der 19e eeuw is dan voltrokken. Victor Emmanuël heeft de hoofdstad van *zijn* Italië te Rome gevestigd en daarmede zijn werk van roof en heiligschennis voltooid.

Wel verre van hier te staan voor een voldongen feit, zien we in deze *reconstructie* van Italië niets anders dan het toppunt eener reeks van gruwelen, dan de laatste bekrooning eener heiligschennige hinderlaag, die den wereldlijken troon van den Paus aanrandt en terzelfder tijd de beginselen omverwerpt, waarop al de andere troonen noodzakelijk steunen moeten.

Door deze daad heeft de rooverkoning in het openbaar, den Paus als vorst der Kerkelijke Staten vervallen verklaard, nadat hij zich van die Staten door de hatefulijkste aller rooverijen had meester gemaakt.

Toeval of regeringloosheid, zoo gaf zijn minister voor, mocht het Romeinsche vraagstuk niet oplossen; daarom, zoo vervolgt de huichelaar, hebben wij, niet-tegenstaande de September-conventie dit verbod 1) ons daarmede belast. Wij moesten dat plan verhaasten; evenwel hebben wij het in dier voege weten uit te voeren, dat de onafhankelijkheid van den Paus en de

---

1) Wel heeft Sénard, die als gezant der republiek van 4 September, te Florence figureerde, op last van Jules Favre aan Victor Emmanuël geschreven, om hem met de in-bezit-name van Rome geluk te wenschen.

Ook wordt in dien brief gezegd, dat „sinds de revolutie van

verlangens der Katholieke wereld eenerzijds, overeengebracht kunnen worden met de bekende nationale aspiratiën van Italië anderzijds.

Wie treden hier op het tooneel en op welke wijze is dit berucht feit daargesteld?

De Pruisische Keizer moge bij den intocht in Parijs het zonderling schouwspel hebben opgeleverd van een keizer, die binnentrekt en niet binnentrekt; wat is dat vreemde bij de stille wijze, waarop Rome werd bezet, bij de huivering, die den Piëmonteschen koning overvalt, als hij, gelijk een dief in den nacht de H. Stad even bezoekt, gebruik makend van een watersnood, die enkele wijken teistert! Hij is bang

4 September, de conventie van 15 September feitelijk *virtuellement* ophield te bestaan." Echter volgt hierop onmiddellijk: „Uwe Majesteit heeft het oogmerk willen begrijpen en waardeeren, hetwelk alléén de officiële verbreking *dénonciation* van een tractaat heeft verhinderd, hetgene van weerzijde niets meer beteekende.”

Zulke beschikkingen mogen, om den vorm, voor het openbaar recht niets geen kracht hebben en wel vooral niet omdat de gemelde conventie het recht van derdens betreft; zij kunnen alleen dienen om de medeplichtigheid dier regering te bewijzen en voor de Fransche natie een nieuwe prikkel zijn ter handhaving harer oude traditiën in de verdediging van den Paus.

Wat aan dit schrijven van 25 Sept. '70 ontbreekt, wordt aangevuld door eene nota van den Italiaanschen gezant bij de Fransche regering, aan zijn minister te Florence, gedagteekend uit Parijs 22 Dec. (?) '70.

Nigra vermeldt daarin dezelfde gevoelens van Jules Favre nopens de Romeinsche quaestie die Italië, zegt hij, op bekende wijze heeft doorgehakt „zonder de oplossing der politieke en geestelijke quaestiën vooruit te loopen.” Deze bijgevolg blijven onbeslist; daarop moet nog teruggekomen worden. Zoo wordt dus het *waarborgen-stelsel* op nieuw ingeroepen, en de *medeverantwoordelijkheid*, door Venosta's nota het eerst erkend, blijft voortduren.

en de vrees heeft hem verlamd. Na meermalen aangezocht te zijn en beloofd te hebben om te Rome te resideeren, stelde hij dien onzinnigen stap dan op dezen, dan op dien grond wederom uit. Hij verscheen eindelijk in den morgen om vóór den avond wederom te vertrekken, na een enkel regerings-stuk in Rome te hebben geteekend. Het was dan toch eenige bevestiging der geweldenarij, reeds den vorigen 20 September met verkrachting van alle rechten bedreven.

Wederom draalde hij, wederom werd hij aangezocht, en eindelijk, den 2 Julij, zou hij plechtstatig Rome binnentrekken; deze intrede zou hij door het bijzijn van de verschillende gezanten opluisteren en door eene glinsterende feestelijkheid op het Quirinaal besluiten.

Hij kwam dan ook met zijn 1) *nomadischen* troon; door het laagste schuim en een tal van galeiboeven omstuwd, zag hij op het Quirinaal even rond en voor dat het nacht werd, was hij wederom verdwenen.

Victor Emmanuël is angstvallig van geweten genoeg om zich voor zijn omgeving door onbeslistheid bespottelijk te maken; hij heeft vrijen wil genoeg om

---

1) De September-Conventie verplichtte Victor Emmanuël zijn troon te verplaatsen van Turijn naar Florence; de revolutie dwong hem vandaar wederom naar Rome te vertrekken; ook hier werd zijn zwervende troon slechts ter loops opgeslagen en weer afgebroken, zoodat hij op dit oogenblik nergens gevestigd is. De kisten die het troongestoelte inhielden, hadden bij hun aankomst te Rome tot merk: *Fragile, breekbare waar*; niet weinig moeten zelfs de partijgenooten op dit woord hebben gezinspeeld en door allerlei geestigheden de wrakheid hebben te kennen gegeven van het Italiaansch koningrijk, dat slechts als brug moet dienen tot de sociale republiek en dan als afbraak weggeruimd.

voor zijn daden aansprakelijk en dus zondig te zijn; hij is zwak van karakter genoeg om als een onnoozele misbruikt te worden, doch tevens bezit hij kracht genoeg om euvel daden te bedrijven; hij heeft geloof genoeg om voor zijne heiligschennissen te sidderen, hij stamt van zulk een geslacht, dat hij door zijne schanddadens eene edele afkomst bezoedelt. Zulk een moest dan te Rome heerschen, den groote Pius in de schaduw stellen!

Ofschoon tot heden niet éen der Italiaansche ministers, behalve Visconti Venosta, te Rome zich bevindt en Victor Emmanuël op nieuw schijnt verklaard te hebben, dat hij voor den dood van Pius IX, de zetelplaats van zijn Rijk in de H. Stad voor goed niet zal vestigen, en ofschoon de gezanten der Mogendheden bij het Pauselijk Hof als te voren zijn geaccrediteerd, is de gebeurtenis van 2 Julij een feit van het hoogste gewicht en van een veelzijdige, echter niet altijd even heldere beteekenis.

Onder de vorsten van Europa heeft niet éen zich verzet, noch tegen de geweldenarij van 20 September, noch tegen hare bekrachtiging op 2 Julij. Hoe zijn de tijden in het laatste twintigtal jaren veranderd! Nog in '48 beijverden zich al de gekroonde hoofden van Europa om den Paus in zijn rechtmatig erfdeel te herstellen. Dan, helaas! heden schijnen zij zich te beijveren om de revolutie, met de koningskroon gesierd, tegenover den Paus, die het recht vertegenwoordigt, bij te vallen, haar zelfs hunne hulde te brengen. Op dien grond is naar het oordeel ook der minst Pausgezinden, „deze gebeurtenis zoo gewichtig en zoo zwaar beladen met allerlei consequentiën, dat zelfs de Pruisisch-Fransche oorlog voor het oog van den denker daarbij wegzinkt.”

Wel hebben Frankrijk, Oostenrijk, Beieren, België, Engeland, den rooverkoning op zijnen tocht naar Rome niet vergezeld, en schijnen zij dus de *Waarborgen* nog altijd voor een internationale zaak te beschouwen, evenwel hebben ook deze Hoven niet geprotesteerd. Dit algemeen stilzwijgen staat gelijk met een stilzwijgend berusten. De koningen, door deze lijdelijke houding aan te nemen, schijnen als basis van het openbaar recht van Europa voor de toekomst te erkennen: het voldongen feit, d. i. het gezag van het brutaal geweld. Doch in dit geval is hier aan geen oplossing der Romeinse quaestie te denken, maar aan eene algeheele ontbinding der maatschappij.

Dit besluit lijdt bij ons geen twijfel; gewaagden wij zoeven van eene niet onder elk opzicht zekere betekenis, aan dit jongste feit der revolutie verbonden, dan hadden we het oog, niet op de hoofdzaak maar op bijkomende omstandigheden, welke nog opheldering behoeven. Waarom bijvoorbeeld zijn de gezanten van Florence telkens genoodzaakt den minister van Buitenlandsche zaken te Rome te gaan spreken, waar hij toch geen *dossiers* ter raadpleging, zelfs niet eens een *répertoire* der stukken bij zich heeft? Beoogt men hiermede slechts tijd te winnen, de publieke opinie aan dien toestand te gewennen, doch vooral de actie der Katholieken hangend te houden? Wat hiervan zij, blijkt later; voor het oogenblik hebben we slechts het gebeurde na te gaan.

Men heeft gezegd: de daad der vorsten bij die gelegenheid was eene bloote plichtpleging; hebben enkele hunner gezanten Victor Emmanuël vergezeld, daarom hechten zij aan zijn daden hunne goedkeuring en zegel niet; en inderdaad het Belgisch gouvernement had,

naar het schijnt, zijn gezant de voorwaarde gesteld: wordt uw bijwonen der intrede voor een deelneming opgenomen, zult gij u daarvan onthouden. Die gezant ontbrak dan ook werkelijk bij de revolutionaire feestviering; zijne afwezigheid is ons derhalve een reden te meer, om als regel te stellen, dat, waar gelijksoortige beperking niet was voorgeschreven, de bijwoning der feestelijkheid met eene goedkeuring gelijk stond.

Al aanstonds heeft de *Unità Cattolica* dit zelfde oordeel geveld. Waarom door woordenspel, zegde dit Turijnsch dagblad, de zaken verduisterd? De beperking welke men in bespiegeling aan de daden dier zaakgelastigden geeft, wordt door het feit gelogenstraft en verliest in de werkelijkheid al haar kracht. Verbeeldt u, om dit in te zien, de Mogendheden hadden in April jl. naast hun zaakgelastigden te Versailles bij de Nationale Vergadering, als het ordelijk gezag des Rijks, ook een gezant gesteld bij het *Comité du Salut public* te Parijs, zoude dit niet voor een deelneming aan de Commune zijn gehouden?

Welke andere beteekenis kan aan het medewerken of het vergezellen der gezanten gegeven worden? Zijn zij wellicht met Victor Emmanuël naar Rome getrokken gelijk de politiebeambte een roover begeleidt? Gingen ze mede uit inschikkelijkheid en toegeeflijkheid, of door inwilliging en met goedkeuring der officiële handeling des konings? Hebben ze tegelijk eenig protest neergelegd tegen de usurpatie?

Men zegge niet: de éene gezant behoort bij den Paus en de andere bij den koning, die zich van Florence naar Rome verplaatst? Het gold hier immers niet eene verplaatsing, maar eene vestiging als koning in het Rijksgebied en in de hoofdstad des Pausen. Het gold

hier de tenuitvoerlegging van het berucht decreet: *Rome, hoofdstad van Italië.*

Toen Keizer Wilhelm zijn hoofdkwartier te Versailles gevestigd had, en de vrede nog niet was geteekend; zoude Frankrijk het toen geduld, zoude België het gewild hebben, dat de Mogendheden én te Bordeaux én te Versailles een ambassadeur onderhielden? In ons geval echter heeft deze dubbele vertegenwoordiging nog wel plaats in dezelfde stad! Deze onheuschheid, onbillijkheid, laten we het woord gebruiken, deze brutaliteit moest dan ook den edelaardigen Pius weder-varen!

Hebben de vorsten eenig tegenwicht gesteld, dat opweegt tegen de hoffelijkheid aan Victor Emmanuël betoond? Wat deden zij vóór den Paus? Wat ten gunste van een Staat, die voor allen noodzakelijk is? Hebben zij ten minsten geprotesteerd tegen het feit van 20 September? Neen; zwijg dan ook nu, en wil niet langer het feestmaal van 2 Julij anders dan als eene goedkeuring beschouwen. Het geldt hier beginselen, die niet door eenige gedwongen verklaringen, maar alleen door ze ridderlijk voorop te zetten, in veiligheid worden bewaard. Wanneer het op de vervulling eener plicht aankomt, dan is voorzichtigheid niet anders dan lafheid.

Het soort der overige feestelingen en de gedragingen der talrijke dischgenooten waren in die mate verlagend, dat de held van het feest er niets dan schande bij inoogste. Wij laten echter dit punt even als meer andere ter zijde, wijl onze bedoeling slechts was eenige opheldering voor de toekomst te bereiden.

Zal men later twee gezanten te Rome onderhouden? Dit toch heeft zijn eigenaardige moeilijkheid en schijnt

een onhoudbare tegenstrijdigheid. Mocht die van het Vaticaan terug geroepen worden, dan gewis kan de erkenning van den statenroof niet duidelijker zijn. Nog onmogelijker is het, zich een persoon te denken, die de rol vervult van alléén de twee ambassades waar te nemen.

Laten we voor de waarheid maar openlijk uitkomen: Europa keurt het feit van 20 September goed en neemt het voor zijn rekening; het heeft hierdoor de revolutie overal gewettigd; en wel eene revolutie, die het zaad der Internationale in haren schoot draagt en op alle wijzen koestert.

Het is nu zooverre, dat niemand met het revolutionnaire Italië durft te breken. Thiers verklaarde dit in de zitting der Nationale Vergadering van 22 Julij. Wanneer Europa, zegde hij, tegenover Italië de houding aanneemt, die gij allen kent, dan kan ik of mag ik niet anders te werk gaan dan Europa. — Wanhopig klonk deze kreet voor het katholieke Frankrijk, dat, wil het niet gelijk Polen verbrokkeld of vernietigd worden, zich edelmoedig verklaren moet voor den Paus. — Men belooft, zoo vervolgde Thiers de onafhankelijkheid van den Paus; de toekomst echter zal leeren of die onafhankelijkheid wezenlijk een feit is, dat aan het Katholiek Europa vertrouwen kan inboezemen. Middelerwijl zullen alle Katholieke Mogendheden hun streven daarheen richten, dat deze belofte zal blijken eene waarheid te zijn.

Wij vragen het: moet er nog aan getwijfeld worden of Europa medeplichtig is, en of de quaestie opgelost heeten mag?

Helaas! ook Nederland bevond zich aan Balthassar's feestmaal! Men riep ons indertijd toe, als antwoord

op het Adres: Nederland moet neutraal blijven, dat wilde zeggen, niets doen vóór den Paus; en nu zoude het goedkeuren, wat tégen den Paus geschiedt?!

Voor ons, evenals voor België, is het onloochenbaar, wat de baron d'Anethan ten opzichte der goedkeuring van Italië in '61 heeft gezegd: „De erkenning van het koninkrijk Italië is tegenstrijdig met de Nederlandsche belangen en weinig overeenstemmend met de Nederlandsche Grondwet. Die erkenning stelt bloot aan een ontzettend gevaar; zij geeft vat van door Europa te worden beschouwd als de goedkeuring eener politiek, die, werd ze ten opzichte van Nederland toegepast, onze nationaliteit en onze onafhankelijkheid stellig zou vernietigen.”

Slechts éene aanmerking gingen we stilzwijgend voorbij; zij steunt op eene meening in Julij jl. door de *Monde* geuit. Dit hooggeacht blad was toen van gedachte, dat een gewapende interventie tegenover 15,000 moordenaars en verraders — Zanetti's verslag over het schuim den 20 September binnengestroomd luidt verschrikkelijk — gereed den Paus als gijzelaar te doden, ongeraadzaam en onmogelijk was. Dit gevaar is de eenige grond welke den stap der diplomatie eenigszins verklaren, doch niet rechtvaardigen kan; daar ze in ieder geval vroeger hadden moeten handelen. Wij evenwel deelen het gevoelen van de *Monde* niet volkomen en gelooven, dat de Italiaansche Staat inwendig krachtig genoeg is tegen de openbare onruststokers, met wie zijn regeringsmannen het veeleer geheel eens zijn. Dreigde het gemeld gevaar, dan kwam het niet zoo zeer van de democratisch erkende of openbare revolutionairen, maar wel van de geheime revolutionairen, die in Italië het roer van den Staat in handen hebben, het

gepeupel als middel gebruiken en zeer waarschijnlijk gaarne zien zouden dat de Paus Rome ten minste verliet. De noodlottige stap der gezanten was dus niet om Italië tot de verdediging van den persoon des Pausen behulpzaam te zijn, hij was een medeplichtige gedienschtigheid aan een Staat bewezen, die, onwillig tot het goede niet de geringste hoffelijkheid verdient.

Wie dan meent, dat door al de daden tot heden verricht, de Pauselijke quaestie in eenigen zin, ook maar oogenschijnlijk is opgelost, hoe hij zich bedriegt! Zij is thans, na zoo veel rechtsverkrachting veel meer ingewikkeld dan ooit. Maar is zij langs den ingeslagen weg der revolutie ooit op te lossen?

Waar we onze blikken ook heen wenden, overal ontmoeten we de meest sprekende bewijzen der *onoplosbaarheid*, hetzij we den aard der zaak, hetzij we het ambt of den persoon des Pausen en de gemoederen der Katholieken, hetzij we den politieken toestand van Europa nagaan, alles roept ons toe: langs de ingeslagen wegen komt men nimmer ter oplossing der Pauselijke quaestie, doch onvermijdelijk tot slooping der maatschappelijke orde!

En redenering én geschiedenis bewijzen, dat voor het bestaan der Kerk de Eenheid een noodzakelijke voorwaarde is; tot deze Eenheid is de Paus als hoofd niet minder streng een vereischte, zijne opperhoofdigheid wederom vordert de onafhankelijkheid en die onafhankelijkheid kan niet anders zijn dan de soevereiniteit. Derhalve kan men, met die noodzakelijke soevereiniteit te ontnemen, de alom gevestigde Kerk in haar rechten wel te kort te doen, doch het pleit op *afdoende* en dus op *voldoende* wijze te eindigen, dat is volstrekt

onmogelijk. Ook volgt uit onze redenering dat deze tijdelijke macht des Pausen niet is eene inwendige of locale quaestie van Italië, maar eene wereldquaestie, welke door de beproefde en alleszins onrechtvaardige middelen niet kan worden opgelost.

De *onoplosbaarheid* blijkt al evenzeer uit den aard der zaak van de zijde des Pausen. Immers van welke onafhankelijkheid kan er in het waarborgenstelsel sprake zijn? Niet van inwendige onafhankelijkheid, die hetzelfde is als de natuur-vrijheid, den Paus gelijk elk mensch eigen. Noch kan de onafhankelijkheid van zijn geestelijk gezag worden bedoeld, hetwelk uitsluitend steunt op het woord Gods, en heden levendiger en nadrukkelijker dan ooit, door al de Katholieken der wereld wordt aangenomen en beaamd.

De onafhankelijkheid derhalve, welke men zich voorstelt te regelen zonder de politieke soevereiniteit, is niets anders dan de uitwendige onafhankelijkheid, of m. a. w. de niterlijke beoefening der Pauselijke voorrechten. Hierin nu moet de Paus kunnen handelen als Stedehouder van Christus, aan niemand rekenplichtig van zijne daden, tenzij aan Hem, Wiens plaats hij bekleedt. Geniet hij de volheid dezer onafhankelijkheid niet, dan wordt hij een slaaf in zijne heiligste bediedingen; dan wordt aan het wezen van zijn gezag, en aan de rechten der 200 millioen Katholieken te kort gedaan, en wel op de meest hoonende wijze.

Is dit wel duidelijk? Welke vertoogen worden deswege door de publieke opinie zoo al in 't midden gebracht?

Naar het oordeel der Katholieken van alle landen, in eenstemmigheid met de bisschoppen en den Paus, kan het hoofd der Kerk deze noodzakelijke vrijheid

heden niet genieten, of hij moet ook de politieke onafhankelijkheid in vollen zin d. i. de soevereiniteit bezitten.

Wat de tegenstrevers betreft, of de verdedigers van het waarborgenstelsel, zij op dit punt, splitsen zich in twee afdeelingen; de eene, en zij is de trouwlooste, geeft voor, den Paus een volledige onafhankelijkheid te laten in zijn geestelijk bestier, met bijvoeging eener *personale soevereiniteit*, waaronder zij dan niets verstaan tenzij de uiterlijke soevereine eerbewijzingen. De andere afdeeling, en zij is de stoutste, komt er rond voor uit, dat zij buiten de geestelijke onafhankelijkheid, zelfs niet eene soevereiniteit *bij naam* den Paus wil, overlaten.

Noch in het eene, noch in het andere stelsel kan met eenige mogelijkheid, eene geruststellende waarborg aan de Kerk gegeven worden.

Het stelsel der eerste afdeeling zal of kan nimmer ingang vinden om de eenvoudige reden, dat zij een *waarachtig recht* in een eenvoudig en *afhankelijk voorrecht*, in eene willekeurige en onbestendige gunst willen veranderen; de Paus ware een bevoorrecht burger maar niet een *Soverein*. De soevereiniteit wordt immers niet door eerbewijzingen daargesteld, maar door gebruikmaking van het recht, om oppermachtig eene maatschappij, een volk te besturen; de eerbewijzingen zijn slechts een natuurlijk gevolg 1) der soevereiniteit.

Dat zulke politieke onafhankelijkheid van den persoon des Pausen eene onmogelijkheid is, en onvermijdelijk tot allerlei botsingen geleidt, blijkt voortdurend door de ondervinding. Wat Pius IX bijvoorbeeld, door zijn

---

1) Wij verwijzen voor verdere uitbreiding dezer gedachte naar de artikels der *Civiltà* en van *De Tijd*, 28 Jan. '71.

beroemde Encyclick van 1 November '70, in Italië zelve doemt, dat wil de Staat van Italië doen blijven en handhaven.

De schijn-soevereiniteit welke men in deze veronderstelling den Paus laten wil, is geene soevereiniteit, maar eene bespottelijkheid; daarom zijn de verdedigers van het andere stelsel rondborstiger te noemen.

Wat nu dit tweede stelsel betreft, zijne onmogelijkheid moet wel voor een ieder duidelijk zijn, daar zulk eene scheiding tusschen Kerk en Staat, gelijk zij voorstellen, ons op eens terugvoert naar de tijden van Constantijn den Grooten, met dit onderscheid echter, dat de vervolging toen een einde nam, nu een begin; of liever zij voeren ons in de dagen van Nero; ook toen bestond diezelfde scheiding, maar tevens dezelfde oppositie en strijd, die heden onvermijdelijk aanstaande is.

Hoe meer gij nadenkt, hoe duidelijker het u worden zal, dat hier geen middelweg bestaat, of Koning of Martelaar. Wat? Zelfs de Zeitung, het officieuze blad van Bismarck, het Adres der Katholieken van Duitschland besprekende, getuigde in April jl.: „Ook ons gevoelen is, dat de Paus noch kan noch mag zijn de onderdaan van een ander soeverein.”

De reden om aldus te oordeelen valt in het oog. Hoe toch stelt men zich de verhouding, de sociale verhouding voor tusschen het hoofd der Katholieke geloovigen en de politieke hoofden, d. i. de vorsten der Katholieke onderdanen? Dat hier gemeenschappelijke onderhandelingen dikwijls noodzakelijk, van de zijde der vorsten altijd wenschelijk en voordeelig zijn, valt niet te betwijfelen en is gemakkelijk te bewijzen. Hoe nu moet de Paus in al zulke gevallen te werk gaan? Moet hij niet zeggen: gij zult mij op een troon zien

of gij zult mij in het geheel niet zien? Men onderhandelt immers slechts met gelijken? Aan iemand, die minder is, geeft men zijne bevelen; aan iemand, die hooger staat in waardigheid, biedt men zijne hulde en onderwerping. Nu de revolutie deze zoo noodzakelijke, en voor alle landen zoo heilvolle, sociale verhouding heeft verbroken, moeten de vorsten den Paus eene behoorlijke plaats aanbieden, van waar hij met hen onderhandelen kan, zonder aan zijne waardigheid te kort te doen, of de Paus kan niet meer in het openbaar verschijnen, tenzij om op te treden voor het bedreigend zwaard der vervolgers. Tot uitersten overgaan en geweld gebruiken, dit veroorlooft hij zich niet.

Trekt de Paus — en dit is hetgene zijn vinnigste vijanden in hunne doldriftigheid wenschen — van het openbaar tooneel zich terug en keert hij weer naar eene catacombe; dan verdwijnt ook — wij hebben het vroeger reeds aangetoond — dan verdwijnt meteen alle maatschappelijk gezag en orde; die catacombe zal zich tot een afgrond openscheuren en alles verzwelgen.

Hoe meent men, zal de Paus persoonlijk, of Pius IX of een van zijn opvolgers, bij dit alles te moede zijn? Wat den Paus betreft, niet één beginsel zal hij prijs geven, zelfs deswege niet eens in vergelijk treden. Geen menschelijke macht is in staat, hem te doen handelen tegen zijn geweten. Het is gemakkelijk, hem alles te ontnemen; hij kan niet beschikken over legermachten of oorlogstuig; en al moest hij dan den kelk der smarten, nu reeds meermalen tot overloopens toe gevuld, wederom tot den bodem ledigen, en, zoo zwaar beproefd, al weenend sterven — zijnen plicht verzaken zal hij nimmer.

Eene andere vraag rijst nu op, misschien in zich minder zakelijk, doch voor onze vijanden voorzeker, is zij meer ernstig, in hun oog is zij de gewichtigste. Zou de quaestie van de zijde der Katholieken minder onoplosbaar kunnen schijnen? Of de Katholieken onwrikbaar staan; geen toenadering, geen toegeven, van welken aard ook? Zij weten het; dat alles is olie, gestort in den gloed der revolutionnaire verbolgenheid. De handschoen is hun het eerst toegeworpen; welnu, zij nemen dien op, en zullen niet rusten voor zij den heiligen strijd gewonnen hebben. Zij zullen inachtneming der wet weten te paren, met een onvermoeid pogen naar hun recht, immer dicht aaneengesloten en met het middelpunt der Katholieke eenheid verbonden, immer opziende naar hun zichtbaar opperhoofd, maar nooit of nimmer zelfs geen haarbreed wijkend voor de slagen, geen tittel toegevend van hun recht!

Zulk vaandel voert ten langen leste noodzakelijk tot de zegepraal.

Zouden wij met den actuëlen toestand der Pauselijke zaak, zoo als die thans is, mettertijd vrede kunnen vinden? Zullen wij, die het slachtoffer er van zijn, ooit zwijgen? Wij, de beroofden, ooit in het feit berusten? Zouden de vrijwilligers, die uit alle landen naar Rome zijn getogen, om daar hun leven te wagen, zoude al ons volk, dat hen daar heen zond, ooit in de verste verte kunnen beamen, wat zij toen bestreden en waarvoor zij nog heden strijden willen?

Altijd en onveranderlijk blijft aller wensch: mocht er een aanvoerder opstaan, die alle krijgers om zich schaart en uittrekt ter bevrijding van den Paus! Is er dan geen Charlemagne om den Lombardijer uit Rome te jagen! Zoo lang wij tot de daad dier zuivere, in

Frankrijk en elders en overal zoo vurig gewenschte rechtsverdediging niet kunnen overgaan, zal het eenparig gebed ons wapen wezen. Wij leven in de vaste overtuiging, dat, mocht ook de aanvoerder uitblijven, er dan toch voorzeker nog Engelen zijn, die den Itali-aanschen Heliodorus uit den tempel zullen drijven!

Neen, duizendmaal neen, onmogelijk kan Rome de hoofdstad zijn der Christenheid en tevens van het revolutionnaire Italië, de stad des oproers en van den Godsdienst. Hoe! Een Mazzini zelf heeft het in December jl. aan de clubs erkend: „Nu heeft men te Rome een ongerijmd dualisme, eene monsterachtige tweeheid daargesteld; het lichaam van Italië, de uitwendige toestand, hangt den koning aan; de ziel van Italië, het ware volk, behoort den Paus.” Wij voegen hierbij: ook het Rijksgebied, den Paus behoorend, zal onder zijn bestier terugkeeren, want voor het bestaan en voor het welzijn der maatschappij is het noodzakelijk; geen andere oplossing van het wereldpleit is er mogelijk.

Inderdaad uit den aard der zaak, onder politiek opzicht beschouwd, volgt dezelfde *onoplosbaarheid* met verrassende duidelijkheid. De Romeinsche quaestie is het brandpunt der politiek, omdat ze het middelpunt is der beginselen. Men moet met blindheid geslagen zijn, om niet te zien, dat met den val der wereldlijke macht van den Paus, de zedelijke wereld reeds heftig is geschokt en weldra volstrektelijk het onderste boven keert. Bij het verdwijnen der Pauselijke soevereiniteit zou er in 't midden der wereldmaatschappij eene leegte ontstaan, ja, een afgrond zou er gevormd worden, die hen allen bedreigt, allen gewis verzwelgen zal, die hem groeven of toelieten, dat hij gegraven werd.

Daar het hier een zoo gewichtig punt betreft, willen wij liever onze vijanden tot onze lezers doen spreken. Dat met den val der wereldlijke macht van den Paus, de val der overige vorsten samenhangt, dat dus de Pauselijke quaestie op die wijze onoplosbaar moet heeten, stemt het meest verspreid blad der *demagogie* in Frankrijk volmondig toe en geeft van hare uitspraak eene dagheldere verklaring, volgenderwijze.

De Siècle, de ons zoo vijandige Siècle, zegde onlangs: De Katholieke pers, gevoelt zich gegriefd, en zij toont zich verwonderd over de verblindheid der vorsten, die maar niet bemerken, dat hunne tronen geruggesteund worden door dien van den Paus, dat hun gezag geschraagd wordt door dat van Petrus, en dat zij met den Pauselijke troon te laten omverhalen, het uur verhaasten, waarop de troon, dien zij zelf bekleeden, op zijne beurt daveren en kantelen zal.

Zij, die aldus oordeelen — en dit is van Katholieke zijde algemeen — zeggen volkomen de waarheid, en wij zullen ons wel wachten van ze tegen te spreken.

Doch hoe komt het, — wij vragen dit ernstig op onze beurt — hoe zeer zijn die schrijvers zelve verblind en waarom merken zij niet op, dat het laatste oogenblik nadert, waarin de volken, der voogdijschap ontwassen, de leiding hunner lotgevallen zelve in handen gaan nemen?

Het is dus eene noodzakelijkheid, dat de Paus-Koning valle, ten einde al de andere koningen op hunne beurt van den troon gestooten worden. Het statenstelsel van Europa heeft zijn tijd gehad; het monarchaal systeem moet noodzakelijk ophouden te bestaan; onder de kleuren der republiek moet daarvoor in de plaats een nieuw politiek leven, zonder koningen verrijzen.

Verwondert u na dit alles derhalve niet, indien de apostaat zich ongestraft van Rome meester maakt, en de aanslag tegen de macht van den Paus-Koning voltrokken is, te midden der onverschilligheid en koelheid der diplomatie! — Aldus het Parijsche dagblad.

Zoo is het dan niet de vooringenomenheid der Katholieken, die de onoplosbaarheid wenscht en ze daarom voorspelt; neen, zij volgt uit de aard der hedendaagsche maatschappij en steunt op gronden, door ons nu reeds herhaaldelijk aangegeven. De partij, die door revolutionaire middelen de Pauselijke quaestie wil oplossen, erkent het openlijk en verdedigt het ook.

Wat nu te besluiten van die uitlatingen, zoo als zij ten onzent niet zelden worden gehoord? Hoe dwaas iemand over zoo bekende zaken kan oordeelen, indien hij de beginselen van recht niet onverbiddelijk tot richtsnoer neemt! Wellicht heeft het zijn nut, dit in éen, in professor Quack, op te merken. Den statenroof van Italië — dat voor ons nationaliteitsgevoel zoo grievend antecedent — opzettelijk besprekend, noemt hij dien „een groot staatkundig werk!” Zegt niet de Siècle: *'t groot ontbindingswerk?*

Die heer Quack is in zijn dagblad-artikelen der N. R. al even ongelukkig als in de politieke gezichtspunten, door hem dikwijls in de *Gids* blootgelegd, maar door de uitkomsten niet zelden gelogenstraft. Zou ZEd. dat zelfde oordeel durven uiten, indien ons Vaderland op gelijke wijze door geweld werd bemachtigd?

Hij zegt daar verder, dat „de inwoners van Rome zelve zulks wenschen;” doch heel anders al wederom uitte zich de briefschrijver der *Nazione*, die omstreeks half Mei te lezen gaf, dat Rome is eene cosmopolitische

stad en wel het allerminst van alle steden eene Italiaansche stad mag genoemd worden. De Romeinen, zegt dit Italiaanschgezind dagblad, dulden niet, dat 40,000 vreemdelingen hen komen overheerschen en uitzuigen.

Wie nu zou dichter bij de waarheid zijn, wien moet meer vertrouwen geschonken, der *Nazione* die den reëlen toestand van nabij beschouwt, of den Utrechtschen professor, als hij, rijk in phantasie, zich uit zwevende bespiegelingen ideën scheidt, die met de werkelijkheid in strijd zijn?

Nu wij de onoplosbaarheid der quaestie getoond en de medeplichtigheid der Staten hebben doen gevoelen, nu wij de steeds klimmende belangstelling der Katholieke wereld in herinnering hebben gebracht, durven wij niet eene voorzegging wagen, maar wel eene vraag doen:

Wint de zaak van Pius ook buiten de Katholieke wereld in sympathie? Al wie de tranen van den zoon niet wraakt, gestort bij het lijk eener moeder, hem door gewelddadigheid ontrukkt, mag den rouw van de kinderen der Kerk niet misbillijken; maar hij zal medeweenen bij de wonden, haar geslagen, en eindigen met de herstelling en den herbloei harer rechten te bespoedigen.

En al het volk, d. i. het ware volk, dat de wetten onderhoudt en het Vaderland steunt, zal de vierschaar spannen.

Wie is daar rechter in dat wereldgericht? De *Godsdienst* van den Hemel afgedaald, door Christus gevestigd, aan Zijn Stedehouder toevertrouwd!

Wie zijn de mederechters? Ter rechterzijde is de *Rechtvaardigheid* gezeten, ter linker staat de *Eer*.

Welke wet wordt ingeroepen, naar welke het vonnis

moet geveld? De wet Gods, verdeeld in 10 geboden.

Hoe luidt de uitspraak? Met schande overladen, door onrecht bezoedeld en aan vergrijp tegen God en Godsdienst schuldig, zij en blijve de revolutiegeest nu vooraltoos gevonnisd! De oplossing der wereldquaestie, door hem voorgesteld, was slooping der wereld; onze oplossing is algeheele herstelling!

Overwinnaar zijner smart, zal de Paus wederom oprijzen en zijne onafhankelijke soevereiniteit tot vrede, beschaving, ontwikkeling, waren vooruitgang en algemeen welzijn, als immer te voren, weer uitoefenen!

Indien wij den actüelen toestand der Pauselijke zaak, indien we de schandtooneelen te Rome wel begrijpen, dan klinkt ons daarin het bekend en heerlijk loflied der geschiedenis 1) te gemoet:

De Bouwheer Romulus zijn' naem gaf aen de veste

Van ROME, welx gezagh op twee paer wijzen draeft,
Door Koningsdom, door 't volck, en 's volcks gemeene beste,
Door Keizer en door Paus, van Konstantijn begaeft.

Des weerelts Hoofstadt wert de Monarchy beschooren;

Zoo heerschtze in Julius en Jesus erfgebiedt;
Het kruis drongh door, daer zwaert noch standaert in kon booren.
Sint Petrus myter wyckt voor Cezars lauwer niet,
Hoe d'afgront brulde, om zich aen Kristus stoel te wreecken,
Noch hoort men, uit Godts stoel, hier Godts oraekel spreecken.

1) Vondel. *Rome*, Imperium sine fine dedi. v. L. VI. blz. 105. Ik heb aan die stad een heerschappij zonder einde gegeven. (Aen. I. 279). De geschiedenis van dat gezag loopt onder vier verschillende regeringsvormen, t. w. de koninklijke, de volks-, de keizerlijke en de Pauselijke. Want Constantijn de Groote heeft den Paus met de souvereine heerschappij over Rome begiftigd. Oneindig verder strekt het geestelijk gezag van Petrus' opvolger zich uit; en hoe fel ook bestookt, blijft hij de tolk van Gods bevelen, de rechter in Zijn Rijk op aarde.

XI.

HET RIJK VAN CHRISTUS.

a. *De val van den Paus is een aanslag tegen het Rijk van Christus.*

Het geding door Piëmont tegen den Paus gevoerd onder medeweten, wij zouden haast zeggen, onder medeplichtigheid van Europa, is niet een afzonderlijk op zich zelf staand feit; wie zoo iets denkt is het spoor geheel bijster en kent zijn tijd niet.

Wij hebben het meermalen getoond; de revolutie voert krijg niet enkel tegen de tijdelijke macht van den Paus, maar veeleer tegen zijne geestelijke macht, tegen de Kerk, tegen alle geloof, tegen elke ordelijke maatschappij. Ook de medestanders der revolutionnaire regering van Turijn zijn niet een afzonderlijk geheel, maar een gedeelte van het alom verspreid leger der boozen, hetgene door de loge aangeworven, in de geheime genootschappen tot den strijd gevormd, door de reeds bewerkte revolutiën daarin geoefend wordt.

Thans gaan we verder en houden staande, dat het kwaad nog veel verder reikt.

De omverwerping van den Paus-Koning, met de aanslagen tegen het hoofd der Kerk verbonden, de feitelijke val, met een woord, van het Pausdom is een gevolg van een algeheelen toestand; 't is een aandrang van den maatschappelijken stand van zaken in ons werelddeel. Onder dit sociaal opzicht alleen kan de Romeinsche quaestie juist gevat worden, daarvan is de Paus het hoogwaardig slachtoffer. Wij zien zelfs in zijn Hoog-Priester-

schap titels van aanspraak, waarom het passend is, dat *hij* juist van zulk een algemeenen toestand het offer wordt.

De ontweldiging van het Pausdom is een misdrijf, waarvoor geen naam te vinden is; zij werd voltrokken met een ongehoord cynisme, gemengd met de walgendste verraderij; doch merkt wel op, dat zij niet is het resultaat eener voorbijgaande gewelddadigheid, noch het toevallig uitwerksel eener naijverige politiek. Er komt hier meer dan een gewoone misdaad, meer dan een openbare ramp in het spel; er heeft plaats een onheilvolle nawerking, de gevolgtrekking eener maatschappelijke, nu reeds eene eeuw oude euveldaad, waaraan gantsch Europa zich heeft medeplichtig gemaakt, waarvoor de openbare opinie zich steeds inschikkelijk en toegevend toonde en die rechtstreeks aantast *het sociaal Rijk van onzen Heer Jesus Christus op aarde*.

De onbeschofte hand van den Piëmonteschen koning is niet anders, dan het werktuig der revolutionnaire goddeloosheid en de revolutionnaire goddeloosheid is eene zonde van afkomst, eene erfzonde, die het hart zelve der moderne maatschappijen heeft bedorven.

O neen, het is niet de vrucht eener toevallige omstandigheid, 't is niet een toeval, dat het Pauselijk Koningschap terzelfder ure is omvergeworpen, waarop de Europesche maatschappij ligt te zieltoegen.

De verwoesting van den Godsdienst en de omverwerping der maatschappij komen voort uit dezelfde oorzaken. Eene en dezelfde reactie kan beide herstellen en zij komt hierop neêr: de herstelling van het maatschappelijk Rijk onzes Heeren Jesus Christus op aarde.

b. *Geen hoop op terugkeer der maatschappelijke orde,
tenzij door de herstelling van Christus' Rijk
op aarde.*

De toestand van den Paus, maar niet minder die der maatschappij schijnt hopeloos. De meest verblinde aanbidders van den stoffelijken vooruitgang — die de eenige roem is der hedendaagsche maatschappij — hebben het ten langen leste met ons erkend, dat de maatschappij ziek is, dat de moderne beschaving heden een uiterste poging doorworstelt, dat de gebeurtenissen dezer dagen eene bloedige logenstraffing opleveren als uitkomsten hunner trotsche theoriën; terwijl de toekomst die ons verbeidt, nog treuriger en akeliger aangrijnst dan de oogenblikkelijke rampslagen.

Nog kort geleden stelde men vertrouwen in sommige redmiddelen: de politieke vrijheid, de bloei der algemeene welvaart, de volksverlichting door een algemeen verspreid onderwijs zouden wel alles redden. En ziet, onder onze oogen verscheuren en verslinden elkander de beschaafde en de verlichtste volken, op een onmeedoogende wijze. Door een broedermoordenden krijg werden honderdduizenden weggemaaid, voor dat ze den tijd hadden om zich te bezinnen. Een politie-stelsel met zijn ontelbare vertakkingen zoo hoog geroemd, werd te schande gemaakt; een geslepene politiek tot eigen ondergang gekeerd. Een plebiscit door millioenen geuit, bleek nietig en eene zeepbel gelijk; het loste zich op in een vernederende anarchie.

Ziet, de volksklassen, juist naar de mate hunner ontwikkeling en de geringheid van hun geloof, roepen, schreeuwen met geweld om eene spoedige slooping van

al hetgeen er bestaat, en willen dat de maatschappij tot op haar grondvesten worde geslecht.

In het beschaafd en geletterd Europa staat niet één recht overeind; niet één beginsel is er ongeschonden gebleven en alom wordt het ruw geweld ingeroepen om over alle zaken te beslissen. De wijzen dezer eeuw hadden hoogdravend en met veel ophef de redmiddelen aangekondigd, maar gaven slechts óf schijnmiddelen, d. i. bedeksels van het kwaad, óf een gif, nog verderfelijker dan de kwaal zelve.

Van al de redmiddelen, die kunnen uitgedacht, is slechts één het ware: de herstelling van het Godsrijk in de harten en in de maatschappijen.

„Zoekt eerst het Rijk Gods en zijne gerechtigheid en al het overige zal u toegeworpen worden.” Klinkt dit woord in 't oor der hedendaagsche maatschappij wat hard en vreemd en als te kerkelijk? Welnu, veel nadrukkelijker taal spreekt haar het *socialisme* toe; dit gaat thands, met geheel ander doel, nog veel rechter op den man af.

Juichend over het socialistisch feest, dat den 20 September jl. te Rome, onder het voorzitterschap van Garibaldi moest gevierd, en ook, ofschoon zonder hem, toch met goedkeuring der regering, dien dag gehouden is, richt zich de *Liberté* van Brussel, tot de liberale partij. Het socialistisch dagblad, daagt de mannen van het liberalisme uit: „Wat vermoogt gij tegen de Internationale? Zult gij den werklieden den hemel beloven, dit geloof verwerpt gij; zult gij hun de gelijkheid op aarde voorspiegelen zooals de Internationale, dit wilt gij niet! Spreekt gij nog van 't groote redmiddel, van uw onderwijs? Komaan, opent het oog, ziet gij dan niet, dat de best onderrichte, ook de

ijverigste leden der *Internationale* zijn? Er is geen middelweg; het volk laat zich door den Godsdienst geleiden of het vordert zijn (vermeende) rechten. *Ou catholique ou international, tel sera le peuple*, het volk behoort den Godsdienst, het Katholicisme, of het geeft zich aan de *Internationale* over."

Zoo dus luidt de taal der goddeloozen, zoo de uitspraak van den Godsdienst. De eerste is bijtend, de tweede zalvend en overredend!

De moderne wereld heeft slechts te kiezen: óf vergaan, óf oprechtelijk en ongeveinsd tot God wederkeeren!

De zonde der tegenwoordige tijden bestaat in zich onder alle opzichten van God los te maken. Nimmer heeft er een geslacht openlijker dan heden elk verdrag met den Hemel verbroken. Nimmer heeft de mensch baldadiger, verwatener tot God gezegd: „Verwijder U! . . . . Wij willen van de kennis uwer wegen niet meer weten. Wij zullen U uit onze wetten verbannen, uit onze steden, tot zelfs uit de gedachten van het toekomstig geslacht. Wij zullen de gantsche maatschappij bouwen en vestigen op de ontkenning van Uw Naam."

„Een ijzingwekkende stem klonk te midden van het schuldige Europa: „*Laat ons begaan*"! Zullen wij dan eeuwig moeten beven voor de stem der priesters en van hen het onderricht aannemen, dat hun wel zal believeen, ons te geven? Immer in alles acht slaan op Uwe wetten; plichten aannemen van de Kerk; steeds in vreeze leven voor Uwe verbolgenheid! Neen, verwijder U van ons en laat ons vrij begaan!

„Wij zullen over U niet meer spreken tot onze kinderen; het is hunne zaak, zijn ze eenmaal mannen geworden, te beslissen óf Gij bestaat, wát Gij zijt en wat Gij van hen te vorderen hebt. Al wat er bestaat,

mishaagt ons, omdat er Uw naam op is gegriffeld. Wij willen alles verwoesten en het geheel weer opbouwen zonder U. Ga heen uit onze wetten en beraadslagingen, ga heen uit onze scholen en wetenschappelijke kringen, uit onze academiën; ga heen uit onze huizen! Wij zullen wel alléén weten te handelen, de rede is ons genoeg . . . . . Laat ons begaan!”

„Hoe heeft God die gruwelijke razernij, die dolle woede gestraft? Hij deed het, zooals Hij het licht schiep, met een enkel woord. Hij heeft gezegd: Bega! en de politieke wereld stortte neer.”

Toen de graaf de Maistre deze woorden neerschreef: had hij de puinhoopen onder het oog der Fransche monarchie. En sedert dien tijd is niet één der Staten — de Pauselijke alleen uitgezonderd — loyaal naar God weergekeerd, maar gantsch Europa holde op dien zelfden weg voort, welke onvermijdelijk ten afgrond voert. Al de volken wierpen om het zeerst de Christelijke beginselen weg, zich onder revolutionaire ingeving vervormend. Naarmate men de Godsdienstige steunsels der menschelijke maatschappij zag wegvallen, juichte men de veroveringen toe van den modernen geest; men was er fier op, te leven in de eeuw van vooruitgang!

Men moedigde elkanderen aan om te verwoesten, men juichte elkander toe om de opgehoopte puinhoopen.

Het laatste Christelijk Koningschap, het verhevenste, het der wereld noodzakelijkste, viel eindelijk in onze dagen door een heiligschennigen aanslag; en het officiële Europa, waarvan dat Koningschap de hoogste waarborg was, zag het zonder leedgevoel of wroeging neerstorten, eerder gevoelloos en verstomd dan spijtig. Neen, verwondert u niet meer, dat gij den Paus-Koning in zijne ontwijde hoofdstad gevangen ziet; die

laatste aanslag is het noodlottig gevolg van een heele eeuw van apostatie.

Of Europa heden de wrange vruchten plukt zijner overtredingen tegen God? Het heeft de beginselen van den Godsdienst ter zijde gesteld en meteen ziet het alle banden van gezag — dat de kracht der Staten uitmaakt omdat het de gewetens richt — los gelaten; alle kracht der wetten heeft opgehouden, de volken zijn onregeerbaar geworden.

Eene breidelooze zinnelijkheid is de drijfveer van hun doen en laten, stoffelijk zinsgenot het doel van al hun streven. De menigte door vermaken verweekelijkt heeft den ouden eerbied, den geest van inspanning en offervaardigheid verloren. De hoofdleiders der natiën lieten het verheven gevoel van plicht verkwijnen; zij zelf zijn besluiteloos, bijna twijfelaars geworden en verre van het kwaad te bestrijden, maakten ze er een middel van om te heerschen.

Verblind en bedorven, hebben ze de klove verwijd, den afgrond nog dieper gegraven, die de wereld van het Christendom scheidt; zij hebben de wet gesecculariseerd, den Staat, het onderwijs, het gezin; zij waanden het geheim te hebben gevonden, om zich zelve te vereeuwigen, omdat zij den naam van den levenden God verbannen hadden uit hunne wrakke samenstellingen!

Daarom zijn heden alle troonen ondermijnd; allen schudden op hunne grondvesten; alle gezag wordt betwist, alle rechten ontkend, aller have en goed, met het recht van eigendom zelve, bedreigd en geloochend. De moreele Godsdienstbanden toonden de uitspattingen niet meer der onzinnigste dwaalbegrippen; nu gaat ook elk regelmatig maatschappelijk bestaan verloren; het lost zich eindelijk op in een dierlijk materialisme.

De wereld gevoelt den bangen indruk dier sociale zonden; als een enkeling aan een snoode misdaad schuldig, zoo wordt de wereld heden door eene donkere, doffe vreeze gejaagd; de knaging van het openbaar geweten laat haar geen rust. Mocht zij tot helder bewustzijn harer misslagen geraken en door een oprechte schuldbekentenis tot inkeer komen!

Zij keert en wentelt zich als een ijende zieke; ziet uit naar alle kanten om redding of verzachting; dan alles is vruchteloos. Al de middelen, die zij aanwendt tot verlichting, maken haar kwellingen ondragelijker, haar angsten drukkender, haar toestand hopeloozer.

Welke eeuw zag meer puinhoopen en verwoestingen, welke tijd meer ellende? Welk geslacht was armer aan waarheid, bespottelijker in zijne dwalingen? Wanneer ooit was de wereld zoo verdeeld op alles, zoo onzeker wegens de toekomst, zoo verscheurd door binnenlandsche partijschappen?

Voorzeker! Vrede is aller hartewensch; vrede is de kreet van alle gewetens! Doch het zinrijk woord van den diepen Thomas van Aquinen: *Pax est tranquillitas ordinis, vrede is de gerustheid der orde*, wordt in den wind geslagen. Vruchteloos zoekt gij den vrede, zoo niet de orde is hersteld! En wie kan deze verhelpen? Niet de moderne maatschappij met haren overvloed, weelde, plezieren, schatten, voorspoed, vooruitgang, kapitalen, politie, nijverheid! Dat alles is slechts uiterlijke schijn eener vermolmde maatschappij, die van de oude wereld nog overblijft; met dat alles gaat zij onder onze oogen ten gronde, als een lichaam dat in stof vergaat. De levensgeest is van haar heengetrokken, zij heeft verloren hetgeen de Rijken hecht maakt: *de beginselen en de zeden*.

Europa verdubbele of verzevenvoudige zijn leger van zeven milioen manschappen; ook dan nog, van zedelijke kracht verstoken, vermag het niets tegen het leger, dat het liberalisme der negentiende eeuw ons heeft geschonken en dat zich *Internationale* noemt.

- c. *Wie vermag dat sociaal Rijk van Christus te herstellen, wie het uit te breiden? Zij die het uitmaken, de Christenen.*

Is dan de toekomst zonder hoop en volstrekt ten ondergang gedoemd? Antwoord. Neen: want zoowel voor de vervallen volkeren als voor de krachtelooze, en verstokte zielen, blijft er eene Goddelijke hulp en een beginsel van opstanding in Hem, Dien het Evangelie verkondigt als den weg, de waarheid en het leven; Hij is het blijvend levensbeginsel der natiën.

In het Evangelie is overvloedig licht voorhanden en in zijn zedeleer kracht genoeg om de wereld te herscheppen. Zij zijn in staat alle vraagstukken op te lossen; maar dat licht en die kracht moeten dan overgaan in het leven en der individuën en der maatschappij.

Welke arm is echter sterk genoeg om dat wonder te wrochten? Wie zal een twijfelziek geslacht, door vermaken ontzenuwd en in het slijk verzonken, edelaardige overtuiging instorten, met den moed om tot God terug te keeren?

De actie der goevernementen? Maar zij zijn medeplichtig aan al onze jammeren. Zij juist hebben medegewerkt aan ons zedelijk verval.

Zullen het congressen en tractaten doen? Dat zijn dingen, die slechts één dag leven en den grond der

zaken niet durven te peilen, doch ook niet bij machte zijn tot den bodem door te dringen.

De kracht van wapenen? Deze hebben geen ingang tot de harten en zijn slechts in staat de eindoplossing te verdagen.

Moeten wij dan van den Hemel een Verlosser of een wonder verwachten? Helaas, zulk eene wonderbare tusschenkomst hebben wij niet verdiend; daarop mogen wij niet rekenen.

Wat rest ons dan om het aanschijn der aarde te veranderen? Twee zaken, die haar geheel en al kunnen hernieuwen; de genade Gods en de individuële medewerking van elk Christen.

Waarlijk, wat noch oproer, noch geweld, noch voldoening of verzadiging der begeerlijkheid, noch geschriften der wijzen, noch de onophoudelijke invloed van redevoeringen en dagbladartikelen ooit zullen bewerken: de zedelijke en maatschappelijke wedergeboorte der wereld — dát kan de heldhaftige deugd der Christenen ondernemen en bewerkstelligen.

Niet op één dag, noch door wettelijke verordeningen staan de volken van de zonde op, om tot God terug te keeren; de zedelijke hervorming der individuën en der gezinnen is een eerst vereischte, hierop volgt die der maatschappij.

Dat dit Rijk der waarheid zich versterke in onze begrippen, zonder eenig verdrag met de valsheid of de gehalveerde waarheid te dulden. Zijne beginselen moeten vervolgens overgaan in het leven en zich door beoefening blijkbaar maken. Geen twijfel of een gezin met den Christengeest bezielde, werpt door zijn voorbeeld licht van zich af en deelt levenssappen mede aan een uitgeputte en dorre omgeving. Wie aldus is ge-

stemd, vreeze niet al zijn invloed te doen gelden en zich te mengen in den openbaren strijd! 't Kan toch niet een voorrecht des twijfels zijn, van zich alléén te doen hooren, noch kan der dwaling zulke aanspraak zijn voorbehouden. Houdt U verzekerd dat het recht van uwe zijde is en niet minder de getalsterkte; en het kan niet uitblijven of gij gevoelt uwe kracht verhonderdvoudigd!

Weldra noopt gij de openbare macht uwe vrijheid 1) te eerbiedigen, die zelfs te bevorderen.

Heeft men den Godsdienst zijn algemeenen, zoo heilvollen invloed op de maatschappij ontzegt; en wil de Staat, van God afgeweken, niet meer aan zijn hoogere roeping beantwoorden, dan is het eenigste, naar de bekende uitdrukking van den bisschop Manning, dat ter redding overblijft: *De Paus en het volk*, d. w. z. dát volk, bij wien de slechte pers haar verwoesting nog niet mocht bewerken, het volk dat werkt en bidt, dat Christen is.

Het groot politiek vraagstuk des tijds is niet de Romeinsche maar de sociale quaestie: hoe dat achtbaar volk wegens zijne roeping in te lichten, het te geleiden in het groote werk der maatschappelijke herstelling; zij toch moeten deze restauratie tot een goed einde brengen.

Is het niet zoo? Wat nog in de wereld heden overig blijft tot heil en opstanding, is niet de wet, noch de publieke opinie, noch het zedelijk gevoel der volken;

1) Bilderdijk. Rotsgalmen I. 98.

Wat's Vrijheid? — Onschuld. — En wat's Onschuld? — Smetloos zijn:

In ziel en lichaam vrij van 't ingestort venijn,

Met bloed en merg aan 'tkroost uit de Oudren ingevloten;

Gezuiverd door den Geest uit Hooger kring ontsproten.

Wie andere Vrijheid zoekt, zoekt, op den naam van **VRIJ**,

Slechts strafbren eigenwil, verderf en slaverny.

maar het voorbeeld en het leven der Cristenen. Dáarin zijn de beginselen nog bewaard, die de grondslag van orde uitmaken. Hoe meer uitstralingen van een ijverig en edelmoedig leven der Katholieken rondschitteren, hoe meer het Rijk van Christus zich uitbreidt.

Een groot bisschop van onzen tijd sprak bij de aanvaarding van zijn bisschops-ambt deze merkwaardige woorden :

De maatschappij is als een spiegel, die den geest der particulieren, der huisgezinnen, der steden terugkaatst; heeft Jesus Christus zijne plaats in de harten wederom ingenomen, zal ook de openbare maatschappij niet lang zonder God blijven. Daar de wetten altijd de uitdrukking zijn der gewoonten en zeden, zullen zij, mét de verbetering der zeden, op nieuw Christelijk worden, en hierop volgen de openbare instellingen weldra.

Zoo en niet anders was immer de vaart, welken de uitbreiding nam van datzelfde Rijk. In al de tijdvakken van haar langdurig bestaan heeft de Kerk te midden van strijd en beproeving hare zending hier beneden steeds zegespralend vervuld. Zij is tegen andere stroomen opgevaren, andere barbaarschheden heeft zij teruggedrongen, ander verval en kwalen, die ongeneeslijk schenen hersteld.

Wie niet gelooft dat de noodige kracht ter wedergeboorte der wereld ten volle in het Christendom ligt, en toch den bodemloozen afgrond erkent, waarin de menschelijke maatschappij verzinkt, hij moet wel wauhopen. Wij echter hebben grond te hopen tegen alle hoop. Men denke slechts aan den bloedigen strijd der drie eerste eeuwen van het Christendom en toch hebben onze vaders eindelijk den zegesarm geplukt. Zij overwonnen door het geloof, door de wonderen van verloochening, van liefde

en zelfopoffering. Zij wonnen de beulen, de rechters, de bloeddorstige menigte voor Jesus Christus; die de getuigen waren hunner belijdenis en hunner deugd, werden hunne navolgers. Zoo lieten zij ons die groote voorbeelden, die krachtige wapenen als erfgoed na, en verdienden voor ons de Goddelijke hulp, die aan den goeden wil nimmer geweigerd wordt.

Wie weet niet dat in de stoffelijke natuur, zoowel als op het zedelijk gebied de grootste uitwerkselen door geringe, doch opgestapelde oorzaken worden voortgebracht? Ook aldus heeft God de zaken in de orde der genade ingericht. Het koraal-diertje is luttel en nietig, maar eentweede en een derde van zijn soort voegt zich daarbij; zij hechten zich vast in de peillooze diepte op den bodem van den stillen Oceaan. Ongemerkt vermenigvuldigd stijgen ze op en vormen een breede rots, die door de golven gebeukt, voor geene kracht meer wijkt. De storm zelf herschept haar oppervlakte, door 't opgeworpen schuim, in vruchtbaren grond en laat den wind de noodige zaadkorrels aanbrengeu. Weldra schieten bloemen op en welig struikgewas; een vruchtbaar eiland rijst boven de oppervlakte der zilte baren; het is een Eden gelijk en vast rijker versierd dan de paleizen der vorsten.

Duurzamer nog, en veel spoediger voltooid, is het werk der Christenen, die in ootmoed en vertrouwen aan de nimmer falende genade beantwoorden.

Hoe groot dan onze zwakheid ook zijn moge, slaan we de hand aan het werk om het grootsche Rijk van Jesus Christus te herstellen 1) en eenmaal zullen

---

1) Fransche bladen maakten in Augustus j. melding van *Unions d'ordre, Vereenigingen van orde*, die, zonder afspraak en als van zelve, alom in Frankrijk verrezen; zij steunden op Godsdienstige grondslagen en stelden zich ten doel de maatschappelijke orde

we onze pogingen bekroond zien door de beste uitkomst.

d. *Dat sociaal Rijk van Christus op aarde is niet iets afgetrokken maar een levend organisme. De Kerk.*

De wereld heeft noodig door een nieuwe verrijzenis tot een nieuw leven op te staan. En die nieuwe opstanding kan slechts *in en door* Christus gedacht worden. Hij, die den dood onderging, niet om zich zelve maar voor ons, is ook niet zoozeer om zich zelve maar om ons opgestaan uit het graf. Zijn lijdelijk en sterfelijk lichaam, Zijn persoonlijk lichaam, is door de verrijzenis van lijdelijk en sterfelijk, onlijdelijk en onsterfelijk geworden. Zijn geheimzinnig lichaam hier beneden, moet dien zelfden weg volgen om het onvergankelijk leven te erlangen, het moet bezielde zijn met hetzelfde leven als Hij. Erfgenaam zijner gedachten, voortzetter zijner werken, en deelgenoot aan zijne Goddelijke hoedanigheden, dat geheimzinnig lichaam van Christus heet Zijne Kerk.

De vroegste der voorspellingen over Hem, heeft Hem als beginsel van verrijzenis aangeduid. Eenmaal uit de Gezegende Vrouwe geboren, zou Hij het leger van den Satan overwinnend bekampen, zonde en dood vernietigen, den vrede met God herstellen. Dien strijd begon Hij in persoon, dien zet Hij door de zijnen immer voort.

---

te versterken. Hebben die bladen waarheid gezegd, dan had de regering voorwaar geene redenen om deze vereenigingen tegen te gaan, maar wel om ze als een allergelukkigst verschijnsel aan te merken en te begunstigen.

Zijne Kerk is dus niet enkel een Rijk, dat verwoest niet meer opstaat, noch eene vereeniging van leerlingen, die voor tijd en wijl dezelfde overtuiging koesteren; zij is oneindig meer. Zij heeft het wezenlijk, reëel voorrecht van te deelen in het bovennatuurlijk bestaan van haren Stichter, en van door Hem, naast de zwakheden en ellenden, die de menschelijke ledematen met zich brengen, een Goddelijk element te bezitten, dat nooit bezwijkt, nimmer vergaat, onsterfelijk is, de bronwel blijft van al hare grootheden, de oorzaak van hare zegepralende verrijzenissen.

Door de genade Gods stellen al de Christenen één zedelijk lichaam te zamen, ontvangen één algemeen leven door dezelfde Sacramenten, zijn kinderen van denzelfden God en Vader, erfgenamen van denzelfden Hemel; zij maken één geslacht uit met de profeten, de martelaren en de heiligen.

Door dat beginsel van bovennatuurlijk leven, hetgene van Jesus Christus afdaald, vormen zij met Hem één geheimzinnig lichaam, waarvan Hij het eenig levendmakend Hoofd en wij de ledematen zijn. Deze innige vereeniging kan slechts vergeleken worden bij de nauwste die hier beneden denkbaar is, die van een levend organisme.

Het geheimzinnig lichaam des Verlossers is Zijn deelgenoot, het heeft dezelfde hoedanigheden als Zijn, eerst sterfelijk daarna verheerlijkt lichaam. Zooals het persoonlijk lichaam is afgedaan van het kruis, en in het graf neergelegd . . . . Zoo ondergaat ook de Kerk bij het verloop der tijden dezelfde beproevingen, die echter door eene nimmer missende verheerlijking worden opgevolgd.

De Kerk, de bewaardster Zijner leer is noodzakelijk

de zuil en de grondslag der waarheid, der maatschappelijke zoowel als der Godsdienstige waarheid. En zij bestaat niet enkel in bespiegeling of als iets afgetrokkenens, neen, zij is zichtbaar en schitterend ook.

Waarom dan mistrouwen jegens haar aan den dag gelegd? Waarom niet eens voor goed den moed opgevat, om de waarheid onder de oogen te zien? Waarom niet den heiligen berg beklommen en zich gericht naar het verheven gestoelte, van waar met onvergelykelyk gezag, de lippen van den Hooge-Priester het heilzaam Rijk der waarheid verkondigen?

Terwijl wij dit neerschrijven, stuiten we hier op de vrees, van wellicht sommigen onzer andersdenkende medechristenen te hinderen. Toch lezen zij en gelooven zij met ons: „En Ik beschik U het Rijk, *gelijk* de Vader het Mij heeft beschikt. Dat Gij aan Mijne tafel eet en drinkt in Mijn Rijk en op troonen zit, oordeelende de twaalf stammen van Israël.” Toch moet er te midden der gevallen menschheid eene macht bestaan, welke van den Hemel is afgedaald om hier op aarde alles te herstellen, om ons gevallen geslacht van zijn val op te beuren, het terug te brengen op den weg van zijn waarachtigen vooruitgang en het te geleiden naar zijn hooge bestemming. Deze macht wordt het Christendom genoemd. Het Christendom d. i. Christus zelf, levend en zich ontwikkelend in den loop der eeuwen en tijden, en met Hem en in Hem de menschheid bij Hem ingelijfd, uitbreidend en heiligend.

Vraagt gij nu: waar is die instelling, die het ware Christendom op aarde ongeschonden bewaart en die onsterfelijke kracht, door Hem meegedeeld, steeds behoudt en ontwikkelt ter opstanding der menschelijke maatschappij? Dan duchten wij de zoo verderfelijke

kracht der vooroordeelen te ontmoeten, die het vermag zelfs de fijnste verstanden te verblinden.

Het verwondert ons niets dat enkele mannen, zoo niet terugdeinzen dan toch alle uitvluchten 1) ter hulp roepen, wanneer ze op het punt worden gebracht, om een woord te uiten of een stap te doen, die ter „versterking eener dergelijke magt” als die der Kerk strekken kan. Wel echter zoude het ons verwondering baren, indien deze mannen dáar aanhang vonden, waar ze den meest revolutionairen staten-roof zouden laten begaan — al is ons eigene nationaliteit daarin betrokken — omdat het gepleegd misdrijf onmiddellijk tegen die Kerk gericht schijnt.

Wij kunnen hun voor 't oogenblik hier niets anders zeggen, dan: laat varen voor een tijd alle dergelijke vooroordeelen Uwer onwaardig! Maar komt! Laat mij met U, laten wij te zamen onze blikken werpen naar den kant van Rome, en terwijl ik U op den hoogsten berg-top der geschiedenis en op de verhevenste plaats der aarde, de treffendste figuur aanduid, die zich aan den gezichteinder der levende geschiedenis opdoet, laat mij U de vraag doen: Hebt gij Pius IX gezien? Hebt gij dien doorluchtigen gevangene, dien providentiëlen grijsaard bezocht in het uur, dat hij de volmaakste verpersoonlijking is der zedelijke grootheid, de hoogste vertegenwoordiging van Christus' eigenschappen op aarde? Dit althans hebt gij waargenomen, hoe de wolken, die zich boven het Vaticaan samenpakken, op die gelijken, wier losbarsting Christus over Zijn hoofd heeft toegelaten. Gij hebt daar, te midden dier nevelige omgeving, de

---

1) De Nederlandsche Gedachten van Mr. Groen van Prinsterer, No. 83 van 15 April '71.

zachte en verhevene gelaatstrekken van den Paus-Koning bespeurd; gij hebt aanschouwd hoe hij de majesteit des rampspoeds op het voorhoofd draagt, die echter door eene andere majesteit geëvenaard, ja, overtroffen wordt, door die zijner waardigheid, en schitterendste heldendeugd!

Is het niet waar, dat die onttroonde grijsaard, die heden voor uw oog als het meest aangrijpend schouwtooneel der moreele wereld zich voordoet, dat hij iets aan zich heeft, wat U willens of niet willens krachtig aantrekt, U wegsleept, U boeit, wat aan zijn gezworen vijanden zelve een onweerstaanbare bewondering ontrekt, een onverwinnelijken eerbied afdwingt?

Zoo gewichtige en zielroerende verschijning is onze Paus, dat om U iets aan te toonen, dat hooger staat en u dieper in de ziel grijpt, mij alleen rest U te zeggen: hebt gij het gelaat van Christus aanschouwd? Hebt gij die Goddelijke trekken waargenomen? Niet gelijk die eeuwige type van alles, zich aan de uitverkoornen toont in hun zaligende geestverrukking — hiervoor immers zijn wij thans niet vatbaar — doch enkel en alleen, gelijk wij dat glansrijk aangezicht vermogen te ontwaren in zijn historische glorie, of ook zóo, gelijk wij diezelfde Majesteit bewonderen kunnen in artistische kunstgewrochten, door het genie der grootste meesters daargesteld?

Ook voor U is in dien zin Pius IX een sprekend beeld des Verlossers, ook voor U straalt uit dat menschelijk en tevens Goddelijk gelaat iets aantrekkelijks, iets dat U overmeestert en U een breede toepassing doet begrijpen van het woord: „En Ik, wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal alles tot Mij trekken.”

Wie ziet in ditschouwspel de teekenen niet van Christus’

Rijk, *zoals* de Vader het Hem beschikt heeft! En wie bewondert niet daarin die eigenaardige schoonheid, welke aan het recht en de onschuld, dan vooral worden meegedeeld, als zij miskend en evenals de persoonlijke onschuld zelve, vervolgd worden?

Deze beschouwing zal onze medechristenen tegen elk óf kwalijk óf in het geheel niet begrepen bezwaar wapenen; zij zal hen tot welwillendheid stemmen, en tot eene welwillendheid, die hen vatbaar maakt voor overreding, dat hetgene *ontlegensprekelijk* schoon is, ook waarheid zijn moet.

Zij echter, tot wie onze WENKEN hoofdzakelijk zijn gericht, de Katholieke Adressanten van Nederland, zij die de wereldlijke macht van den Paus, als een onmisbaar vereischte voor de vrijheid van hun geloof, en tegelijk als eene noodzakelijke beveiliging van het zelfbestaan onzer natie, die m. e. w. de onafhankelijkheid van den Paus als noodzakelijk voor zich en als nuttig voor alle andere landgenooten beschouwen, die daarom voor deze soevereiniteit onmiddellijk zijn opgetreden, nog altijd naar hun goed recht in dien zelfden strijd volharden, zonder ze ooit voor eenige andere waarborg, welke ook, te willen verwisselen, zij bevroeden de waarheid onzer beschouwingen van zelve en zullen nu de gegeven wenken weten te waardeeren.

Ofschoon zij den omvang van den wereldstrijd, waarvan zij een werkdadig deel uitmaken, hebben gemeten, en zijne wendingen, die elken dag ingewikkelder worden, niet uit het oog verliezen; toch ten spijt van alles, laten zij zich de hoop op de eindzegepraal niet ontwrikken. Hun vertrouwen is dan ook niet op natuurlijke middelen noch op menselijke berekeningen, maar op een veel hoogeren steun gevestigd.

De verwickelingen zelve van den actuëlen toestand der Pauselijke quaestie, en de rampslagen, die de maatschappij niet ophouden te treffen, zijn hun borg dat een andere uitkomst ophanden is; zij zien in die gebeurtenissen de hand Gods, die straft, doch door de straf de volken ter bekeering uitnoodigt.

Zullen de geleden slagen toereikend zijn, of moet de tuchtroede nog langer gebruikt? Wij weten het niet, maar dit weten wij met volkomen zekerheid, dat naar gelang de individuën, de gezinnen en volken zich van het doodend beginsel van het liberalisme verwijderen, en aan de bronwel van het Christendom de wateren des levens gaan putten, naar diezelfde mate de machtige hand Gods, ter uitbreiding van Christus' Rijk op aarde, een nieuw, jeugdig, leven aan de menschelijke maatschappij zal instorten.

Laten de Katholieke Adressanten van Nederland middelerwijl de handen hangen? Mogen ze werkeloos bij den strijd toezien, dien ommekeer door anderen of van God alléén afwachtend? . . . .

Hetzij ons geoorloofd hier eenige regels af te schrijven, 1) die hun strijdlust en wapenkreet zoo juist weergeven:

Te wapen! Te wapen!
Den helm om de slapen!

Vijandige drommen spuwt de afgrond hervoort.

De draak brak zijn boeien,
Zijn wraak sloeg aan 't loeien,

En dond'rend, als 't stormen van 't grimmige Noord,
Als buld'rende orkanen zoo jagen zijn krijgeren voort.

1) Van een onuitgegeven gedicht onder het motto: I Mach. III: 43, 59. „Laten wij ons neergedrukt volk ophelpen en strijden voor ons volk en ons heiligdom... want het is beter te sterven in den strijd, dan de rampslagen van ons geslacht en van onze heilige plaats te aanschouwen.

Te wapen! Te wapen!
 Den helm om de slapen!
 Het schild voor de borst en het zwaard in de vuist.
 Het hart in den hemel,
 Met 't oog op 't gewemel,
 Dat ieder belagend de vlakten doorkruist,
 De onteering ten troon heft en de onschuld versmaadt en verguist.

Te wapen! Te wapen!
 Den helm om de slapen!
 Ten strijde, Gij Ridder van Jesus banier!
 Het wapperen der vane
 Geleidt u ter bane
 Door 't stormen der benden, door 't hevigste vier,
 Geen vreeze, noch lafheid ontroove U de zege-laurier!

Inderdaad. Geen vreeze, noch lafheid! Zoo klinkt
 hun schelle krijgstrompet!

En 't uitgetogen riddertal
 Vliegt op het jublend krijgsgeschal
 Des vijands vendel tegen.

VREDE ZIJ U! is de krijgsleus, die de aanvoerder en
 door al de rijen heen meedeelen. *Vrede zij U!* is de
 wapenkreet van gantsch het leger,

Dat sterk in zijn zachtmoedigheid
 Als Hij, die het ten strijde leidt,
 Vertrouwt op hooger zegen.

Het terrein door het vijandelijk leger bezet? Dat is
 een beginsel: de terzijde-stelling van God; het is boos-
 aardig tegen Hem, Wien alle gezag, op allen, immer
 toebehoort, en tegelijk allernoodlottigst voor de volken,
 die het uit zijn natuur ten verderve voert. Terwijl
 het veld onzerzijds ter slaglevering bestemd, ook een
 beginsel is, maar het herscheppend beginsel der maat-

schappij: de afhankelijkheid van God en vandaar de ware vrijheid der wereld.

Maar kan men zich dan veilig verlaten op de kracht der waarheid en op den invloed van het recht? Volstaat men met *dit* te doen gelden en *gene* openlijk te doen schitteren? En behoeft men geen stoffelijke wapenen te gebruiken? Misschien ter zelfverdediging, maar zeker niet ten aanval, noch ter verdediging der gemeenschappelijke zaak, al pleegt ook het vijandelijke leger dit te doen.

Dat leger is tegen zich zelven gekeerd. Over heel het gebied, dat het heeft ingenomen, heerscht verwarring, partijschap en twist; bijna onafgebroken ontstaat er bloedig oproer, moordende krijg. Zoodat de natiën, die God uit haar midden verbanden en zich zelve tot alles genoegzaam rekenden, nu, aan zich zelve overgelaten, niet meer bij het helder licht des geloofs, maar bij het geflonker der oorlogstoorts, bij den rossen gloed van het oorlogsvuur kunnen zien en ondervinden, wat het is de vreedzame beginselen en heilvolle wetten van Christus' Rijk op aarde verstooten te hebben! Breken verschrikkelijke catastrophen over de volken uit, zij roepen tot inkeer en bieden de gelegenheid hun aan, om als de verloren zoon, naar het vaderlijk huis van vrede en overvloed terug te komen.

Neen, niet wij hebben uit te zien naar uiterlijk geweld; de zedelijke kracht overtreft dit verre; en die zedelijke kracht is ons!

Overschouwt eens het heirleger des vredes, dat de afhankelijkheid van God voorstaat, en hierdoor ware vrijheid en gelijkheid en broederlijkheid bevordert, dat den Godsdienst tot grondslag neemt, en hierop orde en wet en eigendom verdedigt!

Het Adres der Katholieken moge *het merk wezen van Nederlands toestand ten opzichte der Pauselijke zaak*; zijn ondertekenaars mogen talrijk zijn, toch klimmen zij slechts tot een *minimum* der Katholieke beweging.

Van den toestand des Pausen, die als een noodkreet klinkt over heel de wereld, en van de officiële stukken des kardinaals-secretaris, die een ieder van dien toestand volkomenlijk vergewissen, uitgegaan, heeft die beweging zich aan de bisschoppen der Kerk meege-deeld, en zij sleept de Katholieken van alle landen mede in haar vaart; zij neemt steeds toe in omvang, wordt aan eene zee gelijk, doet zich luider en luider hooren, als het bruisen der branding bij steeds stij-genden vloed!

Al pogen de vijandige drommen het licht der waarheid uit te dooven, onze rechten door herhaald geschreeuw te doen verstommen; als echte mannen gaan de Katholieken met beradenheid en veerkracht, onvermoeid voort in beider verdediging en handhaving. Zoo lang de vorsten doof blijven voor hunne vertoogen, zullen zij die al luider te verstaan geven, en hunne beden al openbaarder en algemeener doen hooren; totdat de bestierders der volken eindelijk gevoelen, dat zij met ons, die anders hun sterkste steun zijn, te rekenen hebben!

De twee legers, waarin de wereldmaatschappij heden scherp is afgedeeld, kunnen niet dichter tegenover elkander naderen; strijkelings raken de gelederen alom, en worden slaags over heel de linie. Het jubeljaar des Pausen zag ze handgemeen worden met eene felheid, die niet dan door een beslissend treffen kan worden voldaan.

Dat Pauselijk jubeljaar van onzen grooten Pius

IX begon met de beschaming der laatdunkende rede, met de tenleerstukverheffing der Pauselijke onfeilbaarheid, door heel het Katholieke leger uitgeroepen. Nu is dat merkwaardig jaar gesloten met het schrikbewind der *Commune*, die dit leerstuk der Katholieke wereld heeft bevestigd en aan een ieder te verstaan gaf, wat de rede, van het geloof verstoken en aan haar eigen krachten overgelaten, vermag voor eensgezindheid, nationaliteit, orde, recht, wet en eigendom voort te brengen.

Bij de Pius-feesten heeft de lichtvloed, die het Christendom of de Kerk nu achttien eeuwen, als met een schitterend triomfgewaad omplooit, tot eene zee van luister zich verbreed! Neen, die zon, het kleed van 's Heeren Bruid, heeft niets van haar glanzen verloren; eene voorbij trekkende wolk mag voor sommiger oog haar een wijle minder doen stralen, verzwakt in haar glanzende kracht is zij niet!

Toen Petrus zijn kwart eeuw te Rome had gearbeid, is hij gekruist; nu Pius daar even lang zetelt, wordt hij onttroond! Maar Petrus onderging den dood om te leven, ziet ook Pius zijn kroon niet afgerukt om te heerschen? Hij heeft een troon van stoffelijk goud niet gewild, zijn gulden koningszetel is in aller harten des te onwankelbaarder gevestigd.

Niets ontbrak aan het lijdens-tafereel van Christus' Stedehouder; ook de opstanding zal volgen. En al zou de Belijder en Paus, met de glorie van Martelaar worden omkranst; Petrus sterft niet, zoo min als Hij, Wiens bede hem tot steun, Wiens woord hem tot onderpand geschonken is!

IMPRIMATUR.

ULTRAJECTI,
1 Octobris 1871.

J. H. WENSING,
Emer. Prof. Libr. Cens.

I N H O U D.

	Bladz.
VOORWOORD	III
Adres aan Z. M.	VIII
I. HET ADRES DER KATHOLIEKEN	
§ 1. Waarheid en recht zijn de noodzakelijke levensvoorwaarden der maatschappij	3
§ 2. Zij ontbraken echter toen het Adres in de Kamer ter sprake kwam	5
§ 3. Voor welke zaak treden de Adressanten in het strijdperk? Voor het duidelijk recht tegen het erkend onrecht	7
§ 4. De Adressanten strijden voor hun eigen recht! Zooals uit een voorbeeld wordt opgehelderd	9
II. DE INTERPELLATIE	
§ 1. Zij blijft een raadsel en bracht de regering in eene raadselachtige tegenspraak met zich zelve	14
§ 2. Niet zonder redenen komen wij daarop terug	17
§ 3. Zij was zwak en is onhandig ingesteld	18
§ 4. Zij was onwettig en mist alle waarde	20
III. ONZE NEUTRALITEIT.	
§ 1. De Neutraliteit was het hoofdthema der zitting en tevens haar struikelblok	23
§ 2. De ware beteekenis der Neutraliteit is niet in strijd maar in volle harmonie met het petitionnement	26
§ 3. Het afwijzend antwoord des ministers had geen bepaalden zin	30

§ 4. Het valschnamig beginsel van Non-interventie . . .	33
IV. DE AFLOOP DER ADRESBEWEGING IN NEDERLAND.	
§ 1. Onder het tegenwoordig kabinet had het petiti- onnement plaats. Zijn afloop was zeer gelukkig. . .	39
§ 2. Niet één struikelblok aan de Adresbeweging in den weg geworpen, of het heeft in haar voordeel mee- gewerkt.	45
§ 3. De waarde en de loop der debatten van 19 Decem- ber, met hunne naklanken in de pers. pleiten ten gunste van het Adres	51
§ 4. Het gunstig standpunt der Adressanten is bij de Begrootings-debatten ten duidelijkste gebleken. . . .	57
V. EEN DRIEVOUDIGE AANKLACHT. I.	
§ 1. De Katholieke beweging ontspruit aan de waar- heid en voert naar het recht.	72
§ 2. Er valt aan oorlog tusschen Victor Emmanuël en den Paus niet te denken, wel aan roof. Deze is drievoudig en ten schade van alle Katholieken . . .	75
§ 3. De vereenigde Staten van Noord-America. Schen- ding van eigendom is de eerste aanklacht	78
§ 4. De drievoudige roof is tevens eene drievoudige heiligschennis, maar op politiek terrein gepleegd. . .	81
VI. EEN DRIEVOUDIGE AANKLACHT. II.	
§ 5. Onze Godsdienstvrijheid is met die van den Paus wederkeerig verbonden. De Nederlandsche Staat is ge- houden die te handhaven	83
§ 6. Zoo brengt de ware zin der Grondwet mede. Portalis, Thiers en d'Anethan	86
§ 7. Het geding is van algemeen maar tevens van lokaal belang. Schending van soevereine rechten is de tweede aanklacht	89
§ 8. De derde aanklacht is de schending der vrijheid van geweten. Met verkrachting van alle internationale rechten	93
§ 9. Zedelijke kracht der Katholieken, hunne gevoe- lens en vastberadenheid.	95
VII. DE WAARBORGEN. I.	
§ 1. Het laatste tijdperk der Romeinsche quaestie. Dezelfde vervolgingsgeest. Onmogelijke verzoening in den vorm eener wet voorgesteld	100

§ 2. De wet Lanza. Zij is slechts een politieke nitvlucht. Professor Quack Jesuitenmotie	104
§ 3. Duidelijke teekenen eener aanstaande Kerkvervolging	110
VIII. DE WAARBORGEN. II.	
§ 4. De overgrootte meerderheid van Italië verafschuwt de Waarborgenwet. De heer Cremers een vreemdeling in Jerusalem Gewetensplicht om ter stemming te komen.	113
§ 5. Lanza en Herodes. Nederland Het getuigenis van Z. H. Pius IX over Italië en over Rome	117
§ 6. Het satanisch plan der revolutie sinds lang ontmaskerd. De Paus is Koning of Martelaar. De Katholieke beweging en de Waarborgen-theorie. De niet-katholieken	121
§ 7. Kort overzicht. Eëne vraag blijft onbeslist. Eëne zaak volkomen uitgemaakt	126
IX. DE ACTUALITEIT EN DE NATIONALITEIT VAN HET ADRES.	
§ 1. Het gewicht en de beteekenis dezer blijvende kenmerken van het Adres worden toegelicht	131
§ 2. De ziekte-toestand van Europa. De Commune leerde dien kennen. Zij was het werk der Internationale die gantsch Europa heeft ondermijnd zoo door hare ledematen, als door hare beginselen	136
§ 3. De Internationale is de Revolutie en de logische gevolgtrekking van het Liberalisme. De Vrijmetselarij heeft zich aan haar verbonden en de Revolutie van Italië is met haar innig verwant.	143
§ 4. Het Liberalisme van Nederland loopt uit, naar eigen bekentenis, op de Commune. De voorbereidende werkzaamheden ter ontvangst der Internationale zijn daar verre gevorderd. Rotterdam. De middelen ter afwering ontbreken	155
X. DE ACTUELE TOESTAND DER PAUSELIJKE QUAESTIE.	
§ 1. De Pauselijke quaestie heeft eigenschappen, die uit haar aard volgen. Om de algemeenheid van haren invloed kan zij niet ophouden eene internationale zaak te zijn. De belangstelling in de zaak des Pausen wordt dan ook steeds algemeener en levendiger	177
§ 2. De medeverantwoordelijkheid der Staten voor de Pauselijke zaak is officieël door Piëmont en de kabi-	

netten van Europa erkend. Dit wederzijdsch contract betreft op den voorgrond de quaestie der wereldlijke macht en het verliest zijn kracht niet door kuiperij noch door de wederrechtelijke inlijving van Rome 190

§ 3. De intrede van Victor Emmanuël te Rome is de bekrooning der revolutie. De medeplichtigheid der Staten werd er scherper door afgeteekend en de onoplosbaarheid der Romeinsche quaestie in het helderste daglicht geplaatst. 201

XI. HET RIJK VAN CHRISTUS.

a. De val van den Paus is een aanslag tegen het Rijk van Christus 221

b. Geen hoop op terugkeer der maatschappelijke orde, tenzij door de herstelling van Christus' Rijk op aarde. 223

c. Wie vermog dat sociaal Rijk van Christus te herstellen, wie het uit te breiden? Zij die het uitmaken, de Christenen 229

d. Dat sociaal Rijk van Christus op aarde is niet iets afgetrokkens maar een levend organisme. De Kerk . . 234

ZINSTORENDE DRUKFOUTEN.

Bladz.	regel	van	staat :	lees :
14	13	o.	noodlottige	noodige
69	7	o.	Confessie	concessie
82	9	o.	Als is het	Al is het
84	5	o.	voornamste	voornaamste
88	13	o.	maken	wagen
88	11	o.	Godsdienstzaken, om	om
101	1	b.	Staatsminister	Staatsministers
104	5	b.	Byzanthynsche	Byzantynsche
104	10	o.	voor eenige	tijdens eenige
111	10	o.	is, om	is om
129	11	b.	licht	recht
135	5	b.	het niet in	het in
184	1	b.	en	een
